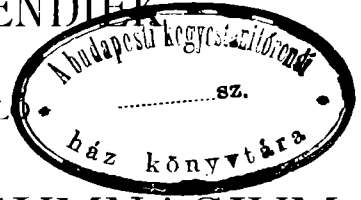

A KEGYES-TANÍTÓRENDEK

VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ

SZEGEDI VÁROSI FŐGYMNASIUM ÉRTESÍTŐJE

A Z 1896 97. T A N É V R Ö L.

KÖZZÉTESZI

MAGYAR GÁBOR,

az FŐGAZGATÓ, A FŐGYMNASIUM IGAZGATÓJA.

SZEGED.

NYOMATOTT ENDRÉNYI LAJÓS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1897.

A FRANCZIA FORRADALOM

ELSŐ MÁSFÉL ESZTENDEJÉRŐL SZÓLÓ EGYKORÚ HIRLAPIRODALMUNK

KRITIKAI MÉLTATÁSA.

IRTA

DR. JÁSZAI REZSŐ.

Tartalom.

Bevezetés.

Lapszám

A hírlapi sajtó szüksége és fontossága. — A hírlapírás mint egyetemes történetírás. — Tisztán nemzeti politikai hírlapokról a mult száz végén nem lehet szó. — A hírlapírás a nagy nemzeti mozgalmak szolgálatában. — A francia forradalom hírlapirodalmunk keretében. — Hírlapjainkat ez oldalról nem méltányolták. — Munkánk terve és ezéjja. 5

I.

Hírlapirodalmunk viszonyai a mult száz végén.

A francia felvilágosodás eszméi hatással voltak Európa népeire. — Hazánk a szabadelvű haladást csak II. József uralkodása alatt érti meg. — A szabad sajtó. — Nemzeti irodalmunk a szabad eszmék szolgálatában. — Rőpiratirodalom. — Egykorú hírlapirodalmunk mostoha sorsa. — Hírlapirodalmunk érdeklődik a francia forradalom iránt. — Az intensív érdeklődést megakasztja II. Lipót cenzurái szabályzata 7

II.

Egykorú hírlapjaink tudósításai az idegen hírlapokhoz való viszonyukban.

Magyar Kurir. — Hadi és más nevezetes Történetek. — Erdélyi Magyar Hírvivő. — Ephemerides Budenses. — Siebenbürgische Quartalschrift. — Ungarische Staats und Gelehrte Nachrichten. — Mindeney Gyűjtemény. Wiener Zeitung. — Regensburger Staats-Relation. — Hamburger Politisches Journal. — Schlözer-Staats-Anzeige. — Collection Complete du Moniteur Universel de Paris 13

III.

Egykorú hírlapjaink tudósításai a kritikai forradalmi történetíráshoz való tekintettel.

Mennyiben egyeznek meg egykorú hírlapjaink tudósításai a forradalmi történetírók: Taine, Mignet, Michelet, Thiers, Quinet, Collection du Moniteur, Carlyle, Holzwarth, Szabó-Weisz-Menzel-Springer, Marczali, Cantu adataival? Az adatok hitelességének fokozatos megállapítása 36

Összefoglaló eredmény.

Lapszám

A kritikai történetírás. — Egykorú hírlapjainknak vannak hiányai, de vannak érdemei is. — Hírlapjaink nem használják fel kellőképen a sajtószabadságot II. József alatt, pedig a szabadabb haladás elemei birtokunkban voltak. — Kevés önállóságot fejtenek ki tudósításaikban. — A hivatalos Wiener Zeitunggal merészség, előadás, felosztás és hírek tekintetében mégis kiállják a versenyt. — Az idegen hírlapok ép úgy hoznak téves tudósításokat nagyhangú ígéretek mellett is, mint a mi lapjaink. — Az egykorú tudósok nem is bíznak bennük feltétlenül. — Hírlapjaink az idegen hírlapokat felülmúlják a kellemesebb előadás, a gondolatok nagyobb száma és az érdeklődés felköltése által. — A hírlapok a fejlettebb francia hírlapírást nem vették, nem is vehették mintául. — A Wiener Zeitung csak a hivatalos Gazetteből merít. — Hírlapjaink szinte öntudatlanul szolgálják a szabadabb szellemet. — Használják a pragmatikus történetírásnak. — Híreik legtöbbször kiállják a kritikát. — Érdemeik és előnyeik felülmúlják hiányaikat. — Kedvezőbb kritikát érdemelnek, mint eddig 52

A hírlapi sajtó szüksége és fontossága. — A hírlapírás mint egyetemes történetírás. — Tisztán nemzeti politikai hírlapokról a múlt száz végén nem lehet szó. — A hírlapírás a nagy nemzeti mozgalmak szolgálatában. — A francia forradalom hírlapirodalmunk keretében. — Hírlapjainkat ez oldalról nem méltányolták. — Munkánk terre és észleje.

*

Midőn Guttenberg 1446-ban azt eszelte ki, hogy egy lapnak el nem választható betűit szétvagdalja s úgy rakja egymás mellé: a kiálló betűket lámpakorom helyett festékekkel kenje be: — ép úgy nem tudta, mily hatalmas lökést adott a művelődésnek a sajtó feltalálásával, mint nem tudta ötven évvel később az a cubai indiánfőnök, ki először kínálta meg Kolumbust tabak-kal, hogy ezzel a világforgalomnak óriási hasznot hozott.

A feltalált sajtó ötven év alatt több könyvet produkált, mint a mennyit írtak a világ teremtésétől Guttenbergig.

A tizenhetedik száz elején a németek, angolok, francziák már szükségét érzik a hírlapoknak, a nagy francia forradalom pedig ezekben hirdeti a szabadság, egyenlőség, testvériség igóit.

A hírlap oly szükséges tápláléka lett az emberiségnek, mint a mindennapi kenyér.

Az a negyvenkétezer hírlap és folyóirat, mely a föld kerektségén megjelenik, a szellemi felvilágosultságért, a közműveltségért küzd, befoly a népek politikai meggyőződésére, gondolatmenetére, társadalmi életére, számontartja a népek egymáshoz való viszonyát, napról-napra írja azok történetét.

A hírlapírás úgyszólván universalis történetírássá lett. Lejegyez mindent, a mi új, a mi érdekes, s nem ritkán, a mi csak lapjait megtölti. E köznapi munkával írja óriási arányokban a kor történetét.

Hasonló munkát végzett az a háromezernégyszáz magyar hírlap és folyóirat, mely száz év alatt jelent meg hazánkban.

A mai hírlapírás színvonalát természetesen nem szabad keresnünk a múlt százban megjelent hírlapjainknál, hiszen oly kevesen voltak akkor, a közlekedés és társulás oly kezdetleges volt, hogy sokra nem is lehettek képesek.

De azért az egyetemességre való törekvést náluk sem lehet tagadni. Tudósítanak mindenféle ország ügyeiről majd terjedelmesen, majd röviden, itt biztosan, ott tapogatózva. S ha Macaulay mondása az ujkori kiterjedt hírlapíráshoz vonatkoztatva igaz is, hogy egy nép története annak hírlapjaiban van letéve, viszont kizárólag nemzeti-politikai hírlapokról még sem lehet szó a múlt század végén.

Minden nép történetének van bizonyos időszaka, a mely felé a közel szomszédok és a távol lakó népek előszeretettel és lelkesedéssel, haraggal és gyűlölettel, vagy éppen közönynyel fordulnak, de minden tekintetben tudomást vesznek felőle. Ez időszak különösen a szabadságharcok, a forradalmak ideje.

A francia forradalom oly energiával lépett fel s oly egyetemes czélt tűzött zászlajára, hogy Európa népeinek tudomást kellett szerezniök róla.

Minden utazó erről beszélt, minden idegen levél ezt tárgyalta, minden lapnak erről kellett írnia, ha ki akarta elégíteni közönségét. Európa népei hírlapjaikban közösen dolgoztak a forradalom történetírásán. Megírták nemzeti ügyeiket, de majdnem akkora terjedelemben a francia forradalmat is.

Ezt tették a mi hírlapjaink is.

Megírták a forradalom történetét oly terjedelemben, hogy jóformán minden számban hoznak valami újat róla.

E tudósításokkal ez ideig nem foglalkoztak. Ferenczy¹ pedig, a magyar hírlapírás történetírója, észre sem vette, hogy egykorú hírlapjaink tömve vannak a forradalmat illető hírekkel,² sőt lenézi kezdetlegességüket, sajnálkozó hangon beszél róluk, nem bízik szavahihetőségükben. A közvélemény szintén helytelenül ítéli meg őket. Pedig a mai hírlapírás bámulatos technikai fejlettségéből, a pillanatnyi értesülésekből, a tudósítók rengeteg számából már a priori lenézni a hírlapíródalom szülőt a nélkül, hogy alaposabban megvizsgáltuk volna, legalább is gyermeki hálátlanság.

Egykorú hírlapíródalomunk a francia forradalomnak nagy teret engedett át. E tudósításokat fogjuk tüzetesebben vizsgálni. Vagy igaza lesz a lesújtó és fitymáló kritikának, vagy pedig megingatott tekintélyüket legalább egy kissé sikerül rehabilitálnunk s a figyelmet felhívunk lapjaink ezen nem méltányolt kincsére.

A tárgyalás alapja rövid másfél esztendő: 1789. július—1790. decz., de elég arra nézve, hogy a következőkre is tájékozást nyerjünk.

Két kérdésre kell megfelelnünk, hogy eredményhez jussunk: honnan merítették a bő anyagot és igaz-e az, a mit írnak a forradalomról?

S ha kedvező választ nyerünk, szívesen megbocsátjuk nekik, hogy nemzeti ügyeink előadása mellett annyi lapot szántak e külföldi mozgalomnak, mert ez minket is közelebbről érintett s meg is érdemelte érdeklődésünket.

¹ Ferenczy József. A magyar hírlapíródalom története. 1780–1867. Budapest, 1887. Lauffer V.

² Ezt veti szemére Kocsák is. Századok. 1887. 752. l.

Hirlapirodalmunk viszonyai a mult száz végén.

*A francia felvilágosodás eszméi hatással voltak Európa népeire. — Hazánk a szabad-
előü haladást csak II. József uralkodása alatt érti meg. — A szabad sajtó. — Nemzeti
irodalmunk a szabad eszmék szolgálatában. — Röpiratirodalom. — Egykorú hirlapiro-
dalmunk mostoha sorsa. — Hirlapirodalmunk érdeklődik a francia forradalom iránt. —
Az intenzív érdeklődést megakasztja II. Lipót censurái szabályzata.*

*

Mielőtt egykorú hirlapirodalmunknak a francia forradalom első másfél esztendejéről szóló tudósításaira érdemlegesen áttérnénk, szükséges, hogy a mult száz végén élő hirlapjaink lényeges jegyeivel, valamint egyes kritériumokkal megismerkedjünk, melyek nélkül bírálatot mondani, igazságot hozni nem lehet.¹

Franciaország, mint tudjuk a XVIII. száz második felében nevezetes változáson ment át, mely változás Európa nemzetekre s így reánk is bizonyos hatással volt.

Kérdés, birtokunkban voltak-e azon szellemi előnyök és elemek, melyek egy nemzetnél szükségesek, hogy a felvilágosodás eszméjét, a haladás forradalmát megérthesse, esetleg helyeselje; egyes részeit elfogadja, vagy okszerűen megbírálja, azt talán hiányosnak, vagy heveségénél fogva a természetes haladásra nézve veszedelmesnek találja? Ez lesz tárgyunknak első kritériuma.

Megvallva az igazat, kissé hosszú időre volt szükségünk, hogy a nyugatról felkelő napba mi is bele mertünk nézni. Nem voltunk egyszerre fogékonyak az új eszmék iránt, nehezen világosodtunk. Míg Lengyelország már régebben szabadítja jobbágyait, legalább annak több főura; a német egyetemeken pedig a francia felvilágosodás tanait hallgatják, Anglia szinte belemelepszik azokba, hiszen ő volt szülő anyjuk, addig Ausztria száználmas féltékenységgel zárkózik el minden szellemi ébredés elől.

¹ Talán nem fog vádolni plagiumról senki, ha ezen és a következő fejezetekben egyes részletek „A francia forradalom történetének történetírása hazánkban. Szeged, 1896.” című munkám két első fejezetének részleteivel egyeznek. Ott a vázlatot, itt a kritikai tárgyalást adom.

Mária Terézia már a derengő hajnal sugarait bebocsátja hazánkba, II. József uralma alatt szépen kisüt a nap. Diadalra jut nálunk is a francia nyelv és irodalom.

Br. Orozy, Bessenyei valódi kertészei lettek e gyenge hajtásoknak, melyek ott nőttek fel a katolikus és protestáns papok kertjében, a nemesek udvarán.

II. József lelkes kebellet kezdte meg szabad eszméktől duzzadó reformjait, s odáig vitte, hogy a jobbágy vállain megkönnyebbült a teher, személye szabad lett; a polgár jobban tudott megélni az ipar és kereskedelem fel-
 ólnkülésével, a nemes pedig, ez a megtestesült gőg és kegyetlenség humanussá lett, a főpapok és főurak engednek makacsságukból, úgy, hogy a separatio világa kialakfében volt, tanult mindenki, a lélek fejlődött, az agy tisztult, a szív lelkesedett. E lelkesedés nőttön-nőtt, különösen az új francia szabad eszmék iránt, noha a tűz csak lobbanó volt, mint Kazinczyé, Bacsányié; vagy elszigetelt, mint Martinovicsé és társaié.

A mellett, hogy II. József kiváló gondban rőszesítette a tanügyet, amely maga után vonta az irodalmi termékeknek megszületését és azoknak szélesebb körben való elterjedését, olvasását, legtöbbet tett a szellemi haladás és az eszmei fejlődés tekintetében az által, hogy felszabadította a sajtót.

Miután tehát már szellemi előnyeink és haladási elemeink birtokunkban voltak, kérdés: megmutattuk-e, vagy legalább próbáltuk-e megmutatni haladásra képes tehetségünket, eszmei fejlődésünket a közélet, az irodalom és politikában? E második kriteriumra csak kielégítő választ adhatunk.

Miután Bessenyei már megadta a jelszót a haladásra, a francia minták után munkálkodva maga is, egyszerre lépett elő a semmiségből a klasszikus, népies, modern iskola, egyszerre érzi át a nemzet szíve, hogy ha élni akar, fel kell őbrednie hosszú szellemi tespedéséből, művelnie kell nyelvét, teremtenie irodalmat, haladni a művelt nyugattal, ha nem tud azzal, legalább az után. Erre nézve pedig nagy szolgálatokat tett a felszabadult sajtó, mely akadálytalanul hozta be az idegen termékeket, sőt a szintén egyszerre megindult magyar hirlapirodalom nem elégszik meg az átvétellel csupán, hanem lelkesedve ragadja meg a tollat, fejtegetni kezdi az egyenlőség elvét, rokon-szenvez a francia mozgalmakkal, s erősen kel ki az arisztokraták ellen. Verseghy Voltaireért lelkesül, Virág oly időért, „amikor a dicsőség nem száll egy kézből a másikba“, Bacsányi egész forradalmár. Bessenyei Sándornak a szabadságért hevülő lelkét, erős szívverését maguknak a szerkesztőknek kell csillapítaniok és maga a szerény szerzetes, Benyák az idegen nemzetek jogos mozgalmaira hívja fel nemzetét tekintetét.¹

¹ „Rajta magyar mit akarsz? van példád, nagyra mehetsz most,
 Boldog időt s utat francia, belga mutat.
 Francia, belga indít, nem mész? Kősen van a sírod
 Mely eleven tetemed vetve gödörbe tegye!”

L. Takáts S. Benyák Bernát és a magyar oktatásügy. Budapest, kegy. r. főgymn. értesítő. 1890--91. 149.

A hírlapirodalom mellett a politikai kérdések megvitatására megindul a röpiratirodalom, mely már elvont elveket fejteget minden tekintet nélkül a helyi viszonyokra, mert francia példa nyomán csak egy ideális államrendet helyez oltárára, melynek érdekében szónokol, melyhez imádkozik.

Igaz, hogy hírlapjaink nem tarthattak lépést más irodalmi termékekkel, illetve irodalmi fejlődésünkkel. Idegen minták után kellett menniök, melyek pedig szintén színtelenek és igen gyarló tartalmuak voltak, melyek elvet vagy egy kitűzött ezölt nem szolgálnak feltétlenül. Nem volt azonkívül olvasóközönségük, mert a hírlapolvasás nem volt akkor oly szellemi szükséglet, mint például napjainkban. A tulajdonképeni politika amúgy sem tartozott a hírlapok keretébe, mert az a kormány közegeinek kizárólagos foglalkozása volt.¹ De nemcsak hogy nem volt olvasóközönségük, hanem hírlapíróink sem voltak, az egy Szaesvayt kivéve, noha egy kis hírlapíró sereg lankadatlanul dolgozott csekély tehetségével. Ide vagyük még a közlekedés lassúságát és bizonytalanságát, minek következtében friss híreket alig lehetett volna közölniök e lapoknak, valamint azt, hogy úgyszólván mind egy közös forrásra voltak utalva s mint látni fogjuk, s előre is láthatjuk, hogy a legfínnyásabb igényeket nem fogják kielégíteni. Mindezek mellett éppenséggel nem szabad lenéznünk hírlapjainkat. Igaz, hogy egész Kossuthig nem találunk lapjainkban igazán komoly politikai vezércikkeket, politikai bírálatokat, mert részben nem mertek ilyet tenni, részben hiányzott előkészültségük, de már az a körülmény, hogy érdeklődtek a külföld haladása, annak szabad mozgalma iránt, hogy amennyire szabadságukban állott, hozták a forradalom minden komoly és örült tettének hírért, izgató beszédeit, nagyon is figyelemreméltó. Hírlapjainkban meg volt az akarat, mindig rajta voltak, hogy akár egy-két odavetéssel, néha egy-két szóval helyeseljék a forradalomnak ezt vagy azt a tettet, s nem ritkán esett meg, hogy a censura egész sorokat, néha egész lapokat törölt.

Hírlapjainknak haladó törekvését tagadni nem lehet, de meggátolta azt a censura.

Midőn ugyanis 1789-ben megkondult a vészharang Franciaországban, hangjai nagy zúgással verődtek vissza az európai királyi palotákban. II. Lipót heves lázba esett s 1790. aug. 6-án kiadta azt a censurái szabályzatot, mely meghagyja, hogy gyanút vagy bizalmatlanságot keltő hírt nem szabad közölni; nem szabad semmi olyasmit, ami csorbítaná a kormány tekintélyét, vagy a fejedelem iránt köteles tiszteletet és hűséget; a kedélyt ingerlő országgyűlési beszédeket el kell hallgatni, s a külföldi forradalmi mozgalmakról csak azokat szabad közölni, melyek a bécsi ujságokban is megjelentek.²

A censura tehát megkezdte gyáva munkáját a külföldi lapokon, köny-

¹ Ferenczy: A magyar hírlapírod. tört. 1780—1867. Lauffer. Budapest. 18—19. l.

² Jakab Elek: Az erdélyi hírlapírod. tört. 42.

veken, a mi hirlapjainkon és könyveinken. Mint Petőfi mondja Apostolában (XIV.)

„Az a pokol eséplője, mely alá
Kévéinket kell tartanunk, s ez
Az igazságot, a magot
Kicsépele belőle, aztán
Az üres szalmát visszadobja,
S ezen rágódik a közönség.“

Így jutottunk a harmadik kriteriumhoz. Szabad irányban megindult haladásunkat tehát a félelem, a rettegés akasztotta meg. A fejedelmeket megremítette a francia forradalom, megijedtek saját népeik tágra nyitott szemektől, nem mertek beléjük nézni, hanem fekete szemüveget erőszakoltak azokra.

Meg kell jegyeznünk azonban még egyszer, hogy e censurái szabályzat 1790. augusztus havában lépett életbe s így tárgyunk oly időbe esik, melynek egyik felében sajtószabadságot élveztünk, másik felében pedig gondnokság alá kerültünk. A míg az elsőben sok volt szabad, addig a másikban igen kevés vagy legfeljebb az, amit a német lapok is kegyesen tudomásul vettek a forradalomról.

Az előadott három kriterium igen fontos tárgyunk tárgyalásánál. Tagadhatatlan ugyanis, hogy más elbírálás alá esik az, akinek szabadságában volna cselekednie bizonyos irányban, de nem tud; az, akinek szabad is, meg képes is erősebb tevékenységre; végül az, aki tudna, de csak egy kis ideig szabad buzgólkodnia, mert az erőszak megakasztja.

Fájdalom, mi e harmadik osztályba tartoztunk. Haladásunk elemei, mint láttuk, már birtokunkban voltak, volt oly hirlapirodalmunk, mely noha utánzott, de nem állott messzire a hivatalos német lapoktól, sőt sokszor erőteljesebb volt és erősebb lett volna minden bizonynyal, ha a cerberusi gonddal űrködő censura nem böngészi át soronkint a papírra vetett gondolatokat, noha amint hirlapjaink többi évfolyamai mutatják, néha kevés volt e Cerberusnak három feje is, vagy talán jóakarattól, vagy együgyűségből nem nézett a negyedik irány felé s így csúsztak be néha elég szabad sorok lapjainkba.

Ilyformán egész jó bizalommal és előzékenységgel fordulhatunk hirlapjaink felé, nem pedig kicsinyléssel vagy megvető mosolylyal.

Egykorú hirlapjaink tudósításai az idegen hirlapokhoz való viszonyukban.

Magyar Kurir. — *Hadi és más nevezetes Történetek.* — *Erdélyi Magyar Hirvivő.* — *Ephemerides Budenses.* — *Siebenbürgische Quartalschrift.* — *Ungarische Staats und Gelehrte Nachrichten.* — *Mindenes gyűjtemény.* — *Wiener Zeitung.* — *Regensburger Staats-Relation.* — *Hamburger Politisches Journal.* — *Schlüzer-Staats-Anzeige.* — *Collection Compléte du Moniteur Universel de Paris.*

*

Tárgyalásunk körébe politikai hirlapjaink közül tulajdonképen csak kettő esik bele, a többi lap vagy már előbb szűnt meg, vagy 1790. után jelent meg. E két lap a „Hadi és más nevezetes Történetek“ és a „Magyar Kurir.“ Ide sorolhatjuk még a rendkívül hiányos és valahol most is lappangó „Erdélyi Magyar Hirvivő“-t, egy-két latin és német lapot, valamint egy-kettőt szépirodalmi lapjaink közül, a mennyire a francia forradalomra nézve vonatkozhatnak.

A „*Magyar Kurir*“¹ harmadik évfolyamát éli már az 1789. actualis esztendőben. Egykorú hirlapjaink közül ez a legjobb. Nem esoda, hiszen szerkesztője az igen eleven lelkű, élénk képzeletű, ügyes tollú Szacsvay, ki daczára annak, hogy a többi lapok mintájára szerkeszti azt, mégis ügyességével és józan ítélőképességével ezt a többi lap fölé emeli. Akár a bécsi ujság, ez is czímezikköben rendszerint a bécsi dolgokkal foglalkozik, majd hadi híreket, hazai és külföldi tudósításokat közöl, de ezekben rendszerint megvillan egy kis írói szellemesség, élcz, gondolat, gúny, a mi a lap előnyére válik.

Már maguk a czikkeczímek is érdekesek és némileg Carlyle különcz-ködéseire emlékeztetnek. Így: „Üres kamarának bolond a sáfárja“, „Olyan az idő, mint a részeg ember“, „Ha, ha, ha“, „Írja Bakhus az Elyseumból a felső világon levő Traktérokhoz, Bált tartókhoz, Musikusokhoz, és a Zálogló házak gondviselőjéhez“, „Loptuk szóról-szóra“, „Egy Elyseumbeli politikus Tsuka, de nem a tálban, hanem a Deres hátán“ és még sok más.

¹ Magyar Kurir. A római császári és apostoli királyi Felsőnek kegyelmes engedelmével. Indult Bécsből. 1789.

A török harcok dobpergésébe belevág néha a csörgő sapka csilingelése, de mintha Mefisztó keze rázná, úgy csilingel még a jövő nagy mozgalmak zajában is.

Kitört ugyanis a nagy francia forradalom.

Magát a forradalmat minden részletében nem követhetjük, mert messze térnénk el a célunktól. Csupán azon részletekre vagyunk figyelemmel, melyekről hírlapjaink is tudomást szereznek, a közbeeső részeket vagy csak érintjük, vagy azoknak ismeretét előre kell feltételeznünk.

Ismeretes az a küzdelem, melyet az 1789. május 5-ére összehívott alkotmányos gyűlés saját körében kifejtett június 17-éig, a midőn Sieyes indítványára a harmadik rend magát nemzeti alkotmányos gyűlésnek nyilvánította. Ez idővel kezdődik a küzdelem. A király június 23-án parancsolt utoljára a gyűlésnek, de Mirabeau dörgő szavára az nem engedelmeskedett, sőt forrongás terjedt szét az országban, clubbokban átkozzák a királyt, a kormányt a sokaság tapsai közt.

Szinte bajos eligazodnia a Kurirnak, vajjon a szükség oka-e a zenebonának, vagy a zenebona a szükségnek. Nagy veszedelem rejlik mindkettőben. Annyival is inkább, mert a király katonasága maga is a zajongó csöcselékhez pártolt, megesküdött rá titkos szövetségében, hogy nem fog teljesíteni oly parancsot, mely a nemzetgyűlés ellen van intézve, nem fog lőni a népre, melynek gyermeke maga is.

A királynak, hogy a terjedő fejtelenségnek véget vessen, fegyverhez kellett nyúlnia.

Csapatokat von össze Páris köré,¹ úgy, hogy 35,000 embernek kellett volna a várost körülvennie.² Ez természetesen szemet szűrt a nemzetgyűlésnek s nem is késett egy küldöttséggel kérni a királyt, hogy távolítsa el ez alkalmatlan hadat s érezze magát biztonságban fia közt.³ A király még ekkor sem engedett a kívánalomnak,⁴ csak jul. 15-én⁵ s ezt a végeredményt hozza tudomására olvasóinak a Kurir.

Hogy honnan vette azt a hírt, mely szerint báró Sallis ezt mondta regementjének: „Ha a király arra kényszerít titeket, hogy a polgárookra tüzeljete, az első lövést én rám intézzétek!” nem tudjuk megmondani, de hogy a legnagyobb valószínűség szerint ez megtörtént, láthatjuk, ha bepil-

¹ V. ö. Wiener Zeitung. Mit k. k. allergnädigster Freiheit. Wien. 1789. július 29. 1924. I. júl. 22. 1861. I.

Staats-Relation derer neuesten europäischen Nachrichten und Begebenheiten. Ein historisches Journal. Regensburg. 1789. aug. 2. sz.

Politisches Journal nebst Anzeige von gelehrten und andern Sachen-Hamburg. 1789. júl. 846. I.

² Hamburger Polit. Jour. 1789. 847. I.

³ A kérelem ez volt: „Sire! A haza nevében kérjük önt, küldje vissza katonáit, a lármás tüzérseget és az idegen csapatokat. Egy francia Monarcha seholy sem érzi magát jobban, mint gyermekei kebelén.” (U. o.)

⁴ Hamb. Polit. Jour. 1789. 890. I.

⁵ Magyar Kurir 1789. LVIII. 847. Wiener Zeitung 1789. júl. 29. 1926. I.

lantunk a hadsereg fegyelmetlenségébe, elkeseredésébe és a forradalmi eszmék iránt való lelkesedésébe.¹

Általános tapasztalat az, hogy a midőn a nagy zűrzavarból senki sem lát semmit, pusztán zavart, midőn a bomlás közepette mindenki fejét vesztí, akkor egy pillanatra eszmélni kezdenek az emberek s egy emberre esik szemük, gyakran átkuk, elkeseredésük, minden rágalruk. E cselekmény néha öntudatos, máskor oktan. Bűnbakot kell keresni minden áron, áldozatot kell hozni.

A forradalmi zavarokban is így történt. Necker a bűnös, ő az oka mindennek, kiáltotta ezerszer naponta egy kisebb gyűlölködő csoport. Neckernek mennie kellett, hogy az állítólagos közóhaj prédát kapjon. A királynak engednie kell, hogy a közóhaj esetleg őt magát ne menesszse.

Megirta hát levelét Neckerhez,² úgy látszik, csak azért, hogy rövid idő múlva mint egy nagybőjti vezeklő szőrcsubában és alázatos hangon közleldejk a dicskoszorút nyert nagysághoz.

A mór tehát megtette kötelességét és elment még július 12-én. Azt mondják, azért kellett mennie, mert nem tudott jól „kalkulálni“, nem tudta kikalkulálni azt, hogy 25 millió embernek csendessége, kik most egymást felkonczolni készek, drágább egynehány millió forintnál. Először Quenbe ment, hol meghált s onnan Genua felé indult.³

Necker, ha nem is volt igazi nagyság, lángész, ki teremteni tudott volna pénzt, hanem Páris jelen zavaros viszonyai közt nélkülözhetetlen volt, azonkívül a nép kedvence, csak egyes okoskodók szemében szálka. A nép midőn másnap megtudta, hogy kedvenc miniszterét menesztették, zúgolódás, zajongás és fájdalmas haragnak hangjait hallatá. Ez elkeseredett hangulat fokozódott ama hírre, hogy a király Páris és Versailles közt mintegy 50,000 főnyi sereget vonatott össze a helyett, hogy azokat szétküldötte volna; ide járult még az a hír is, hogy a néppel esőkolódzó Orleans herceget is elfogták.

Ezen okok idézték elő a július 13—14. gyászos és heves jeleneteket, a mely okokat azonban a Kurir nem tudja méltatni, mert párisi levelezője

¹ Taine-él. Az új. Franciaország alakulása. I. 617. és II. 58. s a köv. lapok.

² A levelet a Kurir egy párisi levél után adja és pedig megfelelő hiteles alakban. Az eredeti ugyanis ez: *Le repos de mon Royaume demande, que Vous quittiez ma Cour, et même la France. Je vous donne 24 heures pour Vous mettre en route. Je vous recommande la discretion et la prudence sur les préparatifs pour votre depart.* (Hamb. Polit. Journal. 1789. 891. l.) A Kurir így adja vissza: „Az országnak csendessége azt kívánja, hogy kegyelmed az én udvaromból és Franciaországból eltávozzék. Én azért az itt mulatásra még csak 24 órát engedek, az elmenetelnek módjára nézve pedig a vigyázó szemeséget ajánlom.“ Kurir. 1789. LVIII. 847—48.

³ V. ö. Wiener Zeitung 1789. júl. 29. 1924. l.; Regensburger Staats-Relation 1789. júl. 26. sz.

A levelek szövege egyszó egy-két szókülönbséggel.

⁴ Magyar Kurir 1789. LVIII. 848. Hogy Genua felé ment, ezt a hírlap párisi levelezőjétől tudja. Erről ugyanis nem szól semmit a Wiener Zeitung, sem a Regensburger Staats-Relation, míg a Hamburger Polit. Journal szerint Schweiz felé ment. (1789. évf. 868. l.)

ezt nem fejtette ki, hanem előadja a július 12. és 13-iki zendülést,¹ sokkal rövidebben és kevesebb érdekléssel, mint más ujságok² és a magán levelek szokása szerint néhány száz, vagy ezerrel megtoldva az igazi számot. Ép ily rövidséggel közli a bécsi ujság nyomán Montmorin, Puysegur, Luycerne miniszterek letételeit, de az új miniszterek nevét már nem tudatja olvasóival, pedig ugyanott közli a bécsi lap.³ Ugyancsak ily lényegesen megrövidített kiadásban közli a július 13. zendülést és a 14-it, ama nagy nap történetét, mely a forradalom véres drámájának nagyon is erős expositiója volt.⁴

Kilátásba helyezi a lap még is, hogy adandó alkalommal bővebben fog beszélni a francia felfordulásról.

Beszél is később eleget. Ugyanis egy francia veréb és fecske tévedt az Elyseumba s ezektől lehetett hallani ott mindenki nagy meglepetésére a francia lázadásokat.

Történt ugyanis, hogy Voltairerrel egy napon született egy nevezetes veréb. A „Magyar Kurir“-nak hirthezó verebe, a mely gyakran segíti ki francia hírek dolgában, azért emlegeti is gyakrabban hasábjain.

Rossz időben látta meg a napfényt e francia veréb, mert oly nagy jégverés látogatta meg a francia hazát, oly keveset termett a föld, s így oly nagy lett az éhség, hogy a francia paraszt, a mint a veréb mondja, „egy szem buzáért 100 verébnek is kész volna kiverni a szemét.“ Éhen halt ilyformán a Kurir barátja, a francia veréb is. Így került az Elyseumba, a „Magyar Kurir“-nak ugyancsak kedvencz hirgyárába, s itt beszéli el a magyar verébnek, a ki a Holtak országába szintén csak minap került, hogy Franciaországban az 1788—89-iki tél, majd a jégverés miatt óriási az éhség, hogy a király 80,000 emberből álló sereget rendelt ki három táborban Páris körül, mely szám azonban nem egyezik más ujságok számával,⁵ hogy a „nemzetbéli seregek“ nem hogy engedelmessé válnak a királynak, sőt ellenkezőleg, seregestül állanak a néphez s a népre tüzelhető Lambert herceget a nép dühe ölte meg.⁶

E híreket a lap valamely francia levelezőtől vette át, illetve kidolgozta, mert a bécsi lappal semmiféle hasonlatosságban nincsen e részletek tekintetében. Így juthatott ama levél birtokába is, melyet a közrend Francia-

¹ Magyar Kurir LVIII. 848.

² Hamburger Polit. Journ. 1789. 891.
Wiener Zeitung 1789. júl. 29. 1924—25. l.
Regensburg. Staats-Relat. 1789. júl. 26. sz.

³ Wiener Zeitung 1789. júl. 29. 1924. l.
Magyar Kurir 1789. 848., 849. l. LVIII.

⁴ Magyar Kurir 1789. LVIII. 849.
Wiener Zeitung 1789. júl. 29. 1924—25. és aug. 5. 1991. l.
V. ö. Regensb. Staats-Relat. 1789. júl. 24., 26. sz.
Hamb. Polit. Journal 1789. 2. Bd. 891—93. és 905—908.

⁵ Wiener Zeitung szerint 35,000. Lásd 1789. július 22. sz. 1861.
Hamb. Polit. Journal 1789. 2. Band 847.

⁶ Magyar Kurir 1789. LIX. 853—856.
V. ö. Wiener Zeitung aug. 5. 1991. l.

országnak minden tartományába küldött¹ és melyet a német lapokban hiába keresünk. Van ugyan tudomásunk egy ily a provinciákhoz küldött levélről, melynek alaphangja és célja azonban épen az ellentétje az előbbinek, s a mely a provinciákat igen szép csendes modorban és fájdalmas lélekkel inti a nyugodtságra és békességre.²

A lázadás fokozódó heve, a király rettegése, tanácsosai tanácsai végre rábirták a királyt, hogy maga menjen be július 15-én délelőtt 11 órakor a nemzetgyűlésbe, hol a Magyar Kurir szerint igen megható beszédet mondott. Ezzel elérte azt, hogy a nép és a nemzetgyűlés megnyugodott egy percze s örömrivalgások közt kísérték palotájába.³

Akárhonnán vette is át e hirt a Kurir, keveset tud róla mondani. Pedig a bécsi újság elég terjedelmesen közli ennek előzményeit,⁴ magát a királyi beszédet, a király visszatérését, majd családjával való megjelenését a királyi palota erkélyén.⁵

Érdekes francia levelet kapott a Kurir július 18-án az Elyseumból a francia történetekre vonatkozólag, melynek címéből tanulhattunk volna valószínűleg legtöbbet a lapra vonatkozólag, de a censura ezt is jónak találta törölni. Radicalis címzés lehetett az mindenesetre, de ma már csak magát a levelet birjuk.⁶

Történt ugyanis, hogy a Bastille falán egy fecske-pár rakott fészket. Boldogan éltek, nem gondoltak a jövővel, mert a park hatalmas fái, cserjéi, virágai ezer meg ezer rovarral kedveskedtek nekik. De az emberek romboló keze az ártatlan madarakat sem kíméli meg. Július 14-én a Bastille lángjai elpusztíták a fecske-pár fészket is, ott veszett a lángokban az egyik „Nemzeti fecske” s egyedül került az Elyseumba. Itt Macchiavelli fogja kezébe, „beviszi a Politikus Lelkeknek gyülekezetébe.” Itt volt XIV. Lajos, Richelieu, IV. Henrik. S a gyenge kis madárka picziny szive teljes erejéből dalol egy dalt, egy francia győzelmi éneket, melytől Richelieu elszégyenli magát, Lajos boszankodik, Henrik sír. Az általános meglepetésre Macchiavelli veszi át a szót, s elmondja a francia történeteket július 14-től s „annak utánna a királynak Versaliából Párisba való útját.” De úgy vesszük észre, hogy Macchiavelli nagyon rossz elbeszélő, vagy nem szeretett sokat beszélni, vagy az is lehet, hogy anyag híján nem részletez, mert csak futólag említi meg Broglie elbocsáttatását, Bretevil szökését, Tronlon halálát, Necker kerestetését, a Bastille ostromát, a francia kokárda történetét.⁷ Végre is megoldódik nyelve s érdeklél beszél a szemfüles hallgatóknak a király útjáról, sokkal

¹ Magyar Kurir. U. o.

² Schlözer-Staats-Anzeigen 1790. 11. Bd. 56—64. l. Göttingen bei Ruprecht.

³ Magyar Kurir 1789. LIX. 856.

⁴ Wiener Zeitung 1789. július 29. 1925—26.

⁵ Wiener Zeitung 1789. augusztus 1. 1956—57.

⁶ Magyar Kurir 1789. LX. 874—79.

⁷ Magyar Kurir. U. o.

érdekesebben, mint a mindig unalmas és egyhangú bécsi ujság.¹ Sőt a Kurir két oly körülményt is említ, melyekről az egykorú német lapok nem tudnak semmit. Így midőn a király a díszes menetben a St.-Honore utczába betért, egy polgár pisztolyt sütött el, a mi igen megijesztette a királyt, nem tudván, honnan jó a lövés és miért dördült el. Midőn pedig az egész sokaság a „Statusház“-hoz került s a király felment a trónpalotába és leült, ott egy részeg „pattantyús egy széles karddal ide s tova vagdal vala és elesék az ajtó előtt.“ A megrettent király Bailly által akarta kivitetni. „A pattantyús nem akara elmenni és azt erősíti vala, hogy néki meg vagyon már ez a szabadsága, hogy ő a maga királyának szeme közé nézhet.“²

Akár igaz e történet, akár nem s csak a párisi pletykák útján került a lapba, de mindenesetre jellemző a júlisi felfordult állapotokra, a nép szemtelen magaviseletére, a hadsereg romlottságára és minden tekintélynek semmibe vételére.

Mint tudjuk, Bailly a megérkezett királyhoz egy beszédet intézett, majd a király beszédjét olvasá fel.³ Itt érdekes megfigyelésre nyílik alkalmunk. Amíg ugyanis a hivatalos bécsi lap tendentiosusan, sőt nagy betűkkel emeli ki, hogy Bailly beszédjében a többi közt ezt is mondá: Egykor IV. Henrik kénytelen volt a maga népét meghódoltatni; ma a nép hódoltatja meg királyát!⁴ addig a Kurir örömmel kiált föl, hogy Bailly a király beszédjét nem a régi szokás szerint tórden állva olvasá, hanem állva, „mint egy szabad ember!“⁵

Felolvasta tehát Bailly a királyi beszédben, hogy a király megengedi a polgári katonaságot, melynek „kommendánsa Márkis de la Fayette“ leszen, mert czélja népét boldogítani, annak óhaját teljesíteni. Merry Morreau, majd Lally Tolendál emelnek szót, mire a király nagy öröm- és tetszésnyilvánítások közt elhagyta székét, melyen a Kurir helyes megjegyzése szerint oly nehéz ülni,⁶ de viszont — mondja a Kurir tovább — minden nemzetnek szívéen fekszik a maga aranyos szabadsága.

Különösen kiemeli pedig a Kurir, a mint hogy van valami a dologban s a német lapok nem is közlik, hogy a király és az ő legközelebbi emberei visszamenet „hazafi tollbokrétát vivének a kalapjokban és a polgári katonaság muzsikája azt a nótát fujja vala: On peut on etre mieux qu' an Sein de sa Famille — azaz: hol volna jobban dolgunk, mint a mi nemzetünknek ölelgető karjai közt?“⁷

¹ Magyar Kurir 1789. LX. 876. Wiener Zeitung 1789. aug. 1. 1957 - 58. Regensb. Staats-Relat. 1789. július 26. sz. Hamb. Polit. Journ. 1789. 2. Bd. 912.

² Magyar Kurir. U. o.

³ A Kurir e beszédeket nem közli, csak a tartalmukat, a királyi engedelményeket. U. o.

⁴ Wiener Zeitung 1789. aug. 1. 1957. 2. oszlop.

⁵ Magyar Kurir 1789. LX. 877.

⁶ E hírek egyeznek a bécsi és többi lapokkal, de mint elől mondá a Kurir egy párisi levél után közli azokat. V. ö. Magyar Kurir id. h. Wiener Zeitung id. száma. Regensb. Staats-Rel. 1789. jul. 26. 12. és 29. sz. Hamb. Polit. Journal 1789. 2. Bd. 912.

⁷ Magyar Kurir 1786. LX. 878.

A király ezután minisztereit mind elbocsátotta, egyedül Montmorint tartotta meg.¹

Valóban sohasem volt oly közel a Capitolium és a tarpei szikla egymáshoz, mint a forradalomban. Ott van a többi közt Rohan. Ez a compromittált cardinális 4 évvel ezelőtt a Bastilleban elmélkedett a királyné szép nyakáról s a drága nyaklánczról és most 1789. július 26. a Nemzetgyűlésnek egyik deputátusa lett.²

Annál fényesebben került föl újra a Capitoliumba Necker. A népnek volt ő minisztere, ennek volt kedvencze, ennek kedvéért lett kegyvesztetté a király előtt, s ennek kegye tette most újra az ország kedvenczév, egy pillanatra a forradalom hőségé, hogy ezen pillanat után épen ez ellen kelljen dolgoznia, hogy újra elveszítse a szeszélyes népszerűelmet.

Hogy a mutatkozó békés hangulat teljes kielégítést nyerjen, a király egész leereszkedéssel írt Neckernek, kerestette mindenfelé, míg végre megelente a kegyelmes levél, melyet egész terjedelmében közöl a Kurir legnagyobb valószínűség szerint a bécsi ujság után, mert forrását nem említi, pedig a párisi tudósításoknál ezt megteszi. Közli továbbá a nemzetgyűlés levelét Neckerhez és Neckerét a királyhoz régi, de a szöveg egész lényegét teljesen megütő nyelven.³

Necker engedett a közóhajnak és július 29-én s a nép és katonaság egetverő örömrivalgása és éljenzése közt vonult be Párisba.⁴ A Kurir ezt egyes kihagyásokkal szóról-szóra vette át a bécsi lapból.⁵

„Et nunc venio ad fortissimum.“ Arról a nevezetes augusztus 4—5. éjrről van szó, melyet azóta annyi nemzet utánzott; a forradalomnak azon kinyilatkoztatásáról, melyet annyian magasztaltak, megvetettek, lenéztek, a mely az egyetemes emberiséget a legrövidebb idő alatt boldoggá akarta tenni s épen ezen egyetemességénél fogva ferde irányba tévedt.

A magyar hazafiságot mindig hangoztató Kurir e nagy éjszakáról bővebb tudomást is szerzhetett volna, példával szolgálhatott volna olvasóinak, meny nyire képes a lelkesedő hazafiság, a fanatismus, a kétségbeesés és lemondás, a félelem és rettegés, mert a jogokról való lemondáshoz mindezek hozzájárultak.

Ezt az éjszakát a hivatalos és legkegyelmesebben engedélyezett lapok nem méltatják úgy, a mint kellene.⁶

¹ Sziintén párisi tudósítás. Magyar Kurir 1789. LX. 878.; LXI. 893—894. V. ö. Wiener Zeitung 1789. aug. 5. 1990.; aug. 8. 2020.

² Magyar Kurir 1789. LXI. 895.; Wiener Zeitung szerint július 24-én volt a választás. Wiener Zeitung aug. 12. sz. 2054. Regensb. Staats-Rel. 1789. aug. 5. sz.

³ Magyar Kurir 1789. LXIV. 931—32.

⁴ Wiener Zeitung 1789. aug. 15. sz. 2083—84.

⁵ Regensb. Staats-Relat. 1789. aug. 5. Ez utóbbiban közölt levelek szövege némileg elüt a bécsi ujságétól, de a lényeg itt is ugyanaz.

⁶ Magyar Kurir 1789. LXIV. 933.

⁷ Wiener Zeitung 1789. aug. 15. sz. 2086.

⁸ A Wiener Z. 1789. aug. 19. 2109—2110. legalább röviden közli a tényt a hivatalos Gazette nyomán, hogy miről mondtak le a kiváltságosak; a Kurir innen is átvethette volna.

De viszont az ember és a polgárnak igazán szabadon és fantasztikus álláspontból kihirdetett jogait az óvakodó bécsi lap is közli teljes pontossággal.¹ Kurirunk már előbb közölte ezeket párisi levelezője után, bár nem pontosan.² De mellőzi a Kurir a kormányzás módozatait, a királyi hatalom körének, a közigazgatásnak szabályait, a melyeket a bécsi ujság egész részletességgel közöl.³

A párisi zendülések, különösen július 14-ike, számos utánzóra akadtak a vidéken. A lelkesedés ragadós, zavaros viszonyok közt a féktelenkedés még ragadósabb. Számos vidék fegyvert ragad Páris mintájára, önmaga szervezkedik, helyhatóságokat szervez, nemzeti őrséget állít, megrohanja a kastélyokat, pusztítja földesurai birtokait, elégeti azok okleveleit. Úgy látszott, sőt úgy is volt, hogy a régi egyenlőtlenség helyét új és még kegyetlenebb egyenlőtlenség foglalja el.

Hírt hoz e zendülésekről a Kurir is, vagy jobban mondva a Kurirnak is hírt hoz ezekről „Molosnak, egy felső világbéli versáliai francia kutyának a Pokol kapuit őrző 3 fejű Cerberushoz küldött levele a pokolba“, amely levelet úgy látszik a Kurirnak sikerült elcsenni, hogy olvasóit szolgálhassa. Már harmadszor találkozunk azzal a különlegességgel, hogy állatokkal beszélgeti el a francia dolgokat. Ma csak mosolygunk rajta, de a múlt század végén úgy látszik igen tetszett, mert meg kell engednünk, hogy nem minden szellemesség nélkül valók e politizálások.

Ez a Molos, Artois gróf hű kutyája beszéli el röviden a bordeauxi, elzászi, a svájci és a Rajna mentén fellépő partialis zendüléseket.⁴ Szeretné elmondani azt is, hogy Belgiumra is mily hatással van a forradalom, de a censura e részletet haragos szemekkel és erős vonással törölte, mert Belgium osztrák tartomány, nehogy Magyarországnak is kedve kerekedjék megmozdulni súlyos terhével. Miként Molos mondja: „Belgiumról sokat nem lehet uगतnunk, nehogy valaki a farkasbőrbundánkra jót vágjon.“⁵

A Kurir most hosszabb időn keresztül csak párisi levelezőitől meríti tudósításait, egész az okt. 1. zendülésig, a mely idő különben sem volt gazdag valami nagyfontosságú vagy izgalmas jelenetekben. E párisi tudósítások sejtetik előre a papok jövedelmére⁶, állására és házasságára⁷ vonatkozó törvényeket, ezekből tudja a lap az avignoni nép szabadelvű mozgolódását, mely a papi magistratusok kiváltságai ellen irányul;⁸ az új törvények szerint ren-

¹ Wiener Z. 1789. szept. 9. 2301. szept. 16. 2366.

Regensb. Staats-Rel. 1789. szept. 4. sz.

² Magyar Kurir 1789. aug. 22. 935—38.; szept. 2. 986—89.

³ Magyar Kurir 1789. LXIV. 935—35., LXVII 986—89. Ertelmük szerint közli s nem eredeti pontjai szerint, mint a Collection Complète du Moniteur. A Milan. 1802. Tome cinquième 104—113. Wiener Z. 1789. aug. 22., szept. 16. sz. Hamburger Pol. J. 1789. 2. Bd. 976—77. Regensb. St.-Rel. 1789. aug. 16. és 19. sz.

⁴ Magyar Kurir 1789. LXV. 949—53.

⁵ U. o. 953.

⁶ Magyar Kurir. 1789. LXVIII. 999.

⁷ U. o. LXX. 1031.

⁸ U. o. LXXI. 1038.

dezkedő Lüttich áldozatkészségét és felbuzdulását, örömét, melyben a paraszt is ugrál;¹ ezek hozzák híriül, hogy a francia nép újra megindult a vorsaillési királyi palota ellen s csak nagy ígőretekkel sikerült őket lecsillapítani, mert éhség gyötörte a nyári zenebonában semmit sem dolgozó francziákat, mert mindig attól tartottak, hogy a nemzet követjei közt haza- és szabadságáruulók vannak², egy szóval a zenebonát s annak pillanatos lecsillapítását. E párisi levelekből tudunk meg továbbá oly különlegességeket, melyek ha esetleg meg sem történtek úgy, ahogy le vannak írva, de akkor is jellemzők a forradalomra, annak szellemére, férfaira, sőt gyermekeire is.

Luxenburgban történt ugyanis, a király fivére kertjében aug. 23-án, a hol a kis francia patrioták katonásdit játszottak, felszerelve nagymennyiségű fapuskával. Valósággal megütözköztek egymással, sokan megsebesültek, egyet pedig formálisan halálra ítélték, mert a hadi regula ellen vétett. Már a kötél nyakán volt s fel akarja kötni a hóhér, amikor egy arra menő polgárőrségnek sikerül megmenteni a bűnöst. Mondják, hogy az nap mégis megölték a bűnöst. „Így tanul a kicsiny ökor a nagytól szántani“ jegyzi meg tanulságul a Kurir.³

E levelekből tudjuk meg az új francia Hiszekegy-et, mely ezer meg ezer példányban kelt el Párisban. Talán nem lesz érdektelen, ha közöljük: „Hiszek egy XVI. Lajosban, az ő népének atyjában, menyen és földön szeretetreméltó királyban, hiszek Neckerben, az ő egyetlen egy miniszterében, mi szabadítónkban, a ki született a mi boldogságunkra, szenvedett Calonné-nak alatta, elűzetett Franciaországból, de meg nem hala, hanem ártatlannak találtatván, harmadnapon számkivetéséből visszahivaték és üle a királynak jobbjá felől, ítélni kicsinyeket és nagyokat. Hiszek a szabadságban is, hiszek egy közönséges társaságot, a Statusoknak egyességét, az adósságnak lefizetését, a General Pachtereknek és a Bastillának eltöröltetését, a kereskedésnek és a Financznak jó rendben állását, a polgároknak feltámadását és hiszem a szerencsés országlást. Amen.“⁴

Majd a német és más ujságokhoz fordul a Kurir s ezekből állítja össze tudósításait saját bevallása szerint, ezekből tákolja össze, mily adakozók lettek a francziák a nemzeti czél érdekében, mily önfeláldozók, hogy lemondanak úgyszólván minden jövedelmükről is, nemcsak előjogaik és dísz tárgyaik vagy csecsebecsícikről.⁵

Végül az igen komoly októberi napoknál a szerinte pontos forráshoz, a csalhatatlan tudósításhoz fordul. Ez pedig, noha nem mondja, hogy melyik, a bécsi lap, a mint azt egy kis összehasonlítás megmutatja.

¹ U. o. LXXI. 1041.

² U. o. LXXIII. 1079. LXXIV. 1093.

³ Magyar Kurir 1789. LXXI. 1041—42.

⁴ Magyar Kurir 1789. LXXXI. 1208.

⁵ Magyar Kurir 1789. LXXXII. 1220—21. Ez adakozásra nézve igen sok esetet talált volna a Wiener Zeitung 1789. okt. 3. sz. 2539. lapján. L. Regensb. Staatsrel. 1789. okt. 7. es okt. 11. szám.

Innen vette át a Kurir okt. 1-ének történetét majdnem szóról-szóra, de nem a legjobb fordításban.¹ Az okt. 4-iki zendülés történetét ugyancsak innen vette át, de jelentékeny és gyakran a történet folyékony előadására hátrányos rövidítésekkel.² Erre különben a Kurir rá is van kényszerítve sokkal kisebb alakjánál fogva, mint a bécsi lap.

Maga a bécsi lap is megakad most tudósításaival, mert ellentmondó, nagy nagy bajjal összeegyeztethető híreket kap Párisból okt. 5-étől fogva,³ végre okt. 31. száma jut hozzá részletes és hiteles értesítésekhez az októberi napokról,⁴ melyeket azonban a francia véres mozgalmakat szívből gyűlölő írő közölte a „Clever Zeitung“-ban. Kurirunk azonban az okt. 5-iki véres jelenetekről, a királynak Párisba való kényszerű s igazán tragikomikus vonulásáról szóló híreit nem innen vette át, hanem valamely párisi levelezőjétől. Igaz, hogy érdekesen írja le a nevezett német ujság is e napok történetét, de dicséretére legyen a Kurirnak, ez is igen szép, hangulatos, a kimagasló momentumokat kellő érdekléssel kiemelő tollal írja le ezt a királyi családból, fegyveresekből, polgárok, asszonyok, kofák, gyermekek, lisztes szekerekből álló hatalmas karavánt, a zajt, lármát, örömet, éljenzést; az okt. 7-én a halas kofáktól és a királyi családtól produkált érzelmes és szánalmas jelenetet,⁵ majd a királynak a nyugalmasabb percekben (okt. 19.) tett sétáit, melyeken őt a nép egész szeretettel éljenezte meg⁶ és ama párisi péknek szánalmas tragoediáját,⁷ kinek azért kellett meghalnia, mert szerencsétlenségére pék volt az éhes időkben.

Értesít továbbá ugyanezen úton arról, hogy az autuni püspök okt. 10-én a papi jószágok elvétele mellett emelt szót:⁸ hogy egyes fr. tartományok zúgolódnak Párisnak korlátlan hatalomra vágyó lelke ellen, és egyes királyságok is szervezkednek ellen;⁹ hogy a szerzetesi fogadalmak eltöröltettek s a papi jószágok a Status gondviselésére bizattak,¹⁰ s ezzel a Kurir bevégzi tudósításait az 1789. nevezetes évre.

1790. febr. 3-iki számában folytatja a francia híreket a bécsi ujság nyomán. Értesít Genua nagylelkű ajándékaról, a nemzetgyűlésnek újévi gratulációjáról a király előtt,¹¹ a királynak önkénytes megjelenéséről a nem-

¹ V. ö. Wiener Zeitung 1789. okt. 21. sz. 2681. 2682.

Magyar Kurir 1789. LXXXII. okt. 24. 1222.

² U. o. s a köv. lapon. Párisi tudósítás után hozta terjedelmesen a Regesb. Staatsrel. 1789. okt. 16., 18. és 25. száma.

³ Wiener Zeitung 1789. okt. 24. 2709. okt. 28. 2738.

⁴ Wiener Zeitung 1789. okt. 31. 2766—70.

⁵ Magyar Kurir 1789. LXXXIV. 1254—60.

⁶ Magyar Kurir 1789. LXXXVII. 1301.

⁷ Magyar Kurir 1789. LXXXVII. 1302—3. A jól értesülő Wiener Zeitung erről is vajmi keveset tud. (1789. nov. 11., 12. 2867.) Hasonlókép a Regesb. St.-Rel. 1789. nov. 1. sz.

⁸ Magyar Kurir LXXXVII. 1301.

⁹ Magyar Kurir LXXXIX. 1331.

¹⁰ Magyar Kurir 1789. XC. 1317. Wiener Z. 1789. nov. 21. 2967—68.

¹¹ Magy. Kurir 1790. X. 126—128. Közli Desmommiers köszöntőjét s a király feleletét. Wiener Z. 1790. jan. 23. 173. A királynét felköszöntő beszéd a Kurirban megvan, míg a bécsi lapban hiányzik.

zetgyűlésben, a mi általános örömet szült az országban;¹ a febr. 13-án hozott végzések lényegéről a papokra vonatkozólag, melyek eltörölték a szerzetes életet² s a mely végzéseket maguk az ifjú szerzetesek örömmel fogadták, sőt már előre megnövösztették hajukat, szakállukat s a legnagyobb vídám-sággal távoztak;³ végül a kilépett szerzetesek nyugdíjáról szóló végzésekről.⁴

Ugyancsak a bécsi lapból vette át a jószágok privilegiumainak törlésére és az osztozkodásra vonatkozó jogok fixirozásának lényegét; a katonaságot illető február 28-án hozott végzések közül 10-et⁵ s az összeesküvésről vádolt Favras tragikus sorsát, szégyenletes halálát.⁶

Viszont egy meg nem nevezett, de valószínűleg párisi levelezőjétől vette át az újévnapján a Nemzetgyűlésnek gratuláló 7 halas asszony történetét, kikkel oly szívesen pletykázott a gyűlés;⁷ annak a bizonyos, meg nem nemzett francia departamentnek együgyűségét, mely 3000 livres helyett ugyanannyi értékű csattot csináltatott, hogy azt a haza oltárára szánja, a midőn pedig megkérdezték, mért nem küldötte el inkább a pénzt, azzal válaszolt: kinek fordulhat meg minden a fejében?⁸

Ne gondoljuk mindemellett, hogy a lap azért megtagadja önmagát, hogy nem is gondolkozik, hanem a hírek pusztja közlésén kívül egyébbel nem törődik. Ellenkezőleg. Felidőzi az Elyseumból Acsopus vargáját, ki a bécsi fő magyar csizmadiával, Herdivel meghányja-veti a francia történeteket. Mi idézte elő e tudós varga szerint a francia forradalmat? a fényűzés, a bujaság. A francia asszonyoknak például XIV. Lajos idejében nem lehetett látni a fejét a sok cziczomától. Ez még nem volt elég. Messze földről hozatott magának a hiúság lábat, kezét, szemöldököt, orcát, pislogatást, szóval mindent, hogy szép legyen. E majmolás a főuraktól átragadt a papság, sőt a szolgáló seregre is.

Megváltoztak a viszonyok, a gazdag szegény lett, a szegénynek kinyitak szemei, forradalmat teremtett az éhség a jól élő henyéllök ellen. S itt elbeszéli röviden, de sarkastikusan a forradalomnak eddig lefolyt perczeit,⁹ az író megszokott humorában, oktató és figyelmeztető modorában.

Franciaország már régen készült arra, hogy az 1789. július 14-iki nagy napot a nemzethez méltó módon megünnepelje. Imponálni akart ezzel

¹ Magy. Kurir 1790. XVI. 217—220. Wiener Z. febr. 20. és köv. szk.

² Magy. Kurir 1790. 251. Wiener Z. 1790. márcz. 6.

³ Magy. Kurir 1790. 288. Wiener Z. 1790. márcz. 10.

⁴ Magy. Kurir 1790. XVIII. 288. Wiener Z. 1790. márcz. 10.

⁵ Magyar Kurir 1790: XVIII. 341. A bécsi lap 15 végzést hoz. Wiener Zeitung 1790. márcz. 13. 639. márcz. 17. 679.

⁶ Csekély rövidítésekkel szóról-szóra vette át. Magyar Kurir 1790. XVII. 284—287. Wiener Zeitung 1790. márcz. 10. 608—609.

⁷ V. ö. Regensb. Staats-Rel. 17. 0. jan. 13. és a következő számok. Mint láthattuk ez újság a francia hírek közlésében majdnem mindig megelőzte a Wiener Zeitungot. A „Hadi Tört.” ez összeesküvésről nem beszélnek.

⁸ Magyar Kurir 1790. X. 130.

⁹ Magyar Kurir 1790. XVIII. 340.

⁹ Magyar Kurir 1790. XX. 497—502.

a többi nemzet előtt. Ehhez az ünnephez a Párisban tartózkodó idegenek is hozzá akartak járulni, a mit a nemzetgyűlés meg is engedett nekik.¹

Ekkor történt (jun. 19-én), hogy a nemzetgyűlésnek egy tagja XIV. Lajos „emlékezetképének“ lerontását indítványozá, melyen az általa meghódított népek lábai előtt hevernek; ekkor mondta el hatalmas beszédjét Noilles és Lafayette a czimek ellen.²

A Kurirnak most mindegyre bővebb anyag áll rendelkezésére, sőt sokkal bővebb, mint maga mondja, hogysen egészen kimeríthetné. A bécsi lapok ugyanis az 1790. évről, kivált második felében igen bő értesítéseket hoznak a forradalomról s így a Kurir csak válogatni kénytelen, de e válogatásának is jellemző vonása, hogy különösen a meghozott francia törvények közlésére fekteti a fősúlyt.

Így tudósít a püspökök számának 83-ra való reducálásáról az új departamenti felosztásnak megfelelőleg, a papságra vonatkozó végzésekről,³ kihagyva a jun. 2-án hozott 3 végzést,⁴ a jun. 9-én hozott egy-két végzést⁵ és a jun. 14., 15-én hozott végzésekből az első 13. és a 20—24-ig terjedő cikkelyt,⁶ tehát sokkal kevesebbet közölve, mint a nálánál gyengébb Hadi Történetek. Ugyane bécsi forrás útján tudta meg a Kurir azt is, hogy a címzések eltörlésén kívül a kitüntető rendjelek, keresztjek eltörlését is szóba hozták a nemzetgyűlésben és hogy e romboló rendszernek általában ellene volt Necker, de a nép megbolygatott hangulatától tartva, elállott gátat verő szándékától.⁷ Ugyancsak innen vette át, jobban mondva, innen rövidítette meg a bécsi lapban amúgy is megrövidített jul. 3-iki végzéseket az igazságszolgáltatásra nézve,⁸ az üres püspökségek betöltésére, illetve a fölösleges püspökök eltávolítására, valamint a XIV. Lajos idejében elűzött protestánsok örökösének öröklési jogát elismerő, és a nyugdíjakat fixírozó végzéseket.⁹

¹ Magyar Kurir 1790. jul. 9. szám. 788. Wiener Zeitung 1790. jul. 7. 1762. Innen vette át e hírt. Később kisült, hogy ezek az arabsok, chinaiak, japániaiak, amerikaiak stb. nem voltak mások, mint felöltöztetett francziák. Magy. Kurir 1790. 895. l. XXIII. szám. E hírnék úgy látszik általában felültek az újságok. Így a Regensb. Staats-Rel. 1790. jul. 2. szám.

² Magyar Kurir 1790. jul. 9. 788—90. Ezt a hírt, valamint a beszédeket teljesen a Wiener Zeitungból (1790. jul. 7. 1763—64) vette át. Viszont a Wiener Zeitung is közös forrásból merítette a Regensb. St.-Rel.-al, mert szóról-szóra megegyeznek, csak hogy a Wiener Zeitung egész terjedelmükben hozza a beszédeket. (Staats-Rel. 1790. jul. 2.) Általában azt tapasztalhatjuk, hogy a Wiener Zeitung későbbben hozza a híreket minden hivatalossága mellett is, mint a többi nemet lap s a mig pl. a Reg. St.-Rel. mindig jelzi a párisi levél dátumát, addig a Wiener Zeitung egyszerűen belevág a hírbe. Tehát nem áll valami nagy magasságban pontos idézés tekintetében a mi lapjaink fölött. Akkor is csak úgy ollózott egyik lap, mint a másik, de legjobban a censor.

³ Magyar Kurir. 1790. jul. 20. 844—46.

⁴ L. e végzéseket Hadi Történetek. 1790. 41—42. Wiener Z. 1790. jun. 26. 1674.

⁵ L. Hadi Tört. 1790. III. 43. Wiener Z. 1790. jun. 30. 1706.

⁶ Hadi tört. 1790. III. 43—44. Wiener Z. 1790. jul. 7. 1761.

Regensb. St.-Rel. 1790. jul. szk.

⁷ Magyar Kurir 1790. 861—62. l. Wiener Zeitung 1790. jul. 21. 1878. és 1880. l.

⁸ M. Kurir 1790. 902. l. kihagyta a 4—14. és 16. cikkelyt. L. Wiener Zeitung 1790. aug. 4. 2005—2006.

⁹ M. Kurir 1790. 902—903. Wiener Zeitung 1790. aug. 4. 2006—7.

M. Kurir 1790. 914—15. Wiener Zeitung 190. aug. 7. 2038—39.

Eljött végre az elbeszélésre unalmas sok törvényhozás után a várva-várt nap, a melynek föl kellett magasztalnia a múlt év jul. 14-ének vóres dicsőségét. Julius 14-ike volt ez, a nemzet nagy ünnepe, melyet meg kellett volna bámulnia a világnak. Sokan megbámulták akkor és azóta, sokan örültek e napnak és sokan mosolyognak e komédia fölött az öreg Carlylel. A magyar közönségnek is volt alkalma gondolkodnia, vagy legalább beszélnie e napról. Hírül hozta ezt nekik a Kurir magáról a francia földről, elbeszélte előg érdekességgel, noha nem nagy részletességgel.¹

Egy időre általában a francia levelekhez fordul;² ezekből meríti tárgyát Dupont beszédére, mely Franciaországot a veszedelmesen mesterkedő angol politikára figyelmezteti;³ a francziákat szabadságuknak tovább való kivívására lelkesítő két iratra; Mirabeaunak a nemesség eltörlése ellen mondott beszédjére⁴ és más egyéb ügyekre nézve;⁵ innen tudta meg, hogy az okt. 5-iki zendülés kihágásaiban az orleansi hercege és maga Mirabeau is compromittálva van,⁶ hogy a királyi család tagjai ezentúl állami fizetést nyernek a szerint, a mint azt megérdemlette kiki, s az öröklött birtok ezentúl egyformán osztatik ki a gyermekek közt.⁷

Az Elyseumról sem feledkezik meg azért a Kurir, hanem ott hallgatózik a Bókák kerületében Momus, Nagy Sándor és Demokritos tréfás beszédjénél,⁸ a mely a francia dolgokról szól majd komolyan, majd tréfásan, néha gunyval, s a melybe úgy belekaczag időközönként Demokritos, mint prüsszöget a „furfangos diák“ Hány János szavainak igazságába. Ugyane modorban beszél el a nancyi lázadás elfojtását is,⁹ de a francia katonaság fegyelmetlenségéről,¹⁰ valamint az assignatákról,¹¹ az adózásra vonatkozó előterjesztésekről¹² s a pápai anathemát kimondó levélről¹³ szóló híreit a bécsi ujság modorában, de sokkal rövidebben adja elő.

Végül az 1790-iki esztendőt azon reménynyel fejezi be, hogy az

¹ Hogy párisi levelezője után közli e hirt, következtetjük a bécsi ujság (Wiener Zeitung 1790. jul. 31. 1975—1976.) elűtő közléséből, másodsor a Kurir e nyilatkozatából: A párisi levelek még máig is mind a jul. 14., 15., 16-án is tartott nemzeti ünnepeapnak ezeremóniával vannak tele. 1790. 901. lap. Az ünnep leírása M. Kurir 1790. 882—83. 895. 901. lap.

² Ezeket onnan lehet megismerni, hogy ha éppen nem is említi meg azokat, de a tudósítások elejére teszi a levél keltét, pl. Páris, jul. 24-én. az aug. 10. számban s így tovább.

³ M. Kurir 1790. aug. 13. sz. 932—34.

⁴ M. Kurir 1790. aug. 17. sz. 950—51.

⁵ M. Kurir 1790. aug. 24. sz. 981.

⁶ Magy. Kurir 1790. aug. 27.

⁷ Magy. Kurir 1790. aug. 31.

⁸ Magy. Kurir 1790. aug. 17. 940—43.

⁹ Magy. Kurir 1790. szept. 21. 1078. Ezt is valamely párisi levél nyomán, mert a Wiener Zeitungtól ebben merőben elűt (Wiener Zeitung 1790. szept. 22. 25. szám.) eltékintve magától a lapszám idejétfől is.

¹⁰ Magy. Kurir 1790. XXIV. 1030—1031. Wiener Zeitung 1790. szept. 1. 2262.

¹¹ Magy. Kurir 1790. 1200—1236 l. Wiener Zeit. 1790. okt. 13. 2664.

¹² Magy. Kurir 1790. 1261. Wiener Zeit. 1790. okt. 30. 2824. nov. 3. 2845.

¹³ A Kurir azt mondja (1790. 1453. l.), hogy e levéllel telí vannak a német ujságok s ime a bécsi lapban meg sem találjuk meg.

utánna jövő áldásosabb lesz nálánál, mely „a nemzeteket a fenevadaknál, kik egymást meg nem eszik, sokkal alábbvalókká tette, országokat rontott, prédált, ölt, vágott és rontott, a nemzetek, királyok, sőt a természet törvényét tapodta.“¹ Reményét fentarthatja, de teljesezésére nem lehet nagy reménye, mert a decz. 31-én kelt párisi levélből láthatja, hogy még most is „a minden nemzetek felett való francia kevélység és az ettől született feneketlen lárma és egymással való ellenkezés megszűnés nélkül való.“ — „Az idén még itt is más nótán fognak tánczolni.“

Mi már nem várjuk meg a rendezők harsány kiáltásait, melyek véres torokból törnek elő, nem azt a kegyetlen francia négyest, melynek minden figurája a guillotine körül mozog s a mely egy rettentő bacchanstánczban végződik bokáig óró vértócsában. Tárgyunk nem vezet odáig, csak az alvilág küszöbéig, a meddig Sybilla kísérte Virgiliust.

A mily gyakori, érdekes, s mint látni fogjuk, legtöbbszörire pontos híreket közöl a forradalomról a Kurir, ép oly gyenge, száraz menetű az 1789-ben Görög Demeter és Kerekes Sámuel szerkesztésében megindult „*Hadi és más nevezetes Történetek*“ című hirlapunk. Igaz, hogy a II. József idejében folyó török háborúk kedvéért indult meg, hogy annak hadi mozgalmairól, az egyes ütközetekről hírt adjon, s így a francia forradalom tudósításai nem képeznek elsőrangú czélt ránézve; igaz, hogy hirlapjainktól nem követelhetjük Chénier fenséges páthosját, annak nemes alkotású prózáját, Loustallot komoly, ünnepies hangját, mert a mi hirlapíróink nem is voltak oly helyzetben és körülmények közt, a midőn az ágyúk dörgése, a harci kiáltás, a szívig ható riadó hangjai mellett a leggyávább író is martirrá képes lenni, a midőn a jogért való szenvedés megédesíti a börtön penészes falatját, mint Silvio Pellicoét: de mégis legalább tudomást vesznek a külföld mozgalmairól, írnak, a hogyan tudnak, egyik ügyesebben, mint a Kurir, másik gyengébben, mint említett hirlapunk; egyik jobb és bővebb értesítések után, a másik gyengébb és szűkszavú tudósítások után szűkre szabott hasábjain. Ilyenek a „*Hadi és m. nev. Történetek*“ is. Hiába. Szacsyvaynak a mult század végén nem volt párja a hírlapírás terén. De azért nem vethetjük meg ezt a lapot sem, sőt becsülnünk kell, mert az igaz törekvés kír minden sorából, gyakrabban olyat is közöl olvasóival, a mi a Kurir figyelmét kikerülte, vagy a mihez nem juthatott, sőt komoly szavú, politikai elmélkedő czikkekkal is lép a világ elé.

Mindjárt a juliusi számhoz szóló toldalékban találunk ilyen cikket, mely szomorú, sajnálkozó hangon beszél Franciaországról. Ez ugyanis „megszűnt egyszerre oly testet formálni, melynek feje az uralkodó“, sőt a „hasznos egyetértést a veszedelmeket szülő részrehajlás váltotta fel.“²

¹ Magy. Kurir 1791. 3. sz. 28. l.

² „*Hadi és más nev. Történetek*“ 1789. I. jul. 28. sz.-hoz toldalék. Alaphangja hasonlít a Hamb. Polit. Journal 1789 I. B. 3. 603. cikkének bevezetéséhez. Különböen eredeti.

A francia nép elégedetlenségéről, a zenebonáról, Necker elbocsátásáról, a Bastille ostroma, az elbocsátott miniszterek visszahívása, a nép új lelkesedéséről szóló legrovidebb híreit a Kurir, vagy akár a bécsi újság útján szerezte meg, de önállóan írja le a versaillesi palotát és a Bastillet.¹

Az aug. 4—5. éjről, ama nevezetes éjszakáról mélyen hallgat a lap, nincs semmi tudomása vagy mondanivalója az augusztusi fontos kijelentések és határozatokról, hanem a szenzációs októberi napokat már kellően móltatja és pedig az okt. 1-én tartott fényes lakomát, mely akkora árnyat vont maga után², majd az okt. 5-iki zendülést, mely annyi vérbe került néhány falat kenyérért és egy adag ígéretért³, de egész biztos hírekről nem tudja biztosítani olvasóit a versaillesi és párisi levelek eltérése miatt⁴. Majd előadja a királynak gyászmenetét Párisba a Kurirtól különböző forrásból, miáltal némileg kiegészíti a Kurirnak különben érdekes leírását.⁵ Beszéli pl. Baillyt, midőn az a királyt egykori szavaira emlékeztette, majd a királyt és a királynót.

A halas asszonyoknak a királynéval történt szemtelen jelenete után⁶ leírja, szintén érdekes kiegészítésként, hogy a könyörgő kofáknak a királyné megígérte zálogjaik ingyenes kiváltását, a mit azok rögtön fogatba is vettek. De miután e zálogoknak kiváltása 3 millióba került volna, a minek kifizetésére a király képtelen volt, viszont, hogy a királyné iránt a rossz hangulatot ne költse fel újra, megígérte, hogy a legszükségesebb és 24 livren alul bezálogosított jószágokat a maga pénzén fogja kiváltatni.⁷

A lap különben nem elégszik meg mindig a híreknek egyszerű átvételével, hanem itt-ott helyes reflexiókat fűz a tényekhez, politizáló részleteket sző közbe. Fájlatja az ország feldúlt állapotját, annak betegségét, melyet a „nagy-lelkű, a próféta“ Voltaire előre megjósolt már 1764-ben. A betegség előjeleivel a lóhaság és gondatlanság semmit sem törődött, a helyett, hogy a népet felemelték volna, ezer meg ezer módot eszeltek ki, hogy húzzák-vonják a boldogtalan polgárt. Érthető ilyformán, hogy Voltaire előre sejthette nemzete

¹ Hadi és más nev. Történetek. 1789. I. jul. 28. számához taldalék. A hírekre nézve v. ö. Wiener Zeitung 1789. jul. 22., jul. 29., aug. 1. stb. számokat.

² Hadi Tört. 1789. I. okt. 23. E tudósítást párisi levelezőjétől vette.

³ Hadi Tört. 1789. I. okt. 30. taldalek. Itt említi a lap, hogy párisi és versaillesi levelekből vette át a híreket. Ha nem is említené, erre kell jutnunk, mert sokszor többet mond, mint a bécsi lap (1789. okt. 21.) vagy akár a Regensb. St.-R. 1789. okt. 16., 18., 25. sz. Azt is tudja lapunk, hogy a lakomán a tisztek esokorra kötötték a fekete pántlikát s a nép nemcsak a lakoma és kenyérhiány miatt dühöng, hanem azért is különösen, mert a király csak feltételek mellett akarta megerősíteni a nemzetgyűlés végzéseit.

⁴ Hogy mily eltérők e levelek, különösen a számokra vonatkozólag, erre nézve itt is szép pelda kínálkozik. A Hadi Törv. szerint a királyt Párisba 4000 asszony és 20—30,000 fegyveres kísérte. (1789. I. 439.) A Kurir szerint (1789. 1236.) 10,000 asszony, 40,000 fegyveres és 30 ágyú. A bécsi újság szerint 30,000 fegyveres, 400,000 zajongó s egy egész sereg bacchanszó (1789. okt. 31. 2769.).

⁵ Hadi Tört. 1789. I. 439. 449—53.

⁶ Magy. Kurir 1789. 1254—60.

⁷ Ez okt. 7-éről vett hírt a Kurirral közös forrásból merítették. 1789. 450—51. l.

⁸ Hadi Tört. 1789. 451—52.

sorsát, mely „nem soká fogja szenvedni a maga nyakában a vas jármot, melynek hordozására nem teremtetett.“¹

Így folynak egymásután a hazai és külföldi tudósítások mellett a francia hírek legtöbbször csak lemásolva a párisi levelekből, míg ma egy-egy közönséges napi hírt ügyes tollal, néha egész művészettel írnak meg.²

Majd remélni kezd, hogy az ország nyugalma helyre fog állani a nemzetgyűlés végzéseivel,³ a királynak okossága s az „attól vezéreltetett könnyen hajló jószívűsége“ által;⁴ örül a protestánsok jobb sorsának, kik Nantesben már orgonát is szereztek és az ország rendi gyűlésének tagjai is lehetnek;⁵ véteknék bélyegzi a szokásba jött párbajt⁶ s lelkesedik a hazafiak áldozatkészségén, a honleányok adakozásán.⁷ Párisi levelezője után közli a lap ezeket,⁸ valamint a francia királyné egy kis balesetét, hogy t. i. decz. 14-én (1789.) a lépcsőn lefelé menvén, elhibázta az utolsó lépést, mert azt hitte, hogy már nincs több hátra, megütötte magát úgy, hogy ágyban fekvő beteg lett;⁹ párisi levelezőjétől tudtuk meg, hogy Toulonban a tengeri és nemzeti katonaság egymással összekapott, ott zavargások támadtak;¹⁰ innen tudunk meg gyakrabban jelentéktelenebb, néha azért a korszakot jellemző aprólékosságot, kósza hírt, pletykát, falragaszhirdetést, a nép körében terjedő rémszándékot és más egyéb különlegességet. Így a francia királyné maga is áldozni akarván a közjónak, az olasz és a francia színház páholykulcsait felajánlotta a nemzetnek;¹¹ egy 41 éves hajadon pedig azt jövendölgeti, hogy a jövő májusban bizonyos jel lesz az égen, mely a régi kereszténység aranyidejének visszatérését fogja jelenteni, a mely jövendölést állítólag a francziák közül sokan el is hiszik,¹² vagy egy Duval nevű feleség-vadász falragaszokon hirdeti magát, menyasszonyt keres, kinek annyi tehetősége legyen, mint neki,¹³ és más egyéb naiv dolgok.

A lap különben forráshelyei időzésében igen szűkszavú, egyáltalában nem szereti emlegetni, hogy honnan veszi híreit, vagy ha fel is omlíti, igen tág teret nyit az utánnézésnek és böngészésnek annyira, hogy hivatkozásai daczára, bajos megtalálni az eredetét. Így idézi Schlözer göttingai tanár

¹ Hadi Tört. 1789. toldalék. 433--35. I. szakasz.

² Néha csak pletykákat közöl. Így írja (I. sz. 466. l.), hogy Párisi felgyújtották és Mirabeaut felakasztották egy utcán s nemsokára e hírt megegyeztetik. (I. sz. 511. l.)

³ I. sz. 542.

⁴ I. sz. 574.

⁵ I. sz. 590. Hadi Tört.

⁶ Hadi Tört. I. 646.

⁷ Hadi Tört. I. 667.

⁸ Ellenőrzésről természetesen szó sem lehet, valamint arról, hogy mit és hogyan vett át e levelekből. Azoknak igazságát majd később látni fogjuk.

⁹ Hadi Tört. 1790. II. sz. 41. A lap végül megjegyzi: „A nagyok is botlanak.“

¹⁰ Hadi Tört. 1790. II. sz. 42—43. A lap igen naívan mondja ezek után: „Mi lenne XIV. Lajost, ha most a sírból kijöhetne és XVI. Lajos állapotját környül nézné? szörnyű halált halna és a sírba visszatérne.“

¹¹ Hadi Tört. 1790. II. 170.

¹² Hadi Tört. 1790. II. 501.

¹³ Hadi Tört. 1790. III. 342.

szabad véleményét a forradalomról¹ (a mely közlés a lap és a cenzura dícséretére szolgál) csupán a füzet számát említvén meg.

De viszont nem fukarkodik a saját reflexiói, megjegyzései vagy elmélkedéseinél sem, noha nem tud úgy humorizálni, mint a Kurir.

Elég nagy szabadelvűségében nem palástolja ellenszenvét a francia papokkal szemben, kik a „jó igyekezetnek meggátlóí“, kik „míg rájuk nem került a sor, ugyan buzogtak a haza ügyeért“, de mihelyt állami tisztviselőkké lettek, „elővettek minden kigondolható fortélyokat, hogy e végzést meghaszontalanítsák, megfélemeztek a haza iránt való kétszeres köteleességeikről, melyekkel úgvis tartoznak annak, mint közönségesen minden hazafiak, úgvis mint a Statusnak tisztviselői.“²

Minden megjegyzés nélkül veszi át továbbá a bécsi lapból, hogy decz. 13-án Senlis városban egy Billon nevű férfiú egy házat robbantott fel, mely alkalommal maga a merénylő is oda veszett;³ hogy Mirabeau öcsese részegen ment be a Nemzetgyűlésbe decz. 15-én s illetlen viselkedése miatt jegyzőkönyvileg megrótták;⁴ hogy a zavargó touloniak végre megnyugodtak a nemzetgyűlés végzéseibe, valamint azt, hogy a decz. 24-iki végzés alapján a nemkatholikusok is minden polgári és katonai tisztséget elnyerhetnek.⁵ A bécsi lap útján értesült lapunk arról, hogy a nemzetgyűlés felszólította a királyt, határozná meg a „summát, melyet kívánna esztendő által a nemzettől;“ innen tudta meg a pensiók rendezését,⁶ Genua nagylelkű ajánlatát a francia nemzet részére, melyet azonban a francia önérzet nem fogadott el;⁷ az autuni püspök és Gregoire abbé ajánlatát a zsidók emancipációjára vonatkozólag;⁸ a febr. 13-iki nevezetes végzéseket, melyek a 2 nembeli szerzeteseket törlik s ügyeikről gondoskodnak, illetve határozatokat hoznak;⁹ s a mely

¹ Hadi Tört. 1790. II. 253—55. Eredetjé Schlözer: Staats-Anzeigerv. 1789. Göttingen. XIII. Band. 52. füzet. 467. lap. 9. jegyzet. A fordítás elég hü. noha ósdi magyarságú. csupán a végén „Die Kappadocische Nation“ helyett ír „Francia nemzet“-et.

² Hadi Tört. 1790. II. 638. Nem kell azért azt gondolnunk, hogy általában gyűlöli a papokat a lap. Ellenkezőleg. Mindig figyelemmel kíséri és méltányolja a magyar papság hazafias munkásságát pl. 1790. II. 70. 277. 676. stb. Hazafiság mértéke szerint becüli a papokat, a francia papok ellenszegülésében hazafiatlanságot lát, azért haragszik rájuk: különben is barátja a francia szabadabb eszméknek.

³ Majdnem szóról-szóra: Wiener Zeitung 1790. jan. 6. 29. lap.

Hadi Tört. 1790. II. sz. 42.

⁴ Wiener Zeitung 1790. jan. 9. 55. lap.

Hadi Tört. 1790. II. 60.

⁵ Hadi Tört. 1790. II. 104. 105.

Wiener Zeitung 1790. jan. 16. 115.—16.

⁶ Hadi Tört. 1790. II. 169—171.

Wiener Zeitung 1790. jan. 20. 145.

⁷ Hadi Tört. 1790. II. 62.

Wiener Zeitung 1790. jan. 23. 172.

Magyar Kurir 1790. X. sz. 126.

⁸ Hadi Tört. 1790. II. sz. 251—53.

Wiener Zeitung 1790. febr. 17. 393.

⁹ A lap csak a végzéseket veszi át, azok előzményeit nem. Lásd Hadi Tört. 1790. II. sz. 342.

Wiener Zeitung 1790. márcz. 6. 567—68.

végzéseket a világba vágyó szerzetesek és apácák már mohón lestek, előre gondoskodván már szép frizuráról és fess ruhákról;¹ innen vette át az eltávozott szerzetesek fizetése, illetve nyugdíjáról szóló határozatokat teljes pontossággal.²

Ezekkel szemben azonban nem lehet követni a lapot a bécsi ujság nyomán azon tudósításokra nézve, melyek Mirabeau ifjabb öccsének, gróf de la Tour Meaubourggal való párbajáról,³ továbbá arról értesítenek, hogy a párisi udvar sok milliót küldött a bécsi udvarnak;⁴ a madridi udvar minden francia iratot mintegy indexbe foglalt, 30-at átok alá vetett, melyek közt Neckernek egy műve is⁵ volt; hogy a Nemzetgyűlés Platner francia úrnak életét megmentő Neham nevű angolt fényesen megjutalmazott.⁶

Majd hosszabb cikkben ír a máj. 22-én hozott végzésről, mely megvonja a királytól azt a jogot, hogy önmagától indíthasson háborút, békét vagy szövetséget köthessen,⁷ s a mely végzés a királyt nyugtalanná, majd békülékenynyé, Mirabeaut, a kevéssel ezelőtt sárral megdobált óriást népszerűvé s a népet csendessé, sőt vigadozóvá tette.⁸ Miután röviden jelezte a június 19-iki ülés végzéseit a címek eltörléséről a bécsi lap nyomán,⁹ áttér a papokról szóló határozatokra oly terjedelemben, a mint azokat a bécsi lap közölte.¹⁰ Hasonlóképen az igazságszolgáltatásra július 5-én hozott végzésekre kissé rövidített kiadásban, miképen azt maga a bécsi lap is tette,¹¹ majd a nyugdíjak fixirozását¹² tárgyaló és a XIV. Lajos alatt kiűzött protestánsok örököseinek örökségi jogait elismerő határozatokra, illetve azok lényegére.¹³

A július 14-iki nemzeti ünnepnek érdekes és szépen folyó leírását azonban már valamely párisi levélből merítette. A Wiener Zeitungból is

¹ Hadi Tört. 1790. II. sz. 343.

Wiener Zeitung 1790. márcz. 10. 607.

² Hadi Tört. 1790. II. 422—23.

Wiener Zeitung 1790. márcz. 10. 607.

Regensb. Staats-Relat. 1795. jan. 1.

³ Hadi Tört. 1790. II. 60.

⁴ Hadi Tört. 1790. II. 61.

⁵ De l'importance de opinions religieuses. Hadi Tört. 1790. II. 106.

⁶ Hadi Tört. 1790. II. 172—73. Ezeket mind valamely párisi levél útján közli.

⁷ Részletesen hozza a Wiener Zeitung 1790. jun. 9. 1512—13., de azért a Hadi Tört. II. 754—56. is 10 pontot hoznak e határozatokból.

⁸ Hadi Tört. 1790. II. 788—93. Párisi levelező után.

⁹ Hadi Tört. 1790. III. 3. lap.

Wiener Zeitung 1790. jul. 7.

¹⁰ Hadi Tört. 1790. III. 41—47. Teljesen átvéve Wiener Zeitungból 1790. jun. 26. 30., jul. 3. és 7. számból, de pusztán csak a végzések. Hasonlóan veszi át az 1790. jun. 19., 22., 24. végzéseket.

Wiener Zeitung 1790. jul. 14.

Hadi Tört. 1790. III. sz. 58—59.

¹¹ Hadi Tört. 1790. III. 124—26.

Wiener Zeitung 1790. aug. 4. sz.

¹² Hadi Tört. 1790. III. 166—67., 176—77.

Wiener Zeitung 1790. aug. 4. és 7. számok.

¹³ Hadi Tört. 1790. III. 126.

Wiener Zeitung 1790. aug. 4.

átvehette volna, mert a hűség, érdekesség, egyszerű, de azért jellemző leírás tekintetében nem áll mögötte.¹

E szép és fontos testvéresülési ünnepet az idegenek közül maguk az angolok is, vagy legalább egy szűkebb angol társaság is megünnepelte, a mint azt a lap angol levelek nyomán közli. Ha igaz a dolog, a mit majd később látni fogunk, igen érdekes és fontos, mert egyes fr. történetírók, mint Michelet, vagy Quinet, kegyetlenül haragszanak az angolra, erre a Falstaff nemzedékre, mely annyi akadályt gördített a forradalom elé. Ez ünneplés igen nyomós bizonyítékkal szolgál ellenük annyival is inkább, mert magán a vendégségen a nagy Scheridan is emelt poharat a szabadságért hevülő francia nemzetre, mely most adott jul. 14-én testvércsókot egymásnak.²

Mirabeaunak propositiója után,³ mely a mostani katonaság fegyelmentlensége és rendetlenkedése miatt annak feloszlatásával újat, az új constitutiókhoz jobban alkalmazottat akar szervezni, továbbá Mirabeaunak a párisi commissiók nevében a spanyol szövetség tárgyában mondott hosszabb beszéde s e beszéd hatása alatt hozott aug. 26-iki végzések,⁴ valamint Necker leköszönő levelének közlése⁵ után egy komoly szavú, terjedelmesebb cikket közöl a lap egy francia írásból.⁶ Ebben az író perhorreskálja a francziák fanatikus eszményiségét, az általános felbomlást; vészteljes jövőt jósol az országnak, mert felforgatja a monarchiát, pedig ezzel lett hatalmassá és gazdaggá, és most annak helyébe egy képzelt „valamit“ állít, „felforrott indulataitól elragadtatva egész vadságra vetemedik, csábítóinak szavára kész hitetlenkedni, és eszelősködésében annyira elmerülni, hogy magamagának gyilkosa legyen.“ Miután pedig Fr. ország tekintetbe nem veszi a népek törvényét, áthágta a szövetséget, hibáit nem akarja jóvá tenni, itt az idő, hogy Európának minden hatalmassága egyesüljön egy szövetséggé, kérdezze meg hivatalosan, mit akar felforgató céljaival? Valóságos vezércikknek is beválik a mi lapjainkba is, oly ritka energiával és tetterős hangon írta meg a francia író.

A lap majd megint a bécsi újsághoz fordul, s innen vesz át egyes

¹ Hadi Tört. 1790. III. 126—130. és 175.

V. ö. Wiener Zeitung 1790. jul. 31. 1975—76. A mi lapunk egy nappal előbb közölte ez ünnep leírását, mint a hivatalos Wiener Zeitung. Legközelebb áll e közlés tekintetében a Regensb. Staats-Relationhoz (1790. jul. 25. sz.) noha egy-két adat érdekességére nézve ezt is fölülmulja.

² Hadi Tört. 1790. III. 181—84.

Közli, de sokkal rövidebben a Magyar Kurir is 1790. 901. l.

³ Hadi Tört. 1790. szept. 14. 343—44. Valószínűleg a Wiener Zeitung 1790. szept. 11. 2369. lapból kapta ki e tudósítást.

⁴ Hadi Tört. 1790. III. szept. 17. 350—52. Párisi újságra hivatkozik itt a lap, de melyik legyen az, azt nem mondja. Mirabeau beszédjének úgyszólván csak a bevezetését hozza, a többire nézve is ígéretet tesz, de be nem váltja. A Wiener Zeitung az egészet közölte. 1790. szept. 15., 18. szám.

⁵ Hadi Tört. 1790. III. szept. 24. 384. Ez csak kivonata Necker levelének. A Wiener Zeitung egész terjedelmében hozza. 1790. szept. 29. A mi lapunk innen nem vehette, mert már a szept. 24. számában közli.

⁶ Hadi Tört. 1790. III. okt. 5. 429—32. Hogy miféle volt e francia írás, azt ma már szinte lehetetlen megtudni.

részleteket minden egvőb változtatás nélkül, majd azoknak lényegét csupán, mint pl. azt a kegyeletes felbuzdulást, melyet a versaillesi polgárság a Nancynál elhullott hazafiak irányában mutatott;¹ majd röviden a szept. 29. 30-án hozott végzéseket az assignatákra nézve,² valamint az okt.-i (1789.) zendülésben való tevékeny részvételtől vádolt orieansi herczeg és Mirabeau önvédő beszédjeiknek rövid lényegét.³

Az okt. 20-iki ülésre nézve, mely a miniszterek elbocsáttatását vette czélba az egy Montmorinen kívül, egy levélre hivatkozik, mint forrására,⁴ (magát a miniszterválságot s az új miniszteriumot éppen csak megemlíti),⁵ de azt a színi tudósítást, mely szerint Voltaire Brutusának előadása alkalmával a nép megéljenezte királyát éppen egy nagyon kritikus verssor után, bizonyosan valamely levelezőjétől vette át.⁶

Viszont a bécsi lapból Castriers palotájának szomorú feldulatását, mert a nép bálványát, Lameth-t párbajban megsebesítette; a királynak nov. 5-én St.-Cloudból való visszaérkezését;⁷ a nov. 20-án a nemzetgyűlés elé terjesztett hármás jelentést, valamint a Salvum fac . . etc. egyházi éneknek megváltoztatását az új constitutiókhoz viszonyítva.⁸ De hogy honnan vette azt a tudósítást, mely a decz. 9-én felállított bírói főtörvényszékről, decz. 10-én a protestánsok birtokainak törvényei és jogairól szól, bajos meghatározni.⁹

E hónapnak hátralevő részéből még egy-két tudósítást közöl a lap, hogy az enyészetnek boesássa azt az évet, mely oly mozgalmas és heves volt, s hogy újnak adjon életet, mely még mozgalmasabb és hevesebb lesz, mely egy király fejét fogja a fűrészpóros kosárba pördíteni.

Decz. 18-án tett jelentést az öregebb Mirabeau az aixi zendülésről (decz. 14.), mely egy királpárti klubot semmisített meg, s hogy a fr. nemzet Rousseau-nak egy emlékoszlopot állított.¹⁰ De nagyon kétes az a híre, hogy a fr. király decz. 28-án azt mondta volna a nemzetgyűlésben: „Én

¹ Hadi Tört. 1790. III. okt. 8. 447. Teljesen átvéve: Wiener Zeitung 1790. okt. 6. 2598. A szept. 20-iki gyásztisztelet leírását (448. l.) azonban nem vehette már a Wiener Zeitung 1790. okt. 16-iki számából (=695. lap).

² Hadi Tört. 1790. III. okt. 26. 527.

Wiener Zeitung 1790. okt. 13. 2664.

³ Hadi Tört. u. o. A beszédekert lásd Wiener Zeitung 1790. okt. 23. 2757.

⁴ Hadi Tört. 1790. III. 583—84. 600. Terjedelmesen Wiener Zeitung 1790. nov. 6. 2880. s a köv.

⁵ Hadi Tört. 1790. III. 720—21.

⁶ Hadi Tört. u. o.

⁷ Hadi Tört. III. 1790. 721—22.

Wiener Zeitung 1790. decz. 4. 3128—29. E lap bőven tudósít a dologról, de a mit átvett a mi lapunk innen, arra teljesen rá lehet ismerni.

⁸ Hadi Tört. 1790. III. 40—42.

Wiener Zeitung. 1790. decz. 11. 3184.

⁹ A Wiener Zeitung nem hozta annak idején, más forrásról meg nem tesz említést a lap. A „Hamburger Politisches Journal“-t nem követtük itt pontról-pontra a hírekre nézve, mert részben nem innen merített maga a bécsi lap sem, részben, mert az a francia történetekről egy értekezés felében szokott összefoglalást nyújtani, tehát a mi tárgyalt lapjainktól teljesen elütő módon ismerteti a forradalmat.

¹⁰ Hadi Tört. 1791. IV. sz. 33—35. Rousseaura vonatkozó hirt innen vette át szóról-szóra a Kurir 1791. évf. jan. 14. 49. l.

helyben hagyom a revolutiót; fogom azt céljára segíteni; és soha meg nem szenvedem, hogy nekem olyat tanácsoljanak, a mi a constitutio ellen czéloz; de a királyné korántsem tanácsol nekem affélt.¹ Egy oly lovagias és nejt a rajongásig szerető férj, mint Lajos, 1790. decz. végén, nyiltan a zajongó és nejt gyűlölő gyűlés előtt, nyiltan az ország előtt, mely annyi szitkot szórt fejére s annyi gyanuval terhelte, ezt nem mondhatta.

1790. végéről szóló tudósításait a lap azzal végzi, hogy a király decz. 26-án megerősítette a papoknak polgári eskütételre vonatkozó nov. 27-iki végzést, mely eskü letétele előtt Abbé Gregoire a gyűléshez néhány szónoki szót intézett.²

Ha már most a többi hazai hírlapjainkat tekintjük, az eddig tárgyal-takhoz viszonyítva, feltűnő szegénységet tapasztalunk nálunk.

Ott van például az „*Erdélyi magyar Hírvivő*.”³ A birtokunkban levő számokból ítélve a lap igen szegény tartalmú, sőt maga is beismeri ezt beköszöntőjében, hogy t. i. nem kedveskedhetik mindazokkal, a mikkel akarna.⁴ Bizony nem is kedveskedik, mert Belgium elszakadását vagy az ifjúság nevelését illető gyenge cikkek mellett alig beszélhetünk egyébről.

Franciaországról azt hozza legfeljebb, hogy egy Abry Bassult nevű ember tíz hazafias parancsot szerkesztett és osztott szét a nép közt,⁵ közli azonkívül a Nemzetgyűlés azon merész kijelentését, hogy más nemzet szabadsága ellen soha sem tesz lépést, de ellenségeit szabad nemzethez illően fogja visszaverni.⁶

Mindez egyszerű tudósításaiban nem hivatkozik forrására, de különben is oly egyszerűen közli ezeket, hogy bármely hazai vagy külföldi ujságot tekinthetnők forrásának arra az egy-két hírre nézve.

Ugyancsak ily helyzetben vagyunk az „*Ephemerides Budenses*”-el is.⁷ A tárgyunkhoz tartozó időn belül legfeljebb azt tudja constatalni, hogy Franciaország köz- és magán ügyei jelentékeny változásokon mennek át;⁸ hogy Avignonban lázadás ütött ki, de annak a nemzeti hadsereg által történt lecsendesítése után Avignon Franciaországhoz való esatlakozásának szándékát a legnagyobb örömhangoz közt adja elő a fr. nemzeti gyűlésnek;⁹ és végül, hogy a pápa egy különleges Brevevel akarja visszatartani a francia király azon határozat megerősítésétől, melynek értelmében a püspököket

¹ Hadi Tört. 1791. IV. sz.

² Hadi Tört. 1791. IV. sz. 62—62. Párisi levélből vette át ez utolsó hírt saját szavai szerint. Innen vette át valószínűleg a Kurir (1790. 6. sz. 81. l.) szoról-szóra

³ Erdélyi Magyar Hírvivő szerk. Fábán Dániel és Cserei Elek 1790. Nagy-Szeben. Csak az 1790. évf.-nak 1—6. és 8—12 száma van meg. Nem lehet tudni, mikor szünt meg. Igen ritka, valahol még lappang, de a meglevő számokból is vonhatunk következtetést.

⁴ Erd. Magy. Hír. 1790. 4. sz. 1. old.

⁵ Erd. Magy. Hír. 1790. 11. sz. 87.

⁶ Erd. Magy. Hír. 1790. 12. sz. 92.

⁷ Teljes czíme: „Ephemerides politicae et litterariae pro regnis et provinciis sacrae coronae Hungariae.” Budae MDCCXC. Typis Cath. Landerer viduae.

⁸ Eph. Bud. 1790. 11. sz. 102. l.

⁹ Eph. Bud. 1790. 27. sz. 271. l.

ezentúl maga a francia nép fogja választani, a mit azonban a fr. király szorult helyzetében nem teljesíthetett.¹

Ha továbbá német nyelven megjelent hazai hírlapjainkat vesszük figyelembe, alig-alig találunk bennük valamit a francia forradalom történetére vonatkozólag. Ott van például az erdélyi német ujság² (*Siebenbürgische Quartalschrift*). Egész évfolyamokat nézhetünk át belőle minden eredmény nélkül. Igaz, hogy nem olyan czélnatú és megjelenésű, mint más lapjaink, továbbá kidolgozott tört. értekezésekkel kínálja meg olvasóit, de mégis csak csodálatos, hogy 1790-iki első évfolyama még csak fel sem említi Nyugatnak ama nevezetes mozgalmát, melynek hatását a Kelet is megérezte.

Ez még csak megjárná, de a négy naponként megjelenő budai német ujság³ (*Ungarische Staats und Gelehrte Nachrichten*), a mely hadi híreket hoz Európa mindenféle tájáról, jó és rossz katonai anekdotákat közöl, híres és nem híres herczegek érdektelen ügyeit tárgyalja, a mely laptoldalékaiban teljesen utánozza a bécsi ujságot, egészében olyan, mint akár a Hadi Történetek vagy a Kurir, s ez a lap sem tud többet a francia forradalomról, mint hogy a francia rendek összejövetele április 27-én veszi kezdetét, a mely gyűlésre a király legöregebb bátyját nevezi majd ki első miniszterének⁴ és hogy a népnek nyomorát és éhségét fumigáló Reveillont a felbőszült népdüh küldötte a semmiségbe.⁵

Láthatjuk tehát, hogy a francia ügyek ismertetésében a mi magyar lapjaink általában felülmulják a hazai német és latin lapokat,⁴ sőt a mi azok legnagyobb része a hazai és európai állapotok megismertetésére lévén alapítva, oly gyengén szolgálja e czélt, addig a mi *sáépirodalmi lapjaink* is tudomást vesznek e fontos mozgalomnak egyik-másik fázisáról, akár közvetlenül, akár közvetve. E tekintetből első helyen áll a Péczeli szerkesztésében megjelent „*Mindenes Gyűjtemény*“, mely tudományosabb színezetű, encyclopádiai körű folyóirataink közt kétségen kívül igen tekintélyes.⁷

Tárgyunkra vonatkozólag, különösen a forradalom első másfél esztendejére, keveset találunk ebben is, valamint a többiekben, de utóvégre is

¹ Eph. Bud. 1790. 51. sz. 465. l.

² *Siebenbürgische Quartalschrift*. Erster Jahrgang 1790. Hermanstadt, verlegt bei Martin Hochmeister, k. k. privilegierten Buchdrucker und Buchhändler.

³ *Ungarische Staats und Gelehrte Nachrichten*. Mit k. k. allergnädigsten Erlaubniss. Ofen 1789. Csupán ehhez az egy évfolyamhoz ferhettem, de ez is elég, hogy kövötköztesünk.

⁴ *Ung. Staats. u. Gelehrte Nachrichten* 1789. Nro. 35. máj. 2. 266. l.

⁵ U. o. 1789. Nro. 39. máj. 16. 302. lap. Elég részletesen közölte ezt a Reveillon tragédiát.

⁶ Több laphoz nem juthattunk, de teljesen elég ez is arra, hogy tájékozást szerezhessünk már a priori a többire nézve is. Hyeu pl. *Pressburger Zeitung* 1790. Neue Curir aus Ungarn von Kriegs und Staatssachen. Pesth. 1789–90.

⁷ A „Hadi Történetek“ megbecsülhetetlennek mondják. E folyóirat kezdetben megbukott. Egy hazafi hosszabb cikkben siratta meg bukását. A többi közt ezt mondja: Bezzeg el is dögölt! Kár! mert olyan emberek fogtak hozzá, kiknek vagy semmi dolguk sincs, vagy a dolgokat is félretették volna jó pénzért. Bizony kár, hogy a Mindenes Gyűjteményből semmi sem leve!! (Magyar Muzsa Bécs 1789. febr. 25. sz.)

meg kell gondolnunk, hogy céljuk nem volt a történetírás, hanem vagy az irodalom, vagy pedig az egyetemes tudás.

A Mindenest Gyűjteményben olvassuk a francia nép szeretetét XVI. Lajos iránt, mely azt azzal mutatta meg, hogy IV. Henriknek Párisban levő ércszobrára egy éjjel titkon ezt írta: Resurrexit. Máskor pedig egy szintén titkos kéz ezt írta még alá: Szép szó ez, de hogy elhihessem, szükség, hogy a tyúkot főzve szemlélhessem.¹

E szabadságért hevülő lap csak örülni tudott a Bastille lerombolásának, mely oly soká érezte a bűnösökkel és ártatlanokkal egyaránt „a nyomorúságnak legnagyobb gradusát“, melyet védelemre építettek eredetileg és később a hazafiak rettegése lett. Igen élénken írja le annak ostromát, még pedig az igazsághoz híven.²

Hozzászólottak a forradalom történetéhez egyéb szépirodalmi lapjaink is, de későbbi évfolyamaikban.³

Hírlapjaink tehát, a mint alkalmunk volt látni, nem voltak mostohák a francia forradalommal szemben. A censura daczára is hozták annak véres tetteit, szabad szellemű szónoklatait, megbírálgatták annak állapotját, tanulságot merítettek belőle hazánkra nézve. Noha nem is mozoghattak a maguk akarata szerint, noha szellemileg nem vehettek valami tevékeny részt annak heves mozgalmában, noha csak arra voltak utalva, a mit a bécsi lapokból vagy egy más-jóakarató párisi levelezőjétől, vagy más egyéb helyről kaphattak, de mégis egy kis önállóságot is árultak el helyenkint, értesítették olvasóikat annak lefolyásáról, a mennyire csak forráshoz juthattak, rövidebben mind az egykorú német lapok, de viszont elevebben s a hol a tárgy engedte, érdekesebben is. A jóakarát minden sorukból kirí. Igazságot akartak hozni a napvilágra.

Hogy mennyiben sikerült nekik, azt látni fogjuk.

III.

Egykorú hírlapjaink tudósításai a kritikai forradalmi történetírásra való tekintettel.

Mennyiben egyeznek meg egykorú hírlapjaink tudósításai a forradalmi történetírók: Taine, Mignet, Michelet, Thiers, Quinet, Collection du Moniteur, Carlyle, Holzwarth, Szabó-Weisz-Menzel-Springer, Marczali, Cantu adataival? -- Az adatok hitelességének fokozatos megállapítása.

Láttuk már hírlapjaink tudósításainak átvételét az idegen hírlapokból vagy levelezésekből, most néznünk kell, vajjon igazak-e azok, összeegyeztethetők-e a modern kritikai forradalmi történetírás kutatásaival, vagy nem. Mit használhatunk fel belőlük, mint régi magyar forrásból a forradalom történetére s mit nyújtanak, a mit még a kidolgozott történeti munkák sem méltattak figyelemre.

A forradalom igaz története az 1789. júliusi napokkal kezdődik.

Julius 12-én hanyatlott le Necker napja, melynek sugarai bíborvörös színbe burkolták Párist és Versailles-t. Ő eltávozott,¹ noha fájt hiúságának, de nem távozott el a forradalmi tömeg, ez a százkarú Bryareus. Ez ugyanis még az nap esti 7 órakor véres jelenetet rendezett rendes gyülekezési helyén a Palais Royalban. Midőn ugyanis a tömeg meghallotta kedvenc minisztere elbocsáttatását, féktelen düh szállotta meg. Desmoulins színpadi jelenete után ugyanis a megkopasztott gesztenyefák leveleivel körmenetet tartva s erősen zajongva élteti Neckert. A királyi sereg egy része és pedig Lambese herczeg

¹ Magyar Kurir 1789. LVIII. 818. szerint Genua felé ment. Michelet szerint (Michelet : A francia forradalom története. Ford. De Gerando Antonia. Kolozsvár 1884. I. 182—183.) Németalföldre ment. Mignet szerint Necker nem ment Saint Quenbe (Kurir szerint itt bált meg), hanem egyenesen Brüsselle. (Mignet : A francia forrad. története. Fordította Gaal. Pest 1845. I. 47.) Carlyle : A francia forrad. Ford. Baráth F. Akad. kiad. I. 263. Quinet Edgar : A forradalom. Ford. Károlyi Tibor. 1875. Ráth Mór. I. 55. A német kritikus történetírók (Weisz, Menzel, Springer) után dolgozó Szabó Ferencz (Európa története 1789—1815. I—II. Nagy-Beeskerök) művét is felhasználjuk, hogy a német kritika is képviselője legyen. Thiers : Geschichte der französischen Revolution. Deutsch von Wilhelm Jordan. I. 65—66. Leipzig 1818.

dragonyosai a XV. Lajos téren állottak. A Kurir úgy adja elő a dolgot, hogy a felbőszült tömeg ezeket megtámadta, vagy 30-at összeaprított közülük (négy lappal tovább már 10 ezerről beszél) mert nagy harag szállta meg a néppel rútul bánó parancsnok ellen.¹ A párisi levél, melyből e hírt merítette, úgy adta elő az igazságot, ha nem is annak részleteit, a mint az megtörtént. Míg Mignet, Carlyle, Michelet és Thiers elismerik, hogy Lambesc támadta meg a zavargó tömeget², addig Taine hitelt érdemlő tanúvallomás szerint azt mondja, a mit Kurirunk, hogy t. i. a tömeg kezdette el a támadást, katonái ijesztősül csak a levegőbe lőttek s csak akkor vágta a tömeg közé, mikor már saját életük forgott veszélyben. „Az ügy valamennyi részletei bizonyítják, mondja Taine, hogy a tisztek türelme és embersége rendkívül nagy volt.”³ A zavargások ezzel azonban korántsem értek véget, hanem rabolnak, gyilkolnak és rémítenek a következő napon is: július 13-án.⁴ De a népnek, hogy zavargásait kellő erővel és félelemgerjesztéssel űzhesse, szüksége volt fegyverre. Hol vegyen fegyvert? Egy-két kudarcz után az invalidusok házára gondol, abba erővel beront, felfegyverkezik⁵ úgy, hogy képesnek hiszi magát a néphit az erős Bastille bevételére, a mi sikerült is neki.⁶

A királynak minden óvó intézkedése tehát hasztalan volt, hasztalan egy 30 ezernyi sereg összevonása Páris körül, melynek vezérővő Broglioet nevezte ki,⁷ hasztalan egy új miniszterium szervezése⁸ és az orleansi herczeg elfogatása,⁹ végre is neki kellett engednie. Személyesen jött el ugyanis jul. 15-én a Nemzetgyűlésbe, hajlott a nemzet kérelmeire,¹⁰ a mi által eget-

¹ Magy. Kurir LVIII. 848.

² Mignet I. 48. Michelet I. 189. Carlyle I. 266. Carlyle nagyon is kiszinezi Lambesc rohamát s úgy beszélt róla, mint a kit a lelkiismeret is bánt tettéért. Quinet I. 56. csak annyit mond, hogy Lambesc tüntetést kísért meg a Tuileriák kertjében s hogy vér ömlött. Thiers. I. 66.

³ Taine: A jelenkori Franciaország alakulása. Ford. Toldy László 1882. Akad. kiad. II. 66. 3. jegyz. Hogy Lambesc csak védekezett, bizonyítja Szabó is. I. 67.

⁴ Magy. Kurir LVIII. 848. Részletesen Taine II. 67—69. Mignet I. 49—50. Michelet I. 190—91. Carlyle I. 271—278. Szabó I. 67. Thiers I. 67—68.

⁵ Magy. Kurir. LVIII. 849. A hír megfelel a valóságnak. Mignet I. 55. Taine II. 71. Michelet. I. 198. Carlyle I. 282. Quinet I. 56. Szabó I. 68. Thiers I. 73.

⁶ Magy. Kurir u. o. Usak egyszerűen említi a Bastille bevételét, Dolaunay (a kit névleg nem nevez meg) és Prevot des Marchands sorsát, kik a nép dühének ostok áldozatai. Maga a tény, úgy a mint előadja. igaz. V. ö. Mignet I. 55—60. Taine II. 71—75. Michelet I. 200—226. Carlyle I. 283—292. Quinet I. 57—58. Szabó I. 68. Thiers I. 73—75.

Holzwarth Világtört. Ford. Szabó Ferencz. Temesvár 1892. IX. 22—24.

Cantu Világt. Eger 1876. Szt. István-társ. XV. 20.

Marczali Henrik. Az ujkor története. Budapest 1885. III. 155—57.

Collection du Moniteur. Tome troisième 147—266.

E gyűjtemény nem annyira a tények és részletek, mint inkább a beszédek, vádak, védelmek, propositiók, határozatok összege gyűlések és napok szerinti. A történelmi igazság megkeresése szempontjából igen fontos és hasznos gyűjtemény.

⁷ Magy. Kurir LIX. 854. Ezt megerősíti Mignet I. 46. Michelet I. 180. Carlyle (I. 253.) szerint csak 30,000 volt, a félelem nagyította 50,000-re. Szabó F. I. 64. is 30,000-et mond. E szám a legvalóbbszinű. Thiers I. 63.

⁸ Magy. Kurir LVIII. 849. Mignet I. 47. Szabó I. 65. Thiers I. 66.

⁹ Magy. Kurir LIX. 866. Michelet I. 199. Szabó I. 66.

¹⁰ Magy. Kurir u. o. E való tényét részletesen adja Michelet I. 233—53. Mignet I. 64. Carlyle I. 300—301. Quinet I. 60—61. Szabó I. 71. Thiers I. 77—78.

verő éljenzések gyönyörködtethették gyönyörködni éppen nem tudó királyi szívéit.

Az eddig terjedő híreket, mint tudjuk már, a „Hadi Történetek“ is közölték lehető legrövidebb alakban, de az igazsághoz híven.¹ Ily hű ismeretést közöl e lap a Bastilleről,² ajánlva olvasóinak annak bővebb megismerésére azt a könyvet, melyet a nagy Michelet is nagyra becsül.³

A Kurirnak jul. 16-áról szóló egy-két értesítését nem lehet kellőleg ellenőrizni, de nem is oly fontosak azok. Kijavítjuk azt, hogy nem Breteuil szökött meg,⁴ a belügyminiszter, hanem Berthier,⁵ a kinek nagybátyja Foulon (és nem Fronlon Kurir szerint) nem halt meg gutaütésben, mint a Kurir újságolja,⁶ hanem mindkettejüket a bőszt tömeg felkoncsozta.⁷ Fentartjuk kételkedésünket az iránt, hogy a lerombolt Bastille helyén ezután „a közrend gyülekezetének háza fog lenni“ e felirással: „A despotismusnak temetőhalmán épült temploma a szabadságnak“, mert ennek megerősítését nem lehettük. Michelet említi azt az eredeti eszmét, hogy Bastille helyén Mounier XVI. Lajos szobrának felállítását indítványozta, s indítványát meg is szavazták.⁸ A Kurirnak többi leírása a királynak Párisba való jöveteléről s az egész ünnepélyről szóló értesítése igaz.⁹

A rémítés korszaka az engesztelődéssel nem ért véget, sőt Malouet szavai szerint most kezdődött a rémuralom. A miniszterek s a magasabb hivatalnokok lemondottak hivatalaikról¹⁰ s együtt mentek ki az országból Artois, Polignac és más előkelőkkel.

Franciaország több részén lázadás ütött ki, a mi a külföldre is bizonyos hatással volt.¹¹ Necker diadallal tört vissza Baseltől Párisba. Hogyne tört volna vissza a miniszteri székhez oly erősen ragaszkodó Necker, kinek annyira hízelgett az ünnepeltetés, a népkegy és a királynak oly hízelgő, mondhatni alázatos levele, melyhez még a rendek elismerő sorai is járultak.¹²

¹ Hadi tört. I. 81—85. 1789.

² V. ö. Michelet I. 83—96. Taine II. 71. Szabó I. 68.

³ Michelet I. 89. E könyv *Memoires sur la Bastille*, par Linguet.

⁴ Magy. Kurir 1789. LX. 875.

⁵ Michelet I. 240.

⁶ Magyar Kurir u. o.

⁷ Mignet I. 66. Michelet I. 268—269. Carlyle I. 308—311. Szabó I. 73—74. Thiers I. 85—86.

⁸ Michelet I. 239. és 245.

⁹ Magy. Kurir 1789. LX. 876—78. V. ö. Mignet I. 64—65. *Collection compl. du Moniteur*. Tome troisième 266. s a köv. lapok. Michelet I. 242—47. A Kurir szerint egy polgár elsütötte puskáját. Michelet ennyit mond: „Egy puská elsült és megölt egy nőt.“ U. o. Carlyle I. 304. Szabó I. 72. Thiers I. 80—81.

¹⁰ Magyar Kurir 1789. 893—94. Taine II. 81—82. Michelet I. 247. Mignet I. 65—66.

¹¹ Magy. Kurir 1789. 949—53. A Kurir czekeből egy-kettőt éppen hogy megemlít. Reszletesen tárgyalja Taine II. 89—172. Carlyle I. 340—41. Szabó I. 75—77. Thiers I. 93—94.

¹² Magyar Kurir 1789. 931—33. E leveleket a forradalmi történetek nem közlik. Nincs okunk azonban kételkedni hitelességük fölött, mert mint előbb láttuk, a német hivatalos lapok mind közlik. Ép így nem kételkedünk a bevonulás leírásának hitelességében sem, mert a hivatalos bécsi lapból vette át, a melynek semmi oka nem volt itt a ferditésre. Ez ünnepélyről Carlyle I. 345. ír valamivel bővebben. Thiers I. 87.

De az egész művelt világ elismerése kísérte és kíséri azt az augusztus 4-iki éjszakát, a melyen a kiváltságosak önkényt mondtak le kiváltságaikról.¹ Erről nem beszélnek hirlapjaink, mert ez nem volt nagy kedvére a bécsi lapoknak. Híven közli azonban a Kurir a több napos vitában megalkotott emberi és polgári jogok, valamint a kormányzás elveinek kivonatát,² mely nyilatkozványt azonban csak aug. 23—24-én hirdették ki a maga alakjában.³ Mignet mondja ez általános jogok körvonalozásáról, hogy alkalmasak voltak az érzelmek felkeltésére s a polgári méltóság érzetének felébresztésére. Már júliusban fogtak ezekhez (időt nem említ a Kurir) s augusztus 4-ike után tudták csak azokat határozottabban körvonalozni.

A míg azonban ama fontos „papi dezma“ és „veto“-vitáról egyáltalán nem szól a lap, addig jóval anticipálja a papság államosítására vonatkozó határozatokat.⁴ Úgy beszél a papság fizetésrendezéséről, jóságaik elvételéről a szeptember 5-iki számban, mintha már az életbe lépett volna. Ez szóba került ekkor már s a lap már bevégzett ténynek veszi.⁵

Miután egyes királypárti követek nem tudták a nemzetgyűlést rábírní arra, hogy a királynak adja meg a feltétlen főhatalmat,⁶ arról kezdettek gondolkodni általában, hogy az országgyűlés helyét Páristól jó messze eső helyre tegyék át. A zajongás napirenden volt, mindenki követelt valamit, pedig mindenkit kielégíteni lehetetlen volt. De a Kurirnak azt az elbeszélését, hogy egy 15 ezer emberből álló rendetlen csapat ment volna Versaillesbe azon szándékkal, hogy felgyujtsák és lerombolják a király kastélyát⁷ és még másodszor is megkísérlették ezt 10 ezer emberrel,⁸ nem találjuk megerősítve. Mignet csak annyit tud a dologról, hogy „az eleség szűke is okozott zenebonát.“⁹ a mely néhány megnyugtató szóval nyugalomra tért. Hogy a párisi nép ez időben folyton fenyegetőzött az ő 15 ezer emberével s azzal, hogy felgyujtja az arisztokratia, a papság és nemesség kastélyait, ha nem dolgozik egyetértőleg a gyűléseken,¹⁰ és ha Versailles ki nem adja a Párisnak szánt és általa lefoglalt gabonát, Páris Versailles ellen fog indulni, az tény,¹¹ vala-

¹ Michelet II. 1—20. Mignet I. 68. Carlyle I. 329. Szabó I. 79. Thiers I. 95. Collection du Moniteur Tome VI.

² Magy. Kurir 1789. LXIV. 935—39. 987—99.

³ Eredeti pontok szerint felsorolva Collection compl. du Moniteur. Tome septième 85—88 és Tome cinquième 102—113. (23 emberi és polgári jog. 35 kormányzási elv.) Cantu bírálhatja ezeket. XV. köt. 1028—31. A forrad. történelmek nem hozzák ezeket terjedelmükben. Legfeljebb meg Marczali. Ujkor III. 178—79.

⁴ Magy. Kurir 1789. LXVIII. 999.

⁵ V. ö. Szabó I. 81. Thiers I. 104.

⁶ M. Kurir 1789. LXXII. 1055. Ezt a forrad. történelmek nem említik, de igazságában nincs okunk kételkedni. A részrehajlatlanok clubbja ezt csakugyan meg akarta tenni, de később. 1790. febr. 1—4. közt. (Michelet II. 173.) E kettő nem egy és ugyanaz.

⁷ M. Kurir 1789. LXXIII. 1079.

⁸ M. Kurir 1789. LXXIV. 1093. E második felkelés áll legközelebb az igazsághoz, eltekintve a nagyított számoktól. A felkelés vezérét, Saint Huruguet és annak lecsillapítóját: Lafayettest nem említi, de az egész tudósítás erről a felkelésről szól.

⁹ Mignet I. 83.

¹⁰ Carlyle I. 363. Cantu XV. 27.

¹¹ Taine II. 134.

mint az is, hogy az áldástalan „veto“ vita miatt feldühödött nép egyrésze augusztus 30-án Saint Hurugue vezetése alatt Versailles ellen indult, de már a Champs-Élyséesben útját állta Lafayette,¹ hogy azonban 15 ezer ember csakugyan Versaillesben termett, a mondott szándékkal, az csak helytelen tudósítás.

A királyi család komolyan kezdett aggódni sorsa miatt. A legesekélyebb zaj megrémítette. Biztonság szempontjából testőrségét még egy megbízható ezreddel akarta erősíteni s e célból a flandriai gyalogezredet parancsolta Versaillesbe. Ennek tiszteletére, jobban mondva kegyének megnyerésére lakomát rendeztek a királyi testőrök, melyre a nemzetőrség tisztjei is hivatalosak voltak. E lakomáról annyit tudnak lapjaink, hogy a tisztek a királyi család szomorú sorsára való tekintetből fekete, esokorra kötött szalagot tettek kalapjaikra a nemzeti kokárda helyett,² de hogy ott a nemzeti kokárdát lábbal tiporták volna, vagy kivont karddal öltetve a királyi családot rágalmazták és megvetették volna a nemzetet, erről szó sincs. Lapjaink e tekintetben az egyszerű igazság útján állanak. Megerősíti ezt oly történetíró, mint Taine, ki több szemtanúra hivatkozva, legfeljebb annyit enged meg, hogy „a versaillesi nemzetőrség néhány fiatal tagja jelvényrózsáit visszaadta, hogy az övök is olyan legyen, mint a többieké s hogy néhány hölgy fehér jelvényrózsákat osztogatott.“

A rágalom szülte lázításhoz hozzájárult még az éhség. Már harmincz órán át nem volt betevő falatja a párisi szegénységnek. Valamit tenni kellett. Versailles felé fordult minden szem. Egy fiatal leány adta meg a jelzőt, erősen dobolva és kenyeret! kiabálva.

Nemsokára egy csapat asszony verődik össze körülötte. Október 4-én történt ez. A Kurir előadása szerint (a „Hadi s más nev. Tört.“ erről nem szólnak) ezek a tanácsolásra rontottak, a harangokat félreverték, elfoglalták azt, s a fegyvereket magukhoz ragadva Versailles felé akartak indulni.³ Itt azonban összezavarja, vagy legalább is egy kalap alá foglalja az első és a második versaillesi expedíciót, mert az első csapatot Maillard vezette Versaillesba, s csak október 5-én este kényszerítették rá Lafayettet, hogy vezesse ő maga a második tömeget Versaillesba. Itt követhetjük újra lapjainkat.

¹ Taine II. 153. Michelet II. 51. (Michelet néhány százat említ, Taine szerint 1500-an voltak, Carlyle is 1500-at mond.) Carlyle I. 363.

² Hadi s más nev. Tört. 1789. I. 395—96. Magyar Kurir 1789. LXXXII. 1222. Michelet II. 73—75. és Mignet I. 86—87. igen kiszínezték e lakomát. Taine-nél olvassuk egy szemtanú szájából (Taine II. 157. jegyz.) „Az általános örvendezés közepette nem hallottam semmiféle szidalmat, sem a nemzetgyűlés sem a néppárt, sem bárki más ellen. Csak ezt kiáltották szüntelen: Éljen a király, éljen a királyné! védelmezni fogjuk őket mindhalálig!“ Valószínű azonban mégis, hogy az ittas lelkesedés egy-két hangot kiszalasztott a nép ellen, de a fő gravamen a nemzeti kokárda lábbal tiprása, csak rágalom szülötte. Taine szerint Gorsas terjesztette e hírt először a versaillesi Courier-ban. V. ö. Holzwarth-Szabó, IX. 29. Carlyle is azt mondja, hogy megfélemlkezve a nemzetről, kardjaikat villogtatták a tisztek s a kokárdát lábbal taposták. Usodálatos, hogy a míg Michelet és Mignet nem hittek e tényben egészen, addig ő elfogadja. (Carlyle I. 371.) Tüntetésről Szabó I. 87. sem tud semmit.

³ M. Kurir 1789. LXXXII. 1222—23. 1254. s a köv. I. Carlyle I. 378—385. Taine II. 160—164. Mignet I. 87—88. Michelet II. 81—83. Quinet I. 73—74. Szabó I. 88.

Lafayette tehát maga vezette a zajongó csapatot fáradtan a zivataros időben¹ és éjjel 11 órakor érkezett meg Varsaillesba. Itt megeskette először a tömeget a törvény és királyra.² Tudjuk, hogy Lafayette ügyessége csendet eszközölt itt s már nyugalomra tért a tömeg. Reggel felé kezdődött meg a gyilkolás a testőrök soraiban. Lapjaink ezt sem említik, egyszerűen utalnak a gyilkolásra.³ Majd elöadják, hogyan nyugtatta meg Lafayette a királyi családot annak nagy hálálkodása közt, rávette, hogy igérje meg Párisba való elmenetelét és jelenjék meg a nép előtt, a mit azok meg is tettek. Eddig tehát igaz alapon állanak a tudósítások, a mint azt a kidolgozott történeti művek megerősítik.⁴ Lafayette a király kérésére megmentette a testőröket is, kik nemzeti kokárdát tűztek kalapjuk mellé.⁵ Majd leírják lapjaink egy forrás után a gyászos menetet Párisba úgy, a mint azt a történeti művekben sem leljük.⁶ E részletekre nézve, valamint a következőkre, a melyek a királynak Párisba való megérkezéséről, Bailly által történt fogadtatásáról, beszédjéről, a király és királyné válaszáról, a királyné és Erzsébet hercegnőnek a halas asszonyokkal való párbeszédjéről értesítenek, valóságos forrás számba mehetnek, oly biztosan és határozottan beszélnek mind erről, mint a ki az igazságot tudja.⁷ Ebben hitelt is érdemelnek. Mert tudnivaló, hogy hírlapjaink aggályoskodnak és nyíltan ki szokták jelenteni, ha valamely forrás nem biztosítja őket teljes hitelességről, vagy ha megtudják az igazat, szívesen kijavítják. A király újra szabadabban lélegzett. Kívér ember volt, szenvedélyes vadász, jól esett neki a friss levegő és a puska. Ha nem is volt ő felségőnek felséges helyzete, de legalább nem volt fogoly. A nép szeretetét mutatta irányában, ha mutatta magát. Lafayette egyenesen fel is szólította, hogy járjon gyakrabban kifelé, mutassa magát és „ne erősítse meg önkénytes bezárkózás által fogságának hírét.”⁸

Ő megtette. Egy alkalommal, okt. 18-án, midőn közönséges polgár-

¹ M. Kurir 1789. LXXXIV. 1254.

² Hadi s más nev. tört. 1789. I. 436. Michelet is állítja ezt. II. 103.

³ M. Kurir 1789. 1254. A Hadi Történetek megemlékeznek arról is, hogy a királyné mily veszélyben volt ekkor s csak hálóruhájában menekülhetett a királyhoz. I. sz. 437. Carlyle I. 418.

⁴ Igen hosszas volna párhuzamosan idézni ez októberi zendülést. Utalunk a következőkre: Mignet I. 88—92. Michelet II. 69—110. Taine II. 159—170. Carlyle I. Thiers II. 6—14. Szabó I. 88—90. Collection du Moniteur Tome X. 165. s a köv.

⁵ Hadi Tört. 1789. I. 438. Michelet II. 111. Mignet I. 92. Szabó I. 89.

⁶ Hadi Tört. 1789. I. 438—89. M. Kurir 1789. 1256—57. A leírásban nincs okunk kételkedni. A párisi levelező pontosan értesülhetett erről, hiszen közbeszéd tárgya volt soká. A leírás egyezik Carlylel I. 430., ki egyedül csoportosítja a menetet.

⁷ M. Kurir 1789. LXXXIV. 1257—59. Hadi s más nev. tört. 1789. I. 439. 449—52. Arról sem beszélnek a történeti művek, hogy okt. 10. körül egy összeesküvést fedeztek fel a királpártiak közt, kik a kenyérnek drágaságán fáradoztak, hogy így a népet új lázadásra ingereljék, ez a katonákra támadjon, a mikor is az arisztokraták 4000 fegyveressel megrohannák a népet, a nemzeti katonákat, itt győzve Varsaillesban szétszétesztenek a nemzetgyűlést és mindent a régi rendszerbe visszaállítanak (M. Kurir id. sz. 1260.) Ennek igazságát azonban kétségbe kell vonnunk, mert csak a párisi „közönséges beszéd” után írta ezeket. Ennek nagyobb port kellett volna vernie, a mit a forradalompartoló történetírők fel is használtak volna.

⁸ Michelet II. 125.

ruhában, kezében pálczával Liancourt herczeggel Chaliot nevű külvárosba kísértált és ott megnézegette a tűzoltó szerszámokat. Visszajövet a Champs Elyséeben 3000 nemzeti katona közt haladt el nagy éljenzések s a népek oly lelkesedése közt, mely kész lett volna életét is feláldozni érte, látva a király önzetlen bizalmát önmaga iránt. — E szép esetről is csak a Kurir emlékezik meg.¹ Viszont a Hadi Történetek² tartották fenn azt a hírt, hogy a szegényeknek 24 livresn alul elzálogosított jószágait 3 fogja kiváltani, mely hír valódiságáról a külföldi lapok egyezése is elég garantíát nyújt.³

A szegénységet azonban az adakozó király sem tudta eltüntetni. A létfentartás még mindig gyilkot nyom a francziák kezébe, mely most egy pék ellen fordult. Arról vádolták, hogy pinczójében elrejtette a kenyeret, a melyre maga is nagyon rászorult volna e veszedelmes időkbén, és nem akart belőle árulni. Fejét levágták, viselő's feleségét pedig arra kónyszerítették, hogy csókolja meg férje fejét. Az asszony úgy megirtózott ettől, hogy meghalt. Mások beszélték, hogy idéltent szült. A pék ártatlansága azonban kiderült, gyilkosai halállal lakoltak, az asszonymnak a király pedig segélyt nyújtott üzlete tovább folytatására.

E hírt is terjedelmesen Kurirunkban olvassuk, és megemlíti a „Hadi Történetek“ is és pedig hitelt érdemlő alakban, mert német és franczia ujságokra, valamint franczia levelekre hivatkoznak.⁴

Tárgyunknak ezzel oly időszakát zártuk be, a mely gazdag volt eseményekben s a melyre az alakulások, a rendezkedések időszaka következik.

Miután a király Párisba költözött, a Nemzetgyűlésnek sem volt maradása Versaillesban. Követte királyát Párisba.⁵ Maga az elnök Mounier is eltávozott e kétértelmű szavakkal: „Nem maradhatok, nem is tartozom maradni, nem akarok sem részes lenni, sem hibásnak találtatni.“ Az orleansi herczeg, a kit az okt. 5-iki zendülés megindítójának tartottak. Angliába küldette magát, mert félt.⁶

Itt az idő azonban, hogy a nemzetgyűlés igazán gondoskodjék a nemzetről, adjon neki kenyeret, adjon alkotmányt. Honnan vegyen kenyeret, mikor nincs pénze, hiszen a föld sem terem gabonát pénz nélkül. Már régen gondoltak a papi jószágokra, most mindenki erre tekintett. Egy ötödét képezte e vagyon az egész ország földjének. Hány ezer embernek adhat ez kenyeret, mely néhány száz vagy ezernek peccenyét adott! Mondjanak le ezek a peccenyéről, hogy testvéreiknek kenyere legyen! Nehéz erről lemondani s a papság nem is ment bele egykönnyen. Nagy csaták folytak ezért, a míg

¹ Ezt a hírt is egy párisi, hitelt érdemlő tudósítás után közli. M. Kurir 1789. LXXXVII. 1301. E jelenetnek maga Young Arthur tanuja volt, tehát igaz. L. Carlyle II. 9.

² Hadi s más nev. tört. 1789. I. 452.

³ Előbbi fejezetben szoltunk erről.

⁴ M. Kurir 1789. 1302—1303. Hadi Tört. 1789. I. 467.

Mignet I. 95. Michelet II. 124. Szabó I. 92. Thiers II. 22.

⁵ Hadi Tört. 1789. I. 452. Mignet I. 94. Taine II. 175. Thiers II. 22.

⁶ Hadi Tört. 1789. I. 453. Mignet I. 95. Thiers II. 18. 22.

az antuni püspök, Talleyrand maga javasla okt. 10-én, hogy „a papság jószágához nyúljanak és azt adják el.”¹ Mignet szerint e püspök csak javasolta a papságnak, hogy mondjon le jószágairól a nemzet kedvéért,² míg Michelet még jobban akarja elsímítani a dolgot s szerinte Talleyrand kerülve a dolog lényegét, csak azt jelentette ki, hogy a „papság nem oly tulajdonos, mint más tulajdonos“, mire Mirabeau hozzátette, hogy a nemzet a tulajdonos.³

A dolog úgy áll, a mint azt a Kurir említette. Talleyrand erős forradalmár volt s legkevésbé pap. Egyenesen a birtok elvétel mellett beszélt, a miért is általános lett a papság felzudulása indítványa ellen.⁴

Az indítvány megtette a maga hatását s egy havi vitatkozás után, november 2-án kimondotta az alkotm. gyűlés, hogy a kath. egyház összes javait és jövedelmeit az állam rendelkezésére bocsássa, mely annak fejében az isteni tiszteletről és a papság fizetéséről gondoskodni fog.⁵ E végzést decz. 2-án bocsátották ki s 1790. ápr. 9-én kezdték elárusítani a papi vagyont.

Az egyházi rendet magát sem érte csekélyebb csapás. Már október 28-án (1789.) elhatározta a nemzetgyűlés, hogy a szerzetesi fogadalmak töröltessenek s azoknak letétele ne engedtessek meg.⁶

Tudjuk azonban, hogy e végzést a szerzetes, különösen a nőszerzetes tagoknak mindegyike nem fogadta a legnagyobb örömmel, noha mint látni fogjuk, a többségnek nagyon is kedvére történt. Említik ugyanis a Hadi Történetek, hogy a joissonsi apácák küldöttségileg kérték a gyűlést, hagyná őket klastromukban, a melytől csak a halál tudja már őket elválasztani.⁷

Az alkotm. gyűlés az ő egyetemességében nem feledkezett meg a protestánsokról sem és hivatalokra is képesítette azokat⁸ s ez időtől fogva bátran temethették halottjaikat (a Hadi Tört. önálló tudósítása szerint) kellő pompával, sőt Nantesban már orgonát is szereztek be maguknak, 1790. jul. havában pedig elismerte örökségi jogaikat is.⁹

Hasonló jó sorsa jutott a zsidóknak is, a kik lapunk jelentése szerint 1790. jan. 16-án megnyerték a polgári jogot. Talleyrand szólott itt is először ügyükben és pedig először a portugáliai, spanyol és avignoni zsidók érde-

¹ M. Kurir LXXXVII. 1304.

² Mignet I. 101.

³ Michelet II. 129.

⁴ Mignet I. 101. Holzwarth-Szabó IX. 35. Marozsali: Ujkor III. 203.

⁵ Hadi s más nev. tört. 1789. I. 542. Magyar Kurir 1789. XC. 1347. Ennek valódiságára nézve: Collection du Moniteur XII. 171. s a köv. lapok. Michelet hibásan teszi e határozatot nov. 3-ra. (Michelet II. 141.) V. 6. Szabó I. 94. Thiers II. 24.

⁶ Hadi Tört. 1789. I. 543. Magyar Kurir 1789. XC. 1347. Ezt is igazolva találjuk a Collection du Moniteur XII. 67. s a köv. lapjain. Ugyancsak itt látjuk igazolva a Kurir azt a híret (üdezett hely), mely szerint Mirabeau kivitte, hogy minden 21 éves francia hazafi eskettessék meg a nemzet hűségére, legyen egy évig újoncz s 2 éven át meg próbálják ki hűségét.

A szerzetesekre nézve egyező adat Thiers II. 25.

⁷ Hadi s más nev. tört. 1789. I. 589., 590. Ugyanczt az esetet hozza fel a szigorúan kritikus Taine is. II. 265.

⁸ Hadi tört. 1789. I. 590. Michelet. II. 133. Hadi tört. 1790. II. 104.

⁹ Hadi tört. u. o. Hadi tört. 1790. III. 126. M. Kurir 1790. 902—903.

kében, Gregoire ábbé pedig a polgárjogot a teljes általánosságában akarja kiterjeszteni az egész zsidóságra nézve.¹

Nem csekélyebb meglepetésben részesült azonban maga a kegyesen rendezkedő nemzet, jobban mondva alkotmányzó gyűlés is.

Még decz. 31-én este 6 órakor fejezte ki a gyűlés jókívánatait a király előtt a következő 1790. esztendőre,² s mintha a jókívánatoknak eleget akarna tenni, febr. 4-én (1790.) személyesen jött a gyűlésbe a király minden kíséret nélkül. Szinte azt vélnők Micheletvel, hogy a király titokban beleszeretett az alkotmányba, a mely őt mindenétől megfosztotta. A Kurir teljesen hiteles értesítése szerint úgy beszélt a nemzetgyűlésről, mint a mely csak azt cselekedte, a mit ő maga is cselekedett volna. A rendeletekkel meg van előgondolva, s azoknak oltalmazója és fentartója lesz. A nemzetgyűlés egészen megzavarodott örömben, mely annál nagyobb lett, a midőn a visszatérő királyt a királyné azon szavakkal fogadta, hogy ő is részese azon jóindulatoknak, melyeknek a király, s lesz rá gondja, hogy fiát is ily szellemben nevelje.³

Lássuk most már milyen volt ezen alkotmány hírlapjaink nyomán, vajjon örülhetett-e neki a király és milyen lesz az év folyamán? Szakszonkint fogunk haladni a tárgy könnyebb és egyetemesebb áttekinthetősége kedvéért.

A szerzetes élet jelentékeny átalakuláson ment keresztül. A mit ezekről lapjaink mondanak, megfelel a valóságnak, sőt többet mondanak, mint a tört. könyvek. Febr. 13-án törölte ugyanis az alkotmányozó gyűlés a szerzetesi fogadalmakat, elhatározta, hogy a mely szerzetesnek (férfi és nő szerzetes egyaránt) kedve van távozni klastromából (alig volt, kinek kedve ne lett volna), az távozhatik, ha ez iránt a kerület előljárójának jelentést tett. A nem távozóknak egy házat rendelnek, a hol meghuzhassák magukat.⁴ E törvényeket maguk a szerzetesek általános tapssal fogadták.⁵ Ugyancé hónap 19-én határozatokat hoztak az eltörölt szerzetesek fizetésére vonatkozólag. A kilépett és 50 éven alól való szerzetes 700, 50 évtől 70-ig időseknek 800, a 70 éves vagy öregebb szerzetes negyedévenként előrefizetendő 900 livret kap; „ha pedig regularis szerzetből való és 50 esztendőn alól van, 900; ötven esztendőn felül 1000; azonfelül 1200 livret” kap.⁶ Az örökség vagy végrendelkezés azonban nem tartozik jogaikhoz.

¹ Hadi Tört. 1790. II. 251—53. A zsidók ügyét nem tárgyalják tört. művünk, de a hir valóságáról kezeskedik a Collect. du Moniteur jan. 16-iki ülése.

² Annak idején mondtuk, hogy a bécsi lapból vette át a beszédeket és a feleleteket, a mely ezek közlésében pontos szokott lenni.

³ M. Kurir. 1790. XVI. 219. Egyező adat: Michelet. II. 173. 174. Carlyle II. 58—59. Marczali: Ujkor III. 222. Thiers II. 30—32.

⁴ Hadi Tört. 1790. II. 342. Magyar Kurir 1790. 251.

Taine II. 260. s a köv. lapok. Mignet I. 104. Marczali Ujkor. III. 203. Holzwarth-Szabó. IX. 35. Szabó I. 95.

⁵ Hadi Tört. 1790. II. 343. és 455. M. Kurir 1790. 288. Taine II. 260. jegyz.

⁶ Hadi Tört. 1790. II. 422—23. M. Kurir 1790. XVIII. 288. E fizetésrendezést nem tárgyalják a tört. művek, de a külföldi hivatalos lapok egyezése e tekintetben elég garancia a hir igazságára.

A világi papság hierarchiája sehozy sem tetszett a Nemzetgyűlésnek, miután vagyonával már 1789. nov. 2-án végzett. Mindkettő ellen felemelte harsány hangját s nem is eredménytelenül.

Hosszú időn át folyt az erről szóló vita, míg végre 1790. július 12-én elfogadták a „papság polgári alkotmányát.“

A „Hadi történetek“ e tekintetben valóságos történeti forrásszámba mehetnek. Megtaláljuk ebben a papságnak úgyszólván egész terjedelmű alkotmányát annak eredeti pontjai szerint, míg a tekintélyesebb Kurir jobbjára csak a lényegét közli.¹ Ha e pontokat összehasonlítjuk a kidolgozott tört. könyvekben lehető pontokkal, azok pontossága nyilvánvaló lesz.²

Hasztalan volt a papság minden erőlködő szava, nov. 27-én oskü formát készített a gyűlés számukra, mely arra kötelezte őket, hogy hívek lesznek a királyhoz és a nemzethez, fenntartják az alkotmányt, különösen az új egyházi törvényeket. XVI. Lajos nem akarta mindezt megerősíteni, de nem tudott ellentállani. Deczember 26-án megerősítette a végzéseket.³ A „lakatos“ XVI. Lajosból akarata ellenére sírásó lett. Ő dobta rá a papságra az első rögöt. Léczkirály volt ő Carlyle szerint, kivel úgy dolgoztak, mint egy lézczel. Nevezetes törvény volt ez Taine szerint, mely azon ürügy alatt, hogy reformálja az egyházi visszaéléseket, valamennyi hívőt, a világiakat és egyháziakat egyaránt a törvényen kívül helyezett.

A közigazgatás és igazságszolgáltatásra is fontos változások várakoztak. E változásokat pontok szerint, de megrövidítve közlik a Hadi Történetek, a Kurir ellenben csak a lényegét. Ez is igen tekintélyes és lényeges helye hírlapjainknak, mely az új közigazgatásnak 83 departamentre való felosztásáról, a tényleges polgárok választási jogairól, a polgári jutalmazásról és nyugdíjakról és sok más az igazságszolgáltatás új körébe vágó határozatról értesít.⁴ Itt emlékezzünk meg a nemesség államjogi helyzetének eltörléséről, illetve annak végső fázisáról. 1790. június 19-én határozta el ugyanis a nemzetgyűlés a nemesség külső jelvényeinek (czímek, czímerek) eltörlését egészen a szolgálai egyenruháig.⁵ E történeti tény a Kurir azon értékes tudósítással toldja meg, hogy közli Lameth propositióját, mely kikel XIV. Lajosnak a szabadsággal össze nem férő szobra ellen. Lábai előtt ugyanis térdenállva hódoltak a leigázott nemzetek. A szobornak eltávolítását el is határoz-

¹ Hadi Tört. 1790. II. 795. III. 41—47. 58—59. M. Kurir 1790. 844—46. A végzéseket igazolja a Collection du Moniteurben tárgyalt júniusi ülés. Thiers II. 58.

² Taine II. 288—92. Mignet I. 104—105. Quinet I. 154. Carlyle II. 66b helyen. Holzwarth IX. 36. Marezali III. 202—205. Szabó I. 99—100.

³ Hadi Tört. 1790. IV. 62—64. Marezali III. 204.

⁴ Hadi Tört. 1790. III. 124—26. 161—165. 166—167. M. Kurir 1790. 902. Hitelességüket bizonyítja Collect du Moniteur jul. 5. Mignet I. 96—97. Quinet 103—106. 178—79. Taine II. 2. könyv 3. feje. Holzwarth IX. 34. Marezali III. 205—206. Szabó I. 93. Thiers II. 25—26. 57.

⁵ Hadi Tört. 1790. III. 31. M. Kurir 1790. 790. Holzwarth IX. 35. Taine II. 247. Mignet I. III. Szabó I. 101. Thiers II. 60.

ták. Röviden közli még Noilles és Lafayette beszédét a nemesség eltörlése mellett és Necker, valamint Mirabeauót annak eltörlése ellen.¹

A reformokra a katonaság kebelében valóban nagy szükség volt. Nagy volt már itt a fegyelmetlenség, mely fölött már a türelmes király is panaszkodott, Mirabeau pedig azt javasolta a nemzetgyűlésben, hogy bocsássák el a mostani katonaságot és helyébe állítsanak mást, mely jobban alkalmazkodik az új constitutiókhoz. Előbb azonban egy felhívással figyelmeztessék kötelességére.² Annaira ment már a rendetlenség és fegyelmetlenség, hogy a szárazföldi és tengeri katonaság vezére írásban és ólószóval figyelmeztette a nemzetgyűlést a veszedelemre s kérte a reformot.³ Nem csoda ilyformán, hogy a katonaság fegyelmetlensége valóságos forradalmat szült Nancyban, melynek ólnk és hű leírását adja a Kurir.⁴ Híven írja le és terjedelmesebben, mint több elég terjedelmes történeti munka. Carlyle magának Bouillének emlékirataiból írta le részletesen a nancyi lázadást s ime, a Kurir leírása teljesen megegyezik e hiteles leírással.⁵

A nancyi lázadást a Hadi Történetek (1790. III. 446—48.) kiegészítik azzal, hogy tudósítanak a francia nemzetnek a nancyi elesett hősök iránt tanúsított kegyeletéről. A polgárkatonák ugyanis nyolcz napi gyászt öltöttek, a nemzetgyűlés pedig szeptember 20-án ünnepélyes gyászistentiszteletet tartott lelkeikért a Mars mezőn. A versaillesi polgárok Nancy kapujában emlékoszlopot emeltek emlékükhöz, a francia kegyelet is állíttatott egy emlékoszlopot a Mars mezőn e felírással: „A haza és törvény oltalmazásában, 1790. augusztus 30-án Nancynál elesetek lelkeinek. Emlékezet okáért.“ Majd: „Reszkessetek haza ellenségei! Maguk után hagyják ők példáikat. Oda lesznek a márvány és az ércz, de az ő dicsőségük mindenkor fenn fog maradni, valamint a szabadság országa. Itt fogadták ők esküvással, hogy a Nemzethez, Törvényhez és a Királyhoz mindvégig hívek maradnak.“

Tehát hasztalanok voltak a katonaságra február 28-án hozott törvények,⁶ mint láthattuk e lázadásból is, részint a törvény ellen való visszaélés mind a

¹ M. Kurir 1790. 787—89, 861—62, 951. A német lapok egyezése bizonyít a hitelesség mellett. Thiers II. 60. is megemlékezik Lameth propositiójáról.

Ez időből egy szellemes anekdotát közöl a Kurir 1790. 895. „A czimerek eltörlése után megjelenik közönséges helyen egy hintó, melynek oldalára a czimer helyett egy felhő volt festetve a kövefkezendő aláírásával: el fog takarodni, t. i. a felhő. Béményén ezen hintónak az ura a komédiaházba, az alatt eltörlöttet a Politzia az említett aláírást, ezt tötötven a felhőnek felíbe: Már eltakarodott.“

² Hadi Tört. 1790. III. 343. Részletesen Taine II. 516—31. Carlyle II. 115—18. Thiers II. 67.

³ Magy. Kurir 1790. 1030.

⁴ Magy. Kurir 1790. 1078. Taine II. 526.

⁵ Carlyle II. 125—156. Carlylenál Desilles, a Kurirban Arginé a neve annak a fiatal kapitánynak, ki az ágyú gyújtólyukára ült és kérte a népet, ne ontsa saját testvére veret. Nem tették meg. Meggyújtva a kanócot, az ifjú hős teste darabokban repült a levegőbe. Egyezik Michelet leírásával is III. 35—49. Quinet 232—36. Szabó I. 104—105. Thiers II. 68—69.

⁶ Tíz pontot közöl ezekből a Kurir 1790. 341. a melyekből a jóakarát kéri. Gondoskodnak ezek arról, hogy a katonaság ne legyen tulságosan megterhelve, legyen meg a maga kenyere, előrehaladása, polgári joga s ne legyen szabad rangjukat eladniok.

katonaság, mind a hivatalos közegek részéről, részint a nép izgatása eltántorítá őket letett esküjüktől.

A katonaság rendszabályozása után a királynak a háborúüzenés és békekötésre vonatkozó jogára került a sor. Az volt a kérdés, vajjon a királyt illeti-e meg e jog, vagy a népképviselőt? Hosszú és heves viták folytak e tárgy körül, míg végre május 22-én (1790.) elhatározták, hogy a királynak joga van ugyan háborút indítványozni, de ennek eldöntése a nemzetgyűlést illeti, melynek még az a joga is meg van, hogy a háború folyama alatt békealkudozásokat indítványozhasson. Az erre vonatkozó 10 törvényezikket lapunk pontosan közli s e tekintetben is mint hiteles forrás szerepelhet.¹ Ugyancsak elismerésre méltó pontossággal írja le, hogyan hatottak e végzések a királyra, a ki ugyanis először nyugtalankodott, de végre is belenyugodott sorsába, a mi által a nép lelkét a legnagyobb öröme hangolta s Mirabeau megingott tekintélye is visszatért.²

A gyűlésnek június haváig szerzett hasznos intézkedését valóságos bohózzattal ünnepelték meg a francziák, mely Holzwarth szerint, máskor a nyilvános gúny tárgya lett volna, de akkor a könnyen hívők előtt az állam-bölesesség látható diadalál tűnt fel. 1790. jun. 29-én ugyanis angol, holland, orosz, porosz, lengyel, német, olasz, zsidó, arabs küldöttség jelent meg, hogy mind e nemzetek nevében gratuláljon a gyűlés munkájához és engedélyt kérjen arra, hogy ők is megülhessék jul. 14-ét a francziákkal egyetemben a Mars mezőn.³ E bohózzattal a mi történetíróink nem dicsekszenek, pedig igaz tény, a mint az is tény, hogy e küldöttség tagjai csak a színházakból kölcsönzött ruhákba bujtatott suhancok voltak, kiket az amúgy is hőbortos Cloots Anacharsis fogadott fel.⁴

Igazabb, fényesebb, noha szintén színpadi hatásra számító ünnep volt 1790. *jul. 14-ike.*

E nagy nemzeti ünnepet érdekesen, lendületesen írták meg lapjaink⁵ a nélkül, hogy mistifikáltak volna. Leírják oly pontosan az érdekes előadás mellett, mint bármely újabb forrad. tört. mű.⁶ Sőt közlik a királynak hiteles

¹ Hadi Tört. 1790. II. 754—56. A lényegét említi Taine II. 303. Thiers II. 49—52. stb. tört. könyvek.

² Hadi Tört. 1790. II. 788—93. Közli a király intő szövegét a néphez, melyben esendre és békességre hívja fel, valamint azt a kis epizódot, mely szerint a szaladgáló királyfi után egy franczia „gavallér” futott, hogy elfogja, mert nagyon messze talált szaladni. Megfordul erre a kis fiú s megfogva a gavallér kezét, így szóla: „Az úr kezét rám ne fogja, mert az úr arisztokrát, azaz olyan, a ki a király árnyékában a maga kénye szerint akar hatalmaskodni polgártársain.” Ez epizod hitelességéről nem kezeskedünk. Sok mindent beszéltek róla abban az időben s akartall terjesztettek róla hazafias epizodokat a királypártiak, hogy a francziák kegyét számára megnyerjék.

³ Magy. Kurir 1790—787.

⁴ Magy. Kurir 1790. 895. Holzwarth-Szabó IX. 35.

Szabó: Európa Tört. I. 101. Thiers II. 59.

⁵ Hadi Tört. 1790. III. 127—129. Magy. Kurir 1790. 882—83. 895—901.

⁶ Igy: Taine II. 318—49. 352—53. Szabó: Európa tört. 103. Holzwarth-Szabó 36—37. Marezali: Ujkor III. 216. Mignet I. 112—114. Carlyle II. 97—103. Michelet II. 288—303. Quinet 229—231. Thiers II. 62—64.

esküformáját, melyet a Mars mezőn mondott elő. Megemlékeznek a jul. 15., 16-iki nagy vigalmakról is,¹ valamint azon angol (652 tag) társaság ünnepélyéről, mely rokonszenvezve a francziákkal Londonban megünnepelte jul. 14-ét s a melyen lord Stanhope és maga Scheridan is meleg szavakban üdvözölték a francia szabadságszeretetet és az angol nép testvéri rokonszenvét a francziák iránt.² E hírt természetesen egy angolgyűlölő Michelet, vagy Quinet nem említi, más művek is megfedleknek róla, pedig a tény megtörtént, az egykorú német lapok hozták ezt.

Némileg rehabilitálja az angolokat, kiket oly fenevadaknak festett Michelet, de mindenesetre fenmarad az a gyanunk is, hogy e társaság igen sok tagja francia kivándorlott ember is lehetett, mert nemcsak királypártiak vándoroltak ki Franciaországból, hanem a forradalom szép kiindulásával rokonszenvező francziák is, kik annak veszedelmes rohamától megijedve, vagy azt megútálva külföldön várták a szabadság hajnalát.

Meg kell emlékeznünk még Mirabeau beszédjéről, melyet a forrad. történetek nem vesznek tárgyalásuk körébe. Mirabeau hatása alatt határozta el ugyanis a nemzetgyűlés aug. 26-án (1790.) hogy a Spanyolországgal régebben megkötött „oltalmazást és kereskedést tárgyzó szövetséget“ ezentúl is fentartja.³

A jul. 14-iki ünnepélylvel azonban nem állott meg a forradalom útjában. Miután ugyanis a XVI. Lajost a népnek legfelsőbb hivatalnokává tették (a mit lapjaink nem közölnek) s miután családi javait, mint a nemzet tulajdonát elvették tőle, kárpótlásul évi díjat szavaztak meg számára s a többi királycsaládtagoknak.⁴

Az elfoglalt egyházi és királyi javakra pedig assignatákat adtak ki.⁵

Necker tudvalevőleg kezdettől fogva ellene volt ezen intézkedésnek. És neki volt igaza. Az áprilisban kiadott 4 millió livre értékű assignaták ugyanis már augusztusban elfogytak, s így új eszközökről kellett gondoskodni. Hitel nem volt, az adót bajos volt behajtani. Ujra Mirabeau oldotta meg a csomót; az ő indítványára 800 millió új assignatát bocsátottak ki szeptember 27-én. 1790. Necker ezt is ellenezte, mi által az általános ellen-szenvet magára vonta. A nemzetgyűlés már megunta, ujra mennie kellett. Vele mentek minisztertársai az egy Montmorinen kívül. (1790. október.)

¹ Hadi Tört. 1790. III. 175. Magy. Kurir 1790. 901. Taine 353. II Mignet I. 114—15. Carlyle II. 103—105.

² Hadi Tört. 1790. III. 181—84. Magy. Kurir 1790. 901.

³ Hadi Tört. 1790. III. 350—51. Magy. Kurir 1790. 981.

⁴ Magy. Kurir 1790. 1012. E civillista 25 millió frankból állott. L. Holzwarth-Szabó IX. 37. Annnyit azonban mégis megtett a nemzetgyűlés, hogy 1790. jan. 4. ülése határozata szerint felszólította a királyt, határozná meg maga, mekkora civillistára van szüksége s legyen tekintettel állására, mert a francia nép a kért összeget nem fogja tőle megvonni. Ez önálló tudósítása a Hadi Tört.-nek 1790. II. 169—70.

⁵ Hadi Tört. 1790. III. 527. Magy. Kurir 1790. 1201—36. Ez általán ismert tényre nézve I. Carlyle II. 18. Mignet I. 102—103. Taine II. 278. Holzwarth-Szabó IX. 37. Marczali: Ujkor III. 208. Szabó: Európa tört. I. 94. Thiers II. 53.

E végső eredményről értesítenek lapjaink, a minek bizonyítása fölösleges is a forradalmi tört. művek alapján.¹

A király még mindig nem tudta magát elhatározni, vajjon megerősítse-e a papság polgári alkotmányát s kötelezze-e azt a leteendő polgáresküre. A pápa ugyanis többször figyelmeztette kath. királyi voltára, maga a király is tanácsokat kért tőle, (Hadi tört. III. 826. III. 393.) már anathemával is fenyegette az országot,² míg végre december 26-án megerősítette a papság polgári esküjére vonatkozó nov. 27. végzést.³

Hirlapjainkban azonban találunk számos oly tudósítást, melynek igaz voltát alig vagyunk képesek megállapítani a rendelkezésünkre álló történeti munkákból. Hiszen a forradalom története még úgy sincs kimerítve. A nagyobb szabású munkák is csak a lényegesre, a jellemzetes és különösre fektetik a fősúlyt, mindenféle csekélyes dologgal nem is törődhetnek. Az apróbb hírek a hirlapokban vannak nagy mennyiségben elszórva, ezek pedig még mindig kritikára és felhasználásra várnak. Így van ez a mi lapjainkkal is. E hírek hitelét csekély fenntartással azért fogadhatjuk el, mert részint a jól értesült bécsi újságból vettük át ezeket, részint párisi levelekből, melyek mint egykorú szemtanúk érdeke nélkül nem szoktak hazudni. Így olvasunk a nantesi kereskedők hazafias ajánlatáról, kik 5½ % -ra 30 milliónyi kölcsönt akartak adni a hazának.⁴ Értesülünk a luxemburgi kertben mulató gyermekek különös kedvteléséről, kik egy nyársba húzott s kokárdás kalappal ellátott macskafejet kísérték körmenetben (a mi jellemző adat magában véve); és azon veszedelmes katonásdiról, mely egy törvény ellen vétő gyereket csaknem az akasztófára vitt, ha egy polgár meg nem szabadítja.⁵ Nem tudjuk ilyformán kellőképp ellenőrizni a francia sereg tisztjeinek és vezéreinek hűségesküformáját,⁶ a forradalmi „Hiszek egy“-et,⁷ az pedig hihetetlen, hogy a király szeptember havában (1789) ezt írta volna a Nemzetgyűlésnek: Látva, hogy a Nemzet maga akar uralkodni és őtet minden méltóságától megfosztotta, azért tessék a nemzetnek azt cselekedni, a mit akar; ő szívesen lemond minden hatalmáról és a nemzetet magára hagyja, csak a nemzet esztendőn-

¹ Hadi Tört. 1790. III. 583—84. 600. 720. 721. V. ö. Holzwarth IX. 37. Marczali III. 208. Thiers II. 70. E lap közli az új miniszterek névsorát is hiteles alakban a mint azt a Thiers II. 72-lől láthatjuk.

Közli a lap Necker buesuzó levelét (a Nemzetgyűléstől 1790. szept. 3.) is, a mi szintén érdekes és fontos adat s a mely a tört. művekben nem lelhető.

² Magy. Kurir 1790. 1453. Közli a német lapok nyomán ezt a levelet, a melyet a clermonti püspökhöz írt. Hitelességet nem tudjuk megállapítani bizonyító forrás híján.

³ Hadi Tört. 1791. IV. 62—64. Holzwarth IX. 38. Marczali III. 204.

⁴ Magy. Kurir 1789. 999. Ez ajánlatot nem fogadták el. Michelet II. 64. Carlyle I. 361. A Kurir a hazafias adományokról többször megemlékszik. Ezeket nagy számmal közlik az idegen hirlapok és a tört. munkák is. Hadi Tört. 1789. I. 667—669. Magy. Kurir 1790. X. 126—127.

⁵ M. Kurir 1789. LXXI. 1041—42.

⁶ A Kurir 1789. LXXI. 1039. szösz szerint adja azt.

⁷ Már közöltük egész terjedelmében. Kurir 1789. LXXXI. 1208.

ként való élelmére rendeljen ennyi meg ennyi summát.¹ XVI. Lajos magától semmit sem tett, környezete pedig még nem esett ennyire kétségbe és ily okatlan fogásra sem gondolhatott. Inkább megszőktetéséről álmodozott. Remélni éppen nem lehetett, hogy ezzel hatni fog a nemzetgyűlésre. Sokkal szenvedélyesebb és erélyesebb volt az, minthogy ily kijelentésre megdöbbenő szánakozással elállott volna nagyratörő céljaitól.

Igen bajos eligazodni a Hadi Tört. azon hírére, mely a „*crimen laesae nationis*“-ról szól, mert erről nem olvashatunk a tört. művekben. Ez lett volna ugyanis a párbaj. A ki párbajt vívott, annak távoznia kellett volna az országból a lap előadása szerint. Felhoz egy párbajt, valamint Lambesc esetét, a ki maga kezével ölvén meg egy embert, halálra ítéltetett, de sikerült megszöknie s in effigie vették fejét.² Hogy Lambesc kiköltözött Franciaországból, azt tudjuk, de hogy ez incidens miatt-e, nem tudjuk eldönteni. A párbajok azért, ha igaz is a tilalom, nem lehettek ritkák.³

Favras tragikus sorsát azonban már teljes hitelességgel és részletesebben közli a Kurir, mint tört. könyveink. Elmondja szégyenletes halálának részleteit, vele mondatja el az összeesküvés tervét, beszédjének lényegére utal, melylyel ártatlanságát vitatta és elmondhatja vele utolsó szavait is.⁴

Az is köztudomású dolog, hogy Mirabeau és az orleansi herceg compromittálva volt, mert láthatólag jelentékeny részt vettek az októberi zendülésben s ezen vádak ellen 1790. október 2. és 3-án tisztázták magukat;⁵ hogy Castries palotáját a nép feldúlta, mert bálványát, Lameth-t, ez párbajban megsebesítette;⁶ hogy Toulonban 1789. decemberében a nemzeti és a tengeri katonaság közt esetepaté történt,⁷ melyet a nemzetgyűlésnek sikerült nagy nehezen lecsendesíteni.⁸

Megemlékezhetünk még Dupont beszédjéről, a melyben a francziákat figyelmezteti a veszedelmes angol politikára.⁹ Maga az adat, akár hiteles legyen, akár nem, nem bír valami nagy fontossággal, hiszen naponta annyi kisebb tehetségű képviselő beszélt annyi mindenről, hogy beszédjeik legfeljebb a gyűlési naplókban foglalhatnak helyet.

Vannak hírek továbbá lapjainkban, melyek akár megtörténtek, akár nem, sem a lap tekintélyét nem rontják, sem pedig a forradalom lényegére befolyással nincsenek. Különlegességek, párisi pletykák vagy más sajtóságos

¹ M. Kurir 1789. LXXVII. 2041. E tudósítás megerősítését különben sem találjuk meg.

² Hadi s más nev. tört. 1789. I. 647—48.

³ Pl. Hadi Tört. 1789. I. 648. 1790. II. 60.

⁴ M. Kurir 1790. 284—87. V. ö. Mignet I. 108. Michelet II. 176—77. Carlyle II. 26. Thiers II. 29—30., 36.

⁵ M. Kurir 1790. 993. 994. Hadi tört. 1790. III. 527. A forrad. tört. művek legfeljebb megemlítik e tényt. Lapjaink tehát itt is bővebben beszélnek, noha nem az igazság rovására.

⁶ Hadi Tört. 1790. III. 721—22. E hír egyezik Michelet III. 72.

⁷ Hadi Tört. 1790. II. 42—43. Michelet röviden, de speczialisabban beszél róla. (II. 199.)

⁸ Hadi Tört. 1790. II. 61.

⁹ Magy. Kurir 1790. 932—33.

esetek, melyek ellenőrzése szinte lehetetlen, mert vajmi keveset törődik pl. azzal a történetírással, hogy Mirabeau öccse 1789. decz. 15-én részeg fővel ment a nemzetgyűlésbe és ott gorombáskodott,¹ hiszen a zajos jelenetek, a lárma, a káromkodások, gorombaságok oly gyakoriak voltak fájdalom a gyűlésben, hogy e különös eset épen csak a Mirabeau név hatásánál fogva lehet hatásos.

Vagy mit lendít az a dolgon, vajjon jövendőletet-e egy 41 éves hajdon a kereszténység sorsáról,² vagy nem. Az általános zavarokban mindenki előre sejtí a jövőt, jövendőletet, okoskodik. Ez nem is oly ritkaság. Hogy pedig egy Duval nevű úr menyasszonyt keres fali hirdetésekkel,³ az sem oly különleges. Nem volt nap a forradalom idején, mikor új meg új hirdetés ne lepte volna el a falakat. Mindent hirdettek. A legcsekélyebb dolgotól a legkomolyabbig.

Lapjaink még több ilyen adatot hoznak,⁴ de mint mondtunk, a kritikai méltatásra indifferens hírek ezek; egy-kettőnek igaz voltáról azért a tört. művekben is vehetünk tudomást (Needham esete). Ép ily indifferens az a hír, hogy a király St.-Cloudból Párisba visszajött,⁵ hogy a *Salvum fac* . . . éneket módosították;⁶ Mirabeau december 18-án jelentést tett az aixi (decz. 14.) zendülésről, mely egy royalis clubot tett tönkre, Rousseau pedig emlékszobrot nyert.⁷

Ezzel befejeztük hirlapjaink tudósításait a forradalom első másfél esztendejéről. A mint az előző fejezetekben láttuk, más hazai hirlapjaink alig-alig hoztak valamit a francia forradalomról, s a mit hoztak is, az részint általánosító tudósítás, részint pedig oly pár gyenge adat, mely feleslegessé tesz minden szót.

Hiszen igaz a nemzetgyűlés ama kijelentése, hogy nem háborgatva más nemzet szabadságát, a magáét sem fogja engedni, igaz az avignoni kérdés és a pápai breveről szóló tudósítás, igaz Reveillon tragikus sorsa is (mellőzve az ezekben felsorolt egy-két kétes órtékű hírt: Bassult tizparancsolata az Erdélyi M. Hirvivőben, IV. Henrik szobrának titkos feliratai a Mindenés Gyűjteményben), de ez a már említett egy-két adat komolyabb értékre nem számíthat. Végig kísérve s kritizálva hirlapi tudósításainkat, vonjuk le most az eredményes tanulságot.

¹ Hadi Tört. 1790. II. 60.

² Hadi Tört. 1790. II. 501.

³ Hadi Tört. 1790. III. 342.

⁴ Igy 1789. decz. 13-án. Senlis városban Baillon egy házat robbantott fel, hol életét is veszté. Hadi Tört. 1790. II. 42. Az ily híreket majdnem mind a Wiener Zeitungból vették, vagy a párisi levelekből. Annak helyén szólottunk ezekről, itt csak ráutalunk. A hét halas asszony újví gratulációja a nemzetgyűlésben. Magy. Kurir 1790. X. 130. Egy francia departament együgyűsége. Magy. Kurir XVIII. 340.

Platner francia életét megmentő Neham angol (helyesen Needham) megjutalmaztatása. Hadi Tört. 1790. II. 172. E hir valóságáról különben Carlyle kezeskedik. Carlyle II. 37.

⁵ Hadi Tört. III. 721—722.

⁶ Hadi Tört. III. 742.

⁷ Hadi Tört. 1791. IV. 33—35.

Összefoglaló eredmény.

A kritikai történetírás. — Egykorú hírlapjainknak vannak hiányai, de vannak érdemei is. — Hírlapjaink nem használják fel kellőképpen a sajtószabadságot II. József alatt, pedig a szabadabb haladás elemei birtokunkban voltak. — Kerés önállóságot fejtenek ki tudósításukban. — A hivatalos Wiener Zeitunggal merészség, előadás, felosztás és hírek tekintetében mégis kiállják a versenyt. — Az idegen hírlapok épúgy hoznak téves tudósításokat nagyhangú ígéreteik mellett is, mint a mi lapjaink. — Az egykorú tudósok nem is bíznak bennük feltétlenül. — Hírlapjaink az idegen hírlapokat felülmúlják a kellemesebb előadás, a gondolatok nagyobb száma és az érdeklődés felköltése által. — A hírlapok a fejlettebb francia hírlapírást nem vették, nem is vehették mintátul. — A Wiener Zeitung csak a hivatalos Gazetteből merít. — Hírlapjaink szinte öntudatlanul szolgálják a szabadabb szellemet. — Használják a pragmatikus történetírásnak. — Híreik legtöbbször kiállják a kritikát. — Érdemeik és előnyök felülmúlják hiányukat. — Kedvezőbb kritikát érdemelnek, mint eddig.

A történetírás legújabb s mondhatni leghelyesebb és legteljesebb iránya a kritikus történetírás.

Analízis és kritika uralkodik minden téren. Szétbontunk mindent apró elemekre, hogy ujat és nagyot alkossunk. Megfigyeljük a madarak röptét, szárnyakat csinálunk, hogy repülni tudjunk. Leszállunk a föld mélyébe, hogy meggyőződjünk az őstűzanyagról. Bonezoljuk a korok, a népek, az egyedek életét, tanulmányozzuk a szellem termékeit, hogy az igazat meglegeljük. Az igazat keressük a hírlapokban is, melyek pedig oly gyakran félrevezetik az olvasót. Éppen ezért keressük az igazságot bennük. Ezt kutattuk rövid tárgyalásunk folyamán is. Analyzálunk, kritizálunk kellett, hogy az igazat megtaláljuk.

Ha még egyszer végig futunk egykorú hírlapjainknak a francia forradalom egy kis idejéről szóló tudósításain, arra az eredményre jutunk, hogy azok derék és becsületes munkát végeztek. Becsületeset, mert a mit közölnek, azt úgy adják elő, a mint kapták: részint levelek, részint a bécsi hivatalos lap nyomán. Derekasat, mert helyt adva e nagyszerű mozgalom történetének, felvilágosították olvasóikat arról, tágabb ismeretkörre terjesztettek hazánkban.

Vannak hibáik, hiányaik, de vannak érdemeik és mentségeik is.

Említettük annak idején, hogy II. József alatt a szabadabb eszmék bátran és minden akadály nélkül juthattak be határainkon, szabadon tenyészhettek a főurak, nemesek, polgárok, papok, katonák és a nép fényes és szegényes udvaraiban. II. József teljes szívéből örült e haladásnak. Hogy megkönnyítse útját, szabaddá tette a sajtót, azt legtöbbször maga inspirálta, maga íratott szabad szellemű röpiratokat, mert eszménye az volt, hogy nagy birodalmának minden népe a nyugat műveltségét elérhesse.

Ez időbe esnek éppen a mi tárgyalt hírlapjaink is.

Midőn a Magyar Kurir első évfolyama (1787) megjelent, szabadabb irányánál fogva megnyerte II. József tetszését is, s ime, mikor a francia forradalom kitört, nem használja fel eléggé a biztosított sajtószabadságot. Egy-két általánosítással, vagy odavetéssel szolgálja ugyan a szabadabb eszméket, de kellő energiát a kedvező alkalomhoz mérten nem fejt ki. Pedig szerkesztője, Szaesvay, tudvalevőleg szabad szellemű journalista, kinek a későbbi időben elég kellemetlensége is volt a censurával. Ezt hibáztatjuk benne, valamint a „Hadi történetek“-ben is. Nem hoznak ugyanis komolyan átgondolt, szépen tárgyalt cikkeket a forradalomról, annak folyásáról, nem mérlegelik annak jó és rossz oldalát, jogosultságát, igazságát, szóval nem tárgyalják önállóan, hanem ha néha mégis megszállja a szabad irány lehelleto, egy-egy külföldi tudós gondolatait adják vissza.

Pedig kapcsolatba hozhatták volna Franciaország jogi viszonyait a mieinkkel. Kimutathatták volna, hogy a régi jogi viszonyok tarthatatlanok. Franciaország érezte ezt meg legelőször, legjobban is óhajtja a haladást. Hazánk sem akar elmaradni a haladásban. Nem lép fel erőszakkal, de óhajtja jogi viszonyai szabadabb fejlődését. Így használhatták volna fel lapjaink szabadságukat.

De ha szabadsajtót élvező lapjainkat egybevetjük az 1790. augusztus 6-án kibocsátott censura után jövő évfolyamokkal, a hang szabadságára nézve úgyszólván sommi különbséget sem tapasztalunk. Találunk ugyan az utóbbiakban censurái törléseket, de ez éppen a censura előtti hasáboakat vádolja.

Vagy talán nem lett volna értelme a szabadabb hanglejtésnek? Mondottuk már, hogy II. József alatt előkészült annyira a talaj, hogy e gondolkodás magvai el nem száradhattak benne. Mert ha 1794. márczius 10-én azt írhatta Kósa pap Kresznericshez írt levelében,¹ hogy „sok már mindenfelé a jacobinusi lélekkel lehelő. Csak mód nincs. De adj csak kezébe fáklyát, meglátod, nem tudja-e hordozni? Épen tegnap vettem a turnai táborból egy strázsamester levelét, melyben írja, hogy falkásan megy a legénység a szabadság fája árnyéka alá“; akkor lehet következtetnünk egy-két évvel előbbre is. A mikor értesült a haza népe az 1784. forradalmi jogos követelmények-

¹ Dr. Márki Sándor közli a kiadatlan levelet „Martinovics és társai“ című tanulmányában. „Kolozsvár“ 1895. évf. máj. 20. szám.

ról, ráismert önmagára, ráismert saját nyomorúságára s éghetett benne a vágy, vajha ő is francia földön küzdhetne jogaiért.

Én hiszem, hogy e vágy dobogtatta ezek lelkét s e vágyat kellett volna legalább kielégítenie lapjainknak. Nem tették, ez mulasztás volt tőlük. Sajátságos, de való. A magyar nép mindig túlloyalis volt. Jogai védelmére föl-kelt, ha azokat lábbal tapodták, de hogy maga erőlylyel fejlesztette volna jogi viszonyait, nem tette; vagy ha tette, mindig nagy áldozatokat hozott azok fejében. Pedig alkalom a fő. Ezt szalasztotta el legtöbbször a magyar. Ezért kellett megelégednie legtöbbször a savóval a tejszín helyett.

A mellett, hogy lapjaink nem használták fel kellőképen a sajtószabad-ságot, kevés önállóságot fejtenek ki tudósításaik tekintetében. Vagy ha nem is követelünk önállóságot, legalább ne ragaszkodtak volna annyira e szabad időben a hivatalos bécsi laphoz. Nem vonjuk kétségbe, hogy e lap rend-szerint jól értesült arról, a mit közölt, de az világos, hogy nagyon meg-szűrve hozta a francia véres híreket, különösen a szabadhangú tárgyaláso-kat, melyek pedig oly erővel és igazsággal védték a népek igazait. Lipót és Ferencz alatt bajos volt francia ujságokat, szabad szellemű könyveket be-csempészni, de a forradalom első másfél esztendejében e tilalom még nem létezett, a Moniteur és más könyvek nagy számmal kínálták ezen jogot és igazságot fejtegető sorokat. Nem kívánjuk a gyermektől, hogy élvezni tudja Homerost vagy Dantet, nem kívánjuk e lapjainktól sem, hogy kezdetleges és szerény viszonyaik közt nagyszabású francia tudósításokból még nagyobb szabású vezércikkeket írjanak, de mégis elvárnök, hogy a mi szabad és a mikor lehet, eredeti, vagy legalább közelebb eső forrást is használjanak, noha igaz tény, hogy magánlevelek útján is értesültek sok, különösen apró-lékosabb dologról, a melyek a viszonyok szerint értékesek is.

Általános vélemény szerint egykorú hírlapirodalmunk pusztá utánzása az idegen hírlapirodalomnak. Czikkei kidolgozatlanok, hírei gyengék és az igazságnak gyakrabban meg nem felelők, a lapok egész összeállítása a tehet-ségtelen kapkodásnak jeleit mutatja, nincs bennük mélyebb gondolkodás, eszményiség, szellem, szóval a hírlapirodalomnak fejletlen mostohái. Mennyi-ben igazak e vádak, azt tárgyalásunk folyamán láttuk, midőn bepillantottunk az idegen hírlapirodalomba, különösen pedig abba, melyhez legjobban férték lapjaink, a melyet követtek, s a melyből tárgyak legnagyobb részét merítették.

Hírlapjaink legnagyobb része Bécsben jelent meg s így legjobban férték hozzá a hivatalos bécsi ujsághoz. De ne gondoljuk azért, hogy csak az ollót használták volna csupán. Merészebben írnak, mint a hivatalos bécsi lap.

Ne higyjük továbbá azt sem, hogy a Wiener Zeitung talán valami magas színvonalon álló hírlap, mely tekintélye, szellemi fölényével is mintegy rákényszerítené a gyermekkorát élő magyar hírlapirodalmat, hogy őt kövesse, utánozza, mert jobbat úgy sem tud nyujtani. Korántsem.

A mult század végén élő hírlapok alig emelkednek egymás fölé egy-két fokkal. Ugyanaz az egyszerű előadás, ugyanaz a felosztás, hírek, hirdetések. A milyen mederben halad az egyik, olyanban a másik; a különbség csak az, hogy ma az egyik bővebb, holnap a másik, ma az egyik előbb hoz egy külföldi tudósítást, holnap a másik ugyanezt bővebben; az első átvesz némely dolgot az egyiktől, a másik máskor az elsőtől, majd együtt egy harmadiktól — és ez így megy egész évfolyamokon át.

A Wiener Zeitung legföljebb abban múlja felül társait, hogy függelékjeiben meteorologiai adatokat, nekrológot, árfolyamot, különféle reklámhirdetést és számtalan árverési hirdetést közöl.

Miután pedig hírlapjaink különösen erre az újságra voltak utalva, érdekes megtudnunk, vajjon honnan veszi híreit, mert annyi tény, hogy ritkán szokott hazudni, a mint azt a „Magyar Kurir“ is elismeri.¹ Mint maga mondja, a párisi hivatalos Gazetéből, majd párisi levelezőitől és más egyéb tudósításokból.

De ha a mi hírlapjaink néha tévednek, néha a „mondják, beszélnek, úgy hallottuk“-féle alapra kénytelenek helyezkedni, a mit maguk is készséggel elismernek, nem különben vagyunk a többi idegen, hírlapjainknak forrását képező hírlappal is. Ezek is beismerik, hogy minden tudósításuk esetleg nem a legtisztább igazság, s azért feltétlen hitelre nem is számíthatnak,² sőt a legszigorúbb hivatású, a legkomolyabb színezetű, a tudósításokat kidolgozni szerető Politisches Journal is egyszer-másszor kénytelen bevallani, hogy a nagy zavar miatt teljesen biztos hírt és helyes rendet nem tud nyújtani.³ Pedig legjobban szokta hangsúlyozni, hogy megbízható párisi levelezőkkel áll összeköttetésben, hogy pontosan kidolgozott történetet akar nyújtani, s nem szokta összekapkodni híreit idegen újságokból.⁴

A tudós világ úgy látszik nem adott valami sokat e hírlapokra, legalább a tudós Schlözer az ő kritizáló füzeteiben gyakrabban kigúnyolja a legkomolyabban dolgozó Polit. Journalt is.⁵

Látjuk ezek után, hogy a bécsi, vagy általában a német hírlapirodalom sem volt valami nagy fejlettség és tekintélyben, sőt azt merjük állítani, hogy gyermekkorát élő hírlapirodalmunk úgyszólván szülőjét vagy legalább is oktatóját rövid idő alatt egy tekintetben fölülmulta. Ha ugyanis a mi

¹ Magy. Kurir 1789. LVIII. sz. 848. lap.

² Wiener Zeitung több helyen. Hasonlóképen Regensb. Staats-Relation.

³ Politisches Journal. Hamburg. 1789. II. Band. VII. Stück. 890.

⁴ Wir versichern unsere Leser, dass wir kein teutesches Blatt hierbei ansehen, noch brauchen, sondern aus den besten französischen Berichten, aus den zuverlässigsten Nachrichten aus Paris selbst und aus mehreren sichern Privatbriefen von guter Quelle unsre Geschichte abfassen. (Politisches Journal 1789. II. B. VIII. Stück 902.)

⁵ Schlözer mondja a többi közt: Ich habe so viel Zutrauen in die bekannte Redlichkeit, Wahrheitsliebe und Unparteilichkeit des gelehrten Verfassers des Polit. Journ., dass ich vollkommen glaube, dass er die oben angezogene, verläumderische Anmerkung seinen Lesern und sich selbstn erspart hätte, wenn er nicht durch seinen zurechtlichen und äusserst untreuen, oder äusserst unwissenden Correspondenten in Paris in einen groben Irrthum gestürzt wäre. (Schlözer. Staats-Anzeigen. Göttingen bei Ruprecht. Heft 50. XIII. Band. 245.

hírlapjainkat száraz előadás, unalmas menet, egyhangúságról vádolják, akkor kétszeres vád éri a mintát, a Wiener Zeitungot. Ennél unalmasabb ujságot a mi apáink nem olvastak. És viszont bármily naiv, néha nevetségesnek látszó dolog az, hogy pl. a Kurir a szép, kellemes előadás, derültebb és behizelgőbb hangulat kedvéért a politikai állapotokat az elyseumi lelkekkel vagy annak őrző ebével, a francia Cerberussal, vagy veréb, fecskével beszélteti el, de ezzel mégis élénkebbé teszi az előadást, reflexiókat ad ezeknek szájába, többször okoskodik és majdnem mindig gondolkodva ír és nem másol érdeklődés nélkül, mint egy krónikamásoló, nem gondol mindig arra, tetszik-e majd az udvarnak, a mit ír, hanem leírja gondolatait, ha erősen sejti is, hogy azok majd a „rostában“ maradnak.

A lapoknak általában a forradalom idejében élő francia hírlapokat kellett volna szem előtt tartaniok, úgy a liberálisokat, mint a conservativeket, a köztársaság és királypártiakat. Csakhogy a hírlapok felsőbb, legkegyelmesebb engedéllyel indultak meg és haladtak pályájukon s így nagyon is veszélyeztették volna életüket, ha meztelenül közöltek volna mindent, úgy a mint az Párisban, vagy a vidéken megtörtént. Szükszavúiaknak, körületekintőknek kellett lenniök. Nem lett volna szabad oly zajt csapniok, mint a francia lapoknak, a melyektől különben hírlapírás dolgában a zajos hangnál egyebet nem tanulhattak volna. Ugyanis a francia hírlapírás is csak oly szegény, alacsony sorsú, mint a többi. Van több kisebb lap a forgalomban, de telve ismertetésekkel, színi jelentésekkel, botrányos történetekkel. Ha irnak is politikáról, szomorú jelét adják ügyetlenségüknek.¹ Csak 1789. után indul némi lendületnek a tartalom gazdagságában természetesen egyedül álló francia hírlapírás. Hírlapjainknak alkalmas forrása lett volna pl. a Moniteur, de rá volt utalva közvetve a hivatalos Gazette, melyet a Wiener Zeitung használt többször, arra a Gazette, melynek tudomást sem szabad volt vennie a Bastille bevételéről,² rá volt utalva általában a bécsi hivatalos ujságra, a párisi levelekre és más egyébb közvetett tudósításra.

A lapok hozták mindazt a francia forradalomról, a mihez hozzáférhettek, hogy pedig hozzanak híreket, nem volt idejük és alkalmuk változtatni a tudósítások közt.

Igy tett a mi hírlapírodalmunk is. A mihez legkönnyebben hozzáfért, (Wiener Zeitung) a mit megírtak neki más és más helyekről, azt hozta majd fentartással, majd a nélkül.

Nincs hát okunk szégyenkezni, hogy a bécsi lapokra szorultunk gyakran, sőt van okunk büszkölkedni, hogy beszólni is mertünk; nincs oka senkinek sem lenézni ifjú hírlapírásunk gyengeségét, naivságát, hanem van okunk megbecsülni azokat, hogy erős korlátok közt, gyenge erők mellett értesítettek a magyarságot naponta a nyugaton felkelő napról.

¹ Neményi Ambrus: A fr. forrad. hírlapjai és hírlapírói. 5. l. Olesó kiad. 183. sz.

² Id. m. 32. l.

Noha hírlapjaink oly kimérten hozzák a forradalomról szóló híreiket, mégis szinte öntudatlanul szolgálták a szabad szellem ügyét. Oda dobták az anyagot olvasóiknak, kiknek legalább maguknak volt alkalmuk megbeszélni a forradalom ügyeit, annak jogos kívánalmait, azokat legalább rejtett vágyakozással helyeselni vagy erőszakosságait megújtálni. Így készültek elő lassan ama eszmékre, melyeknek előharczosait (Martinovics és társai) a rettegő önkény mint a haza ellenségeit porba sújtotta ugyan, de a mely eszmék félszázados várakozás után mégis napvilágra küzdöttek magukat minálunk is.

Hasznos munkát végeztek továbbá hírlapjaink azáltal, hogy elég részletességgel hozták a francia forradalom történetét. Nemcsak azon jeleneteket írják le, melyek annyi könyvet sajtoltak már az érzelmes olvasó szemébe, melyek az erős férfit is bizonyos borzadálylyal járó gondolatokba ejtik, hanem a politikus és pragmatikus történetírónak ma is hasznára lehetnek az által, hogy a Nemzetgyűlés határozatait oly sokszor eredeti, hiteles pontjai szerint közlik. Sőt merjük állítani, hogy mi, a kiknek irodalmát az idegen nemzetek oly kevésre becsülik, s oly ritkán vesznek tudomást felőlünk, ha a világirodalomnak a francia forradalomra vonatkozó összes adata elveszne, meg tudnók írni a forradalomnak szép terjedelmű és hiteles történetét.

Hírlapjaink ugyanis, a mint láthattuk, az adatok kritikája tekintetében megállják helyüket. Elővettük a legjelesebb francia, mint legilletékesebb forradalmi történeteket, minden tekintet nélkül arra, vajjon íróik rokonszenveznek-e a forradalommal, vagy sem; felhasználtuk, noha másodkézből, a német kritikus történetírók adatait is a forradalomról s arra az eredményre jutottunk, hogy a mit lapjaink közölnek, az, egy-két elvétést leszámítva, teljesen egyezik az újabb kritikus forradalmi történetírás adataival. Ez pedig nem csekélység. Voltak adatok, melyeket kellőképen ellenőrizni alkalmunk nem volt. Lehet, hogy ezek teljesen önálló tudósítások, noha ilyenek rengeteg számmal vannak elszórva a különféle ujságok és gyűjteményekben, vagy ha nem is felelnének meg teljesen az igazságnak, de mint korfestő és jellemző adatok, a történész előtt mégis mindig becsben fognak állani.

Oly előnyök az itt röviden elősoroltak, hogy azokat kár lett volna figyelmen kívül hagynunk. Hírlapjainkkal úgyis mostohán bántak az irod. történetírók. Szánakozó vagy lesújtó kritikát nem érdemelnek.

Kezdetleges hírlapoktól annyi elég, a mit produkáltak. S ha megingattott vagy kellőleg nem méltányolt tekintélyüket e kísérlettel csak némileg is sikerült rehabilitálnom, vagy a közfigyelmet ez értékes oldalukra is felhívnom, nem írtam hiába.

Adatok a főgymnasium történetéhez az 1896—97. tanévben.

A) A tanintézet beléletére vonatkozó fontosabb mozzanatok.

Béírások s a tanév megnyitása. Vallási ügy. Fegyelem, rendtartás és tankönyvek. A tanári személyzetben történt változás. A tanári kar működése. Ilalózás. Főigazgatói látogatások. Vizsgálatok. Egészségügy. Miniszteri látogatás. Az igazgató kitiüntetése. Jutalmak.

Az 1896—97. tanévre a fölvételi, pótló és javító vizsgálatok aug. hó három utolsó, a beiratások pedig szept. hó négy első napján történtek. A helybeliek szept. 1-én és 2-án, a vidékiek pedig 3-án és 4-én irattak be.

Jóllehet a vall.- és közokt. miniszterium 48,307. szám a. megengedte, hogy e tanévre azon osztályokban, melyeknek területe 60 □-méternél nagyobb, a fölveendő tanulók száma a törvényes maximális számot (60) 8-czal meghaladhassa, mégis el kellett utasítanunk több ifjút, kik az I., II., III. és V. osztályra jelentkeztek. Később, folyamodás útján még néhány tanuló fölvételét engedélyezte a miniszterium, minek folytán a beirt nyilv. r. tanulók száma 842-re emelkedett s így a mult tanévi létszámot 31-gyel meghaladta.

Az alsóbb osztályok nagy népessége szükségessé tette a már övek előtt föllállított párhuzamos osztályok föntartását s így a tanintézet ez évben is 13 osztályra volt beosztva. Az első osztálynak két-, a második, harmadik és negyediknek egy-egy párhuzamos osztálya volt.

Szept. hó 5-én nyitottuk meg a tanévet a Szentlélek ünnepélyes segítségével hívásával, de a tanítást a város millenniumi ünnepe, továbbá a pótló és javító érettségi vizsgálatok miatt csak 10-én kezdhettük meg.

Az előadások az egész tanéven át reggel 8, május, június és szeptember hóban délután 3, a többi hónapokban pedig 2 órakor vették kezdetüket.

A róm. kath. ifjúság a téli időszak kivételével naponként szt. misét hallgatott, mely után vasár- és ünnepnapokon keresztény tanításban részesült; az előirt időben elvégezte a szt. gyónást és áldozást, megtartotta a nagyheti sz. gyakorlatokat, jelen volt az egyházi körmeneteken, továbbá I. Ferencz József dicsőségesen uralkodó apostoli királyunk és Erzsébet királyné ő felsége legmagasb névnapján, úgyszintén koronáztatásuk évfordulóján tartott ünnepélyes szent miséken.

Nem kath. vallású ifjaink saját lelkészeiktől nyertek vallási oktatást, megjelentek egyházi ünnepeiken s lelkészeik felügyelete alatt végezték előírt vallási kötelességüket.

Az iskolai fegyelmi szabályokat a tanév folytán kétszer olvastuk föl és magyaráztuk meg az ifjúságnak, miután már előbb, mindjárt a beírások alkalmával, a szülőkkel és szállásadókkal írásban is közöltük azokat.

A nevelés-oktatásban szükséges egyöntetű eljárás végett a kitűzött időben megtartottuk az előírt tanácskozmányokat s az iskola szellemi és tanulmányi életére vonatkozó minden ügyben a vallás- és közokt. miniszterium által kiadott Középiskolai Rendtartást, tantervet és az erre vonatkozó utasításokat követtük.

Tankönyveket kizárólag a felsőbb tanhatóságtól ajánlott vagy engedélyezett munkákat használtuk.

A tanári személyzetben az 1896—97. tanévre változás történt, nevezetesen a nagyszünet alatt elhunyt kartársunknak, Pap Józsefnek és a veszprémi főgymnasiumhoz áthelyezett Madarász Pál r. tanárnak tanszékét a kegyes-tanítórend kormánya Szalay István kecskeméti főgymn. tanárral és Divényi Gyula bölcészeti tanfolyamot végzett kegyesrendi áldozárral töltötte be.

A tanári testületből többen az intézet falain kívül is érvényesítették munkásságukat. Így Fekete Ipoly, Varjú János és Váradi Károly a helybeli állami főreáliskolában a latin nyelvet, dr. Pócsi Ödön és Divényi Gyula az iparos tanulók iskolájában a vallástant tanították, Timina Ödön pedig az alsófokú ipariskolában a közismereti tárgyakat adta elő. Schandl Miklós mint a meteorológiai állomás vezetője működött.

Mások irodalmi munkásságot fejtettek ki. Így Cserép Sándor a Dugonics-társaságban tartott felolvasást a magyar népdalokról (megjelent a „Szegedi Napló“ 1897. ápr. 18. számában „Népköltészetünk sajátságairól“ cím alatt), Kovács János több vallásos ihletű költeményt tett közzé, Zvór Endre S. de la Taille asszony „Maiblumen für Kinder“ című vallási munkáját ültette át nyelvünkre s több egyházi beszédet írt a „Hitszónoklati Folyóirat“-ba. Varjú János a „Szegedi Dalárda“ 25 éves történetét írta meg s egyházi beszédeket közölt a „Hitszónoklati Folyóirat“-ban. Váradi Károly külső munkatársa a „Budapesti Hirlap“-nak s a dr. Pecz Vilmos által szerkesztett „Ókori Lexikon“ című műben a római magánrégiségeket dolgozza föl. Dr. Jászai Rezső „A francia forradalom történetének történetírása hazánkban“ című munkáját közölte (Endrényi Imre könyvnyomdája. Szeged, 1896.), melyért a kegyesrend kormánya részéről elismerésben részesült.

Midőn ezekben a tanári karnak az iskolán kívül eső közmívelődési tevékenységét feltüntetjük, fájó szívvel emlékezünk vissza Pap József kartársunkra, kit az elmúlt nagy szünet alatt, 1896. július 26-án ragadott ki körünkből a körlelhetlen halál. A boldogult díszje volt testületünknek s pél-

dányképe az igazi hivatottsággal és ügyszeretettel működő vasszorgalmú tanárnak, ki úgyszólván a katedréről lépett a sírba.

Szegeden született 1846. évi július 16-án. Középiskoláit a szegedi és a kecskeméti főgymnasiumban végezte s mint tanár a kecskeméti főgymnasiumban kezdte meg pályáját, honnan két évi próbatanítás után 1868—1869-ben Nyitrára, a következő tanévben pedig Szent-Györgyre ment. Mind két helyen nagy szorgalommal tanulta a theológiát, melynek sikeres végzetével 1870. évi augusztus 29-én áldozárrá szenteltetvén, a szegedi főgymnasiumba rendeltetett tanárnak, hol azután a nagykanizsai főgymnasiumban töltött 1873/4. és 1874/5. tanév kivételével halála napjáig működött környezve állandóan előljáróinak, kartársainak s a társadalomnak becsülésőtől s tanítványainak szeretetétől.

Működését találóan jellemzik az alábbi sorok, melyeket a kegyesrend följegyzéseiből ígtatunk ide.

„Már gyermek- és tanulókorában felcsillámlott szeretete a történeti művek iránt később egész a történelem terére vezette; ezt és a földrajzot választván szaktárgyainul, a tanári vizsgálat kiállása után is szívós kitartással képezte magát bennök és erős emlékező képességével, különösen a chronologia- és statisztikában, nagy és biztos tudásra tett szert. Szenvedélyes hévvel gyűjtötte a történelmi munkákat s hogy szép könyvtárát nem csupán díszül használta, bizonyosságai azok a följegyzések, melyekkel még legújabb könyvei is telve vannak.

Egészen átérezvén szaktárgyának értékét, azt folyton tanulmányozta, még akkor is, mikor már a történelemnek minden részében teljesen otthonos volt, lelkiismeretes gonddal készült előadásaira s a pontosságuk utánzandó mintaképe volt.

A hazaszeretetnek tiszta lángja égett keblében; tőzsgyökeres magyar város szülötte lévén, az az erős magyar érzés, mely körülötte minden szívet dobogtatott, az a légkör, mely magyar szellemmel volt tele, olvashatatlanul odanőtt az ő szívéhez is, táplálta és átjárta egész belsejét.

Fáradtságot nem ismerő buzgalma őszinte tisztelőt szerzett neki a világ előtt is, minek szép és megható megnyilatkozása volt a Szegedi Naplóban megjelent azon meleg megemlékezés, melyet főbb vonásokban itt adunk: „A halál nem válogat az emberek közül. Bekötött szemmel jár. Néha elvész a legkedvesebb és csodálatos szívóssággal éli világát a léha. Így eshetik meg, hogy a halál betéved azok közé, a kik zajtalan tevékenységben végeznek áldásos munkát és kioltja az élete fáklyáját éppen annak, a ki még szeretett volna dolgozni sokat, nagyon sokat. Egy jó piarista tanárt temettek el Szegeden: Pap József áldozó papot és főgymnasiumi tanárt. Annak a hazafias missiónak, melyet a kegyesrend oly nagy eredménnyel teljesít e hazában, egyik apostola volt az elhunyt tanár. Halála fekete leplet borított a kegyes-

rendiek tiszta oltárára, mert egy jó szerzetespap s a magyar tanügynek egy buzgó harczoza veszett el benne.

A ki ismerte az egészségtől duzzadó férfit, ki hatalmas alakjával egész századra látszott teremtvé, megrendült elhunytának hallatára. A boldogult 28 évig fáradozott a magyar tanítás és nevelés terén s e nem kevés időből 24 év volt szentelve kedves szülőföldje ifjúságának. A legbuzgóbb és legpontosabb tanárok egyike volt. Élvezetes és tanulságos előadásai lekötötték tanítványait, kik egész a rajongásig szerették nekik élő és jövőjük megalapításán teljes odaadással buzgolkodó tanárukat. Szelidsége és atyai bánásmódja pedig maradandó nyomot hagyott lelkükön s erős kapcsolatokkal fűzte őket össze akkor is, mikor már az élet küzdő terén voltak.“ A sorvasztó betegség már 1892. év óta dúlt ereiben, de ő utolsó perczéig nem veszítette el a felgyógyulás reményét, tanult s tanított folytonosan.

Még június hó 25-én megtartotta vizsgálatát tanítványaiival, mely után pár órával ágyba feküdt, hogy abból többé föl ne keljen. Végre a legnagyobb mérvben erőt vett rajta a vízkór, s a haldoklók szentségeinek ájtatos fölvétele után július 26-án visszaadta nemes lelkét Teremtőjének.

Koszorút tettünk ravatalára s könnyezve, bánatos szívvel kísértük sírjába. Tisztelettel adózunk emlékének s kegyelettel örökítjük meg azt óvkönyveinkben is.

A szegedi tankerület kir. főigazgatója, nsgos és főt. dr. Platz Bonifác úr a tanév folytán több ízben szerencséseltette intézetünket látogatásával. Szept., decz. és június hónapokban, midőn a pótló, javító és rendes érettségi vizsgálatokon elnökölt s januárban, midőn szokásos évi látogatását végezte. Ez alkalommal hat napot (22—27) töltött körünkben s többször meghallgatta minden egyes osztályban úgy a tanárok előadásait, mint a tanulók feleleteit; tüzetesen megvizsgálta a szer- és könyvtárakat s látogatása végétél az intézet anyagi és szellemi állapotáról szerzett tapasztalatait a január 27-én tartott ülésen közölte a tanári karral.

Az érettségi vizsgálatok jun. 1—4. napjain folytak le szintén a tanker. kir. főigazgató úr elnöklete alatt.

Június 14-én végeztük a vallástani vizsgálatokat, melyeken nsgos és ft. Vargha Ferencz apát, belvárosi plébános úr, mint püspöki biztos elnökölt.

A többi tantárgyakból a nyilvános rendes tanulókat jún. 15—24. napjain, a magántanulókat pedig valamennyi tantárgyból 25-én és 26-án vizsgáltuk meg.

Jún. 30-án osztottuk ki az iskolai bizonyítványokat és zártuk be a tanévet hálaadó isteni tisztelettel.

Az intézet egészségügyi viszonyai az egész tanévben kielégítőek voltak. Tek. dr. Gyuritz Sándor, I. ker. orvos úr többször meglátogatta intézetünket; mindjárt a tanév kezdetén végezte a himlőoltást, majd később háromszor a szemvizsgálatot.

Szept. hó 29-én üdvözlöttük falaink közt közoktatásügyünk legfőbb őrét és intézőjét nmélt. dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter urat, ki a tanker. főigazgató úrtól kísérvé megtekintette intézetünket. A tantermeket s azok szerelvényeit, a butorzatot, a szer- és könyvtárakat, az irodai ügykezelést éles megfigyelés tárgyává tette s szemléje végeztével tudakozódott a tanári karról, az ifjúság erkölcsi és tanulmányi állapotáról, továbbá az idegen ajkú ifjaknak a magyar nyelvben tett haladásáról. Sajnálattal említette, hogy a tervezett állami gymnasium kérdése még nem nyert végleges megoldást, kijátásba helyezte azonban annak már az 1897—98. tanévre való megnyitását.

Távozsása alkalmával elismeréssel nyilatkozott az intézetről, mely, mint mondá, várakozását nemcsak kielégítette, de felül is multa.

Nov. hó 19-én ünnepelte az intézet az igazgató kitüntetését. Az ünnepély egész csendben, de annál nagyobb bensőséggel folyt le a főgymn. tanácstermében, hol dr. Platz Bonifác tanker. kir. főigazgató úr a tanári kar s a várost képviselő dr. Lázár György, kir. tanácsos és h. polgármester úr, jelenlétében lelkesült örömmel üdvözölte az igazgatót azon alkalomból, hogy Ő cs. és apost. kir. Felsége a tanügy terén szerzett érdemei elismeréséül a főigazgatói czímmel legkegyelmesebben kitüntetni móltóztatott s átadta neki a nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr által megküldött kinevezési okmányt; majd dr. Lázár György h. polgármester úr fejezte ki Szeged város hatósága nevében elismerését az igazgató érdemei iránt s örömét a kir. kitüntetés által Szeged város közoktatását ért megtiszteltetés fölött.

Az igazgató alattvalói hódolattal fogadta Ő Felsége legkegyelmesebb kitüntetését s meghatottan köszönte meg a kir. főigazgató és a h. polgármester úr kitüntető üdvözlő szavait.

Az ünnepély a tanári testület üdvkivánatainak nyilvánításával ért véget.

Végül örömmel jegyezzük föl intézetünk történetébe, hogy szegénysorsú jó tanulóink segélyezésére és jutalmazására ez évben is többen adakoztak. Így ngos és ft. dr. Kiss János úr, pápai kamarás, a Szt. István-társulat igazgatója 150 frtot küldött egy jó magaviseletű s előmenetelű, szegedi születésű, róm. kath. vallású szegény ifjú számára; ngos és ft. Debreczeni János egri apát-kanonok úr 10 aranyat bocsájtott az igazgatóság rendelkezésére, hogy abban két szegedi születésű, jó magaviseletű és előmenetelű, róm. kath. vallású tanuló részétsen; tek. Rényi Gyula szeged-csongrádi takarékpénztári pénztárnok úr egy drb 20 koronás aranyat, tek. dr. Záporv Nándor orvos úr pedig 2 drb 10 koronás aranyat adott jó tanulóknak jutalmazására; továbbá Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) 5 drb ifjúsági iratot, végül az Országos m. kir. statisztikai hivatal az ezredéves országos kiállítás alkalmából Magyarország népességi, kulturális és közgazdasági állapotainak feltüntetésére szerkesztett térképek és grafikonokból több példányt küldött az intézet szorgalmasabb és értelmesebb tanulóknak való kiosztásra.

Egyéb adományok alább, a Segély-egylet és Önképző-kör kimutatásainál nyugtáztatnak.

Kedves kötelességet teljesítünk, midőn a kegyes adakozóknak intéze-
tünk és ifjúságunk nevében hálás köszönetünket nyilvánítjuk.

B) Felsőbb hatóságoktól érkezett fontosabb leiratok.

1896. évi 13,372. miniszt. sz. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszterium a „Régi szegedi tanulók jutalom alapítványa“ alapítólevelét jóváhagyja.

1896. évi 1696. főig. sz. A szegedi tankerület kir. főigazgatósága tudatja, hogy Ó cs. és apost. kir. Felsője Magyar Gábor szegedi főgymnasiumi igazgatónak a tanügy terén szerzett érdemei elismerésül a főigazgatói címet legkegyelmesebben adományozni méltóztatott.

1896. évi 13,370. miniszt. sz. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium a Bakos Sándor és neje szül. Sohár Berta ó-bébai lakosok által tett kétrendbeli 200 és 500 frtos alapítványról szóló alapító levelet jóváhagyja.

1897. évi 10,009. miniszt. sz. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium a tornateremnek deszka padozat és kettős ablakokkal való ellátása iránt Szeged sz. kir. város hatóságát felhívja.

1897. évi 5816. tanácsi sz. Szeged sz. kir. város hatósága a főgymnasium 1896—97. tanévi tanügyi szükségleteire a tandíjából 2576 frtot engedélyez.

C) Ifjúsági segélyző-egyesület.

A segélyző-egyesület 1896. október hó 4-én alakult meg és 1897. május hó 27-én tartotta zárógyűlését. A lefolyt iskolai évben a következő választott tisztviselők végezték az egyesület munkáját: elnök: Wagner Ede, VIII. o. tanuló, főjegyző: Szombathelyi Béla, VIII. o. tanuló, titkár: Dörner Hugó, VIII. o. tanuló, pénztárnok: Andrassy Ákos, VII. o. tanuló, ellenőr: Salamon Gyula, VII. o. tanuló, aljegyzők: Reök István és Gombos Lajos VI. o. tanulók, főkönyvtárnok: Márki Imre, VI. o. tanuló, alkönyvtárnok: Andrassy Kálmán, V. o. tanuló.

Ezen iskolai évben a segélyző-egyesületnek tagjai voltak a **VIII. osztályból**: Benedek Elemér, Bózsó Antal, *Brandstetter Arthúr*, Csányi Károly, *Dörner Hugó*, *Eisenstein Rexső*, Fajka Kálmán, Fromm József, *Gombos Dexső*, Horváth Dénes, Kátay Ferdinánd, Kengyelác Milivoj, Klein Andor, Kordás Mihály, Motika Adolf, Parasin József, Rosenzweig Miklós, *Szombathelyi Béla*, *Tauber Rexső*, Thomay Ernő, Urbán János, *Wagner Ede* és Winkler Sándor. A **VII. osztályból**: *Andrassy Ákos*, Ádám Gyula,

Brommer Ödön, Cserei Gedeon, Csernyi Kálmán, Csoma István, Deli Győző, Deffert Miklós, Deutsch Lajos, Dózsa Imre, Döme Gyula, Fridrich András, Gartlgrüber Mihály, Gerber Hugó, *Geyer Henrik*, Gönczi Elemér, *Grüner Manó*, Hubacsek Béla, Leitner Kálmán, Martinu Lajos, Mészáros Kálmán, Muszler János, Plechl József, Polgár Péter, Rósa Lajos, Rosenfeld Richard, *Salamon Gyula*, Schreiber Jakab, Spitzer József, Szárnyas Kálmán, Szegheő Gábor, Szigeti Károly, *Telbisz Jenő*, Tengg Ferencz és *Várnay Dezső*.

A VI. osztályból: Bohn Antal, Bosnyák László, Csunesics Béla, Dragics Vladimir, *Gábrriel János*, Glasz Mátyás, *Gombos Lajos*, Hacker Ödön, Herczogh Árpád, Hetyey Gyula, Hirsch József, Hummel Vilmos, Ivánkovits Imre, Kelsch Péter, Kelemen Kálmán, Kiss Ferencz, Knöpfler Rezső, Leichnam Miklós, Luczay Livius, *Lulay Mátyás*, Mayer György, *Márki Imre*, Peckl Mihály, *Reök Istrán*, Rósa Ernő, *Schaar Elemér*, Schauer Gábor, *Widter Hermann*, Wirth Henrik és Zsótér Ferencz. **Az V. osztályból:** *Andrássy Kálmán*, Árvay Ferencz, Bérczy Géza, Blau Henrik, Bieber Mátyás, Bistyák Ferencz, Bundi János, Donavell János, Domokos László, Dudás György, *Fráter Zoltán*, Germarz Ferencz, *Grasselly Károly*, Hahn Alajos, Halál József, Kohn Emil, *Löffler Géza*, Lukhaub Gyula, Mogán István, Paulovits Sándor, Ring György, Schaar Kornél, Szénásy György, Tóth Gyula, Vály Viktor és Várkonyi István. **A IV. A. osztályból:** *Büchler Géza*, Földes Zoltán, Herczogh Gyula, Hreblay Kálmán, *Issekutz Gergely*, Kiss Elemér, Kőrösy László, *Lázár László*, Návay László, Schultheisz Károly, Schwarcz Béla, Széll Ákos, Szivesy Lehel, Török Béla, Végh Guidó, Wagner Gyula, Winter Géza és Zápori Nándor. **A IV. B. osztályból:** Berecz János, Bradyarovits Milán, Brandstetter János, Kis Andor, Kratochwill Lajos, *Laudesberg Jenő*, Laux József, *Malina Lajos*, Srányi János, Vedres Béla és Weisz Lajos.

Az egyesület tőkéje, mely a Szeged-Csongrádi Takarékpénztárban van elhelyezve, ezen iskolai évben 370 frt 72 krral gyarapodott, a mely összeggel az alaptőke 9940 frt 38 krra emelkedett; e gyarapodást jótékony adományok és tagdíjak teszik.

Az adományok ezen iskolai évben a következők: A Szeged-Csongrádi Takarékpénztártól 60 frt, a Szegedi Kereskedelmi és Iparbanktól 20 frt, három rendbeli gyűjtések maradványa 27 frt 72 kr., összesen 107 frt 72 kr.

A tagdíjakból 143 tag után 2 frtjával befolyt 286 frt, mely összeg — a segélyezésre fordított 23 frt levonásával 263 frt — és az ajándékok a jelen évi gyarapodást tüntetik föl.

Az egyesület tankönyvtárát használható könyv-ajándékaikkal növelték: Lampel, budapesti könyvkiadó cézég 20 darab, Finda Antal, főgymn. tanár úr 1 drb, Gyuritzza Lipót, helybeli gyógyszerész úr 4 drb, Mészáros Lajos, egyetemi hallgató 15 drb, Gombos Dezső, VIII. o. tanuló 18 drb és 1 rajzeszköz, Kátay Ferdinánd, VIII. o. tanuló 34 drb, Wagner Ede, VIII. o.

tanuló 41 drb, Zubán Rezső, VIII. o. tanuló 2 drb, Várnay Dezső, VII. o. tanuló 7 drb, Ivánkovits Imre, VI. o. tanuló 1 drb, Rósa Ernő, VI. o. tanuló 1 drb, Fráter Zoltán, V. o. tanuló 2 drb, Paulovits Sándor, V. o. tanuló 9 drb, Ring György, V. o. tanuló 2 drb, Tóth Gyula, V. o. tanuló 4 drb, Várnay Ákos, 3 drb, Issekutz Gergely, IV. A. o. tanuló 10 drb, Návay László, IV. A. o. tanuló 9 drb. Széll Ákos, IV. A. o. tanuló 9 drb, Podmaniczky Károly báró, II. A. o. tanuló 4 drb iskolai könyvvel.

Az egyesületnek segélyezés céljából rendelkezésére állottak: az alapítóknak a múlt évről eső kamatai: 380 frt 27 kr., a jelen évi tagdíjakból: 23 frt, összesen: 403 frt 27 kr., mely összegből 35 tanulót 303 frttal segélyezett, a megmaradt 100 frt 27 krt pedig tankönyvek vételére és bekötésére fordítja: ezen fölül 94 tanulónak 831 drb tankönyvet osztott ki használatra.

Kedves kötelességünknek tartjuk itt is kifejezni köszönetünket azon nemeskeblű emberbarátoknak, a kik a hazai műveltség előmozdításához ez úton is hozzájárulni szivesek voltak.

D) Önképző-kör.

Az önképző-kör 1896. szeptember 27-én kezdte meg működését 102 taggal, a kik dícsőretre méltó buzgósággal és szorgalommal használták föl az eszközöket, melyeket az önképző-kör nyújtott. A körnek ügyeit az alakuló gyűlésen választott tisztviselők intézték: elnök: Zimányi Gyula, VIII. oszt. tanuló, jegyző: Becker Mihály, VIII. o. tanuló, pénztárnok: Thomay Ernő, VIII. o. tanuló, főkönyvtárnok: Timina Zoltán, VIII. o. tanuló, első titkár: Fridrich András, VII. o. tanuló, második titkár: Hentz Károly, VII. o. tanuló, alkönyvtárnok: Mészáros Kálmán, VII. o. tanuló.

Az ifjusági önképző-körnek czélszerű és sikerrel járó munkájában hathatós támaszul és buzdításul szolgált a tanári karnak érdeklődése a kör ügyei iránt, a mennyiben tanácsaival és útmutatásaival elősegítette az önmunkálkodás sikerét és gondoskodott arról, hogy a rendes tanítás közben fölmerült elvek itt is érvényre jussanak. Ezekon kívül voltak a körnek olyan jótevői is, a kik az ifjuság szorgalmának és előmenetelének jutalmazásához anyagi áldozatokkal járultak; névszerint: a Szegedi Takaréks- és Hitel Részvénytársaság 10 frtot, ft. Pap János, kegyesrendi házfőnök és főgymn. tanár úr 25 frtot, ft. Szinger Kornél, főgymn. tanár úr 1 könyvet, 1 darab aranyat és 5 frtot, t. Czapik Gyula úr, helybeli könyvkereskedő 3 drb könyvet, mások 15 frtot és 5 darab könyvet ajánlottak föl a kör céljainak elérésére. Ezekhez járul még az önképzőköri pályamunkák jutalmazására tett „Bakos Pali-alapítvány“-nak két iskolai évről eső kamata 14 frt 38 kr.

Ezen több részről nyilvánuló érdeklődéstől kisérve, végezte az önképző-

kör működését a szeptember 27-én tartott alakuló gyűléstől kezdve 26 gyűlésen át 1897. május hó 30-ig, a mikor munkálkodását ünnepélyes gyűléssel fejezte be. Mint az elmúlt iskolai években, úgy a mostaniban sem hiányoztak egyes jelentékenyebb mozzanatok, melyek a kör beléletére és tevékenységének fokozására élénkítő hatással voltak; így november 15-én ünnepélyes gyűlést szentelt *Dugonics András* emlékezetének, december 6-án gazdag és tartalmas tárgysorozatban nagy lelkesültséggel ünnepelte *Vörösmarty Mihályt*, márczius 14-én *Kölcsey Ferencz* nemes alakját vette körül tiszteletével, márczius 15-én az összes ifjúság jelenlétében alkotmányunk és társadalmunk 1848-iki átalakulását méltatta, április 4-én pedig *Eötvös József báró* költői, tudományos és hazafiúi nagy érdemeinek hódolt.

Ezeréves hazánk erkölcsének, alkotmányának és társadalmának a keresztény alapra fektetése *Szent István* királyunknak érdeme, a mely érdem és kiváló keresztény erényei vallásos tisztelet tárgyává tették e nagy és szent királyt a lefolyt századok magyarjai előtt; az ifjúság, a mely annyira szeret nemzeti multunk nagyságán lelkesedni és őszintén engedni a vonzó erőnek, mely hazánk alkotóinak és föntartóinak nemes alakjairól feléje sugárzik, csak örül az alkalomnak, hogy tiszteletét azon nagyok iránt kifejezheti. *Szent István trónraléptének kilenczszázados évfordulója* egy szép ünnepélyre nyújtott alkalmat, melyet az önképző-kör május hó 16-án nagy közönség élénk érdeklődése és tetszése mellett tartott meg. Egressy „Szózat“-a volt a megnyitó, melyet az önképző-köri ének- és zenekar adott elő lelkesülten; ezt követte Földvári „Szent István“ című költeménye Andrassy Ákos, VII. o. tanuló előadásában, melynek különösen végső szakai ragadták magukkal az ünneplő hallgatóságot; ezután a zenekar Rossini „Semiramis“-ának nyitányát adta elő szépen és szabatosan; majd Brandstetter Arthur, VIII. o. tanuló Szent Istvánt, mint fejedelmet ismertette történeti emlékeink és hagyományaink alapján; a Lengyel himnus következett erre, melynek, mely szépen előadott, őszinte bizalmat kifejező dallama jól illett az ünnepély vallásos és hazafias hangulatához. Az önképző-köri zenekar ezután Erkel „Hunyady László“-jából egyveleget adott elő, a mely a lelkesültséget csak fokozta. Most Zimányi Gyula, VIII. o. tanuló Szent István jellemét csinos szóközi beszéd keretében állítja a fokozatosan érdeklődő hallgatóság elé. Timina Zoltán, VIII. o. tanulóknak könyekig megható szavai következtek ezután; előadta Endrődy „A czelli búcsú“ című költeményét, melyet harmóniumon Kiss Aladár, VIII., zongorán Erdélyi Sándor, VII. o. tanulók kísérték, a közbe eső szép Mária-éneket az e czélra alakított kis vegyes kar énekelte. Bezárta az ünnepélyt a „Hunyady induló“ az ének- és zenekar együttes előadásában.

Az önképző-kör munkássága dicséretes szorgalomról és eredményről tesz tanúságot. A tagok munkakörét 303 tárgy tölté ki; ezek között van 10 szóközi beszéd, a pályaművekkel együtt 110 komoly prózai értekezés,

elmélkedés, fejtegetés, méltatás és ismertetés, 22 költemény és elbeszélés, 74 írásbeli bíráló és ellenbíráló, 72 komoly és 15 víg szavalat. A tagok közül leginkább kitűntek szorgalmukkal a VIII. osztályból: *Becker Mihály*, *Brandstetter Arthúr*, *Eisenstein Rezső*, *Kiss Aladár*, *Müller Muki*, *Stefanovits Vilmos*, *Thomay Ernő*, *Timina Zoltán*, *Tauber Rezső* és *Zimányi Gyula*; a VII. osztályból: *Andrássy Ákos*, *Fridrich András*, *Gönczi Elemér*, *Hentz Károly*, *Mészáros Kálmán*, *Spitzer József* és *Várnay Dezső*. Az önképző-kör tagjai dicséretes buzgóságot fejtettek ki a zene és ének terén is, a mennyiben az ünnepélyes gyűlések tárgysorozatát az alkalmakhoz mért ének- és zenedarabok előadásával tették változatosabbá; a megtanult zene- és énekdarabok száma 27, a melyeknek megtanításában kifejtett buzgalomukért *Kiss Aladár* és *Szombathelyi Béla* VIII. o. tanulók ft. *Pap János* kegyesrendi házfőnök és főgymn. tanár úr adományából 5—5 frtnyi jutalomban részesültek.

A kör május hó 9-én szavalmati versenyt tartott, a melyen öten komoly és hárman víg darabokkal léptek föl; az előbbieket közül hárman jutalomban, ketten dicséretben, az utóbbiak közül ketten jutalomban részesültek, egy pedig dicséretet kapott. A komoly szavalmatok között első volt *Timina Zoltán*, VIII. oszt. tanuló szavalmata, a ki jutalmul ft. *Pap János*, főgymn. tanár úr 5 frtnyi adományát nyerte; a második jutalom: *Vörösmarty „Zalán futása“* című könyv *Gönczi Elemér*, VII. oszt. tanulóé; a harmadik jutalmat: *Kisfaludy K. költeményei* című könyvet *Andrássy Ákos*, VII. oszt. tanuló kapta; *Várnay Dezső* és *Hentz Károly*, VII. oszt. tanulók dicséretben részesültek. A víg szavalmatok közül *Stefanovits Vilmos*, VIII. oszt. tanulóé volt az első, jutalma: „*Tompa Mihály költeményei*“; a második *Búza László*, VII. o. tanulóé, jutalma *Katona „Bánk-bán“* című könyv, *Hentz Károly*, VII. oszt. tanuló szavalmata dicséretre érdemes.

Az önképző-kör tagjainak munkásságát általában véve a komolyság és érdeklődés jellemezte, az előbbi az írásbeli dolgozatok nagy számában és tanulókhöz mért értékükben, az utóbbi az önképző-köri gyűlések látogatásában nyilvánult; ugyanezen komolyság volt az uralkodó a szavalmati darabok megválasztásában is. Főlemlíthető még itt az a szorgalom és komolyság is, melylyel az egyes szavalmatokat szaválás után szóbelileg megbírálták.

Ezekon kívül a tanári kar, hogy az ifjak munkálkodását az iskolai tanulmányokkal még inkább kapcsolatban tartsa és a követendő irányt a tárgyak meghatározásával még biztosabban megjelölje, a különböző tanszakok köréből pályatételeket tűzött ki.

A meghatározott időig 13 tételről 51 dolgozat adatott be, melyek közül 24 jutalomra, 12 pedig dicséretre érdemes; a többi figyelmen kívül maradt. A tételek és pályanyertes kidolgozóik a következők:

1. *A kath. egyház hogyan tölti be rendeltetését?* Az 5 frtnyi jutalomra azon dolgozat érdemes, melynek jelígeje: „*Körüljár, jót tevén.*“ Szerzője:

Zimányi Gyula, VIII. o. tanuló. A „Nem él az egyház?“ jeligéjű dícséretre méltó. Szerzője: Hodács Ágoston, VII. o. tanuló.

2. *Garay János költészetének hazafiás jellemvonásai.* Az elsőnek jutalma a Bakos Pali-alapítványnak 1895/96-ra eső kamata 7 frt 19. kr., jeligéje (5 sz.) „Csak törpe nép felejthet ős nagyságot.“ Szerzője: Tauber Rezső, VIII. o. tanuló. A második jutalom: „Tompá Mihály költeményei“ azé, a melynek jeligéje: „A lant a nemzet éltető igéje.“ Szerzője: Thomay Ernő, VIII. o. tanuló. A 2 frtnyi harmadik jutalmat az kapja, melynek jeligéje (6. sz.) „Csak törpe nép felejthet ős nagyságot“. Szerzője: Müller Muki, VIII. o. tanuló. Dícséretre érdemes az „Él magyar“ jeligéjű. Szerzője: Csányi Károly, VIII. o. tanuló.

3. *Árpád jelleme Vörösmarty Zalán futásában.* Az 5 frtnyi jutalom azé, melynek jeligéje: „Rajta tenyészend e nemzet.“ Szerzője: Müller Muki, VIII. o. tanuló. Dícséretre méltó az „Ez férfi volt“ jeligéjű. Szerzője: Csányi Károly, VIII. o. tanuló.

4. *Jókai, az új földes úr.* Széptani fejtegetés. Az első az, melynek jeligéje: „Élve magyar földön.“ Jutalma 1 arany. Szerzője: Grüner Manó, VII. o. tanuló. A második az, melynek jeligéje: „Annál fényesebb, a csillag.“ Jutalma: 3 frt. Szerzője: Tauber Rezső, VIII. o. tanuló. A harmadiknak jeligéje: „Regény az ujkor hőskölteménye.“ Jutalma 2 frt. Szerzője: Müller Muki, VIII. o. tanuló. Az „Eliz Erzsike“ jeligéjű Szana „A magyar művészek századunkban“ című könyvet kapta jutalmul. Szerzője: Jancsovits Jenő, VII. o. tanuló. A „Garamvölgyi“ és a „Miért ne lehetne“ jeligéjű dolgozatok dícséretre érdemesek. Szerzőik: Mészáros Kálmán és Czibula Antal, VII. o. tanulók.

5. *Az epikai stílus sajátosságai Goethe „Hermann und Dorothea“ ex. idyllikus eposzában.* A 2 frtnyi jutalom a „Mehr Licht“ jeligéjű; szerzője: Müller Muki, VIII. o. tanuló.

6. *Horatius és Maecenas viszonya.* Jellemzés. A 3 frtnyi jutalmat az nyerte, melynek jeligéje: „Quem rodunt omnes“; szerzője: Tauber Rezső, VIII. o. tanuló; a „Mea pars animae“ jeligéjű Lanciani „A régi Róma“ cz. könyvét kapta; szerzője: Müller Muki, VIII. o. tanuló; „A barátság nagy kincs“ jeligéjűnek pedig Komócsi „Szerelmi költeményei“ a jutalma; szerzője: Csányi Károly, VIII. o. tanuló.

7. *Homérosi vonatkozások Vergilius Aeneisének I. énekében és műfordításul Dido lakomája.* A 3 frtnyi első jutalom azé, melynek jeligéje: „Vedd más műveinek hasznát“; szerzője: Müller Muki, VIII. o. tanuló; a 2 frtnyi második jutalom az „Ut desint vires“ jeligéjű; szerzője: Jancsovits Jenő, VII. o. tanuló; a „Nem messze esik az alma fájától“ jeligéjű dolgozat dícséretre érdemes, szerzője: Csányi Károly, VIII. o. tanuló.

8. *Homéros jelzőinek festőisége az Iliás I. énekében.* A 2 frtnyi jutalom azé, melynek jeligéje: „Doch Homeride zu sein“; szerzője: Müller

Muki, VIII. o. tanuló; dícséretre érdemes a „Θεῖος Ὀμηρος“ jeligéjű, szerzője: Tauber Rezső, VIII. o. tanuló.

9. *Az Anjouk halása hazánkra politika és művelődés szempontjából.* Az első jutalmat a Bakos Pali-alapítványnak 1896—97-re eső kamatát 7 frt 19 krt az kapja, melynek jeligéje: „Oh, nagy volt hajdan a magyar“; szerzője: Eisenstein Rezső, VIII. o. tanuló; a 2 frtnyi második jutalom az „Akkor volt Magyarország legnagyobb“ jeligéjű; szerzője: Szárnyas Kálmán, VII. o. tanuló; dícséretre méltó az „Adja Isten, hogy hazánknak“ jeligéjű dolgozat; szerzője: Motika Adolf, VIII. o. tanuló.

10. *Az ivadék gondozása az állatvilágban.* A 10 frtnyi jutalom azé, melynek jeligéje: „Élj, küzdj és munkálj“; szerzője: Brandstetter Arthúr, VIII. o. tanuló; az 5 frtnyi jutalmat a „Gloria in excelsis Deo“ jeligéjű dolgozat nyerte el; szerzője: Mosonyi Emil, VII. o. tanuló; dícséretre érdemesek „A bokorban itt az őszi fészek“ és az „Embernél a munka“ jeligéjűek; szerzőik: Motika Adolf, VIII. és Jancsovits Jenő, VII. o. tanulók.

11. *A teleszkópok.* A 3 frtnyi első jutalmat az nyerte, melynek jeligéje: „Cum coelum comtemplamur“, szerzője Becker Mihály, VIII. o. tanuló; a 2 frtnyi második jutalom azé, melynek jeligéje: „Sic itur ad astra“; szerzője: Mosonyi Emil, VII. o. tanuló; Verne „Utazás a hold körül“ című könyvet az „Isten! kit a bölcs lángesze föl nem ér“ jeligéjű kapja; szerzője Csányi Károly, VIII. o. tanuló; a „Coelumque tueri iussit“ jeligéjű dolgozat dícséretre méltó; szerzője: Motika Adolf, VIII. o. tanuló.

12. *Az Euler-féle testek, ezek felszíne és köbtartalma.* A 2 frtnyi jutalom a „Kétszer kettő négy“ jeligéjű dolgozaté; szerzője: Mosonyi Emil, VII. o. tanuló; a „Non est ad astra“ jeligéjű dolgozat dícséretre érdemes; szerzője: Sonnenfeld Arthúr, VII. o. tanuló.

E dolgozatok jutalmazására a kör 67 frt 38 krt, 1 drb aranyat és 5 könyvet fordított, a mely jutalmak közül 54 frt 38 kr., 1 arany és 5 könyv alapítványból és ajándékból, 13 frt pedig az önképző-kör vagyonából került ki; ugyancsak ajándékból telt ki az ének- és zenéért adott 5—5 frtnyi jutalom, valamint a szavalatokért kiadott 4 könyv és 5 frtnyi jutalom is.

A pályázatok eredménye a május hó 30-án tartott ünnepélyes gyűlésen lőn kihirdetve, mely az intézet dísztermében folyt le. A közönség érdeklődése oly nagy volt az ifjúság ezen ünnepe iránt, hogy a különben tágas terem kicsinynek bizonyult a vendégek befogadására. Az ünnepélyes gyűlés megnyitójául az önképző-kör énekkara Erkel „Hymnus“-át énekelte a zenekar kíséréte mellett, a melyet Brandstetter Arthúr VIII. o. tanuló értelmes fölolvása követett ily cízzel: Árpád jelleme Vörösmartynál, a mire az önképző-köri zenekar Verdi „Trovatore“ című dalművéből egyveleget adott elő kitörő tetszéstől kísérve, erre Gönczi Elemér, VII. o. tanuló Csengey „A fogoly lengyel“ című költeményét szavalta el nagy hatással; Erkel „Bánk-bán“-ját hallottuk ezután, a melynek lelkesült és határozott előadá-

sával az önképző-köri zenekar a hallgatóságot lelkesedésre ragadta, majd Hentz Károly, VII. o. tanuló olvasta fel a tartalmas titkári jelentést az önképző-kör jelen évi működéséről. Beethoven „Tavaszkor“ című gyönyörű éneke következett ezután, melyet az önképző-köri énekkar kellemmel adott elő. Az önképző-kör elnöke, Zimányi Gyula, VIII. o. tanuló mondotta el a köztetszés lecsillapulta után okosan megfogalmazott és szépen kidolgozott búcsúbeszédét lelkesült hangon és kellő öntudatossággal; egy szép zenedrámái előadásban gyönyörködtek a jelenvoltak ezután; Kiss Aladár, VIII. o. tanuló szavalta el Váradi „Petőfi a Hortobágyon“ című költeményét, a melyet hegedűn Leitner Kálmán, zongorán Erdélyi Sándor, czimbalmon Andrassy Ákos VII. o. tanulók kísérték, mi alatt egy kis vegyeskar betétül Petőfi egyik népdalát énekelte; derült és víg hangulatban tartotta e szavaltat után a hallgatóságot Búza László, VII. o. tanuló Gabányi „Philippo“ című komikus darabjának előadásával. A mint a derültség lecsillapodott, a program legérdekesebb tárgya következett: a pályadolgozatok eredményének kihirdetése, melyről a jelentést már fölebb közöltük. A hivatalból távol levő igazgató helyettese Cserép Sándor, főgymn. tanár elismeréssel jutalmazá a kör egész évi működését s azt a szorgalmat és eredményt, melyet a pályadolgozatok elkészítésében fölmutatott, majd köszönetet mondott a kör jótevőinek adományaikért, a megjelent nagyszámú közönségnek megtisztelő érdeklődéséért s a kör vezető tanárának fáradozásáért. Az önképző-kör tevékenységében kifejtett nagyobb buzgalmukért jutalomban részesültek: Zimányi Gyula, VIII. o. tanuló, az önképző-kör ezüst érmét, Timina Zoltán, VIII. o. tanuló, a bronz-érmét, Becker Mihály, VIII. o. tanuló, a „Kisfaludydíj“-at, 21 frt értékű magyar szépirodalmi művet kapta. Befejezte az ünnepélyt az önképző-kör énekkara a „Vígán élünk“ kezdetű dal eléneklésével. Az ünnepély után a közönség a rajzterembe vonult, hogy ott a főgymn. ifjúságnak közszemlére kiállított rajzait megtekintse.

A kör tagjainak változatos tartalmú s elég gazdag könyvtár állt rendelkezésükre, mely a mult iskolai év végén 1118 művet tartalmazott 1659 frt 82 kr. értékben, a jelen évi gyarapodás 25 mű 43 kötetben 94 frt 20 kr. értékben s így a könyvtár jelenleg 1143 műből áll 1754 frt 2 kr. értékben. A könyvtár gyarapodásának részletes kimutatása az „ifjúsági könyvtár“ cím alatt van közölve.

Az önképző-kör ezen iskolai évben előfizetett a Magyar nyelvőrre, a Századokra, a Történelmi Életrajzokra, a Philologiai Közlönyre, a Természettudományi Közlönyre és Pótfüzeteire és tagja volt a M. T. Akademia könyvkiadó vállalatának.

Ezekben tüntettük föl röviden az ifjúsági önképző-kör jelen iskolai évi működését.

E) Gyorsíró-kör.

A Gabelsberger-Markovits-féle gyorsírást művelő „Szegedi főgymn. gyorsíró-kör“ XX. alakuló gyűlését a védnök-igazgató megbízásából Varjú János, körvezető tanár, okl. gyorsíró jelenlétében tartotta meg. Tisztviselők lettek.

Előadók : Zimányi Gyula és Gera Antal, VIII. o. tanulók.

Titkár : Thomay Ernő, VIII. o. tanuló.

Pénztáros : Schreiber Jakab, VII. o. tanuló.

Könyvtárosok : Czibula Antal VII. és Schütz Antal VI. o. tanulók.

Lapok levelezője : Becker János, VI. o. tanuló.

A megalakulás alkalmával 115 tanuló jelentkezett. Évközben kimaradt 10, év végéig maradt 105 tanuló. Az év folyamán 5 közgyűlés volt. A haladók és kezdők 30—30 gyakorló órában foglalkoztak az önképzéssel. A körnek 20 év alatt 1724 tagja volt.

A körnek az egy forint ötven kros tagsági díjából befolyt jövedelmét versenyírások díjazására, könyvtár-gyarapításra és jutalmazásokra fordítottuk.

A tandíj 6 frt volt. Tandíjmentes tanításban részesült 54 tanuló.

A gyorsíró-kör ezen évi történetében nevezetesebb mozzanatok :

1. Az évenként szokásos *budapesti írásversenyre* az idén is küldöttünk versenyzőket : Zimányi Gyula és Gera Antal VIII. o. tanulókat. Az 1896. nov. 22-én megtartott orsz. gyorsírási-versenyen *mindkét előadónk nyertes lett. Zimányi Gyula a 220 szótagú, Gera Antal pedig a 180 szótagú diktatium gyorsírásáért érdemelték egy-egy aranyat.*

2. Az 1897. márcz. 30-ára, az *Orsz. Magyar Gyorsíró-egyesület* által hirdetett u. n. *korrekt-stenogramm versenyen* is szépen megállták a helyüket tanulóink, a mennyiben *Gera Antal* előadó ismét *egy drb 10 koronás aranyat nyert, Zimányi Gyula*, első előadó munkálata pedig, „bár az első nyertesekével egyenlő értékűnek tekintendő, de mivel előzőleg már elnyerte ezen díjat, munkálata most — a szabályzat értelmében — nem volt díjazható.“ Ezt írja levelében *Bódogh János*, ügyvezető igazgató úr, a körvezető tanár mégis *Zimányi Gyulának* a correct-stenogramm pályázaton való fényes sikerű szerepléséért és előadói tisztében kifejtett buzgó munkásságáért elismerése gyanánt *egy 10 koronás aranyból álló jutalomdíjat adott.*

Az Orsz. Magyar Gyorsíró-Egyesület ügyvezető igazgatója által aláírt okmányban ugyanezen pályázaton szabatos írásukért dicsőretet nyertek még : Czibula Antal, Martinu Lajos és Tóth Imre VII., Gombkötő Antal, Papp István és Schütz Antal VI., Kohn Emil és Zacharia Emil V. oszt. tanulók.

3. 1897. febr. 7-én a szokott időben, az idén is megtartottuk *Gabelsberger emlékünnepe*t az igazgató és néhány érdeklődő vendég jelenlétében. Az ünnep a következő rendben folyt le :

a) Megnyitó beszédet mondott a körvezető tanár.

b) Hirsch Nándornak „Gabelsberger emlékezete“ cz. költeményét szavalta Gombkötő Antal VII. oszt. tanuló.

c) A Gabelsberger-Markovics-féle gyorsírási rendszer elterjedése és hatása. Értekezés. Irta Czibula Antal VII., felolvasta Schreiber Jakab VII. oszt. tanuló. (Ez az értekezés megjelent Zvarinyi Lajos, soproni tanár lapjában a Gyorsírási Olvasmányok-ban is.)

Az ezután tartott hármass verseny következőleg sikerült: az *első fokon* (percenként 180 szótag) nyertek: *Thomay* Ernő VIII. és *Becker* János VI. oszt. tanulók; az előbbi 3 frttal, az utóbbi Petőfi összes költeményeivel jutalmaztatott. A *második fokon* (percenként 150 szótag) *Tóth* Imre VII. oszt. tanuló 3 frtnyi jutalomban, *Lukhaub* Gyula V. oszt. tanuló pedig elismerésben részesült. A *harmadik fokon* (percenként 120 szótag) az első jutalmat, 2 frtot, *Kohn* Emil V. oszt. tanuló, a másodikat Madách „Az ember tragoediáját“ *Papp* István VI. oszt. tanuló nyerte. *Gönczi* Lajos és *Dettre* István VI. oszt. tanulók munkálatai dicsőretek érdemelték.

A *kezdők versenyében* szép és szabatos stenogrammért *Timcsák* Béla VI. és *Sebestyén* István V. oszt. tanulók lettek nyertesek. Az előbbi Madách „Az ember tragoediá“-ját, az utóbbi Bódogh Gyorsírási olvasókönyvét kapta jutalmul.

4. *Markovits Iván emlékezetét* fogadalmunkhoz képest az idén is megtartottuk folyó évi május hó 2-ik napján. A boldogult mester emléke iránt tartozó kötelességet véltünk teljesíteni akkor, midőn a magyar gyorsírás megalapítójának emlékünnepét évenként megtartani határoztuk. A díszgyűlés az igazgató és a tanári kar néhány tagjának jelenlétében a következő számokból állott:

a) Megnyitó beszéd. Elmondotta a körvezető tanár.

b) Cserey J.: Markovits emlékezete. Szavalta Gombkötő Antal VI. oszt. tanuló.

c) Emlékezés Markovitsra. Felolvasta Becker János, VI. oszt. tanuló. Végül versenyrást tartottunk, melynek eredménye:

A percenként 150 szótagú, 5 percig tartó diktatium helyes utánírásáért egy aranyból álló *első díjat* nyert *Schütz* Antal VI. oszt. tanuló; második díjúl *Thomay* Ernő VIII. oszt. tanuló Pósa „Tíz év alatt“ című költeményeit kapta. A 120 szótagú diktatumnál nyertes lett *Timcsák* Béla VI. oszt. tanuló. Dicsőretek érdemelték még: *Widter* Hermann VI., *Braun* Endre IV. A. és *Koczka* Elemér V. oszt. tanulók.

A *kezdők szépírási versenyén* *Sebestyén* István V. és *Benisch* Arthur VI. oszt. tanulók érdemelték jutalmat.

5. Az *évkári vizsgálaton* (jun. 20-án) tartott versenyírás jutalmazottjai lettek: *Czibula* Antal és *Schreiber* Jakab VII. o. vitagyorsírók. Az első

Yonge Sarolta „Elbeszélések a római világból“ cz. illusztrált diszkötésű művét, a második Szekrényi Lajos költeményeit kapta.

A haladó gyorsírók versenydíját Kohn Emil V. o. tanuló kapta.

A vizsgálati pályázatok szép kiállításáért a következők érdemelték jutalmakat: *Járossy Dezső* V. o. tanuló, Edmondo de Amicis: „Sziv“ cz. díszkötésű könyvét, *Bárkányi Ödön* IV. A. *Gerber Hugó* VII. és *Strubert Jakab* V. o. tanulók *Bódogh J.* gyorsírási olvasókönyvét, *Bacsó Gyula*, *Bieber Mátyás*, *Schmidt Imre*, *Tóth Gyula*, *Tóth Imre* V. és *Fischer Ödön* IV. A. o. tanulók pedig *Varjú János* Millenniumi Emlékkönyvét kapták egy-egy példányban.

6. *Gera Antal*, VIII. o. tanuló, körünk második előadója, buzgó munkódése elismeréseképen *Torquato Tasso* „Megszabadított Jeruzsalem“ cz. nagy eposát kapta két díszesen kiállított kötetben.

7. A *Bódogh János* nevét viselő köri alapítvány jutalmul kiadott könyveinek 6 frtnyi ára a múlt évben kimutatott 50 frtnyi tőkéhez csatolva, a múlt évi kamatokkal együtt *ötvenkilencz forintra egészült ki*, mely a szeged-csongrádi takarékpénztárban kamatozik.

8. A kör könyvtára jelenleg 140 műből áll, 250 kötetben. Az idei gyarapodás 30 cím 50 kötet és füzet. A könyvtárt használták ötvenen. A használati forgalom: 205 drb műre terjedt ki.

9. A kör a következő szaklapokat járatta: *Budapesti Gyorsíró*, (8 példányban),¹ *Fővárosi Gyorsíró*, *Soproni Gyorsíró* és *Gyorsírási Olvasmányok* két-két példányban. E mellett tagja az Orsz. Magyar Gyorsíró-Egyesületnek.

10. A főgymnasium felsőbb osztályaiban jegyzeteinek és praeparatióinak készítésénél 60 tanuló használta a gyorsírást.

11. Körünket a lefolyt tanévben a következő szíves adományokban részesítették: *Ozapik Gyula* könyvkereskedő úr jutalmazás czéljára két művet küldött: *Pósa L.* „Tíz év alatt“ és *Szekrényi Lajos* „Költemények“ cz. kötetét. Mindkét művet jutalmazásra fordítottuk (l. 4. és 5. p.). *Forrai Soma*, a Fővárosi Gyorsíró szerkesztője egy ajándékpéldányt küldvén a körnek, ezt *Zimányi Gyula* előadó kapta. *Várnay L.* helybeli könyvkereskedő úr *Bódogh János* III. kiadású olvasókönyvét küldötte a körnek ajándéku. (*Sebestyén István* V. o. tanuló kapta a febr. 7-iki versenyírás jutalmaképen). *Zvarinyi Gyula* soproni főgimn. tanár úr, megrendelt lapjaira, a „Gyorsírási Olvasmányokra“ egy tiszteletpéldányt küldvén, ezt folytonosan a kezdő tanulók használták.

Fogadják a szíves adományozók ez úton is hálás köszönetünket.

12. Német gyorsírással foglalkoztak: *Gombkötő Antal* VI., *Lukhaub*

¹A Gyorsírási Lapok ideiglenesen megszűnván, az előfizetett összeg fejében a Budapesti Gyorsíró kétszeres tejedelmével kárpótolta a kört és minden előfizetőjét. (L. Budapesti Gyorsíró ez idei évf. utolsó sz. hivatalos értesítés czimén.)

Gyula V., Schreiber Jakab VII. és Schütz Antal VI. o. tanulók. A Stolze-Fenyvesi rendszer szerint készítő jegyzeteit Tauber Rezső VIII. o. tanuló.

F) A főgymnasium ösztöndíjas és jutalmazott tanulói az 1896—97. tanévben.

a) Ösztöndíjasok.

1. Brandstetter Arthur, VIII. oszt. tanuló, a Bonnaz-féle alapítványból évi 96 frttal.
2. Domokos László, V. oszt. tanuló, a Gervay Mihály-féle alapítványból évi 100 frttal.
3. Dögl Adolf, II. A. oszt. tanuló, a budai Mária Terézia-féle alapítványból évi 120 frttal.
4. Janosevity Miklós, III. A. oszt. tanuló, a Kosztics Péter-féle alapítványból évi 250 frttal.
5. Jungen Emil, IV. B. oszt. tanuló, a Rózsa Ferencz-féle alapítványból évi 100 frttal.
6. Kengyelác Milivoj, VIII. oszt. tanuló, a Szerviczki György-féle alapítványból évi 157 frt 50 krral.
7. Kiss Aladár, VIII. oszt. tanuló, a Rudolf koronaherczeg-féle alapítványból évi 150 frttal.
8. Laczkó János, II. A. oszt. tanuló, a Jövedéki birság alapból évi 100 frttal.
9. Luczay Livius, VI. oszt. tanuló, az Elene-Ghiba-Birtha-féle alapítványból évi 200 frttal.
10. Mihályfy László, VI. oszt. tanuló, a Jettim-féle alapítványból évi 60 frttal.
11. Plechl József, VII. oszt. tanuló, a Mária Terézia-féle alapítványból évi 120 frttal.
12. Sőregi Mátyás, VI. oszt. tanuló, a Rózsa Ferencz-féle alapítványból évi 100 frttal.
13. Takács Ernő, IV. B. oszt. tanuló, a Némethy Ignác-féle alapítványból évi 60 frttal.
14. Tóth Imre, VII. oszt. tanuló, a Rózsa Ferencz-féle alapítványból évi 100 frttal.
15. Zacharia Emil, V. oszt. tanuló, a Gozsdu-féle alapítványból évi 120 frttal.
16. Zimányi Gyula, VIII. oszt. tanuló, a Makra-féle alapítványból évi 85 frttal.

b) Az intézet jutalmazott tanulói az 1896–97. tanévben.

I. A vallásban tanúsított jeles előmenetelért:

Zimányi Gyula, VIII. oszt. tanuló, az Ebner-féle alapítványból 6 aranyyal.

II. A magyar nyelvben és irodalomban tett jeles előmenetelért:

Becker Mihály, VIII. oszt. tanuló, a Kisfaludy Társaságtól alapított Kisfaludy-jutalomból 21 frt értékű magyar szépirodalmi művekkel.

III. A magyar nyelv elsajátításában tett jeles előmenetelért:

1. Schütz Antal, VI. oszt. tanuló, a „Magyar Gábor 30 éves tanári működésének emlékére régi tanítványai által tett alapítvány“-ból 22 frt 50 krral.

2. Lidolt Ferencz, II. B. oszt. tanuló, dr. Zápory Nándor orvos adományából 1 aranyyal.

3. Schneider Károly, I. A. oszt. tanuló, dr. Zápori Nándor orvos adományából, 1 aranyyal.

IV. A magyar történelemben tanúsított jeles előmenetelért:

Brandstetter Arthur, VIII. oszt. tanuló, a „Szinger-Kornél-Bakos Pali alapítvány“-ból 25 frttal.

V. Jó magaviselet és előmenetelért:

1. Motika Adolf, VIII. oszt. tanuló, a „Régi szegedi főgymnasiunai tanulók alapítványá“-ból 44 frttal.

2. Dékány János, VII. oszt. tanuló, a Sobay-féle alapítványból 25 frt 20 krral.

3. Jantsovits Jenő, VII. oszt. tanuló, a dr. Cajus Gábor és neje, Abelesz Regina, alapítványából 40 frt 50 krral.

4. Sonnenfeld Arthur, VII. oszt. tanuló, Rényi Gyula adományából 1 drb 20 koronás aranyyal.

5. Pálffy Sándor, V. oszt. tanuló, dr. Kiss János, a Szent-István-Társulat igazgatója adományából 150 frttal.

6. Szabó Gyula, V. oszt. tanuló, Debreczeni János, egri apát-kanonok adományából 5 aranyyal.

7. Mogán Ákos, IV. B. oszt. tanuló, a Sobay-féle alapítványból 25 frt 20 krral.

8. Idősb Nagy István, III. A. oszt. tanuló, Debreczeni János, egri apát-kanonok adományából 5 aranyyal.

9. Laskovics János, III. B. oszt. tanuló, Pap József-féle családi alapítványból 30 frttal.

10. Berényi János, I. B. oszt. tanuló, a Cserveny-féle alapítványból 1 forinttal.

11. Gábrriel József, V., Berecz János, IV. B., Nagy László, IV. A., Kalmár Szilveszter, III. B. és Juhász István III. A. oszt. tanulók Lampel

Róbert (Wodianer F. és Fiai) budapesti könyvkereskedő adományából 1--1 kötet ifjúsági irattal.

12. Eisenstein Rezső, Stefanovits Vilmos, Thomay Ernő, Tauber Rezső VIII., Bánszki Mátyás, Fridrich András, Hentz Károly VII., Becker János, Papp István és Takács Lajos VI. oszt. tanulók az Orsz. m. kir. Statisztikai hivatal adományából az ezredéves országos kiállítás alkalmából Magyarország népességi, kulturális és közgazdasági állapotának feltüntetésére szerkesztett térképek és grafikonokból egy-egy példánnyal.

Tanári kar.

A) A kötelezett tantárgyak tanárai.

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket előadott	Osztályok, melyekben előadott	Heti órái- muk száma	Észrevételek
1	Magyar Gábor	Történelem	VIII.	3	Cz. főigazgató, a főgymnasium igazgatója.
2	Balogh Sándor	Számтан Mennyiségтан Phys. földrajz Szépirás	I. B. I. C. II. B. III. A. IV. B. III. A I. C.	19	—
3	Bite Béla	Magyar nyelv Latin nyelv	I. A. I. A. IV. B.	19	Az I. A. osztály főnöke. Az ifj. kisebb könyvtár gond- noka.
4	Cserép Sándor	Magyar nyelv Latin nyelv Magyar irod. olvasmány, görög irod. és műv. tört.	V. VII. V. VI. VII.	15	Értekezletti jegyző, a tanári könyvtár gond- noka
5	Divényi Gyula	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv Történelem	I. C. I. C. I. C. III. A.	19	Az I. C. osztály főnöke.
6	Fekete Ipoly	Magyar nyelv Latin nyelv Görög nyelv Szépirás	II. A. II. A. VII. I. B. II. A.	19	A II. A. osztály főnöke.
7	Finda Antal	Földrajz Történelem	II. A. II. B. VII. IV. A. V. VI.	19	A földrajzi szer- tár gondnoka.

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket előadott	Osztályok, melyekben előadott	Heti órát- nak száma	Észrevételek
8	Dr. Jászai Rezső	Földrajz Történelem	I. A. I. B. I. C. III. B. IV. B.	19	Az énekkar fel- ügyelője.
9	Kátay Lajos világi	Rajzoló mértan	I. C. III. A. III. B.	7	Főreáliskolai ren- des és gymna- siumi kisegítő rajztanár.
10	Kovács ev. János	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv	{ II. A. II. B. IV. A. IV. B. II. B. II. B.	18	Hitelemző. A II. B. osztály főnöke.
11	Nováky Bertalan világi	Rajzoló mértan és szabadkézi rajz Rajz	{ I. A. I. B. II. A. II. B. IV. A. IV. B. V—VIII.	24	A rajz-szertár felügyelője.
12	Orafitsik József	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv Görög nyelv Szépirás	III. A. IV. A. IV. A. VI. I. A. II. B.	19	A IV. A. osztály főnöke.
13	Pap János	Számtan Mennyiségtan	II. A. IV. A. V.	11	—
14	Dr. Pécsi Ödön	Vallástan Magyar nyelv Német nyelv	I. B. III. B. IV. B. III. B. IV. B. VI.	19	Hitelemző. A IV. B. osztály főnöke.
15	Sáfrán József	Vallástan Magyar nyelv és irodalom Bölcs. előtan	I. A. V. VI. VII. VIII. VI. VIII. VIII.	19	Hitszónok, az ifj. ön- képzőkür vezetője, az ifj. segélyező-egyesül- let felügyelője, az ifj. nagyobb könyv- tár gondnoka.
16	Schandt Miklós	Számtan Mennyiségtan Phys. földrajz Természettan	I. A. III. B. VII. III. B. VII. VIII.	19	A III. B. osztály főnöke. A természettani szertár öre.

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket előadott	Osztályok, melyekben előadott	Heti órái- nak száma	Észrevételek
17	Szalay István	Magyar nyelv Latin nyelv	I. B I. B. III. B.	19	Az I. B. osztály főnöke.
18	Szinger Kornél	Magyar nyelv Német nyelv	VII. III. A. IV. A. V. VII. VIII.	18	A VII. osztály főnöke.
19	Timina Ödön világi	Tornázás	I—VIII.	26	A tornaszerek fel- ügyelője.
20	Varjú János	Latin nyelv Görög nyelv Magyar irod. olvasmány, görög irod. és műv. tört. }	V. VI. V. VIII.	19	Az V. osztály főnöke.
21	Váradi Károly	Magyar nyelv Latin nyelv Görög nyelv	III. A. III. A. VIII. VIII.	18	A III. A. osztály főnöke, a philológiai szer- tár óre.
22	Zvér Endre	Vallástan Természetrész Mennyiségtan	III. B. IV. A. IV. B. V. VI. VI. VIII.	18	A VI. osztály főnöke, a természetrész és vegytani szer- tár óre.

Jegyzet. A nem kath. vallású tanulók vallásstanukban saját lelkeszeiktől nyertek oktatást.

B) A nem kötelezett tantárgyak tanárai.

Bartos Fülöp, főreáliskolai r. tanár, tanította a francia nyelvet hetenkinti 4 órában.

Varjú János, főgymn. r. tanár, okl. gyorsíró, a gyorsírást hetenkinti 2 órában.

Szögedi Endre, a városi zeneiskola igazgatója, az éneket hetenkinti 2 órában.

Nováky Bertalan, főgymn. rajztanár, a szabadkézi rajzot hetenkinti 4 órában.

Előadott tananyag.

Első A., B. és C. osztály.

Osztályfőnökök : A. osztályban : *Bite Béla*, B. osztályban : *Szalay István*,
C. osztályban : *Divényi Gyula*.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. A hitről. Az apostoli hitvallás. Az Isten tíz- s az anyaszentegyház öt parancsa. A szentségekről s az imádságról. Tankönyv : Nagy katekizmus. Eger, 1881. Tanárok : I. A. osztályban : *Sáfrán József*, I. B. osztályban : *Dr. Pécsi Ödön*, I. C. osztályban : *Divényi Gyula*.

Magyar nyelv, hetenkinti 6 órában. A hangok. A szók jelentés szerinti megkülönböztetése. A névszók viszonyítása. Ragok és névutók használata. A mondatok nemei. A mondat- és beszédrészek megkülönböztetése. Rendszeres igeragozás. Van, lesz-féle igék. Határozott és határozatlan személyragok. Szóképzés összetétel által és képzőkkel. Képzők csoportosítása. Szócsoportosítás jelentés szerint. Kötőszók. Indulatszók. Mesék, elbeszélések, görög-római és hun-magyar mondák az olvasókönyv nyomán. Értelmes és hangsúlyozott olvasás, tartalmi és nyelvtani fejtegetések, versek beemlézése és elszavalása. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv : Szinnyei, Iskolai magyar nyelvtan, I. r. Budapest, 1891. U. a. Magyar olvasókönyv, I. r. Budapest, 1891. Tanárok : I. A. osztályban : *Bite Béla*, I. B. osztályban : *Szalay István*, I. C. osztályban : *Divényi Gyula*.

Latin nyelv, hetenkinti 7 órában. Írás és olvasás, egyszerű mondatok, a nevek fogalma, a nevek declinációi, a melléknév egyeztetése a maga főnévével, a melléknevek fokozása, a névmások, a számnevek, elüljárók, a rendszeres igeajlítás főbb alakjai. A tanultaknak megfelelő fordítások és elemzések. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv : Szepesi-Tóth, Latin nyelvtan, I. r. Budapest, 1887. Tóth, Latin gyakorló és olvasókönyv. Budapest, 1887. Tanárok : I. A. osztályban : *Bite Béla*, I. B. osztályban : *Szalay István*, I. C. osztályban : *Divényi Gyula*.

Földrajz, hetenkinti 4 órában. Magyarország és Európa államainak természeti viszonyai: ezek főbb topographiai adatai, a városok és vidékek néprajza a lakosok főbb foglalkozásának ismertetésével, nemkülönb a feltünőbb föld- és kőzetnemeknek, jellemző növényeknek s állatoknak szemléltető leírása. Tankönyv: Kőrösi Albin, Földrajz, I. r. Budapest, 1895. Tanár: *Dr. Jászai Rezső*.

Számтан, hetenkinti 3 órában. A tízes számrendszer. A négy számolási művelet egész számokkal és tizedes törtekkel; a számok oszthatósága, a legkisebb közös többszörös, a legnagyobb közös osztó; a tört, mint hányados és viszony; közönséges törtekkel való számolás. A méter-mérték ismertetése; időszámítás. Tankönyv: Mocnik-Schmidt, Számтан. Budapest, 1895. Tanárok: I. A. osztályban: *Schandl Miklós*, I. B. és I. C. osztályban: *Balogh Sándor*.

Rajzoló mértan, hetenkinti 3 órában. A síkmértani elemek. Pontok, vonalak és szögek fekvései és mérési viszonyai. A síkidomok — három-, négy- és sokszögeknek — fontosabb tulajdonságai, területök meghatározása. A kör és ahhoz tartozó nevezetesebb egyenesek ismertetése. Mértani díszítmények rajzolása a mértanban tanult idomok felhasználásával, rendszeresen haladó táblarajzok után rajzeszközökkel, majd pedig szabad kézzel. Tankönyv: Landau és Dr. Wohlrab, Rajzoló geometria, I. füzet. Budapest, 1890. Tanárok: I. A. és I. B. osztályban: *Nováky Bertalan*, I. C. osztályban: *Kálay Lajos*.

Szépírás, hetenkinti 1 órában. Folyó magyar írás, kis és nagy betűk. Tanárok: I. A. osztályban: *Orafiák József*, I. B. osztályban: *Fekete Ipoly*, I. C. osztályban: *Balogh Sándor*.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. A rendgyakorlatok, egyszerű szabadgyakorlatok, tornajátékok; szerelvényeken: a tám-, függés- s lengés-gyakorlatok, a magas és távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Második A. és B. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: *Fekete Ipoly*, B. osztályban: *Kovács János*.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. A kath. egyház szertartásainak magyarázata. Tankönyv: Ivánkovits János, A ker. egyház szertartásainak és ünnepeinek rövid értelmezése. Szeged, 1887. Tanár: *Kovács János*.

Magyar nyelv, hetenkinti 5 órában. A tö- és egyszerű mondatok osztályozása a kijelentés módja és a mondat alakja szerint. Az egyszerű mondat mellékrészei: Jelzők és kiegészítők; a határozók különféle fajtái és osztályozása; az átvitt és képes értelemben használt helyhatározók. Szóegyeztetés. Szóvonzat. Az összetett mondatok és nemei. A mellé és alárendelő mondatok kötőszavai. Az alanyi, tárgyi, jelző és határozó mondatok. Az ige-módok és igeidők használata. A mondatok rövidítése. Elbeszélő prózai és

költői olvasmányok az olvasókönyv alapján. Az olvasmányok tartalmi magyarázása és azok tartalmának szabadon való elbeszélése. Költemények szavalása. Kéthetenkint egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Szinnyei, Iskolai magyar nyelvtan, II. r. Budapest, 1891. U. a. Magyar olvasókönyv, II. r. Budapest, 1891. Tanárok: II. A. osztályban: *Fekete Ipoly*, II. B. osztályban: *Kovács János*.

Latin nyelv, hetenkinti 7 órában. Az alaktan befejezése, főleg: genuszabályok, teljes coniugatio, a szóképzés elemei. A fő- és mellékmondatok megkülönböztetése kötőszók szerint. Összefüggő olvasmányul: A rómaiak történetéből: A római királyokról, 1—18, továbbá 3 mese fordítása és könyv nélkül való megtanulása. A szókincs megfelelő bővítése egyes mondatok és összefüggő olvasmányok alapján, kapcsolatban a szóképzési csoportok összeállításával. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Szepesi-Tóth, Latin nyelvtan, I. r. Budapest, 1887. — Tóth, Gyakorló- és olvasókönyv. Budapest, 1887. Tanárok: II. A. osztályban: *Fekete Ipoly*, II. B. osztályban: *Kovács János*.

Földrajz, hetenkinti 4 órában. Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália. Ezek természeti viszonyai, topographiai adatok, a városok és vidékek néprajza, a lakosság főbb foglalkozásának ismertetése, a feltűnőbb föld- és kőzetnemeknek, jellemző növényeknek s állatoknak lehetőleg szemléltető leírása. Tankönyv: dr. Brózik Károly és Paszlavszky József, Földrajz, II. r. Budapest, 1890. Tanár: *Finda Antal*.

Számтан, hetenkinti 4 órában. A négy alapszámítás közönséges és tizedes törtekkel; rövidített számszámítások, az u. n. számtani műveletek korlátolt pontossággal. Az arányosság fogalmának fejtegetése, olasz számolásmód, egyszerű hármasszabályhoz tartozó feladatok megfejtése a kettős tétel s aránylatok szerint. Mértani viszonyok és arányok elemei; százalékszámítás és egyszerűbb alkalmazásai. Tankönyv: Mocnik-Schmidt, Számтан. Budapest, 1895. Tanárok: II. A. osztályban: *Pap János*, II. B. osztályban: *Balogh Sándor*.

Rajzoló mértan, hetenkinti 3 órában. Testmértani elemek. Az egyenes és síkok abszolút és relatív helyzete. Lapszögek és szögletek. A fontosabb testek, — a kocka, hasáb, gúla, szabályos testek, henger, kúp és gömb — tulajdonságai, hálózata, felületének és köbtartalmának kiszámítása, azok hasonlósága, összeillesztése és szimmetriája. A fönt elősorolt testek mintáinak előállítására. Síkképmények rajzolása a szimmetria felhasználásával, tollal kihúzva. Tankönyv: Landau és Dr. Wohlrab, Rajzoló geometria, II. füzet. Budapest, 1890. Tanár: *Nováky Bertalan*.

Szépírás, hetenkinti 1 órában. Magyar írás folytatva, német írás. Tanárok: II. A. osztályban: *Fekete Ipoly*, II. B. osztályban: *Oraftsik József*.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok: egyszerű és összetett könnyebb szabadgyakorlatok; tornajátékok; szerelvényeken: tám-, függés- és lengés-gyakorlatok; magas távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Harmadik A. és B. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: *Váradí Károly*, B. osztályban: *Schandl Miklós*.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. Az ó-szövetség története. Tankönyv: Róder Alajos, Bibliai történet. Eger, 1891. Tanárok: III. A. osztályban: *Orafsik József*, III. B. osztályban: *Zvér Endre*.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. A nyelvtan rendszeres áttekintése. A hangsúlyos vers ismertetése. Összefüggő történeti olvasmány; elbeszélő költemények. Szaválás. Kéthetenkint egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Dr. Szinnyei József, Rendszeres magyar nyelvtan. Budapest, 1892. U. a. Magyar olvasókönyv, III. r. Budapest, 1885. Tanárok: III. A. osztályban: *Váradí Károly*, III. B. osztályban: *Dr. Pécsi Ödön*.

Német nyelv, hetenkinti 4 órában. A leghasználtabb szók begyakorlása egyszerű mondatok alapján. Könnyebb szövegű prózai és verses olvasmányok fordítása és betanulása. Ezek alapján a német nyelvtan hang- és alaktani része rövid kivonatban a gyenge és erős igeajlítással bezárólag. A nyelvtanból a megfelelő magyar mondatok fordítása németre. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Dr. Szemák, Német nyelvtan, I. r. Budapest, 1892. U. a. Német olvasókönyv, I. Budapest, 1890. Tanárok: III. A. osztályban: *Szinger Kornél*, III. B. osztályban: *Dr. Pécsi Ödön*.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Szókötetstan. Az infinitivusi és participialis mondat szerkezet gyakorlati ismertetése. Az egyszerű mondat rendszeres tárgyalása. Szótanulás, kapcsolatban az olvasmánnyal. Olvasmányok: Gnómaszerű versek hexaméterekben, Liviusból: A római köztársaság első évei: 1—10. C. Marc. Coriolanus 1—8. Phaedrusból: Canis per fluvium carnem ferens. Muli duo et latrones. De vitiis hominum. Viatores et latro. A mondattani szabályoknak megfelelő mondatok és összefüggő olvasmányok fordítása magyarból latinra. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Szepesi-Tóth, Latin nyelvtan, II. r. Mondattan. Budapest, 1887. Dr. Tóth, Latin olvasókönyv. Budapest, 1891. Tanárok: III. A. osztályban: *Váradí Károly*, III. B. osztályban: *Sxalay István*.

Történelem és politikai földrajz, hetenkinti 4 órában. Az első és második időszakban Magyarország története egészen. A harmadik időszakban: A magyar királyság és Ausztria területe és alkotó részei; a magyar állam népessége nyelv, vallás és foglalkozás tekintetében. A magyar állam anyagi és szellemi műveltsége, alkotmánya, törvénykezése és közigazgatása. Ausztria koronaországainak áttekintése. Közös ügyek. A monarchia nemzetközi képvisellete. Tankönyv: Baróti-Csánki, Magyarország története. Budapest, 1894. Tanárok: III. A. oszt.-ban: *Dirényi Gyula*, III. B. oszt.-ban: *Dr. Jászai Rezső*.

Physikai és matematikai földrajz, hetenkinti 2 órában. Physikai jelenségek: halmaz állapotok, erők, nehézkedés, az egyensúly és mozgás

fontosabb jelenetei s főbb törvényei; a vízről, a levegőről. A hőtán, fénytán, továbbá a villamosság és delejesség tanainak alapvonalai. A földterület physikai jelenségei a szárazon, a vízen, a levegőben. A föld, mint csillag, matematikai fölosztása és méretei, mozgásai; földövek, óvszakok, klíma. Tankönyv: Dr. Schmidt Ágoston, Fizika és fizikai földrajz. Budapest, 1894. Tanárok: III. A. osztályban: *Balogh Sándor*, III. B. osztályban: *Schandl Miklós*.

Számítán, hetenkinti 3 órában. Az összetett hármás-szabály; kamatszámolás; lerovatszámolás; határidőszámolás; lánczszabály; az arányos osztás. Elegyítési föladatok. Tankönyv: Moenic-Schmidt, Számítán. Budapest, 1895. Tanárok: III. A. osztályban: *Balogh Sándor*, III. B. osztályban: *Schandl Miklós*.

Rajzoló mértán, hetenkinti 2 órában. A szerkesztő síkmértán. Az egyenes vonalú idomok — négyzet, dülény, ferdény, stb. — szerkesztése. A hasonlóság, összeillőség és symmetria fogalmának kibővítése. A mértán alkalmazása a rajzolásnál és mérésnél. A területek átváltoztatása tekintettel azok könnyebb kiszámíthatására. Helyszín-rajzok készítése. Tankönyv: Landau és Dr. Wohlrab, Rajzoló geometria, III. r. Budapest, 1891. Tanár: *Kátay Lajos*.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok; egyszerű és összetett szabadgyakorlatok; tornajátékok; szerelvényeken: a tám-, függés- és lengés-gyakorlatok; magas- és távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Negyedik A. és B. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: *Oraftsik József*, B. osztályban: *Dr. Pécsi Ödön*.

Vallástán, hetenkinti 2 órában. Jézus Krisztus élettörténete, az apostolok cselekedetei és Palesztina földrajza. Tankönyv: Róder A., Bibliai történet. Eger, 1891. Tanár: *Kovács János*.

Magyar nyelv, hetenkinti 4 órában. A stílus általános törvényei. A prózai és költői stílus különbségei tüzetesen; a hangsúlyos és mértékes verselés. Költői olvasmány: Arany János Toldi-ja. Prózai Olvasmányok: Leírások és elbeszélések, u. m. tárgyrajkok, jellemetek, jellemrajzok, könnyebb életrajkok. Kéthetenkint egy írásbeli házi dolgozat. Tankönyv: Dr. Négyesy László, Stilisztika, I. r. Budapest, 1895. — Arany János, Toldi. Magyarázta Lehr A. Budapest, 1893. Tanárok: IV. A. osztályban: *Oraftsik József*, IV. B. osztályban: *Dr. Pécsi Ödön*.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. Szótanulás etymologikus csoportokban. A német társalgási nyelvben leginkább használt kifejezések és szólásmódok, kérdések és feleletek alakjában tárgyak szerint csoportosítva.

Könnyebb szövegű prózai és verses olvasmányok fordítása és betanulása. Ezek alapján a német nyelvtan hang- és alaktani részének rendszeres előadása a szóképzéssel bezárólag. A mondattan elemei. Magyar mondatok fordítása németre a nyelvtani anyag begyakorlására. Kóthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Szemák, Elméleti és gyakorlati német nyelvtan, II. r. Budapest, 1893. U. a. Német olvasókönyv, II. r. Budapest, 1892. Tanárok: IV. A. osztályban: *Szinger Kornél*, IV. B. osztályban: *Dr. Pécsi Ödön*.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Az idő- és módtannak rendszeres tárgyalása; oratio obliqua; a latin periodus gyakorlati ismertetése. Prózai olvasmányok: Decemviri 1—18. Quomodo Galli Romam occupaverint (1—20). De clade Caudina, 1—15. A prosodia és motrika előrebocsátása után költői olvasmányok Ovidiusból: De Romulo Remoque. De festo quodam mensis Martii. De morte Remi. De Romulo Quirino. De prudentia Bruti. De quattuor humani generis aetatibus. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Szepesi-Tóth, Latin nyelvtan, II. Budapest, 1887. Dr. Tóth Latin olvasókönyv. Budapest, 1892. Tanárok: IV. A. osztályban: *Orafsik József*, IV. B. osztályban: *Bite Béla*.

Történelem, hetenkinti 3 órában. A hajdankori népek rövid ismeretése; a görögök, a rómaiak története és társadalmi élete a császárság koráig. Tankönyv: Vaszary. Egyetemes világtörténet, I. r. Budapest, 1895. Tanárok: IV. A. osztályban: *Füda Antal*, IV. B. osztályban: *Dr. Jászai Rezső*.

Természetráajz, hetenkinti 3 órában. Ásványtan: az ásványok külső és belső tulajdonságai; a chemiai összetételre alapított öt főosztály ismeretése s ezekből az ásványrendszer megállapítása főbb vonásokban. Kőzettan: az egyszerű kőzetek megismertetése ásványtani alapon s az összetettebb kőzetek általánosan elterjedt, nevezetesebb fajai. A geologia alapvonalainak ismertetése. Tankönyv: Dr. Róth-Szterényi, Ásvány-, kőzet- és földtan. Budapest, 1890. Tanár: *Zvér Endre*.

Algebra, hetenkinti 3 órában. Bevezetés az Algebrába. Összeadás és kivonás egész számokkal. Sokszorozás egész számokkal, kiterjeszkedve a kéttagúak négyzetének és köbének képzésére. Osztás egész számokkal, kiterjeszkedve a geometriai haladványok képletére. Ugyanazon műveletsorozat törtszámokkal. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Arányok és aránylatok. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor. Betűszám-tan. Budapest, 1891. Tanárok: IV. A. osztályban: *Pap János*, IV. B. osztályban: *Balogh Sándor*.

Rajzoló mértan, hetenkinti 2 órában. A szerkesztő síkmértan. Görbe vonalú idomok. A körtan kibővítése és az ebbe vágó föladványok; két kör viszonyos fekvése. A legfontosabb görbe vonalak, különösen a kúpszeletek által képződők és azok szerkesztése. Rövid áttekintése a négy osztályban tanultaknak. Tankönyv: Landau és Dr. Wohlrab, Rajzoló geometria, III. r. Budapest, 1891. Tanár: *Nováky Bertalan*.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok ; összetett szabadgyakorlatok ; tornajátékok ; szerelvényeken : a tám-, függés-, föllendülés-, lengés-, forgás-gyakorlatok ; magas- és távugrás. Tanár : *Tímína Ödön*.

Ötödik osztály.

Osztályfőnök: Varjú János.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. A hitről. Tankönyv : Makra-Rózsa. A kath. vallás tankönyve, I. r. Szeged, 1888. Tanár : *Sáfrán József*.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. Szerkesztéstan. Az előadás nemei (elbeszélő, értekező és rábeszélő) és formái (folytonos előadás, beszélgetés, dialogus, levél). A szerkesztés két főművelete: I. dispositió. A gondolatok egymásutánja. Az egység, haladás, folytonosság és teljesség a gondolatok sorában. A gondolatcsoportok, a részek rendje (kezdet, közép, vég). Az egyes részek szerkezete, különösen a középső rész (tárgyalás) elrendezése az előadás nemei és formái szerint: a leírásban, a jellemrajzban, az elbeszélésben, az értekező és rábeszélő előadásban, a dialogusban, a levélben és a lyrai költeményben. II. A feltalálás (inventio). Költői és prózai olvasmányok, ezekkel kapcsolatban havonként egy házi írásbeli dolgozat. Tankönyv : Dr. Négyesy László, Szerkesztéstan. Budapest, 1895. Tanár : *Cserép Sándor*.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. A német társalgási és irodalmi nyelvben leginkább használt szók és kifejezések rendszeres tárgyalása és begyakorlása kérdések és feleletek alakjában. Válogatott prózai olvasmányok fordítása és elemzése az alaktan ismétlésére és a mondattani anyag begyakorlására. Rendszeres mondattan, a megfelelő magyar mondatok fordítása. Herder „Cid“-jéből válogatott románczok fordítása s ezek tartalmának szabad előadása német nyelven. A szebb románczok szavai. A románcz elmélete és története. Herder ölete és működése német nyelven. Havonként egy írásbeli dolgozat. Tankönyv : Szomák, Német Olvasókönyv, III. r. Budapest, 1894. Ugyanaz : Német mondattan. Budapest, 1891. Tanár : *Szinger Kornél*.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Nyelvtani ismétlések, irálytani és szóbeli gyakorlatok. Prózai olvasmány : T. Livius XXI. 1—60. — Költői olvasmány : Cn. Naevius I. Qu. Ennius II. G. Valerius Catullus III. IV. V. VII. VIII. IX. P. Verg. XVIII. XXIII. Qu. Hor. Carm. XXIV. Sat. I. 1. — A prosodiai és metrikai ismeretek bővítése. — Havonként két órában iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv : Bartal-Malmosi, T. Livii ab urbe condita lib. XXI. XXII. Budapest, 1882. Pirchala Imre, Anthologia latina. Budapest, 1891. Tanár : *Varjú János*.

Görög nyelv, hetenkinti 5 órában. Attikai alaktan elemei: fő- és melléknévek ragozása, igehatározók, névmások és számnevek, az ω-vegezetű rendes igehajlítás megfelelő fordítási gyakorlatokkal. Kéthetenként egy iskolai

írásbeli gyakorlat. — Tankönyv: Dr. Maywald József, Görög nyelvtan. Budapest, 1891. Ugyanaz: Görög gyakorló-könyv. Budapest, 1893. Tanár: *Varjú János*.

Magyar irodalmi olvasmány, görög irodalom és művelődés történelem (Görög nyelv helyett), hetenkinti 2 órában. Hunyadi János. Szemelvények Révay, Virág, Baróti Szabó Dávid és Berzsenyi verseiből. Kazinczy és Berzsenyi levelezései. Kölcsey: Védelem P. J. számára; Magyar Játékszín; Emlékbeszéd Kazinczy felett: A magyar nyelv ügyében. Kármán munkáiból: Előszó az Urania I., II. kötetéhez. A nemzet csinosodása. Mindezek tartalmi és tárgyi magyarázata, az irodalomtörténeti vonatkozások felvilágosítása. — Thukydides műve egészének és részének feltüntetése mellett a II. 34—46; 47—54; 59—65. — VI. 8—14; 30—32; VII. 10—17; 42—87. A tartalom kikerekítésén kívül a beszédek szerkezete. A görög állami régiségeknek párhuzamos, időnkint összefoglaló ismertetése, különösen a dórállamok és Athen alkotmányos szerkezete. Tankönyv: Dr. Jancsó B., Magyar irodalmi olvasmányok. V. oszt. Budapest, 1890. — Szilasi Móricz, Szemelvények Thukydidesből. Budapest, 1891. — Szerlemhegyi Tivadar. Görög állami régiségek. Budapest, 1891. Tanár: *Cserép Sándor*.

Történelem, hetenkinti 3 órában. A római császárság. A kereszténység alapítása és emelkedése. A barbárok betelepődése a nyugati birodalomba. A mohamedanizmus. A nyugati császárság megújítása. Új népek bevándorlása és megtelepedése. A hűbériség. A császárság és pápaság küzdelme. Keresztes háborúk. A középkori intézmények bomlása. Tankönyv: Vaszary, Egyetemes világtörténet, II. r. Budapest, 1892. Tanár: *Finda Antal*.

Természetrajz, hetenkinti 2 órában. Növénytan. A növények bonczatani szerkezete általános vonásokban. A virágos növények testének külső tagoltsága, lehetőleg élőpéldányokban bemutatva. A növények életfolyama főbb vonásokban. A megismertetett növények csoportosítása a természetes rendszernek megfelelőleg. A nevezetesebb rendszerek s Linné seregeinek megismertetése. A közönségesebb fák s nevezetesebb ipari és gazdasági növények. A növények földrajzi elterjedése, különös tekintettel honunk virányára. Tankönyv: Dr. Róth-Schuch, A növénytan alapvonalai. Budapest, 1892. Tanár: *Zvér Endre*.

Mennyiségtan, hetenkinti 4 órában *a)* Algebra. Ismétlések. Elsőfokú egyenletek egy és több ismeretlennel. A kéttagúak magasabb pozitív egész hatványai; Pascal-féle háromszög. Számítási haladvány. Számolás gyökjelekkel. Négyzet-gyök és az ismeretlenek kiszámítása másodfokú egyenletekben. Köbgyök. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor, Betűszámítan. Budapest, 1891. — *b)* Geometria. A planimetria főtételei. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor, Mértan. Budapest, 1891. Tanár: *Pap János*.

Szabadvézi és geometriai rajz, (Görög nyelv helyett), hetenkinti 2 órában. Görög szalagdíszek és díszítmények, stilizált levelek. Arabs szalag-

díszek és díszítmények; középkori román-, gót-díszítmények: renaissance-díszítmények. A rajzok egyszerű színezéssel készültek, Vidéki Balló és Hauselmann művei nyomán. Tanár: *Nováky Bertalan*.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. A rendgyakorlatok, az alsóbb osztályok anyaga bővítve; összetett szabadgyakorlatok; tornajátékok; szerelvényeken a tám-, nyíktám, függés-, hajlított karonfüggés-, lengés-, forgás-gyakorlatok, magas- és távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Hatodik osztály.

Osztályfőnök: Zvér Endre.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. A parancsolatokról. Tankönyv: Makra-Rózsa, A kath. vallás tankönyve, II. r. Szeged, 1888. Tanár: *Sáfrán József*.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. Rethorika, a prózai műfajok elméleti irtmertetése s megfelelő prózai művek olvastatása. Költői olvasmány: Shakspeare Coriolanusa, ennek tartalmi magyarázata a drámai szerkezet feltüntetésével. Havonkint egy házi írásbeli dolgozat. Tankönyv: Névny László, Rethorika. Budapest, 1885. — U. a. Olvasmányok a rhetorikához. Budapest, 1892. Shakspeare, Coriolanus. Ford. Petőfi, magyarázta Névny L. Tanár: *Sáfrán József*.

Német nyelvtan, hetenkinti 3 órában. Az előbbi osztály anyagát folytatólag a német társalgási és irodalmi nyelvben leginkább használt szók és kifejezések rendszeres tárgyalása és begyakorlása kérdések és feleletek alakjában. Válogatott prózai olvasmányok fordítása, ezek tartalmának szabad előadása német nyelven, a szöveg elemzése a nyelvtani anyag folytonos ismételtesére. Goethe, Schiller és Bürger válogatott balladáinak fordítása, ezen balladáknak tartalma és szóptani elemzése német nyelven. A híresebb balladák szavalata. A ballada elmélete és története a németeknél. A német vers-tan rövid kivonatban. Bürger élete és működése német nyelven. Havonkint egy írásbeli dolgozat. Tankönyv: Szemák, Német olvasókönyv, III. r. Budapest, 1894. Tanár: *Dr. Pécsi Ödön*.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Nyelvtani ismételtesek és szóbeli gyakorlatok mellett olvastattak: Sall. De Coniuratione Cat. 1—60. — P. Verg. Mar. Aen. II. egészen. — Cic. de imperio Cn. Pomp. — Az olvasmányok alaki és tárgyi magyarázata, szebb részletek könyv nélkül. A régiségtani ismeretek kiszélesítése. A tárgyalt írók élete és irodalmi munkássága az illető műfaj többi művelőinek vázlatos ismertetésével. Havonkint két órában iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Bartal-Malmosi, Sall. De Bello Jug. Bpest, 1880. — Pirchala, Verg. Aeneis. Bpest, 1881. — Köpesdy, Cic. De imperio Cn. Pomp. Budapest, 1894. Tanár: *Varjú János*.

Görög nyelv, hetenkinti 5 órában. Az egész igetan s az idő- és módtan

legfőbb pontjai. — Xenophon élete 1—3. Xen. An. I. 1. 1—11 2. 1—19. 3. 1—13. 4. 1—5 és 9—18. 5. 1—6. 6. 1 és 6—7. 7. 1—2 és 14—20. 8. 25—29. Mem. 1. 21—34. II. 2. — Tankönyv: Dr. Maywald József, Görög nyelvtan. Budapest, 1895. U. a. Görög gyakorló- és olvasókönyv, Budapest, 1896. Tanár: *Orafsik József*.

Magyar irodalmi olvasmány, görög irodalom és művelődés történelem. (Görög nyelv helyett), hetenkinti 2 órában. Mindszenti Gábor naplója; Kemény János önéletírásából; Cserei Mihály históriájából; Apaffy és Teleky Mihály, Apor Péter Metamorphosisából; Zrinyi Miklós: A török Afium ellen való orvosság; Pázmány Péter: A magunk ismeréséről. — Iliasból: I., VI., IX., XVIII., XXIII. és XXIV. ének. Odysseiából: I., V., VI., XI. XVI., XVII., XVIII., XXII. XXIII., XXIV. ének. — Görög hitéleti és magánrégiségek, görög művészeti emlékek. — Tankönyv: Dr. Janesó, Magyar irodalmi olvasmányok, II. Budapest, 1891. Dr. Csengeri, Homeros Iliása. Budapest, 1891. Dr. Gyomlay, Homeros Odisseiája. Budapest, 1891. Szerelemhegyi Tivadar, Görög hitéleti és magánrégiségek és a görög művészet története. Budapest, 1891. Tanár: *Cserép Sándor*.

Történelem, hetenkinti 3 órában. Az uj-kor története a bécsi congressusig. A fölfedezések, a tudomány és a művészet ujjjádédése. A vallásos reform. A vallásos és a nemzeti háborúk. A fejedelmi absolutizmus kora, A francia forradalom és Napoleon kora. Tankönyv: Vaszary, Egyetemes világtörténet III. r. Budapest, 1896. Tanár: *Finda Antal*.

Természetráajz, hetenkinti 3 órában. Állattan. Az állat életműködései általában. Az állatok szervezetei és szervrendszerei. A hét típus s az ezek keretében levő osztályok rendszeres tárgyalása. A nevezetesebb állatfajok leírása. Az állatok földrajzi elterjedése. Tankönyv: Dr. Róth-Váangel, Az állattan alapvonalai. Budapest, 1892. Tanár: *Zvér Endre*.

Mennyiségtan, hetenkinti 3 órában. a) Algebra. Ismétlések. A hatványozás általánosítása. (Negatív kitevők és alkalmazásuk a tízes számrendszerben, tört kitevők.) Briggs-féle logaritmuskok; log. egyenletek. — b) Geometria. Síkháromszög tan. A hegyes szög függvényei, kapcsolatban a derékszögű háromszög kiszámításával. A szög függvények-értelmezése tetszőleges szögekre. Szögek összegének és különbségének függvényei. Ferdeszögű háromszögek és sokszögek megfejtése. A pont coordinátái. Két pont távolsága. Algebrai kifejezések graphikai ábrázolása. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor, Betűszám tan. Budapest, 1891. — U. a. Mértan. Budapest, 1891. Tanár: *Zvér Endre*.

Szabadekézi és geometriai rajz (Görög nyelv helyett), hetenkinti 2 órában. Lapminták után: a renaissance, gót, görög és magyar motivumú díszítmények. Domború minták után: mértani és építészeti jellegű testformák különféle stíliú ékítmények, rozetták, stilizált levelek, virágok stb. A rajzok részint színezéssel, részint árnyékolással irón és krótával készültek. Vidéki,

Balló, Hauselmann, Várdai és az állami paedagogium gipszöntő műhelyéből szerzett domború minták után. Tanár: *Noráky Bertalan*.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben; összetett szabadgyakorlatok; botgyakorlatok; tornajátékok; szerelvényeken: a tám-, nyiktámlengések, hajlítottkarú függésben lengések, föl- és átlen-dülések, forgások, magas- és távugrás gyakorlatok. Tanár: *Timina Ödön*.

Hetedik osztály.

Osztályfőnök: Szinger Kornél.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. A malaszt eszközeiről. Tankönyv: *Makra-Rózsa*. A kath. vallás tankönyve, III. r. Temesvár, 1887. Tanár: *Sáfrán József*.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. A verstani szabályok áttekintése és alkalmyszerű ismétlése. A költői műfajok elmélete, tekintettel történeti fejlődésükre. Költői magánolvasmány mellett megfelelő aesthetikai és poetikai értekezések iskolai olvasása. Remekművek taglaló ismertetése. Havonkint egy házi írásbeli dolgozat. Tankönyv: *Névy László*, *Poetika*. Budapest, 1892. — U. a. *Olvasmányok a poetikához*. Budapest, 1885. Tanár: *Szinger Kornél*.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. Goethe, Hermann und Dorothea cz. művének fordítása. A mű széptani elemzése és az egyes ónekek tartalma német nyelven. Az idyllikus epos és sajátságai. Goethe élete és működése német nyelven. Schiller Wilhelm Tell-jének fordítása. A mű széptani elemzése és az egyes felvonások tartalma német nyelven. A dráma és sajátságai. Schiller élete és működése német nyelven. Válogatott prózai olvasmányok és versek fordítása, ezek tartalma német nyelven, a szöveg elemzése a nyelvtani anyag folytonos ismétlésére. Szébb versek, nemkülönben az olvasott epos és dráma szébb helyeinek szavalata. Havonkint egy írásbeli dolgozat. Tankönyv: *Szemák*, *Német olvasókönyv*, IV. r. Budapest, 1890. Schnabl, *Goethes Hermann und Dorothea*. Heinrich, Schiller's *Wilhelm Tell*. Tanár: *Szinger Kornél*.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Nyelvtani ismétlések, irálytani s szóbeli gyakorlatok. Prózai olvasmányok: *M. T. Ciceronis or. pro Sex. Rosc. Am.* — *M. T. Ciceronis epist. Ad Fam.* III. 2., IV. 5., V. 7., XII. 10., XIV. 4., XV. 4—7. 12., XVI. 11. *Ad Atticum*: II. 22., IV. 1., VIII. 3., XI. 6. — Költői olvasmány: *Verg. Aen.* II. Az olvasmányok alaki és tárgyi magyarázata; szébb részletek könyv nélkül. A régiség-tani ismeretek kiszélesítése. A tárgyalt írók élete és irodalmi munkássága az illető műfaj többi művelőinek vázlatos ismertetésével. Fordítás magyarból latinra: *Vagács és Schiebinger*, *Latin irályképző gyakorl. nyomán*. — Havonkint 2 órában iskolai írásbeli dolgozat. — Tankönyv: *Köpesdy*, *M. T. Cic. pro Sexto Roscio*

Amerino. Bpest, 1894. — Pirchala, Vergili, M., Aen. I—XII. Budapest, 1881. — Jánosi, M. T. Cicero válogatott levelei. Bpest, 1884. — Vagács és Siebinger, Latin irályképző. — Tanár: *Cserép Sándor*.

Görög nyelv hetenkinti 5 órában. — Homeros, Odysseia. I. VI. XII. — Herodotos: De Arione. De crocodilo. De moribus Persarum. De Rhampsinito. De pugna apud Salamina. De pugna apud Thermopylas. — A mondattan és az irodalomtörténet röviden. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Dr. Csengeri, Homeros Odysseiája. Bpest, 1886. — Dávid, Herodoti-Epitome. Budapest, 1887. — Dr. Maywald, Görög nyelvtan. Budapest, 1891. — Tanár: *Fekete Ipoly*.

Magyar irodalmi olvasmány, görög irodalom és művelődéstörténelem. (Görög nyelv helyett), hetenkinti 2 órában. Balassa Bálint költeményeiből; Kurucz dalokból; Gyöngyösi Murányi Venusából; Kisfaludy Sándor Himfy szövegeiből; Csokonai dalaiból és ódáiból. — Sophokles Antigonéja és Euripides Iphigeneiája tartalmi, szerkezeti szempontból. Az ókori görög költészet ismertetése. Tankönyv: Dr. Jancsó Benedek, Magyar irodalmi olvasmányok. Budapest, 1893. Sophokles, Antigone. Magy. Csiky Gergely. Budapest, 1883. Euripidesz Ifigeneja. Magy. Radó A. — Jebb. R. C., A görög irodalom története. Fordította Fináczy Ernő. Budapest, 1892. Tanár: *Cserép Sándor*.

Politikai földrajz, hetenkinti 2 órában. Európa, Ázsia, Afrika, Amerika államainak történeti vázlata, természeti leírása, ipara, kereskedelme, lakosai vallás és nemzetiség tekintetében, alkotmánya, honvédelme és gyarmatügyi viszonyai. Tankönyv: Scholtz Albert, Politikai földrajz. Budapest, 1892. Tanár: *Finda Antal*.

Természettan, hetenkinti 4 órában. A természettan tárgya és fölosztása. Kinematika, általános dinamika, a szilárd, folyékony és légnemű testek mechanikája, hangtan, fénytán. Tankönyv: Fehér Ipoly, Kisérleti természettan. Budapest, 1892. Tanár: *Schandl Miklós*.

Mennyiségtan, hetenkinti 3 órában. *a)* Algebra. A másodfokú egyenletek elmélete. Másodfokúakra redukálható felsőbb fokú egyenletek. Számítási és mértani haladványok. Kamat-kamatszámítás. *b)* Geometria. A térgeometria tételei; szögletes és gömbölyű testek. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor, Betűszámítás. Budapest, 1891. U. A. Mértan, Budapest, 1891. Tanár: *Schandl Miklós*.

Szabadkézi és geometriai rajz (Görög nyelv helyett), hetenkinti 2 órában. — *a)* Szabadkézi rajz. Amennyiben az ábrázoló mértan anyaga megengedte, a graphikus minták után való rajzolás folytatása. — *b)* Az ábrázoló mértan: A pont és egyenesek projectiói, az egyenesek hajlásszögei, a sokszögek projectiói és ezekkel kapcsolatos feladványok megfejtése. A térelemek új projectiói és ezek kölcsönös helyzetének viszonylagos vonatkozásai. A sík ábrázolása, hajlásszögei s új képének projectiója. Adott síkban fekvő pont,

egyenes és sokszög projectiói. A síkok nyomai, viszonylagos vonatkozásai. Az egyenesek metszése a sikkal. A leforgatás és alkalmazása. Az elmélettel párhuzamban feladványok dolgoztattak ki rajzlapokon. — Tankönyv: Dr. Fodor László, Az ábrázoló geometria elemei. Budapest, 1892. Tanár: *Nováky Bertalan*.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben; összetett szabadgyakorlatok; botgyakorlatok; tornajátékok: szerelvényeken: a tám- és nyíktámlengések, hajlított karú függésben lengések, föl- és átlendülések, forgások, magas- és távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Nyolczadik osztály.

Osztályfőnök: Sáfrán József.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. A kath. egyház története. Tankönyv: Ivánkovits János, A kath. egyház története. Szeged, 1884. Tanár: *Sáfrán József*.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. Irodalomtörténet a legrégebb időtől a jelenig. Nyelvészeti és szépészeti fejtegetések. Havonkint egy házi írásbeli dolgozat. Tankönyv: Horváth Cyrill, A magyar nemzeti irodalom története. Budapest, 1891. Tanár: *Sáfrán József*.

Német nyelv, hetenkinti 2 órában. Goethe, Iphigenie auf Tauris cz. művének fordítása, szóptani elemzése, az egyes felvonások tartalma német nyelven. A német irodalom-történetnek vázlatos előadása német nyelven. A főbb mozzanatok, különösen az első és a második virágzási korszak részletesen. A megfelelő szemelvények fordítása és elemzése a nyelvtani anyag folytonos ismétlésére. Havonkint egy írásbeli dolgozat. Tankönyv: Dr. Szemák, Német olvasókönyv, IV. r. Budapest, 1890. Schnabl, Goethes, Iphigenie auf Tauris. Tanár: *Szinger Kornél*.

Latin nyelv, hetenkinti 5 órában. Nyelvtani ismétlések, iránytani gyakorlatok. Prózai olvasmány: Augustus trónrajutása, a trónöröklés ügye, Augustus halála. Tiberius trónralépése, magatartása. Augustus végrendelete és temetése. (Tac. Ann. I. 1—10.) A fényűzés meggátlására vonatkozó mozgalom. (Tac. Ann. III. 53—54.) Livia halála és jellemzése. (Tac. Ann. V. 1—2.) A római tüzvész és a keresztények üldözése. (Tac. Ann. XV. 38—44.) Bevezetés a Historiákhoz. (Tac. Hist. I. 1—3.) Judaea és népe; Jeruzsálem ostroma. (Tac. Hist. V. 1—13.) Költői olvasmány: Szemelvények Qu. Horatius Flaccus műveiből. Horatius születése, nevelése, ifjúsága. (Epist. I. 20. Sat. I. 4—6.) Horatius katonáskodása. (Carm. II. 7.) Horatius és Maecenas. (Sat. I. 9. Carm. I. 20. III. 8. 29. Epod. 1.) Horatius sabinumi vagyónkája. (Sat. II. 6. Carm. I. 17. II. 6.) Horatius és barátai. (Carm. I. 3. II. 1. Epist. I. 3. 9) Horatius erkölcsi és életnézetei. (Carm.

I. 1., 22., 31. II. 3., 10. III. 3., 30. Epód. 2. Sat. II. 4., 8. Epist. I. 2.) Horatius irodalmi nézetei. (De arte poetica 1—118., 295—346.) Havonkint két órában iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Dr. Gyomlay, Szemelvények P. Corn. Tac. tört. műveiből. Bpest. 1894. Bartal-Malmosi, Qu. Horatii Flacci opera omnia. Bpest, 1893. Tanár: *Váradi Károly*.

Görög nyelv, hetenkinti 4 órában. Költői olvasmány: A dögvész. Achilleus haragja. (Hom. Iliad. I. 1—430.) Hektor és Andromache. (Hom. Iliad. VI. 369—529.) Achilleus a harc előtt. (Hom. Iliad. XIX. 282—424.) Hektor kiváltása. (Hom. Iliad. XXIV. 468—804.) Az Ilias szerkezeti és aesthetikai tárgyalása az egész költeménynek magyar nyelven való olvasása alapján. Prózaí olvasmány Sokrates védbeszédéből. (Platon, Apologia, 5—10., 16—22., 26—28.) Kóthetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Dr. Csengeri János, Homeros Iliása. Budapest, 1886. Dr. Szamosi János, Szemelvény Platon műveiből. Bpest, 1893. Tanár: *Váradi Károly*.

Magyar irodalmi olvasmány, görög irodalom és művelődéstörténelem (Görög nyelv helyett), hetenkinti 2 órában. Gróf Széchenyi István „Hitel“-jéből. Vesselényi „Balítéletek“ cz. művéből. Kölcsey „Országgyűlési Napló“-jából. Báró Eötvös József „Reform“-jából. Az illető írók életrajzi adatai. Platon: Sokrates védekezése és Kritonja. Platon Államából: Az állam keletkezése. A négy sarkalatos erény az államban. Aristoteles. Nikomachosi ethika. Az ó-kori görög próza és bölcelet rövid története. Tankönyvek: Dr. Jancsó Benedek, Magyar irodalmi olvasmányok, IV. Budapest, 1894. Alexander Bernát, Platon és Aristoteles. Budapest, 1893. — Jebb, A görög irodalom története. Budapest, 1892. Tanár: *Varjú János*.

Történelem, hetenkinti 3 órában. Magyarország története, tekintettel a társadalmi és állami viszonyok fejlődésére. Tankönyv: Ribáry-Mangold, Magyarország oknyomozó történelme. Budapest, 1891. Tanár: *Magyar Gábor*.

Természettan, hetenkinti 4 órában. Hőtan, az anyag szerkezete, delezesség, villamosság, a kosmographia elemei. Tankönyv: Fehér Ipoly, Kísérleti természettan. Budapest, 1892. Tanár: *Schandl Miklós*.

Mennyiségtan, hetenkinti 2 órában. Kapcsolástan, kéttagúak hatványozása. A matematika főbb tanainak ismételése. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor, Betűszámástan. Budapest, 1891. Tanár: *Zvér Endre*.

Bölceleteti előtan, hetenkinti 3 órában. Psychologia: a lelki élet mivolta s megismerésének módszere, a lelki állapotok osztályozása, a képzetek (ismerés), érzelmek (kedély) és vágyak (akarat) psychológiája, a lelki és testi élet viszonya. — Logika: a gondolkodás mibenléte és formái, a logika föl- osztása, az elem és tudománytan. Tankönyv: Dr. Klamarik János, Psychologia. Budapest, 1892. — U. a. Logika. Budapest. 1891. Tanár: *Sáfrán József*.

Szabadvézi és geometriai rajz (Görög nyelv helyett), hetenkinti 2 órában. a) Szabadvézi rajz. A mennyiben az ábrázoló mértan anyaga megengedte, folytatása a graphikus minták rajzolásának. b) Ábrázoló mértan. A

gúla, hasáb, szabályos testek, kúp, henger és gömb származtatása és ábrázolása s ezek árnyékának szerkesztése. A pont, vonal és sík vonatkozása az elsorolt testekre és hálózatok kifejtése. Az elmélettel párhuzamban, feladványok dolgoztattak ki rajzlapokon. Tankönyv: Dr. Fodor László, Az ábrázoló geometria elemei. Budapest, 1892. Tanár: *Nováky Bertalan*.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben: húzódások és vonulások összetett szabadgyakorlatok, botgyakorlatok szabadgyakorlatokkal összekötve, tornajátékok. Szerelvényeken: a tám-, nyíktámlengés, menés- és szökésgyakorlatok; lengés, föl- és átlendülés; forgásgyakorlatok, magas- és távugrás. Tanár: *Timina Ödön*.

Írásbeli dolgozatok.

I. A magyar nyelvből és irodalomból.

V. osztályban.

Mit tanít Sokrates az Istenségről? Az olvasmány alapján. — Szilágyi és Hajmási. Elbeszélés a népballada nyomán. — A hősi önfeláldozás történeti példákban. Levélalak. — Karácsonyest. Leírás. — Uj év napján. Elmélkedés. — Szondi Drégelben. Czuczor költeménye után. — Munka és szorgalom tesz gazdaggá, a gazdagság pedig szabaddá. Értekezés. — Eme közmondás jelentőségéről: „Jó vég köti a munka koszoruját.“ Értekezés. — Az állatok értelmessége és tanulékonyága. Értekezés. — Mire tanít Kölcsey „Parainesis“-ében: az önismeretről, az Istenségről és a hazaszeretetről? Fejtegetés.

A VI. osztályban.

„Mint az üres beszédű társalkodót, úgy kerül a tartalmatlan könyvet. Sőt ne könnyen végy kezedbe oly művet, mely a genie lángjegyét homlokán nem hordja; a nagy író művét pedig mély figyelemmel tanuld keresztül.“ (Kölcsey) Fejtegetés. — Caius Marcus jelleme a „Coriolanus“ I. felvonásában. Jellemrajz. — Milyen okok idézik elő Coriolanus sorsában a válságot? Okadatolás. — Milyen körülmények voltak hatással az ifjú Zrinyi Miklós fejlődésére? Ismertetés. — II. Rákóczy Ferencz fölkelésének okai. Történeti ismertetés. — A történelmi érvek Deák Ferencz felirati javaslatában. Szónoklattani fejtegetés. — Hála a jótevők iránt. Szónoki beszéd. — A hazafiúi erények iskolája. Értekezés. — „A természet örök könyvét forgatni ne szünjél, benne az Istennek képe leírva vagon.“ (Vörösmarty) Értekezés.

VII. osztályban.

„Minden megelégedés csak munkásságunknak eredménye s a legboldogabb az, kinek legtöbb dolga van a világon.“ Elmélkedés. — A víz szerepe a természetben. Természettudományi értekezés. — A csodásság a híre-

sebb műeposokban. Költészettani fejtegetés. — A Zrinyiász és Vörösmarty Zalán futása. Összehasonlító fejtegetés. — A főhős az eposban, a regényben és a drámában. Költészettani értekezés. — Jósika Miklós báró „Abafi“ cz. regényének fejtegetése. — Tárkányi. A Szentháromság titka. Széptani fejtegetés. — A légnyomás tünetényei. Természettani értekezés. — Európa főbb államainak alkotmánya. Ismertetés. — Petur és Tiborc a magyar jellem típusai Katona József Bánk-bánjában. Fejtegetés.

VIII. osztályban.

„Ne gondold, mintha a tanulás csak bizonyos időkhöz, az ifjúság éveire köttetnék. Ifjú körünk oly szűk és oly sokféle tanulmányokkal elfoglalt, hogy gyors elfolyása alatt erős alapon épült tudományra jutni csaknem lehetetlen. Boldog ifjú az, ki annyira mehetett, hogy keblében a tudomány iránti szeretet állandóan fölgerjedett s azon utakkal, melyeken az ismeretek kútfejeihez eljuthat, megbarátkozhatott.“ (Kölcsey) Fejtegetés. — Középkori költészetünk hazafias jelleme. Irodalom-történeti értekezés. — Szent Lászlót milyen tények sorozzák hazánk nagy királyai közé? Történelmi értekezés. — Pázmány Péter, mint a magyar nyelv-nyelv megteremtője. Irodalom-történeti értekezés. — A hőforrások. Természettani értekezés. Az öntudat és önérzélem közötti összefüggés. Lélektani értekezés. — Vörösmarty lyrái költeményeinek tárgyai. Széptani értekezés. — Tompa Mihály allegóriái. Széptani értekezés.

II. A német nyelvből és irodalomból.

V. osztályban.

Die beiden Ziegen. — Kurzer Inhalt der ersten Romanze aus Herders Cid. — Brief an einen Freund. — Der Rabe und der Fuchs. — Die Rosen der heiligen Elisabeth. — Der kluge Elephant. — Die Worte des Glaubens. — Sancho zieht gegen Zamora. — Daedalus und sein Sohn Ikarus. — Der Schwätzer und Sokrates.

VI. osztályban.

Das Geschenk der Feen. — Der Weg der Weisheit im Leben. — Der Weg der Tugend. — Vom Stil. — Eine feierliche Scene. — Das Anschauen der Sterne. — Die Ebene. — Sommernacht. — Die Fata Morgana auf dem Alfeld.

VII. osztályban.

Der Weg der Vorsehung. — Die Exposition in Goethes Hermann und Dorothea. — Die Pflanzen und das Licht. — Die Handlung in Goethes

Hermann und Dorothea vom III. — VII. Gesange. — Bucephalus. — Der kluge Sultan. — Die Donau. — Gliederung des I. Aufzuges aus Schillers Wilhelm Tell. — Frauencharaktere in Schillers Wilhelm Tell. — Die Wallfahrt nach Kevlaar.

VIII. osztályban.

Die Geschichte der Tantaliden nach Iphigeniens Erzählung im 3. Auftritte des I. Aufzuges. — Gedanken von Josef Baron von Eötvös. — Die Handlung in Goethes Iphigenie auf Tauris. — Gottfried August Bürger. — Kurzer Inhalt des Messias von Klopstock. — Jung gewohnt, alt gethan. — Charaktere aus Goethes Iphigenie auf Tauris. — Zrinyi, der Dichter von Franz Toldy.

III. Érettségi dolgozatok.

1. *Magyar dolgozat.* Föladatott: *a)* A nemzeti eszmék Zrinyi, Katona és Vörösmarty főműveiben. Irodalom történeti értekezés. *b)* A Habsburgház hatalmának megalapítása. Történelmi értekezés. *c)* A földrajzi fekvés befolyása a népéletre. Földrajzi értekezés. Dolgozott: 40. Az *a)* tételt választotta: 26, a *b)* tételt 12, a *c)* tételt: 2. Jelesen dolgozott: 19, jól: 14, elégségesen: 7.

2. *Német dolgozat.* Föladatott fordításul magyarból németre: A görög-perzsa háború kezdete. Dolgozott: 40; jelesen: 8, jól: 12, elégségesen: 20.

3. *Latin dolgozat.* Föladatott fordításul magyarból latinra: Marius és Sulla. Dolgozott: 40; jelesen: 8, jól: 16, elégségesen: 16.

4. *Görög dolgozat.* Föladatott fordításul görögből magyarra: Mithridates megtámadja a görögök utócsapatját. Xen. Anab. III. 3. 6—11. Dolgozott: 34; jelesen: 8, jól: 15, elégségesen: 10, elégtelenül: 1.

5. *Mennyiségtani dolgozat.* Föladatott: *a)* Bizonyos város 500,000 frtot vesz kölcsön $4\frac{3}{4}\%$ -ra; mi lesz az óvi törlesztés, ha a tőkét kamatostul együtt 25 év alatt akarja törleszteni? *b)* Bizonyos országút A) ponton két-felé ágazik; B. város felé vivő út hossza 65,348 km.; C. város felé vivő út hossza 42.58 km., mennyire esik e két város egymástól, ha az utak hajlásszöge $58^\circ 48' 20''$? Dolgozott: 40; jelesen: 13, jól: 16, elégségesen: 11.

A tanulók előmenetele.

A) A kötelezett tantárgyakban.

Első A. osztály.

A tanuló neve és vallása, osztálydíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Széprás		Tornázás
Balassa Sándor, ágost., ism.	3	2	3	3	2	3	3	3	1
Bartl Jakab	3	3	4	2	4	3	1	2	1
Besch Mátyás, ism.	1	1	2	2	2	2	2	2	1
Bley Lajos	1	2	2	3	2	3	3	3	1
5 Bodó János	3	3	4	3	4	3	4	3	1
Boros Károly, helv.	3	3	4	4	4	4	3	3	1
Bullás Antal	3	4	4	4	4	4	3	3	2
Cserép István	1	2	2	2	3	2	2	2	1
Domonkos Pál, ism.	2	2	2	2	3	2	2	2	1
10 Dudás László	3	3	4	3	3	3	4	2	1
Fajka Lajos	1	2	2	1	2	1	3	2	2
Faragó Odön	1	3	3	2	2	2	2	2	1
Frecot Zoltán	2	3	4	3	2	3	3	2	1
Fried Nándor, izr., ism.	2	3	3	3	2	3	4	1	1
15 Füller Szilárd	2	2	3	3	4	4	4	1	2
Garan János, ágost.	1	2	2	1	2	2	3	2	1
Gesztesy László	2	2	3	2	3	3	2	2	1
Grúner István, izr.	1	1	1	1	1	2	2	3	1
Igaz György	1	2	2	2	2	2	3	2	1
20 Ivánkovits Sándor	1	2	2	2	2	2	1	1	1
Konte Ottó	1	3	4	3	4	4	4	2	2
Korom Pál	1	2	3	2	2	3	3	3	1
Kőrösi Márton, izr.	2	4	4	4	4	4	4	2	1
Kuffler Miksa, izr.	3	3	3	2	3	3	3	3	1
25 Kunitzer Tivadar, izr.	1	1	2	2	2	3	3	3	1
Kühlburger János	2	4	4	4	3	3	2	3	1
Latinovits József	1	1	2	2	2	2	2	1	1
Lefkovits Illés, izr.	1	2	3	2	3	2	3	1	1
Lembich Emil, izr., ism.	1	1	2	2	3	3	3	3	2
30 Lichtneckert József	2	2	3	3	3	3	2	3	1
Magyar István, izr.	1	1	2	2	2	2	2	2	1
Mittelman Márton, izr.	2	2	2	3	2	3	3	3	1
Muskó Sándor	1	1	1	1	1	1	2	—	1
Perhács Imre	3	3	3	2	2	3	3	1	1

A tanuló neve és vallása, osztálydíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
35 Péterfy Endre, helv.	3	3	4	2	3	4	4	4	1
Pollák Imre, izr.	2	3	3	3	3	1	3	3	1
Pop Koriolán, gör. kel.	3	3	3	2	1	2	3	3	1
Popper Miksa, izr.	2	4	4	3	4	3	4	2	1
RácZ Andor	2	2	2	2	2	2	3	2	1
40 Rásó Gyula, helv.	3	4	4	4	4	4	3	1	2
Reök Étele, ágost.	1	2	2	2	2	2	3	2	1
Rieder János	2	3	3	3	3	3	3	3	1
Scheinberger György, izr.	1	1	1	1	2	2	2	3	1
Schneider Károly	1	1	1	1	1	1	1	—	1
45 Schütz János	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Soltész János	1	2	2	2	2	1	3	2	1
Sugár Ödön, izr.	2	2	3	3	3	3	3	2	1
Sümegei Tivadar	1	1	2	1	1	3	2	1	1
Szarvady Lajos	1	1	1	2	1	2	2	2	1
50 Szárai Antal	3	3	3	4	3	4	2	3	1
Szekerke Lajos	1	1	2	1	2	2	2	2	1
Szlávik Péter	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Szűcs József, ifj.	3	3	3	3	3	3	4	3	1
Tasch János	2	3	3	3	2	2	3	3	1
55 Teimer Ottokár	1	2	2	2	2	2	3	2	1
Tóth István	1	1	1	2	1	2	2	2	1
Tóth Péter	1	1	1	2	1	1	1	2	1
Tóth Sándor	2	3	4	3	4	4	4	3	1
Weisz Béla, izr.	3	2	2	3	2	3	3	3	1
60 Weisz Imre, izr.	1	1	1	1	1	1	2	2	1
Zvaratkó Pál	1	1	1	1	1	2	2	—	1
Zwickkräutzer József	2	3	4	3	4	3	2	2	2
Zsilka Sándor, helv.	3	4	4	3	4	4	2	2	2

Kimaradtak:

Bitz Endre.
65 Fibich Ferencz.
Kanengiser Mihály.
Szűcs József, id.

Vizsgálatlan maradt:

Goldstein Henrik, izr.
Weinstein Jenő, izr.

Magántanulók:

70 Kiss Ernő.
Tihanyi Miklós, gör. kel.

Összesen : 71.

Első B. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Mégaviselet
	Valkástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számtan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Tornázás	
Ájváz Boldizsár, gör. kel.	1	3	3	3	2	2	2	3	1
Berényi János	1	1	1	1	1	2	1	2	1
Bodonyi Sándor	1	1	2	1	2	1	1	2	1
Borbola István	1	3	3	3	3	2	2	—	1
5 Boros Andor, hely.	1	1	2	1	3	2	3	2	2
Böröcz Béla	1	1	1	1	2	1	1	2	1
Bőze József	2	3	3	2	3	3	2	2	1
Braun Károly	1	2	2	1	2	2	1	2	1
Bücher Fülöp	1	2	3	2	2	1	1	2	1
10 Cziner Imre, izr.	4	4	4	4	4	4	3	—	1
Debreczeni Zoltán	1	1	2	2	2	1	3	2	1
Dettre János	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Dékány József	1	2	3	2	3	3	1	1	1
Eichert Mátyás	2	2	3	3	2	2	2	3	1
15 Engelsmann Izsó, izr. ism.	3	3	4	3	3	2	1	3	1
Engelsmann János	3	4	4	4	4	4	4	3	1
Faix Károly	2	3	4	3	3	3	4	3	2
Farkas István	1	3	3	3	3	3	3	3	2
Fodor László, ágost.	2	3	4	3	3	2	3	3	1
20 Frank Béla	1	3	4	2	3	2	1	3	1
Fürtös József, izr.	2	3	2	1	3	3	3	3	2
Gerber Géza	1	4	4	3	3	2	2	2	1
Hajnal István	1	3	2	2	3	2	3	3	2
Haman Domonkos, ism.	1	2	2	1	1	2	1	3	1
25 Hammer Péter	1	2	2	2	2	2	1	2	1
Háry Ferencz	1	1	1	1	2	1	1	2	1
Háry Mihály	2	3	3	3	3	3	3	3	1
Hoidenfelder János	1	2	3	2	3	3	2	3	1
Herbeck Miklós	1	2	3	2	3	3	2	3	1
30 Herdt József, ism.	1	2	2	2	3	2	1	3	1
Hüpfel János	1	3	4	2	3	3	2	1	1
Kecsz János	2	3	3	4	3	3	2	3	1
Kecksz Péter	2	3	3	4	4	3	2	3	1
Kern Ervin	1	3	3	3	3	2	2	2	1
35 Klein Jenő, izr. ism.	1	2	2	2	2	3	3	—	1
Kneip József	1	3	3	2	3	2	3	3	1
Kolling Miklós	2	4	4	4	4	4	2	2	2
Kungel Károly	1	3	3	3	3	3	2	3	1
Lantos Lajos	1	1	1	1	1	1	1	2	1
40 Laub János	1	2	2	1	3	3	2	2	1

A tanuló neve és vallása, osztályos vagy ismétlő-e ?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Szántan	Rajzoló mértan	Szépírás		Tornázás
Miklós György	1	3	4	2	3	3	3	2	1
Neff Ferencz	1	3	2	2	3	2	2	3	1
Onozó Géza	3	3	3	3	3	4	2	2	1
Paulovits Gergely, gör. kel.	3	3	3	3	3	2	3	3	2
45 Pálffy János	1	2	4	2	3	3	2	3	1
Pollák Leo, izr.	3	3	3	2	3	3	3	3	2
Rácz Kálmán	1	3	4	3	3	3	2	3	2
Rastädter József	1	2	2	2	2	2	2	2	1
Reiner Károly, ágost.	3	3	3	3	3	3	2	3	1
50 Schmidt Ádám	3	3	4	4	3	3	2	2	1
Szalay Ferencz	1	3	3	2	2	3	1	1	1
Szemethy Gábor	1	3	3	2	3	2	2	2	1
Szécsen Lajos, izr.	2	3	3	1	3	2	2	—	1
Szécsi István, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
55 Szőke György	1	1	2	1	2	2	2	3	1
Sztolár Jenő, ágost.	3	2	3	2	2	2	2	3	1
Teofanovics Lázár, gör. kel. ism.	2	3	3	3	3	2	2	3	1
Tócsy Géza, helv.	2	2	3	2	3	1	2	3	1
Toponarszky Milivoj, gör. kel.	2	2	3	3	2	2	1	3	1
60 Vecsernyés Andor, ism.	1	2	3	2	3	2	1	3	1
Vékes Sándor	1	3	3	1	2	2	1	2	1
Vittig Ödön	1	3	4	3	3	3	2	1	1
Zacher Ferencz	1	2	2	2	2	2	2	3	1
Zsurka Trifon, gör. kel.	3	4	4	4	3	4	3	2	1
<i>Kimaradtak :</i>									
65 Hammer József.									
Pillischer Aladár, izr.									
Spetz Antal.									
<i>Magántanulók :</i>									
	Löffler Imre, izr.								
70 Schäffer Lajos.									
<i>Vizsgálatlan maradt :</i>									
Grünberger Nándor, izr.									
							Összesen : 70.		

Első C. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Ament Mihály	2	3	3	3	3	3	2	3	1
Arnovlyevits Milán, gör. kel.	1	2	2	2	2	2	1	2	1
Auer Lajos	3	4	4	4	3	4	2	3	1
Baranyi István	1	3	3	2	3	4	2	2	2
5 Bálint Gyula, ism.	1	2	2	2	2	2	1	2	1
Bóhm Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Drozdik János	1	2	3	3	2	2	1	3	1
Dudás József	2	3	4	3	3	4	2	2	1
Engels Ádám	2	3	3	3	3	3	2	3	1
10 Frekot János	2	3	3	3	3	3	1	2	1
Friesenhahn József	1	2	3	3	2	3	2	3	1
Gera József	1	3	3	2	3	2	2	2	1
Germárz Aladár	1	2	1	2	2	1	1	1	1
Germárz Jenő	1	2	2	2	2	2	1	1	1
15 Grúber Gábor	1	1	1	1	2	1	1	2	1
Hajabács Károly	2	3	4	3	3	3	3	3	2
Herner Mátyás	3	4	4	3	3	4	3	3	2
Hoszmann Antal	1	2	3	3	2	2	1	1	1
Iczés József, ágost.	3	4	4	4	4	4	3	2	1
20 Judovits Pál, izr.	2	3	3	3	3	3	1	2	1
Kafka Ferencz	2	3	4	4	3	3	2	3	1
Kalabusz Gyula	1	2	2	2	2	3	1	3	1
Kasperek Jakab	1	1	1	2	1	1	1	2	1
Kern Sándor	2	3	3	3	3	3	2	2	1
25 Kiss Ernő	1	2	3	3	4	3	3	2	2
Kiss Ödön, izr.	3	2	3	3	3	3	2	3	1
Kovácsévits Mátó	3	4	4	4	4	4	2	2	1
Lauer György	1	2	3	2	3	1	1	3	1
László Gyula	1	1	1	1	1	1	1	1	1
30 Leger János	1	3	3	3	2	2	1	3	1
Lengl János	2	3	3	3	3	2	1	3	1
Lovas János	2	3	3	3	4	3	3	3	2
Löwy László, izr.	3	3	3	2	3	2	4	4	1
Lugosi Ferencz	1	2	2	2	2	2	1	2	1
35 Mészáros József	1	2	3	3	3	3	1	2	1
Muzsay Endre, helv.	1	1	2	2	2	1	1	2	1
Müller Miklós	2	3	3	3	3	4	2	4	1
Nepper Róbert, ism.	2	3	3	2	3	3	2	2	1
Neu Vilmos, izr.	3	3	4	3	4	4	1	3	1
40 Ocskay Kornél	1	1	2	1	2	2	1	2	1

A tanuló neve és vallása, osztályos vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépírási		Tomázis
Ótott Béla	3	3	4	4	3	4	2	3	2
Ótottkovács Mihály	1	2	2	2	2	1	1	2	1
Österreicher György	2	3	3	3	3	3	2	3	1
Popov Milán, gör. gel.	3	4	4	4	4	4	1	4	1
45 Reviczky Aladár	2	3	3	2	3	3	2	1	2
Riedinger Péter	2	3	3	3	3	2	2	3	1
Ritter Jenő	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rónai Sándor, izr.	3	2	2	3	3	2	2	3	1
Rosenblum Aladár, izr.	2	2	2	2	2	1	1	2	1
50 Rostos Aladár	3	3	4	3	3	2	2	3	2
Schág Antal	2	3	3	3	3	2	1	2	1
Schillinger Andor, izr.	3	3	3	3	3	3	2	3	2
Schira András	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Schlachter Henrik	1	1	1	1	1	1	1	2	1
55 Schwarz Gyula, izr.	3	2	3	4	3	3	1	4	2
Schwarz Miklós	1	1	1	1	2	1	1	3	1
Straki József	1	2	2	2	2	3	1	2	1
Streicher Mór, izr.	2	2	2	3	3	2	1	3	1
Szvidrány Antal	2	3	3	3	3	3	1	3	2
60 Tamasy László, ism.	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Tomasits József	1	1	1	1	2	2	1	2	1
Winter Viktor, izr.	2	3	4	4	4	3	2	1	1

Kimaradtak :
 Bödő Gyula.
 Bradvarovics Kosta, gör. kel.
 65 Krier József.
 Oppenheim Samu, izr.
 Scheibner Fülöp, izr.
 Sorolov Sándor, gör. kel.
 Uitz Péter.

Vizsgálatlan maradt :
 70 Kassai István.

Magántanulók :
 Csikós János. Szojka Sándor, ágost.

Meghalt :
 Garay József.

Összesen : 73.

Második A. osztály.

A tanuló neve és vallása, öszöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Börcsök Ferencz, ism.	1	2	2	3	2	2	2	1	2
Börcsök Imre	1	2	2	2	3	2	2	3	2
Dógl Adolf, öszt.	1	1	1	2	1	1	1	2	1
Dragon István	1	1	2	1	2	3	2	2	1
5 Dragon János	1	1	2	1	3	2	2	2	1
Eisele Ferencz	2	2	3	3	3	3	2	3	1
Ficker Péter	3	3	3	4	3	3	2	2	1
Foszt Péter	2	3	3	3	3	3	2	1	1
Glázi János	2	2	2	2	2	3	2	2	1
10 Glázi Miklós	2	2	2	2	3	3	2	3	1
Hollóssy Károly, helv.	2	2	3	3	3	4	3	3	1
Juhász Antal	2	2	2	2	2	2	3	2	1
Jung Ádám, ism.	2	3	3	4	3	3	3	3	2
Jung Mátyás	1	1	1	1	1	1	1	1	1
15 Kálmán Nándor, izr.	3	3	4	4	4	4	3	—	2
Kálnai Dezső, izr.	1	2	2	3	2	3	2	3	1
Klauber Vilmos, izr.	1	2	2	3	3	3	2	3	2
Klein János, izr.	3	2	2	3	3	3	1	3	2
Kleininger Miklós	3	2	3	3	1	3	1	3	1
20 Klumak Richárd	2	2	2	1	1	2	2	2	1
Kohn Ignác, izr.	3	2	3	3	2	3	2	2	1
Konrád György	2	3	3	3	3	3	3	1	1
Koreck Aurél	2	2	3	2	3	3	2	3	2
Kuhn György	1	3	4	3	3	3	3	2	1
25 Kurczenberger János	3	3	3	4	2	3	2	3	2
Laczkó János, gör. kel.	1	2	2	1	1	2	1	1	1
László Géza	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Lázár Antal	3	3	4	3	3	3	3	4	1
Meiszner Ottó	3	3	3	3	2	3	1	1	1
30 Mengay Adolf	2	2	2	2	3	3	2	2	1
Mogán Béla, izr.	3	1	1	1	1	1	1	1	1
Móga László, gör. kath.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Miklós Gyula, ism.	3	2	2	3	1	3	2	3	1
Nagy Ferencz	2	2	3	3	3	3	2	3	1
35 Neumann János	2	3	3	3	4	4	3	3	1
Novák Elemér	2	3	3	3	3	3	2	3	1
Oppelez Károly	2	3	3	2	3	2	2	3	1
Orbán Imre, helv. ism.	3	3	3	4	4	3	3	3	2
Papp Menyhért	2	2	2	3	3	2	2	3	2
40 Pálincás József	2	3	4	4	3	3	3	3	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Szépírást		Tornázás
Plesz Mór, izr.	2	2	2	3	3	2	1	3	1
Podmaniczky Károly br., ág.	2	2	2	2	3	3	2	3	2
Pollák Bernát, izr.	3	2	3	3	3	3	2	2	2
Pollák Ernő, izr.	2	2	2	3	2	2	2	3	1
45 Popov Simon, gör. kel.	2	3	3	2	3	3	2	1	1
Putics Dezső, gör. kel. . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Raniszavlyevics Döme gör. kel.	3	3	3	2	3	3	3	2	2
RácZ József	3	3	4	4	4	4	3	4	2
Recktenwald Kristóf	1	1	2	1	1	2	1	2	1
50 Rósa Pál, izr.	3	2	3	3	1	2	2	3	2
Schäfer Ferencz	2	3	3	3	2	3	2	3	1
Schlesinger Andor, izr.	2	1	1	1	1	2	1	3	1
Schneider Gyula, helv.	1	1	2	1	2	2	1	2	1
Schön Károly	2	3	3	2	3	3	2	2	1
55 Sextius József	3	3	4	4	3	3	3	3	2
SpécZ Gyula	3	3	4	4	4	3	3	1	1
Száva László, gör. kath.	3	3	4	4	4	4	3	3	2
Szedő Géza, izr.	2	3	3	3	3	4	2	2	1
Thomay Béla, ágost.	1	1	2	2	1	2	1	2	1
60 Tóth Béla, ágost.	1	2	4	3	4	3	2	3	1
Tökölyi Lajos	1	2	2	3	1	3	2	3	1
Török László	1	3	3	3	3	3	3	2	2
Vlasics Károly	2	2	3	3	2	3	2	3	2
Vuchotics Sándor	2	2	2	3	1	2	2	2	1
65 Weinstein Mihály, izr.	3	3	3	4	3	4	3	4	2
Weiszberger Andor, izr.	1	3	3	3	3	3	3	4	2
Wolf Jenő, izr.	3	2	3	2	3	3	3	3	1
Zombory Gyula	3	3	4	3	4	3	3	2	2
<i>Kimaradtak:</i>		<i>Vizsgálatlan maradt:</i>							
Almay János.	Wilcsinszki Károly.								
70 Hammer Ferencz.	Winter Emil, izr.								
Juhász Oszkár.									
Kiss Ernő.									
		Összesen: 74.							

Második B. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								
	Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Szám tan	Rajzoló mértan	Szépírá s	Tornázás	Megaviselet
Andres Ferencz	1	1	1	2	1	1	2	1	1
Apczy Ernő	1	1	1	2	2	1	2	1	1
Aubermann Miklós	1	1	1	2	2	2	2	2	1
Ballif Frigyes	2	3	4	4	4	3	3	3	2
5 Bozóky Mihály	1	1	1	1	2	1	2	3	1
Csala Lajos	1	1	2	3	2	3	3	3	1
Daka József	2	3	4	4	4	4	3	2	2
Dama Henrik	1	2	2	2	3	2	2	2	1
Deutsch Dezső, izr.	1	3	3	3	4	3	3	4	2
10 Dimitrievich Csedomir, gör. kel.	1	1	2	2	3	2	3	3	1
Eördög Zoltán, ágost.	2	3	4	3	3	3	3	3	2
Ernszt Károly, izr.	2	2	3	4	4	4	3	4	2
Eusch János	1	2	2	2	3	2	2	3	1
Frecot Miklós	1	1	1	2	3	2	2	2	1
15 Gömöri László, izr.	1	3	4	3	3	2	3	2	2
Grünzweig Ádám	2	3	4	3	3	3	2	3	2
Hreblai László	1	2	3	3	2	2	2	2	1
Kellner Ottó, izr.	1	3	3	3	4	3	4	3	2
Kertész József	3	3	4	4	3	4	1	2	2
20 Kis Arthur	1	1	1	1	1	2	3	2	1
Kis Mihály	1	2	3	3	2	2	3	1	1
Klein Márk, izr.	3	3	3	4	4	3	4	3	2
Kordás Antal	1	2	2	1	1	2	3	2	1
Korpássy Elemér	1	1	2	2	2	2	3	2	1
25 Kotányi István, izr.	1	1	2	1	2	2	3	2	1
Kovács Mihály	3	3	4	4	4	4	3	3	2
König Ernő, izr.	2	2	2	2	3	3	3	2	1
Krepsz Iván	2	2	3	3	2	3	2	2	1
Kreuter János	2	3	3	4	3	4	3	3	2
30 Krucsay Kamill	1	1	2	2	3	1	3	2	1
Landa Ferencz	1	1	2	1	3	2	3	2	1
Lidolt Ferencz	1	1	2	1	1	2	2	2	1
Magyar János	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Mann Kálmán	1	1	2	2	2	1	2	1	1
35 Maurusz János	2	2	2	2	3	3	2	3	1
Martin Ferencz	1	2	2	1	1	1	2	1	1
Mátyás Árpád	3	3	4	3	3	3	4	4	2
Metzler Gusztáv	3	3	4	4	4	4	3	3	2
Molnár István	3	3	4	4	4	4	2	3	2
40 Muskó János	3	3	3	4	3	3	2	3	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépírás		Tornázás
Nagy Illés	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Nagy Lajos	1	2	3	2	2	3	2	1	1
Nagy Sándor	1	2	3	3	2	2	3	1	1
Nagyiván Pál	2	3	4	3	3	3	3	3	1
45 Neszmirák Ferencz	1	1	2	2	2	2	2	2	1
Neurohr Jakab	1	2	2	3	3	3	2	2	1
Nováky István	2	2	3	3	2	2	2	2	1
Orbán Gyula, helv.	1	1	2	2	2	3	2	2	1
Pálmai Gyula, izr.	1	1	1	1	2	2	3	1	1
50 Pohl Károly	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Rados Jenő	2	3	3	3	3	2	3	2	2
Rózsa József	1	2	2	3	3	2	2	2	1
Schreiber Menyhért	1	2	2	2	3	3	1	2	1
Seeler József	1	2	2	2	3	2	2	3	1
55 Seiler Dezső, izr.	1	2	2	2	3	2	2	2	1
Somogyi József	1	2	3	2	3	2	3	3	1
Steiner Sándor	2	1	2	2	3	2	3	3	1
Stojkov János, gör. kel.	1	3	3	3	3	3	3	2	2
Straubert Jenő	1	1	2	2	2	2	2	2	1
60 Streicher Manó, izr.	1	2	2	3	4	3	2	3	1
Szabó Károly	1	2	2	3	3	2	1	2	1
Szilágyi Ferencz, helv.	2	2	2	2	3	2	2	1	1
Sztricha Sándor	1	1	2	3	2	1	2	3	1
Szücs Imre	1	1	2	2	3	2	3	2	1
65 Tarnay György	2	2	3	3	3	2	3	2	2
Tolnay Béla, izr.	3	3	3	3	3	3	4	2	2
Ulwurm Ödön	1	1	2	2	2	1	3	2	1
Wellis Lajos, izr.	3	4	4	4	4	4	4	4	2
Weinhardt Ádám	2	3	3	3	3	2	3	3	1
70 Winkler Imre, izr.	3	2	2	3	2	2	3	2	2
Zsótér József	2	2	3	3	2	2	2	2	2

Összesen : 71.

Harmadik A. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettani földrajz	Szántan	Rajzoló mértan	Tornázás	Magaviselet
Aigner Károly	1	2	2	2	1	1	2	2	2	1
Bálint József	1	3	4	4	2	3	3	3	2	1
Berwanger Henrik	1	2	2	3	2	2	2	3	3	2
Birkenheuer Mihály	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1
5 Blaustein Márk, izr.	2	3	3	2	2	3	3	3	1	2
Bosnyák József	1	2	2	2	1	1	2	2	2	1
Brandstetter Ferencz	1	3	3	4	1	1	3	3	3	1
Buzás István	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2
Csányi Mátyás, izr.	1	2	3	2	1	3	3	3	2	2
10 Csokonay Károly	1	3	3	3	1	1	3	3	1	2
Dettre Pál	1	2	2	2	1	1	2	2	2	1
Dupp Bálint	1	3	3	3	1	3	3	3	3	2
Fáber József	1	2	2	3	1	1	3	3	2	1
Franzl György	1	3	2	3	2	2	3	3	2	1
15 Fromm János, ágost.	1	2	3	3	1	1	3	2	3	1
Grünbaum József, izr.	1	2	2	2	1	2	3	2	3	1
Hartner József	1	3	3	3	2	3	3	3	2	2
Heim Ernő	1	2	3	3	1	2	2	2	3	2
Holub Dezső	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1
20 Janosevity Miklós, gör. kel. oszt.	2	3	3	3	2	3	3	3	3	1
Juhász István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Karl Ferencz, ism.	1	3	2	3	1	2	3	3	3	1
Kellner József, izr.	2	3	4	3	3	3	4	3	4	2
Keszler József	1	2	2	3	1	1	3	3	2	1
25 Kopasz János	2	3	4	3	2	3	3	3	1	2
Kovács József, helv.	2	2	2	2	1	1	2	2	2	1
Landgraf Tivadar	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Lévay László, helv.	2	3	3	3	1	1	3	2	2	1
Molnár János	2	4	4	4	3	2	4	3	2	2
30 Motika Károly	1	2	3	3	1	3	3	3	2	1
Muzsay Ferencz, helv.	1	2	1	2	1	1	2	1	2	1
Nagy István, id.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nagy István, ifj.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Pallmann Péter	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
35 Paskesz Ernő, izr.	1	2	2	2	1	2	3	2	2	1
Perhács Béla	1	2	3	2	1	1	3	2	1	1
Pick Lajos, izr.	1	2	1	2	1	1	2	1	1	1
Pintér Sándor	1	3	4	3	3	3	3	3	2	1
Pollák József, izr.	2	2	3	3	1	3	3	3	3	2
40 Popper Nándor, izr.	2	2	2	2	1	1	2	2	2	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettani földrajz	Számítan	Hajzó mértan		Tornázás
Rosenfeld Viktor, izr.	1	3	3	3	3	3	3	3	1	2
Schattelesz Ferencz, izr.	3	3	3	3	2	3	3	2	3	1
Schneider Miklós	1	3	2	3	2	2	3	1	3	1
Selmeczi István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
45 Spáth Ferencz	1	4	4	4	3	3	4	4	1	2
Stern Ernő, izr.	3	3	4	4	4	3	4	4	3	2
Szabó András	1	3	4	3	1	3	3	3	3	1
Szabó László	2	3	3	3	1	1	3	3	2	1
Szivessy Tibor, izr.	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1
50 Szórád Pál	1	2	2	2	1	3	3	2	2	1
Sztriha Kálmán	1	2	2	2	1	1	2	1	1	1
Takács Lajos	1	3	4	4	3	3	4	4	3	2
Tajthy László	1	2	3	3	1	3	3	3	3	2
Tonheiszter József	1	2	3	3	2	3	3	2	1	2
55 Tóth József, ism.	1	3	4	4	3	3	4	4	2	1
Ürmösy Sándor, unit.	3	3	4	4	2	3	4	4	3	1
Valentiny Károly	1	2	2	2	1	2	3	1	2	1
Vály Miklós	1	2	3	3	1	2	3	3	2	2
Weidner Ferencz	1	3	2	4	3	2	3	3	3	2
<i>Kimaradtak :</i>										
60 Berger Aladár.										
Dömötör János.										
Klein Sándor, izr.										
<i>Magántanulóik :</i>										
		Bárány Lajos, izr.								
		Báró Gerliczy Felix.								
65 Gyuritzza Olga, ágost.										
Összesen : 65.										

Harmadik B. osztály.

A tanuló neve és vallása, öszöntődíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									Magaviselet
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettani földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	
Ábrahám János	2	3	4	4	3	2	2	3	3	1
Bayer Miklós	1	3	3	3	3	1	2	3	1	1
Bendesy György	1	2	2	3	2	2	2	3	3	2
Beyer Adolf	1	3	1	3	2	1	2	3	3	1
5 Bieber Károly	1	2	1	3	3	1	1	2	3	1
Bohus Elemér	2	3	3	4	3	2	3	3	2	1
Bokor József	2	3	4	4	3	2	3	3	3	2
Busa Gyula	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2
Dékány Imre	1	3	3	3	1	2	2	3	3	1
10 Drozdik Gyula	1	2	2	3	2	2	2	3	3	1
Dürr József	1	3	1	3	3	1	2	3	—	1
Eisner Manó, izr.	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
Faragó Mihály	1	2	2	2	2	2	3	3	1	1
Friedmann Dezső, izr.	1	2	3	3	3	3	2	3	2	1
15 Gottlieb Arthur, izr.	3	2	3	3	2	1	1	3	3	2
Haber Antal	2	3	4	4	4	3	4	4	4	2
Hauer Dezső	2	3	3	4	2	3	3	3	1	2
Heinrich Kálmán, hely.	3	3	3	4	2	2	2	3	2	2
Huller Antal	1	3	3	3	3	1	1	2	—	1
20 Kalmár Szilveszter	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1
Kehrer József	1	3	1	4	2	3	3	3	3	1
Kertész János	1	2	3	3	2	2	2	3	2	1
Kiss Antal	1	2	3	3	2	2	3	3	2	1
Klein Ferencz, izr.	1	3	3	3	2	2	3	2	1	1
25 Kleits Ádám, ism.	2	3	3	4	3	2	3	3	3	1
Kohn József, izr.	1	2	1	2	2	1	2	2	3	1
Konrád Alajos	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1
Kosóczki Ferencz, ism.	1	2	3	3	2	2	3	3	2	2
Kovács Mihály	1	2	1	1	1	2	1	3	2	1
30 Krón Béla, izr.	1	2	3	2	1	1	2	2	2	1
Lakatos Károly	1	2	2	4	3	1	3	3	3	1
Lakó József	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1
Lamper Imre	1	2	3	2	1	1	2	2	2	1
Laskovits János	1	1	2	2	1	1	1	1	2	1
35 Lázár Antal, izr.	1	1	1	3	2	2	2	3	2	2
Lázár Ernő, izr.	1	2	1	3	2	2	2	3	—	1
Löbl Sándor, izr.	2	2	2	3	1	1	1	1	2	1
Nagy Sándor, hely.	3	3	3	3	3	2	2	3	3	1
Oross Sándor	2	3	3	4	2	2	3	4	3	2
40 Petró József	1	3	3	3	2	3	3	3	3	1

A tanuló neve és vallása, öszöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettani földrajz	Szántan	Rajzoló mértan	Tornázás	Magaviselet
Polyák Mihály	1	3	3	3	2	2	3	3	2	1
Prodanovits Miklós, gör. kel.	1	2	2	3	3	1	1	3	3	1
Schwarz Vilmos, izr.	2	3	4	4	4	2	3	4	3	1
Schweitzer József, izr.	2	2	3	4	1	3	3	3	3	1
45 Singer Jenő, izr.	1	3	3	3	3	2	3	3	3	1
Skultéty Árpád	1	3	3	3	2	2	3	3	2	1
Sukovics Kálmán	1	2	3	2	2	1	2	2	2	1
Szakáll József	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1
Szalay János	1	2	3	3	2	2	3	3	2	1
50 Szibinkies György, gör. kel.	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Szűcs Lajos	1	2	3	3	2	2	3	3	3	1
Tarcsányi Kálmán	1	2	3	3	2	2	3	2	2	2
Telbisz Péter	1	3	3	3	3	1	3	3	2	1
Tóth Kálmán	1	2	3	3	2	2	2	3	2	2
55 Turánszky Péter	1	3	3	4	2	3	3	2	2	1
Vajda János	1	3	3	4	3	2	3	4	3	2
Varga Lükács	1	1	2	2	2	1	3	1	2	1
Venetianer Frigyes, helv.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Vetye Ferencz	1	2	1	3	2	2	2	2	2	1
60 Waldner Ádám	1	4	3	4	2	3	3	3	1	1

Kimaradt:

Böröcz László, ism.

Összesen : 61.

Negyedik A. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztündíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									Magaviselet
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettud.	Algebra	Rajzoló mértan	Tornázás	
Barna Nándor	1	2	2	3	2	3	3	3	3	1
Bárkányi Ödön	1	1	2	2	1	1	2	1	2	1
Braun Endre, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Büchler Géza, izr.	2	2	1	3	2	2	2	2	2	1
5 Cherrier János	2	2	3	3	3	1	2	3	3	1
Dezső József	1	2	2	3	2	1	3	3	3	1
Eichenbaum Ferencz, izr.	2	2	3	2	2	1	2	4	3	1
Elmer Péter	1	3	2	3	2	1	3	3	1	1
Fischer Ödön, izr.	1	1	1	1	1	1	1	2	3	1
10 Földes Zoltán, izr.	1	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Frisch József	1	3	3	3	2	2	3	3	2	1
Gál Emil	2	2	3	3	2	2	3	2	1	1
Gedeon Richárd	1	2	3	3	3	2	3	3	2	2
Gönczy László	1	2	3	3	1	2	3	2	3	1
15 Grogloth János	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Gyurkítza Miklós	2	3	3	3	3	2	2	3	3	2
Herczogh Gyula, ágost.	2	1	2	2	1	1	2	2	2	2
Hreblay Kálmán	2	2	3	3	1	1	3	2	3	1
Hubacsek Kálmán	1	3	3	3	2	2	2	2	3	1
20 Issekutz Gergely	1	1	2	2	1	1	2	2	2	1
Kirch János	2	3	3	3	3	2	2	2	3	2
Kiss Elemér	1	3	2	4	3	3	3	2	3	2
Kis István	1	1	2	2	1	1	2	1	1	1
Koreck Iván	1	1	2	2	1	1	3	2	2	1
25 Kőrösy László	1	3	3	3	3	3	3	3	4	1
Landgraf Rezső	2	2	2	3	1	2	2	3	1	1
Latinovits Marius	1	2	3	3	2	2	3	3	2	2
Lázár László	1	2	1	2	1	1	1	1	2	1
Makra Szilveszter	1	2	2	3	2	2	2	3	2	1
30 Nagy István	2	2	2	2	2	2	1	3	2	1
Nagy László	1	1	2	2	1	1	2	1	2	1
Návay László	1	1	2	2	1	1	1	2	—	1
Orbán Henrik, helv.	3	3	4	3	2	2	3	3	3	1
Pálffy Ferencz	1	2	2	2	2	1	2	1	1	1
35 Podlussányi Dezső	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Pulitzer János, izr.	1	2	2	3	2	2	2	3	3	1
Rozenstengl Péter	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Schaefer László	2	3	3	3	3	1	3	3	3	1
Schultheisz Károly	1	3	3	3	1	1	2	2	3	2
40 Schwarz Béla, izr.	1	2	2	2	3	2	2	2	2	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	• T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettudj	Algebra	Rajzoló mértan		Tornázás
Seiler Jenő, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1
Skultéty Dezső	1	3	3	3	2	3	2	2	2	1
Straubert Béla	1	2	3	3	3	1	3	3	2	1
Sümege Gyula	2	3	3	3	2	2	3	3	1	1
45 Székessy Ferencz	1	3	3	3	2	2	2	2	3	2
Szóll Ákos, helv.	1	1	1	2	1	1	2	2	2	1
Szívessy Lehel, izr.	2	2	2	3	2	2	2	2	2	1
Sztolár Gyula, ágost.	2	2	3	3	2	2	2	3	3	1
Timpauer Géza	2	3	3	3	3	1	3	3	3	1
50 Tolnai Károly	1	3	3	2	2	1	3	2	2	1
Tóth Géza	1	3	3	3	2	1	3	3	3	1
Tóth Gyula, ágost.	1	1	2	2	1	1	2	3	2	1
Török Béla	2	3	4	3	2	3	3	3	2	1
Trischler Lajos	1	2	2	3	1	1	2	2	2	1
55 Valentiny Antal	1	1	2	1	1	1	2	2	3	1
Végh Guidó	2	2	2	3	2	2	3	3	2	2
Vingai József	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1
Wagner Gyula	1	2	2	3	1	1	1	1	2	1
Winter Géza, izr.	2	2	2	2	3	2	2	3	2	1
60 Zápory Viktor, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Kimaradt: Bitó György.

Meghalt: Szabó János.

Magántanuló: Gyuritz Olga, ágost.

Összesen: 63.

Negyedik B. osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettud.	Algebra	Rajzoló mértan		Tornázás
André János	1	2	2	3	2	2	3	1	1	1
Berecz János	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Berger István	1	2	1	2	2	2	2	1	1	1
Bédák István	1	1	2	4	1	1	3	2	2	1
5 Bizek Dezső	1	2	3	3	1	1	3	2	2	2
Boros Béla	1	2	3	3	2	1	3	2	1	1
Bozsoszku Jusztin, gör. kel.	1	2	3	3	2	1	3	2	1	1
Brandstetter József	2	3	1	3	3	1	3	2	3	1
Büchler Henrik, izr.	3	3	3	3	2	1	3	3	1	2
10 Csikós Mihály	2	2	3	4	2	2	3	3	3	1
Égler Péter	1	1	1	3	2	1	3	1	2	1
Hegedüs Ferencz	1	2	3	3	2	1	3	2	3	1
Hevesi György, izr.	3	2	2	3	3	2	3	3	3	1
Héja József	1	1	2	2	3	2	3	3	2	1
15 Horváth Ferencz	1	2	3	3	2	2	3	1	2	1
Jankovics Béla, gör. kel.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Juhász Gyula	1	1	2	2	1	1	2	2	2	1
Jungen Aladár	1	2	2	2	1	1	2	2	2	1
Jungen Emil	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1
20 Katona Dávid, izr.	1	3	2	2	2	3	3	3	3	1
Káló István	1	2	3	3	2	1	3	2	3	1
Kertész Ferencz	1	2	2	3	1	2	3	2	3	1
Kis Andor, izr.	2	2	3	4	3	2	3	3	3	1
Kohl Ádám	2	2	1	3	2	1	3	2	2	1
25 Kohn Béla, izr.	1	2	2	2	3	1	3	2	3	1
Kovács Antal, helv.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kratochvill Lajos	2	2	1	3	2	2	3	3	2	1
Kron Jakab	1	1	1	3	1	2	2	1	2	1
Landeszberg Jenő, izr.	1	2	2	2	1	1	3	3	2	1
30 Laux József	1	1	1	3	1	1	1	2	2	1
Liliom István	1	2	2	3	2	3	3	3	2	1
Lindl Zsigmond	1	2	2	3	2	2	2	2	2	1
Luniacsek Albert	1	2	2	3	2	1	3	2	3	1
Malina Lajos	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1
35 Mogán Ákos	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nagy Gyula, helv.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nátafalussy István	1	1	2	2	1	1	2	3	—	1
Osztie István	1	3	2	4	3	2	3	3	2	1
Perhács Gyula	1	3	3	3	2	2	3	2	1	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettudj	Algebra	Rajzoló mértan		Tornázás
40 Pintér Ferencz	1	1	2	3	2	1	2	2	2	1
Pollák Béla, izr.	2	2	2	2	3	1	3	3	3	1
Popovits Radován, gör. kel.	2	3	3	4	3	2	3	3	3	1
Rajner Ferencz	1	2	3	3	3	1	2	2	3	1
Rácz József	1	3	3	3	2	1	3	3	3	1
45 Redlich Samu, izr.	3	3	2	3	3	1	3	4	3	2
Rényi Dezső	2	2	3	3	3	2	3	2	1	1
Rényi Jenő	1	1	2	3	3	1	2	1	1	1
Rostos Nándor, izr.	3	3	2	3	2	2	3	4	4	2
Schlesinger Ernő, izr.	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1
50 Schweiger Béla	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Srányi János	2	2	2	3	3	2	3	3	3	2
Stumpf Kálmán	2	3	3	3	2	3	3	3	3	1
Szénásy László	2	2	2	2	2	1	2	2	1	1
Szűts Endre	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1
55 Takács Ernő	1	1	2	3	2	2	3	2	2	1
Todorov Szvetozár, gör. kel.	1	3	3	4	3	3	3	3	3	2
Vedres Béla	1	2	3	3	2	2	3	3	3	2
Weisz Lajos	2	2	3	3	2	2	3	3	3	1

Vizsgálatlan maradt: Bradvarovits Milán, gör. kel.

Meghalt: 60 Ökrös Ferencz.

Összesen: 60.

Ötödik osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k											
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Magyar irod. olvas- mány, görög irod. és művelődés tör- ténélem	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Szabadkezi és geometriai rajz	Tornázás	Magaviselet
Ajváz Bogdán, gör. kel.	1	1	2	2	2	—	2	2	1	—	2	1
Andrássy Kálmán . . .	1	2	4	3	3	—	2	2	3	—	2	1
Árvay Ferencz	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1
Bacsó Gyula	1	1	2	1	1	—	1	1	2	—	1	1
5 Balta Coriolan, gör. kel.	1	1	2	3	—	1	1	1	1	3	2	1
Bérczi Géza	1	3	2	3	—	3	2	2	2	1	3	1
Bieber Mátyás	1	1	1	2	2	—	1	1	1	—	2	1
Bistyák Ferencz	2	2	4	3	—	2	2	2	3	2	3	1
Blau Henrik, izr., ism.	1	2	3	3	—	1	3	3	2	2	3	2
10 Bogcha Imre	1	2	3	3	—	2	2	2	3	3	3	1
Bózsó Ferencz	2	3	3	3	3	—	3	3	3	—	1	1
Böck Rezső	1	1	2	2	2	—	1	1	2	—	2	1
Bundi János	1	2	2	2	2	—	1	1	2	—	2	1
Csonka Ferencz, öszt.	1	1	2	1	1	—	1	1	2	—	—	1
15 Csöke Imre	1	1	2	2	2	—	2	1	2	—	—	1
Deutsch Dezső, izr. . .	1	2	3	3	3	—	2	2	3	—	3	1
Deutsch Nándor, izr. .	1	1	3	4	3	—	2	1	3	—	—	1
Domokos László, helv., öszt.	2	2	3	3	—	3	3	1	2	1	3	1
Donawell János	1	3	3	3	3	—	2	3	3	—	2	1
20 Dudás György	2	3	3	3	3	—	1	1	3	—	2	1
Ernszt György	1	1	2	2	2	—	1	1	3	—	2	1
Fráter Zoltán	1	1	2	2	—	1	2	1	1	1	2	1
Gabriel József	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1
Germarz Ferencz	1	2	2	3	—	2	2	1	3	2	1	1
25 Grasselly Károly . . .	1	2	3	3	3	—	2	2	1	—	2	1
Griffel Lajos	1	2	3	3	3	—	3	2	2	—	2	1
Hahn Alajos	1	2	2	2	2	—	2	2	2	—	2	1
Halál József	1	2	2	2	2	—	2	1	2	—	1	1
Harcz János, ism. . . .	2	3	4	3	—	3	3	2	2	2	1	2
30 Hochstrasser Miklós .	1	1	1	2	2	—	1	2	3	—	2	1
Huszka Ernő	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	2	1
Járosy Dezső	1	2	1	3	3	—	3	2	2	—	3	1
Kásztner Imre	2	4	4	4	—	3	3	3	3	4	3	2
Kleits János	1	2	2	3	3	—	2	2	3	—	2	1
35 Koczka Elemér, izr. . .	1	1	2	2	2	—	1	2	2	—	2	1
Kohn Emil, izr.	1	1	1	2	2	—	1	1	2	—	2	1
Kohn Samu, izr.	3	3	4	4	—	3	3	3	3	3	3	2
Kordás Pál	1	2	3	3	—	2	2	2	1	1	3	1
Kron Imre, izr.	2	2	3	3	3	—	2	1	3	—	2	1
40 Lakatos Géza	2	2	4	4	—	2	3	3	3	3	3	1

A tanuló neve és vallása, öszöntődíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k											
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Magyar irod. olvas- mány, görög irod. és művelődés törté- nelém	Történelem	Természettudj	Mennyiségtan	Szabadkézi és geometriai rajz	Tornázás	Magaviselet
Lévay Ferencz, helv. . .	1	3	4	3	—	2	2	2	3	3	2	1
Lischerong Mátyás . . .	1	2	2	3	3	—	2	1	2	—	3	1
Löffler Géza, izr. . . .	2	1	1	3	3	—	2	2	2	—	2	1
Lukhaub Gyula	1	2	1	2	2	—	1	1	1	—	2	1
45 Mazanecz Aladár	2	2	3	3	3	—	3	2	3	—	3	2
Mogán István, izr.	1	1	2	2	2	—	1	2	2	—	1	1
Nekich Richard	1	2	3	3	2	—	1	1	2	—	1	2
Nemecskay Ede	2	2	2	3	3	—	3	2	2	—	3	1
Niklos Károly	1	1	2	3	2	—	1	1	2	—	1	1
50 Ördögh Lajos	1	2	3	2	2	—	3	2	2	—	3	1
Pap András	2	2	3	3	—	3	3	1	3	2	3	1
Paulovits Sándor, gör. kel.	2	3	3	3	—	2	3	3	3	3	—	2
Pálffy Sándor	1	1	1	2	2	—	1	1	1	—	1	1
Plesz József	1	1	1	2	2	—	1	1	2	—	2	1
55 Ring György	1	2	3	3	—	2	2	1	3	2	3	2
Rózsa József	2	2	3	3	3	—	3	3	3	—	2	1
Römer Domonkos	1	2	2	2	1	—	2	1	2	—	1	1
Schaar Kornél, izr.	1	1	1	2	2	—	1	2	2	—	2	1
Schmidt Imre	2	2	2	3	3	—	3	1	3	—	1	1
60 Sebestyén István	1	2	1	1	2	—	1	1	1	—	1	1
Strubert Jakab	1	1	1	2	2	—	1	1	1	—	1	1
Sümegei Ödön	1	3	4	4	—	3	3	3	3	3	3	2
Szabó Frigyes, izr.	2	3	3	4	—	2	3	3	3	2	1	2
Szabó Gyula	1	1	2	2	—	1	1	1	1	1	2	1
65 Szabó József	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1
Szénásy György	2	3	4	4	—	3	3	2	3	3	2	1
Timpauer Lajos	1	2	2	3	—	1	3	1	2	3	3	1
Tóth Gyula	1	1	3	3	3	—	1	1	3	—	2	1
Tóth Imre	2	3	3	3	3	—	3	3	3	—	3	1
70 Vály Viktor	1	3	3	3	—	3	3	2	3	2	2	1
Várkonyi István	1	2	3	3	2	—	3	2	3	—	3	1
Zacharia Emil, gör. kel., öszt.	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1

Vizsgálatlan maradt:

Grün Vilmos, izr., ism.

Összesen: 73.

Hatodik osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k											
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Magyar irod. olvas- mány, görög irod. és művelődés tör- ténelem	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Szabadkézi és geometriai rajz	Tornázás	Magaviselet
Altenbach József	1	3	2	3	3	—	2	2	2	—	2	1
Auer György	2	3	3	4	—	3	3	3	3	3	2	2
Becker János	1	1	1	2	1	—	1	1	1	—	2	1
Beleszlin Vlad., gör. kel.	1	2	3	3	3	—	3	2	3	—	3	1
5 Benisch Arthur	1	1	2	2	1	—	1	1	2	—	2	1
Bohn Antal	1	2	1	3	3	—	3	2	2	—	2	1
Bosnyák László	1	2	3	2	3	—	2	1	2	—	2	1
Csuncsics Béla	2	3	3	3	3	—	3	3	3	—	2	1
Dettre István	2	3	3	3	3	—	2	2	3	—	3	1
10 Drágits Vladimír, gör. kel.	1	2	1	3	2	—	2	1	1	—	1	1
Dutschák András	1	1	1	2	2	—	2	1	2	—	2	1
Erőskövy Dezső	1	2	3	2	—	2	3	3	3	3	3	2
Gábrriel János	1	2	1	3	3	—	2	1	2	—	—	1
Glász Máttyás	2	2	3	3	—	2	2	2	3	2	3	1
15 Gombkötő Antal	1	2	2	2	3	—	2	2	3	—	2	1
Gombos Lajos	1	2	2	2	—	2	2	1	2	2	2	1
Gönczi Lajos	1	2	2	2	2	—	2	1	2	—	1	1
Gribács Lajos	2	3	2	3	3	—	2	3	3	—	2	1
Gruber Jenő	2	3	3	3	3	—	3	2	2	—	3	1
20 Hacker Ödön, izr.	2	2	2	3	—	1	1	1	3	3	3	1
Herczogh Árpád, ágost.	1	2	2	2	3	—	1	1	1	—	2	1
Hetyey Gyula, ágost.	1	3	2	3	—	2	2	1	3	3	3	1
Hirsch József	1	2	2	2	—	3	2	3	3	2	2	1
Hojó István	1	2	2	3	3	—	1	2	2	—	3	1
25 Hummel Vilmos	1	2	1	2	2	—	2	2	1	—	2	1
Ivánkoviés Imre	2	3	3	3	—	2	3	1	3	2	2	1
Jójiárt József	2	3	3	3	2	—	3	3	3	—	2	2
Katona András	2	3	3	3	3	—	3	3	3	—	2	1
Kelemen Kálmán, izr.	2	2	2	2	2	—	1	1	3	—	3	1
30 Kelsch Péter	1	2	2	3	2	—	1	2	2	—	2	1
Kiss Ferencz	1	2	2	2	2	—	3	2	2	—	2	1
Knöpfier Rudolf, izr.	2	2	2	2	2	—	3	2	3	—	1	1
Kőhegyi Andor, hely.	1	3	2	3	—	2	3	3	3	3	3	2
Leichnam Miklós	1	2	2	3	3	—	2	1	2	—	1	1
35 Luczay Livius, gör. kel. öszt.	1	2	3	3	—	1	2	1	2	2	1	1
Lulay Máttyás	1	2	2	2	2	—	2	1	2	—	2	1
Magarasevits Leont., gör. kel.	1	3	2	3	—	1	2	2	3	1	2	1
Mayer György	1	3	2	3	—	—	2	2	3	2	2	1
Márki Imre	1	1	3	3	2	2	2	1	2	—	3	1
40 Mihályffy László, öszt.	1	1	1	2	—	3	1	1	1	2	2	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k										Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Magyar irod. olvas- mány, esszé irod. és művelődés tőr- ténelm	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Szabadkézi és geometria rajz		Tornázás
Miskolczi István . . .	1	2	2	2	2	—	1	1	2	—	1	1
Nagy Lajos	2	3	3	4	—	1	3	2	3	2	3	1
Orbán Károly, helv. . .	2	2	2	3	3	—	2	1	2	—	2	1
Papp István	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	2	1
45 Pekl Mihály	1	1	2	2	2	—	2	2	2	—	2	1
Pintér József	1	2	2	2	2	—	2	1	2	—	1	1
Pollák Lajos, izr. . . .	1	2	2	3	3	—	2	2	3	—	3	1
Reök István, ágost. . .	1	2	2	2	3	—	2	2	3	—	2	1
Rósa Ernő, izr.	2	3	2	3	—	2	2	1	2	2	2	1
50 Rózsa János	1	2	2	3	3	—	2	1	2	—	2	1
Schaar Elemér, izr. . . .	1	2	3	2	—	2	2	1	1	1	3	1
Schauer Gábor	1	2	2	3	—	2	2	2	3	3	2	1
Schütz Antal	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1
Simon Kálmán	1	1	3	2	3	—	2	1	2	—	2	1
55 Sőregi Mátyás	1	1	2	2	2	—	1	1	2	—	2	1
Takács Lajos	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1
Timcsák Béla	1	2	3	3	—	1	1	1	1	1	1	1
Traum Péter	1	1	1	2	2	—	1	1	1	—	2	1
Vőneki Antal	1	2	2	2	—	1	2	1	2	1	2	1
60 Widter Hermann	1	2	1	2	2	—	1	1	2	—	2	1
Wirth Henrik	1	2	2	3	—	2	2	2	3	2	2	1
Wolf József, izr.	1	2	2	3	3	—	2	2	3	—	3	1
Zsótér Ferencz	1	2	2	3	3	—	2	1	2	—	2	1

Kimaradt :

Fetth János.
Nyáry Viktor.

Magántanuló :

Fried János, izr.

Vizsgálatlan maradt :

Szűcs János.

Összesen : 67.

Hetedik osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k											
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Magyar irod. olvas- mány, görög irod. és művelődés törté- nelmének	Földrajz	Természettan	Mennyiségtan	Ábrázoló mértan	Tornázás	Magaviselet
Andrássy Ákos	1	2	3	4	3	—	2	2	2	—	1	1
Ádám Gyula, gör. kel.	2	3	4	4	—	3	2	3	3	3	2	1
Bánszky Mátyás, ágost.	1	2	2	2	—	1	2	1	3	2	3	1
Brommer Ödön	1	2	1	2	2	—	1	2	3	—	3	1
5 Búza László	1	3	3	3	3	—	2	3	3	—	3	1
Csersei Gedeon	2	3	3	3	3	—	3	3	3	—	3	1
Csernyi Kálmán	1	2	1	2	—	1	2	1	2	2	2	1
Csoma István, helv. . .	2	3	3	3	—	3	3	3	3	3	2	1
Czibula Antal	2	2	3	3	3	—	2	3	3	—	3	2
10 Deffert Miklós	1	3	3	4	4	—	3	2	3	—	—	1
Deli Győző	1	2	2	3	2	—	2	2	2	—	—	1
Deutsch Lajos, izr. . . .	3	3	2	2	—	2	2	2	2	3	3	2
Dékány János	1	1	2	2	2	—	2	1	2	—	2	1
Dózsa Imre, izr.	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	2	1
15 Döme Gyula, helv. . .	1	3	2	3	—	2	3	2	3	2	1	2
Engel Sándor, izr. . . .	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	2	1
Erdélyi Sándor, ism. . .	1	3	4	4	—	2	3	3	3	2	1	2
Faludy Ferencz	1	1	2	2	1	—	2	1	1	—	2	1
Fein Miksa, izr.	3	3	2	3	—	2	3	3	4	3	—	2
20 Fodor István, ágost. .	1	2	3	3	3	—	2	2	3	—	3	1
Frey Ferencz	1	2	1	2	3	—	2	3	3	—	2	1
Fridrich András	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1
Gartlgruber Mihály . . .	2	3	2	4	—	3	3	3	4	3	3	1
Gerber Hugó	1	1	1	2	1	—	1	1	1	—	2	1
25 Geyer Henrik, helv. . .	1	1	1	2	1	—	1	1	1	—	2	1
Gönczi Elemér, izr. . . .	1	2	2	3	—	3	3	3	3	—	3	1
Grüner Manó, izr.	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	2	1
Hentz Károly	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1
Hodács Ágoston	1	1	2	1	2	—	2	3	3	—	2	1
30 Hubacsek Béla	1	2	3	2	—	1	3	2	2	2	3	1
Jantsovits Jenő, ágost. .	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	2	1
Klein Ákos, izr.	2	3	3	2	2	—	3	2	3	—	3	1
Klein Oszkár, izr.	2	3	3	2	2	—	2	2	3	—	3	1
Kovács József	1	2	1	2	—	3	3	3	3	—	2	2
35 Kutni Gyula	1	3	3	2	2	—	2	2	3	—	2	1
Ladányi Vincze	2	3	2	3	3	—	3	3	4	—	1	2
Leitner Kálmán	1	1	1	2	1	—	2	1	1	—	2	1
Martinu Lajos	1	2	2	3	2	—	1	2	3	—	2	1
Mészáros Kálmán	1	2	3	3	3	—	2	2	3	—	2	2
40 Mičik Lajos	2	3	3	3	2	—	3	3	4	—	1	2

A tanuló neve és vallása, ösztündíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k											
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Magyar irod. olvas- mány, görög irod. és művelődés törté- nete	Földrajz	Természettan	Mennyiségtan	Ábrázoló mértan	Tornázás	Magaviselet
Mosonyi Emil, izr. ism.	3	2	3	3	—	1	3	3	3	2	1	2
Muszler János . . .	1	2	2	3	2	—	2	1	2	—	3	1
Perhács Sándor . . .	1	2	2	2	2	—	2	2	3	—	1	2
Plechl József, öszt. . .	1	1	1	2	1	—	1	1	2	—	2	1
45 Polgár Péter, helv. . .	1	2	3	3	3	—	1	3	3	—	2	1
Robicsek Henrik, izr. . .	2	2	3	2	2	—	2	3	3	—	2	2
Rósa Lajos, izr.	1	2	2	2	2	—	3	2	2	—	2	2
Rosenfeld Richárd, izr.	2	3	2	4	3	—	3	3	3	—	3	2
Salamon Gyula	1	1	2	1	1	—	2	1	1	—	2	1
50 Schreiber Jakab	1	3	2	3	3	—	2	2	3	—	3	1
Sonnenfeld Arthur, izr.	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	2	1
Spitzer József, izr. . . .	1	1	1	1	1	—	1	2	2	—	—	1
Szárnyas Kálmán	1	1	2	2	1	—	1	2	2	—	2	1
Szegheő Gábor, izr. . . .	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1
55 Szigeti Károly, izr. . . .	3	3	3	3	3	—	3	3	3	—	3	2
Takács Antal	1	1	2	2	—	1	2	3	3	2	2	2
Telbisz Jenő	1	1	1	2	2	—	2	1	2	—	2	2
Tengg Ferencz	1	1	1	2	1	—	1	1	1	—	2	1
Tóth Imre, öszt.	1	2	2	2	2	—	2	1	3	—	1	1
60 Várnay Dezső	1	1	1	2	3	—	2	1	2	—	2	1

Kimaradtak:

Ackermann János.
Gortva Andor.
Hammer Károly.

Magántanuló:

Ofner Jenő, izr.

Összesen: 64.

Nyolczadik osztály.

A tanuló neve és vallása, ösztöndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k												
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Magyar irod. olvas- mány, görög irod. és művelődés tör- ténelem	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Ábrázoló mértan	Bölcsészet	Tornázás	Magaviselet
Balla János	2	3	4	4	—	2	3	3	3	1	3	3	1
Becker Mihály	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	2	1
Benedek Elemér	1	3	3	3	3	—	3	2	3	—	3	2	1
Bózsó Antal	2	3	3	3	3	—	3	2	3	—	3	2	1
5 Brandstetter Arthur, öszt.	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	—	1
Csányi Károly, izr.	1	1	3	3	2	—	2	3	1	—	1	2	1
Dörner Hugó	1	2	1	3	3	—	2	2	2	—	1	—	1
Eisenstein Rezső, izr.	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	2	1
Fajka Kálmán	2	3	3	3	—	2	1	3	3	3	3	2	1
10 Fráter László	1	3	3	3	3	—	2	3	3	—	2	2	1
Fromm József, ágost.	1	2	3	3	—	1	1	2	3	2	2	3	1
Gera Antal	1	2	2	2	2	—	2	2	2	—	2	2	1
Gombos Dezső	1	2	3	3	—	1	1	2	2	2	1	1	1
Horváth Dénes	1	2	3	2	2	—	1	2	1	—	1	—	1
15 Hubert Lajos	1	2	3	3	3	—	2	3	3	—	2	1	1
Jevrics Szilárd, gör. kel..	1	2	3	3	2	—	2	3	3	—	1	2	1
Kátay Ferdinánd	2	3	3	3	—	2	1	2	3	2	3	3	1
Kengyelácz Miliv., gör. kel., öszt.	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	—	1
Kiss Aladár, öszt.	1	1	2	1	1	—	1	2	1	—	1	—	1
20 Klein Andor, izr.	1	1	2	2	2	—	1	2	1	—	1	3	1
Kordás Mihály	1	2	3	3	3	—	1	2	2	—	2	1	1
Marschang József	2	3	3	4	3	—	3	3	3	—	2	1	1
Mayer János	1	2	1	2	2	—	2	1	1	—	1	2	1
Mezőffy Ágoston	1	2	3	3	3	—	2	2	2	—	2	2	1
25 Motika Adolf	1	1	2	2	2	—	1	1	1	—	1	1	1
Müller Muki, izr.	1	1	2	2	2	—	1	1	1	—	1	1	1
Nagy István	1	2	2	2	1	—	1	2	2	—	1	2	1
Parasin József	1	2	3	3	—	1	2	2	3	2	2	3	1
Rosenzweig Miklós	1	1	1	2	—	—	2	2	3	—	2	1	1
30 Scheffer Ferencz	1	2	3	3	3	—	2	3	3	—	2	2	1
Stefanovits Vilmos, gör. kel.	1	1	2	1	—	—	1	1	1	—	1	2	1
Szombathelyi Béla	1	2	2	3	1	—	3	2	3	—	2	—	1
Tauber Rezső, izr.	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	2	1
Thomay Ernő, ágost.	1	1	2	2	1	—	1	2	1	—	1	—	1
35 Timina Zoltán	2	3	3	3	2	2	2	2	2	1	2	1	1
Urbán János	1	3	3	3	—	—	2	3	3	—	2	1	1
Wagner Ede	1	1	1	2	3	—	1	1	1	—	1	3	1
Weinstein Samu, izr.	1	2	3	3	1	—	2	3	3	—	2	3	1
Winkler Sándor, izr.	2	2	2	2	2	—	1	3	3	—	1	3	1

A tanuló neve és vallása, osztóndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k												
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Magyar irod. olvas- mány, görög irod. és művelődés tör- ténélem	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Ábrázoló mértan	Bölcsészet	Tornázás	Magaviselet
40 Zimányi Gyula, oszt.	1	1	1	1	1		1	1	1	—	1	—	1
Zombori István . . .	2	3	3	4	3	—	2	3	3	—	3	2	1
Zubán Rezső	1	3	3	3	3		2	2	3	—	2	2	1
<i>Magántanulók:</i>													
Costescu Mihály, gör. kel.													
Klumak János.													
												Összesen: 44.	

B) **A nem kötelezett tantárgyakban.****I. Francia nyelv.**

(A csillaggal jelöltek haladók.)

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
III. A. osztály.			
Csokonai Károly . . .	2	Nátafalusy István . . .	2
Grünbaum József . . .	1	Takács Ernő	2
Landgraf Tivadar . . .	2	V. osztály.	
Nagy István	1	*Blau Henrik	1
5 Schattelesz Ferencz . .	2	*Germarz Ferencz . . .	2
Spat Ferencz	2	20 Huszka Ernő	1
III. B. osztály.			
Friedmann Dezső	1	Mazanecz Aladár	1
Singer Jenő	1	Mogán István	2
IV. A. osztály.			
Grogloth János	1	Pálffy Sándor	2
10 Korek Iván	2	Szénásy György	2
Nagy István	2	VI. osztály.	
Seiler Jenő	1	25 Rósa Ernő	2
Valentiny Antal	1	VII. osztály.	
IV. B. osztály.			
André János	1	*Andrássy Ákos	2
15 Lindl Zsigmond	2	*Deli Győző	2
		*Gartlgruber Mihály . . .	1
		*Hencz Károly	1
		30 *Leitner Kálmán	2
		Mészáros Kálmán	2
		*Plechl József	1

A francia tanítás hetenként 4 órában történt. A tanulók két csoportra voltak felosztva: kezdők és haladók csoportjára. Használt tankönyv: Bartos-Chovancsák, Francia nyelvtan és olvasókönyv. I. és II. rész.

II. Gyorsírás.

(A csillaggal jelöltek haladó gyorsírók.)

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
III. A. osztály.			
Csokonay Károly	3	III. B. osztály.	
Dettre Pál	2	10 Eisner Manó	3
Franzl György	3	Kohn József	2
Grünbaum József	2	Kron Béla	2
5 Molnár János	2	Tarcsányi Kálmán	3
Nagy István	2	IV. A. osztály.	
Perhács Béla	2	Bárkányi Ödön	1
Pick Lajos	2	15 *Braun Endre	1
Szivessy Tibor	1	Fischer Ödön	1

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
Groglóth János . . .	1	Sebestyén István . . .	1
Nagy István . . .	1	60 Strubert Jakab . . .	1
Orbán Henrik . . .	2	Szabó Gyula . . .	1
20 Pulitzer János . . .	1	*Szabó József . . .	1
Rosenstengl Péter . . .	1	Tóth Gyula . . .	1
Schwarz Béla . . .	1	Tóth Imre . . .	1
Tolnay Károly . . .	1	65 *Zacharia Emil . . .	1
Török Béla . . .	2		
25 Valentiny Antal . . .	1	VI. osztály.	
Winter Géza . . .	1	*Becker János . . .	1
IV. B. osztály.		Benisch Arthur . . .	1
André János . . .	1	*Dettre István . . .	2
Csikós Mihály . . .	2	*Drágits Vladimir . . .	2
Katona Dávid . . .	1	70 Dutschák András . . .	1
30 Kohn Béla . . .	1	Csuncsics Béla . . .	1
Kovács Antal . . .	1	*Gombkötő Antal . . .	1
Laux József . . .	1	*Gönczi Lajos . . .	1
Malina Lajos . . .	1	Hacker Ödön . . .	2
*Mogán Ákos . . .	1	75 Kelemen Kálmán . . .	2
35 Nagy Gyula . . .	1	Knöpfler Rezső . . .	1
Rácz József . . .	1	Lulay Mátyás . . .	1
Redlich Samu . . .	3	Mihályffy László . . .	1
Rostos Nándor . . .	1	Orbán Károly . . .	1
Takács Ernő . . .	1	80 *Papp István . . .	1
V. osztály.		Pollák Lajos . . .	2
40 Andrassy Kálmán . . .	2	Reök István . . .	2
*Árvay Ferencz . . .	1	Schaar Elemér . . .	2
Bacsó Gyula . . .	1	Simon Kálmán . . .	1
Bieber Mátyás . . .	1	85 *Sőregi Mátyás . . .	1
Blau Henrik . . .	2	*Schütz Antal . . .	1
45 Csonka Ferencz . . .	2	*Timesák Béla . . .	1
Fráter Zoltán . . .	1	Traum Péter . . .	1
*Hochstrasser Miklós . . .	2	*Widter Hermann . . .	1
*Huszka Ernő . . .	1	VII. osztály.	
Járosy Dezső . . .	1	90 *Andrassy Ákos . . .	1
50 *Koczka Elemér . . .	1	*Czibula Antal . . .	1
*Kohn Emil . . .	1	*Deutsch Lajos . . .	2
*Kron Imre . . .	2	*Fridrich András . . .	1
Löffler Géza . . .	2	Gerber Hugó . . .	1
*Lukhaub Gyula . . .	1	95 *Martinu Lajos . . .	1
55 Paulovits Sándor . . .	3	*Mičik Lajos . . .	1
Pályf Sándor . . .	1	*Perhács Sándor . . .	1
Rózsa József . . .	3	*Schreiber Jakab . . .	1
Schmidt Imre . . .	1	*Takács Antal . . .	1
		100 *Tóth Imre . . .	1

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
VIII. osztály.			
*Gera Antal	1	*Thomay Ernő	1
*Motika Adolf	1	*Zimányi Gyula	1
*Rosenzweig Miklós	1	Összesen : 105.	

A Gabelsberger – Markovits-féle magyar gyorsírás tanítására hetenkint 2–2 órát fordítottunk úgy a kezdőknél, mint a haladóknál. A tanulók előmenetelök fokai szerint három csoportba voltak osztva. A kezdőket az előadó tanár a saját módszere szerint vezette. Tankönyvek: Bódogh János. Levelező Gyorsírás. Szeged, 1894. Gyakorlati és magasabb fokú gyorsírás. Szeged, 1893. Gyorsírási Olvasókönyv III. kiadás. Szeged, 1897.

III. Műének.

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
I. A. osztály.			
Füller Szilárd	1	Kalabusz Gyula	2
Gesztesy László	2	Mészáros József	2
Korom Pál	2	Ocskay Kornél	1
Soltész János	2	Ritter Jenő	1
5 Szekerke Lajos	1	30 Tomasits József	1
Teimer Ottokár	2	II. A. osztály.	
Zvaratkó Pál	1	Börcsök Ferencz	2
I. B. osztály.			
Bőze József	2	Jung Ádám	2
Debreczeni Zoltán	1	Korek Aurél	2
10 Dettre János	1	Kurzenberger János	2
Dékány József	1	35 Lázár Antal	1
Hajnal István	2	Rác József	2
Laub János	2	Schön Károly	1
Miklós György	1	Száva László	1
15 Pálfi János	2	II. B. osztály.	
Szalai Ferencz	2	Eusch János	1
Szemethy Gábor	2	40 Frecót Miklós	1
Vékes Sándor	1	Metzler Gusztáv	2
Vittig Ödön	2	Nagy Sándor	1
I. C. osztály.			
20 Baranyi István	1	III. A. osztály.	
Böhm Károly	1	Bervanger Henrik	1
Dudás József	1	Csokonay Károly	2
Engels Ádám	2	45 Dupp Bálint	2
Gruber Gábor	1	Franzl György	1
25 Hajabács Károly	1	Molnár János	1
		Motika Károly	1
		Perhács Béla	2
		50 Tonheiszer József	2

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
III. B. osztály.			
Haber Antal	2	Bieber Mátyás	1
Hauer Dezső	1	Frater Zoltán	1
Kehrer József	1	Harcz János	2
Kiss Antal	1	Pálffy Sándor	1
55 Lamper Imre	1	80 Szabó József	1
Laskovich János	1	VI. osztály.	
Vajda János	2	Bohn Antal	1
IV. A. osztály.			
Gál Emil	1	Gombkötő Antal	1
Gedeon Richárd	3	Pintér József	1
60 Gyurkitza Miklós	2	Simon Kálmán	2
Landgraf Rezső	1	85 Sőregi Mátyás	1
Nagy László	2	Widter Hermann	2
Székessy Ferencz	1	VII. osztály.	
Tóth Géza	2	Deli Győző	1
IV. B. osztály.			
65 Horváth Ferencz	1	Dékány János	1
Jungen Aladár	1	Hencz Károly	1
Kertész Ferencz	1	90 Kovács József	1
Krohn Jakab	1	Kutni Gyula	1
Osztie István	1	Ladányi Vincze	1
70 Pintér Ferencz	1	Mészáros Kálmán	1
Perhács Gyula	2	Perhács Sándor	1
Stumpf Kálmán	2	95 Telbisz Jenő	1
Szénássy László	1	Tóth Imre	1
Vedres Béla	2	VIII. osztály.	
V. osztály.			
75 Árvay Ferencz	1	Dörner Hugó	1
		Kiss Aladár	1
		Kordás Mihály	1
		100 Mayer János	1
		Összesen : 100.	

A műének tanítására hetenkint 2 óra fordított. A tanulók két csoportba voltak osztva. A kezdők tanítása a hangjegyek, ütemek, pauzák, módosító jelek ismertetésére terjeszkedett. A haladók Szögedi Endrének négy szólamra alkalmazott egyházi énekeit, Haydn magyar és Szögedi latin miséjét tanulták, melyeket ünnep- és vasárnap a tanuló ifjúság sz. miséjén énekeltek. Az egyházi énekeken kívül világi műdarabokat is tanultak s ezeket a főgymn. ünnepélyein adták elő.

IV. Szabadkézi rajz.

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
III. A. osztály.			
Juhász István	1	Domokos László	1
		15 Harcz János	2
III. B. osztály.			
Kehrer József	2	Kron Imre	3
Lamper Imre	1	Lévay Ferencz	3
		Zacharia Emil	1
IV. A. osztály.			
Bárkányi Ödön	2	Magarasevits Leontin	1
5 Gedeon Richárd	2	20 Peckl Mihály	1
Groglóth János	2	Schütz Antal	1
Hreblay Kálmán	2	Traum Péter	1
Landgraf Rezső	3	Widter Herman	1
Schultheisz Károly	2	VII. osztály.	
10 Pálffy Ferencz	1	Jancsovits Jenő	1
Vingai József	1	25 Rosenfeld Richárd	2
Wagner Gyula	1	Spitzer József	1
V. osztály.			
Bistyák Ferencz	2	VIII. osztály.	
		Balla János	1
		Becker Mihály	1

A sorozatban használt érdemjegyek fokozata.

Az előmenetel rovatában: 1 = jeles, 2 = jó, 3 = elégséges, 4 = elégtelen; a magaviselet rovatában: 1 = jó, 2 = szabályszerű, 3 = kevésbé szabályszerű, 4 = rossz.

Rövidítések jelentménye.

gör. kath. = görög katolikus vallású; — gör. kel. = görög keleti vallású; — ágost. = ágostai vallású; — helv. = helvét vallású; — izr. = izraelita vallású; — ism. = ismétlődő; — öszt. = ösztöndíjas. A hol a név után a kötelezett tantárgyakból nyert sorozatban vallás jelezve nincs, ott római katolikus értendő. A tornázás rovatában — = fölmentetett.

Tornaverseny.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium által előírt tornaversenyt, mely az alsó osztálybeli tanulók részére június 21., a felső osztálybeli tanulók részére pedig június 22-ikére volt kitűzve, a kedvezőtlen idő miatt az intézeti tornateremben tornavizsgálatokkal voltunk kénytelenek pótolni.

A versenyben győztesek lettek :

A VII. osztályból :

Andrássy Ákos magasra és távolra ugrásban, Döme Gyula szertornázás, súlydobás és birkozásban, Erdélyi Sándor szertornázás, távolra- és lóugrásban, Hentz Károly szertornázás-, rúdugrás és súlydobásban, Ladányi Vincze lóugrásban. Mosonyi Emil szertornázás, bakugrás, lóugrás és birkozásban és Rósa Lajos lóugrásban.

A VI. osztályból :

Bohn Antal távolra ugrásban, Drágics Vladimir szertornázás és bakugrásban, Gönczy Lajos szertornázás, magasra-, távolra-, bak- és rúdugrásban, Jójárt József súlydobás- és magasra-ugrásban, Katona András lóugrásban, Leichnam Miklós távolra-, bak- és lóugrásban, Magarasevits Leontin bakugrásban és Traum Péter rúdugrásban.

A V. osztályból :

Donawell János magasra-ugrásban, Griffel Lajos magasra- és lóugrásban, Harcz János szertornázás-, távolra- és lóugrásban, Hahn Alajos távolra ugrásban, Lischerong Mátyás bakugrásban, Nekich Richárd szertornázás- és lóugrásban, Pálffy Sándor súlydobásban, Rózsa József és Zacharia Emil bakugrásban.

A IV. A. osztályból :

Elmer Péter szertornázás és távolra ugrásban, Frisch József birkozásban, Gedeon Richárd távolra ugrásban, Herczogh Gyula birkozásban, Pálfi

Ferencz bak- és lóugrásban, Trischler Lajos magasra ugrásban, Vingai József szertornázás, bak- és lóugrásban és Wagner Gyula magasra ugrásban.

A IV. B. osztályból:

André János szertornázás, bak- és lóugrásban, Berger István szertornázás, bak- és lóugrásban, Bozsészku Jusztin bakugrásban, Nagy Gyula szertornázásban, Rényi Jenő szertornázás, magasra-, távolra-, bak- és lóugrásban és Szénásy László szertornázás és lóugrásban.

A III. A. osztályból:

Bálint József magasra ugrásban, Csokonay Károly bakugrásban, Fáber József magasra- és távolraugrásban, Kopasz János szertornázás és bakugrásban, Pick Lajos póznamászásban, Pollák József távolra ugrásban és Szabó László póznamászásban.

A III. B. osztályból:

Bayer Miklós magasra ugrásban, Klein Ferencz távolra- és bakugrásban, Konrád Alajos szertornázás és póznamászásban, Kosoczkai Ferencz szertornázás és póznamászásban, Szalai János távolra- és bakugrásban és Waldner Ádám szertornázás és magasra ugrásban.

A II. A. osztályból:

Börösök Ferencz távolra ugrásban, Foszt Péter magasra ugrás és póznamászásban, Jung Mátyás magasra ugrásban, Konrád György szertornázásban, Mogán Béla szertornázásban, Putics Dezső távolra ugrásban és Spécz Gyula szertornázás és póznamászásban.

A II. B. osztályból:

Aubermann Miklós magasra ugrásban, Ballif Frigyes távolra ugrásban, Dama Henrik póznamászásban, Kertész József póznamászásban, Magyar János szertornázásban, Nagy Lajos szertornázásban, Seiler Dezső távolra ugrásban és Zsótér József magasra ugrásban.

A I. A. osztályból:

Domonkos Pál távolra ugrásban, Frick Nándor szertornázásban, Ivánkovits Sándor szertornázásban, Lefkovits Illés póznamászásban, Rásó Gyula távolra ugrásban, Sümegi Tivadar póznamászásban és Szlávik Péter magasra ugrásban.

Az I. B. osztályból:

Bodonyi Sándor pózنامászásban, Bücher Fülöp magasra ugrásban, Dékány József szertornázásban, Hammer Péter távolra ugrásban, Laub János pózنامászásban, Szalay Ferenc magasra ugrásban és Zsurka Trifunác magasra és távolra ugrásban.

Az I. C. osztályból:

Baranyi István magasra ugrásban, Germárz Aladár szertornázásban, Germárz Jenő szertornázás és távolra ugrásban, Judovits Pál pózنامászásban, Kiss Ernő távolra ugrásban, Nepper Róbert pózنامászásban és Sira András szertornázás és magasra ugrásban.

Dobosok:

Buza László és Döme Gyula VII. oszt. tanulók.

Statistikai kimutatók.

A) A tanulók általános áttekintése az 1896—97. tanévben.

Osztály	Fölvétett az egész tanév folyamán	Kimaradt	Meghalt	Vizsgálatlan maradt	Vizsgálatot tett	A megvizsgáltak között volt					A beírottak a múlt tanévhez képest		Az összes beírottak közül tanulóját illetőleg	
						magán-tanuló	Előmenetelre nézve		Illetőségre nézve		növekedés	apadás	fizető volt	mentes volt
							haladó	ismétlő	helybeli	vidéki				
I. A.	71	4	—	2	65	2	60	5	38	27	2	—	65	6
I. B.	70	3	—	1	66	2	60	6	31	35	1	—	64	6
I. C.	73	7	1	1	64	2	61	3	30	34	3	—	70	3
II. A.	74	4	—	2	68	—	64	4	41	27	—	—	69	5
II. B.	71	—	—	—	71	—	71	—	42	29	3	—	59	12
III. A.	65	3	—	—	62	3	60	2	36	26	—	7	58	7
III. B.	61	1	—	—	60	—	58	2	38	22	—	9	48	13
IV. A.	63	1	1	—	61	1	61	—	44	17	13	—	51	12
IV. B.	60	—	1	1	58	—	57	1	30	28	7	—	52	8
V.	73	—	—	1	72	—	70	2	46	26	—	—	57	16
VI.	67	2	—	1	64	1	64	—	29	35	5	—	54	13
VII.	64	2	—	1	61	1	59	2	32	29	16	—	51	13
VIII.	44	—	—	—	44	2	44	—	26	18	—	1	35	9
I—VIII.	856	27	3	10	816	14	789	27	463	353	50	17	733	123

B) A megvizsgált tanulók kimutatása, vallás, anyanyelv és nyelvismeret tekintetében az 1896–97. tanév végén.

Osztály	A tanulók közt vallásra nézve volt								összesen	A tanulók közt anyanyelvre nézve volt							összesen	A tanulók nyelvismerete	
	róm. kath.	gör. kath.	gör. keleti	ágostai	helvét	izraelita	más vallású	magyar		német	román	tót	szerb-román	bolgár	más nyelvű	csak magyarul beszélő		hányan tudtak magyarul	
																			összesen
I. A.	42	—	2	3	4	14	—	65	53	11	—	1	—	—	—	—	65	36	65
I. B.	48	—	5	3	2	8	—	66	40	22	1	—	3	—	—	—	66	30	66
I. C.	48	—	2	2	1	11	—	64	41	21	—	—	2	—	—	—	64	34	64
II. A.	42	2	4	3	3	14	—	68	53	12	1	—	2	—	—	—	68	40	68
II. B.	53	—	2	1	2	13	—	71	53	16	—	—	2	—	—	—	71	53	71
III. A.	42	—	1	2	3	13	1	62	48	13	—	—	1	—	—	—	62	32	62
III. B.	43	—	2	—	3	12	—	60	46	11	—	—	2	1	—	—	60	38	60
IV. A.	44	—	—	4	2	11	—	61	53	6	—	—	1	1	—	—	61	34	61
IV. B.	41	—	4	—	2	11	—	58	45	11	1	—	1	—	—	—	58	49	58
V.	55	—	4	—	2	11	—	72	49	20	2	—	1	—	—	—	72	49	72
VI.	47	—	4	3	2	8	—	64	44	15	1	1	3	—	—	—	64	41	64
VII.	36	—	1	3	4	17	—	61	48	10	1	1	—	—	1	—	61	40	61
VIII.	31	—	4	2	—	7	—	44	33	7	1	—	3	—	—	—	44	24	44
Összesen	572	2	35	26	30	150	1	816	606	175	8	3	21	2	1	—	816	500	816

C) Kimutatás a megvizsgált tanulók szüleinek polgári állásáról az 1896–97. tanév végén.

O s z t á l y	A tanulók szülői közt polgári állásra nézve volt															
	őstermelő			iparos			kereskedő és vállalkozó			tisztviselő		katona	más értelmiségi (orvos, ügyvéd, lelkész, tanár, tanító, mérnök, író, művész, stb.)	személyes szolgálatból élők (munkás, napszámos, szolga, stb.)	nyugdíjas, v. tőkepenzes stb.)	Összesen
	önálló		alkalmazott	önálló		alkalmazott	önálló		alkalmazott	közviselők (állami, hatósági)	magán- és társulati					
	nagybirtokos és bérli	kisbirtokos és bérli		nagyiparos	kisiparos		nagykereskedő	kiskereskedő, szatócs, stb.								
I. A.	3	11	—	—	12	—	1	3	—	10	7					
I. B.	1	18	—	—	12	—	1	5	1	7	4	—	8	4	5	66
I. C.	—	12	3	—	13	—	1	7	—	6	5	1	9	4	3	64
II. A.	—	12	—	—	10	—	—	15	—	10	4	2	6	8	1	68
II. B.	1	21	—	—	12	—	—	6	—	17	1	2	7	3	1	71
III. A.	2	10	—	1	9	—	—	5	—	5	9	—	10	5	6	62
III. B.	1	11	3	—	8	1	—	10	—	13	2	—	7	4	—	60
IV. A.	3	8	—	—	7	1	—	7	—	14	7	2	10	2	—	61
IV. B.	—	10	—	—	7	2	—	4	—	13	5	—	12	3	2	58
V.	—	16	—	—	10	—	1	3	—	10	12	1	16	3	—	72
VI.	1	15	—	—	8	—	—	5	—	9	8	1	14	2	1	64
VII.	—	10	1	—	8	—	—	9	2	13	3	—	11	4	—	61
VIII.	—	7	—	—	8	—	—	3	1	12	5	1	6	1	—	44
Összesen	12	161	7	1	124	4	4	82	4	139	72	12	122	53	19	816

D) A megvizsgált tanulók általános osztályozása az 1896—97. tanév végén.

Osztály	A megvizsgáltak száma	Magaviseletből*				Tanulmányokból					
		jó	szabályszerű	kevésbé szabályszerű	rossz	minden tantárgyból jeles eredményű	minden tantárgyból legalább jó eredményű	minden tantárgyból legalább elégséges eredményű	egy tantárgyból elégtelen eredményű	két tantárgyból elégtelen eredményű	több tantárgyból elégtelen eredményű
I. A.	65	55	8	—	—	5	19	24	2	6	9
I. B.	66	55	9	—	—	3	11	35	10	3	4
I. C.	64	50	12	—	—	5	14	28	7	3	7
II. A.	68	45	23	—	—	3	8	40	7	6	4
II. B.	71	48	23	—	—	3	14	37	6	3	8
III. A.	62	40	19	—	—	6	15	28	5	2	6
III. B.	60	47	13	—	—	1	8	36	8	5	2
IV. A.	61	50	10	—	—	5	13	39	4	—	—
IV. B.	58	51	7	—	—	4	8	38	8	—	—
V.	72	62	10	—	—	5	21	35	6	4	1
VI.	64	59	4	—	—	3	15	43	3	—	—
VII.	61	43	17	—	—	8	13	31	5	4	—
VIII.	44	42	—	—	—	6	11	23	3	1	—
I—VIII.	816	647	155	—	—	57	170	437	74	37	41

* A magántanulók a magaviseletből nem osztályoztatnak.

E) Az 1896—97. tanévi érettségi vizsgálatok eredménye.

a)	b) Az írásbelin		c)	d) A szóbelin					e) Az érettségit végzett ifjak pályaválasztása																	
	Hányan jelentkeztek érettségi vizsgálatra ?	Hány készítette el minden dolgozatát legalább elégs. eredménnyel ?		Hány utasított az írásbeli alapján ismétlő vizsgálatra ?	Hányan bocsátottak összesen szóbelire ?	Hány lett teljesen	Hány jól	Hány egyszerűen	Hány utasított javító vizsgálatra ?	Hány utasított ismétlő vizsgálatra a szóbeli alapján ?	theologiai	bölcsész	jogi	orvosi	mérnöki	építész	gépeszi	vegyszeri	gazdasági	erdészeti	bányászati	ipari	kereskedői	alsóbb hivatalnokai	katonai	művészi
					é r e t t ?					p á l y á r a k é s z ü l t																
39	38	1	38	6	9	16	5	2	4	1	20	4	6	—	—	—	3	1	—	—	—	—	11	—	—	—

E tanév folyamán 3 ízben voltak érettségi vizsgálatok, u. m.: szept., decz. és június hónapokban.

Szept. hóban első teljes vizsgálatra állott: 1 s ez ismétlő vizsgálatra utasított. Javító vizsgálatot tett: 18, ezek közül sikerrel: 16; ismétlő vizsgálatot tett: 1 és pedig sikerrel.

Decz. hóban javító vizsgálatot tett: 2, mindkettő sikerrel.

Június hóban első teljes vizsgálatra állott: 37, ezek közül sikerrel végzett: 31.

E szerint tehát a tanév alatt javító vizsgálatot tett: 18, ismétlőt: 1, mindannyian sikerrel.

Az a) b) c) és d) rovatok csak azon tanulókra vonatkoznak, kik első ízben tettek érettségi vizsgálatot, az e) rovat adatai pedig az érettségit sikerrel befejezett összes ifjakra.

F) Az egész tanév alatt beírt tanulók illetőségének kimutatása megyék szerint az 1896–97. tanévről.

Illetőségi hely	O s z t á l y												Összesen	
	I. A.	I. B.	I. C.	II. A.	II. B.	III. A.	III. B.	IV. A.	IV. B.	V.	VI.	VII.		VIII.
Szeged	39	35	34	47	42	40	39	46	30	47	30	33	26	488
Abauj-Tornamegye	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Aradmegye	—	1	3	—	1	1	1	2	—	1	1	1	—	12
Árva megye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Bács-Bodrogmegye	3	1	4	3	4	1	5	—	2	2	2	4	4	35
Baranyamegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Barsmegye	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2
Békésmegye	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	6
Biharmegye	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	3
Csanádmegye	2	1	—	1	1	5	1	1	1	1	3	6	—	23
Csongrádmegye	2	2	—	—	1	1	—	1	4	—	4	—	—	19
Hajdumegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hevesmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hunyadmegye	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
Jász-Nagy-Kun-Szolnokmegye	—	1	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	5
Komárommegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Krassó-Szörénymegye	2	—	2	—	—	1	1	1	—	—	—	1	1	9
Maros-Tordamegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pest-Pilis-Solt-Kis-Kunmegye	1	—	—	—	2	2	1	—	2	1	1	—	2	12
Sopron	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Szeben	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szepesmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Szerémmegye	—	—	2	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	4
Temesmegye	8	10	9	7	5	2	2	2	3	5	7	4	—	64
Tolnamegye	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Torda-Aranyosmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Torontálmegye	11	18	14	14	15	11	9	8	13	16	14	10	10	163
Trencsénmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zágráb	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
Zemplénmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	71	70	73	74	71	65	61	63	60	73	67	64	44	856

Szertárak.

a) Természettani szertár.

A természettani szertár gyarapodása az 1896/7. tanévben :

Dynamogép. — 2 drb izzólámpa. — 2 drb delejtű közös állványon. — Dugós rheostat. — Gay-Lussac készüléke a vízgőz sűrűségének meghatározásához. — 16 drb elemphár. — Szívókút mintája. — Nyomókút mintája. — Tűzfecskendő. — 100 m. vezetősodrony. — Ezeken kívül egyes készülékek kijavítottak, részben átalakítottak.

b) Vegytani szertár.

A természettani és ásványtani, illetőleg chemiai előadások alkalmával bemutatott kísérletek és fejlesztéseknél fölhasznált sók és savak kellő mennyiségben beszerezettek.

c) Természetrajzi szertár.

Vétel útján szaporodott: 1. Spiritus praeparatumok: A házi galamb emésztő készüléke. — *Limulus Polyphemus*. *Chamoleon vulgaris*, *Draco volans*, *Alligator lucius*, *Torpedo marmorata*, *Petromyzon fluviatilis*. *Cobitic fossilis*, *Lota vulgaris*, *Anguilla fluviatilis*. *Salmo fario* fejlődése. *Cyprinus carpio* fejlődése. 2. Rovar biológiai praeparatumok. *Acronycta aceris*. *Antherea Pernyi*, *Arctia Caja*, *Bombyx mori*, *Clidia geographica*. *Hylophila Prasinana*, *Hyperchiria Io*, *Lasiocampa quercifolia*. *Papilio Podalirius*. *Phalera bucephala*. *Platisanna Cecropia*, *Polistes gallica*. *Psilura Monacha*, *Sanna Promethea*. *Saturnia Cynthia*. *Saturnia pyri*. *Saturnia spini*, *Smerinthus populi*, *Sphinx pinastri*, *Telea Polyphemus*. *Vanessa Antiopa*. *Vanessa Atalanta*, *Vanessa Io*, *Vanessa Urticae*.

Ajándék útján: Nagyságos dr. Hodossy Lajos, kir. törv. elnök úr, 10 drb borszéki mésztufát növény lenyomatokkal; Nagyságos Salamon Zsigmond, kir. táblai bíró úr, 1 drb viperát; Tök. Scheinberger Antal úr, 1 remete rákot, 1 drb tengeri pókot, 1 drb szívkgylót, 1 drb *Solen legument*, 3 drb korallt, 2 drb tengeri csillagot, 2 drb látát a Vesuvról; Spitzer József, VII. oszt. tanuló 1 drb borostyánt rovarkövélettel; Pap András, V. oszt. tanuló 1 drb fakövéletet ajándékoztak az intézetnek.

d) Történelmi, földrajzi és régiségi szertár.

Kogutovicz és Társa magyar földrajzi intézetének a nagym. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium által engedélyezett kiadványaiból beszerezettek:

Magyarország Szent István halálakor, 1038. — Magyarország Mátyás király halálakor, 1490. — Magyarország 1606-ban, a bécsi béke korában. — Magyarország a török birodalom legnagyobb kiterjedése korában, 1683-ban. — Magyarország a *pragmatica sanctio* előtt, 1720-ban. — Magyarország 1847-ben. — Európa a népvándorlás korában. — Európa a keresztes hadjáratok idejében. — Európa a renaissance és Mátyás király korában. — Európa a reformáció idejében, 1648-ban. — Európa a XVIII. század elején, 1718-ban. — Európa a francia forradalom és Napoleon korában, 1810.

A régiségtárt Horváth Géza győrmegyei, péterházi uradalmi tiszt a Mérges község határában talált első századbéli 30 darab római pénzzel gyarapította.

e) Rajzszerár.

E szerár gyarapodott vásárlás után: „Minta gyűjtemény.“ Az összes időkorok és iskolák mesterei után II. és III. rész 127 lappal, Charles Barguetól, Gerome J. L. közreműködésével, Páris. — „Díszítmény-festők tárczája“ 31 lappal, Carott J.-tól, Páris. — Díszítmények „Beaux“ iskola után, 30 lappal, J. Heberttől, Páris.

Könyvtárak.

a) Tanári könyvtár.

A folyó iskolai évi gyarapodás vétel útján : a) Tudományos folyóiratok és szakközlönyök : *Annalen der Physik und Chemie* (Wiedemann) 1896—97. — *Természettudom. Közlöny*, 1897. — *Erdélyi Múzeum*, 1896—97. Szerk. Szádeczky Lajos. — *Budapesti Szemle*, 1896—97. — *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1896—97. Szerk. Szilády Áron. — *Kath. Paedagogia*. Szerk. Gyürky Ödön. Budapest, 1896—97. — *Magyar Paedagogia*, VI. évf. Szerk. Négyesy László. — *Tornaügy*, XIV. évf. Szerk. Kovács Rezső. — *Hitszőnoklati Folyóirat*, 1896—97. Szerk. Urbán Juv. Szeged. — *Képes Folyóirat*. Szerk. Nagy Miklós. — *Zeitschrift für die österr. Gymnasien*, 1896—97. Hartel-Schenkl. Wien. — *Zeitschrift für mathem. und naturwiss. Unterricht*. XXVII. Hoffmann, Leipz. 1895—96.

b) Könyvek : Nagy Antal, *Katholikus hitoktatók kézikönyve*, I. Győr, 1896. — *Egyházi beszédek*, I—II. Fordította Huszár Károly. Székesfehérvár, 1863. — Nicolas, *A kereszténység bölcészeti tanulmányozása*. Ford. Mayer K. Pest, 1860. — Goffine Lénárt, *Katholikus oktató és épületes könyve*. Kiad. Szent-Istv. Társ. — Oscar Browning, *A nevelés elméletének története* (angolból). Budapest, 1885. — Fináczy Ernő, *A magyarországi középiskolák multja és jelene*. Budapest, 1896. — *A felső oktatásügy Magyarországon* (ezredév. kiáll. alk.) Bpest, 1896. — *A polgáriskolai tanítóképzés* (ezredév alk.) Budapest, 1896. — Krier Bernát, *Az udvariasság*. Ford. Rózsa József, Szeged, 1896. — Dr. Ottó József, *Ifjúsági játékok*. Bpest, 1897. — Böhm Károly, *Tapasztalati lélektan*. Bpest, 1896. — U. a. *Logika*. Bpest, 1889. — Ribot, *A lelki átöröklés* (franciából). Ford. Holló István. Bpest, 1896. — *Filozofiai Írók Tára*. I—XII. Szerk. Alexander Bernát és Bánóczi József. — Rákosi Jenő, *A tragikum*. Bpest, 1886. — Ferenczy Zoltán, *Petőfi életrajza*, I—III. Bpest, 1896. — Szabó Károly és Hellebrandt, *Régi magyar könyvtár*, III. 1. Bpest, 1896. — Normann, *Stilübungen*. Wiesbaden, 1895. — Radó Antal, *Euripidész: Ifigeneja Auliszban*. Bpest, 1892. — Thukydides, II—III. Erklärt von J. Classen. Berlin, 1889—92. — Hooper's, *Odyssee*, IV. Erklärt

von J. U. Faesi. Berlin, 1887. — Herodotos, IV—V. Erklärt von Heinrich Stein. Berlin, 1889—93. — T. Livii ab. u. c. lib. III—X. XXI—XXX. Leipz. 1885—92. — Ferenczi József, A magyar hirlapirodalom története, 1780—1867. Budapest, 1887. — Thaly Kálmán, Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok, I—II. Bpest. — Endrődy Sándor, Kurucz nóták. Bpest, 1897. — Dante, A pokol. Prózába átírta és magy. Cs. Papp József. Kolozsvár, 1896. — Szinnyei József, Magyar írók élete és munkái, IV. 4—9. V. 1—6. — Szinnyei József, Magyar Tájszótár, I. 8—10. II. 1. — Emlékkönyv Zirzen Jankának. Kiad. tanítványai. Bpest, 1897. — Gr. Andrassy Gyula, Az 1867-iki kiegyezésről. Bpest, 1896. — Br. Radvánszky Béla, Magyar családélet és háztartás, I. k. 2. fele. Bpest, 1896. Magyarország vármegyéi és városai, I. Szerk. Dr. Sziklay és Dr. Borovszky. Bpest, 1895. — Sebestyén Gyula, Az Árpádok története. Budapest, 1895. — Plutarchos párhuzamos életrajzai, I. Ford. Dr. Kacsovics Kálmán. Budapest, 1894. — Ivánfi Ede, A magyar birodalom czimerei és színei. Bpest, 1874. — Az osztrák-magyar monarchia, XII—XIV. köt. Bpest, 1896—97. — A magyar nemzet története, 23—86. füz. Szerk. Szilágyi Sándor. — Szalai-Baróti, A magyar nemzet története, 15—63 füz. — Vaszary Kolos, Világtörténelem, I. Bpest, 1895. — Török János, Magyarország prímásai, Pest, 1859. — Récsey Viktor, Pannonia ó-kori mythol. eml. vázlata. Bpest, 1896. — Dr. Klug Nándor, Az érzékszervek élettana. Bpest, 1896. — Thanhoffer Lajos, Előadások az anatomia köréből. Bpest, 1896. — Grósz Alajos, A természet köréből. Bpest, 1896. — Fröhlich, Elméleti physika. Bevezető: Mathem. Repertorium. Bpest, 1890. — U. a. Elméleti physika, II. k. Dynamika első része. Bpest, 1896. — Than Károly, Chemia, I. Bpest, 1896. — Pallas Nagy Lexikona, XII—XIV. köt. — Képes Folyóirat, XXI. füzet. Szerkeszti Nagy Miklós. — Magyar Nyelvőr, II—IX. XI—XVI. köt. (hozzá a Nyelvőrkalauz). Szerk. és kiadja: Szarvas Gábor. — Család könyve. Szerk. Greguss-Hunfalvy. Budapest, 1858. — Millenniumi Kalauz. Szerk. Izsák Jenő. Bpest, 1896. — Reizner János, Szeged és Dél-magyarország. Szeged, 1895. — Összesen: 56 mű, 70 kötetben, 252. füz. 297 frt 68 kr. értékben.

A Magyar Tud. Akadémia 10 frt átalányért a következő műveket küldötte meg intézetünknek: a) Tudományos folyóiratok és szakközlönyök: Mathem. és Természettud. Értesítő XIV. 2—5. XV. 1—2. — Mathem. és Természettud. Közlemények XXVI. 1—5. — Nyelvtudományi Közlemények XXVI. 2—4. XXVII. 1—2. — Akadémiai Almanach 1897-re. — Akadémiai Értesítő 1896—97. — Akadémiai Emlékb. IX. 1. — Értekezések: a nyelv- és széptud. kör. XVI. 8—9.; a tört. tud. kör. XVI. 7—11.; a társad. tud. kör. XII. 1. b) Könyvek: Burckhard, A renaissancekori műveltség Olaszországban, II. Bpest, 1896. — Radó Antal, az olasz irodalom története, I—II. Bpest, 1896. — Ruskin, Velence kövei, I. Ford. Geöcze Sarolta. Bpest, 1896. — Horváth Árpád, Oklevéltani jegyzetek, I—III. Bpest, 1880—84.

— Monumenta Hung. Hist. II. oszt. Irók: 34—35. köt. — Erdélyi országgyűlési emlékek XIX. Szerk. Szilágyi Sándor. Bpest, 1896. — Összesen: 7 mű, 11 kötetben, 49 füz. 46 frt 15 kr. értékben.

A folyó isk. évi gyarapodás ajándék útján: *A nm. vall. és közokt. miniszteriuntól*: A 25. jelentés a közoktatás állapotáról. Jelentés az orsz. tanítói nyugdíj- és gyámalap 1895. állapotáról. Egészség (Folyóirat). Szerk. Frank-Rigler. Bpest, 1897. *Herkules* (Folyóirat), XIV. évf. Szerk. Porzsolt Jenő és Kálmán. Bpest, 1897. *Hivatalos Közlöny V. évf.* Kiad. a nm. vall. és közokt. min. Bpest, 1897. *Dr. Falk Zsigmond, Amerikai úti jegyzetek.* Bpest, 1895. — *Tank. főigazgató úrtól*: Szabó Ignác, Kovács János emlékezete. Buday Jenő, A vallásnárók állása. Eger, 1896. Szenczi Győző, *Ünnepi beszéd* (ezredév alk.) Baja, 1896. Ledniczky Ipoly, *Ünnepi beszéd* (ezredév alk.) Baja, 1896. Fábíán Sebestyén, *Szent beszéd* (ezredév alk.) Veszprém, 1896. Békefi Remig. *Egyházi beszéd* (ezredév alk.) Bpest, 1896. Ruschek Antal, *Egyházi beszéd* (templom szent.) Bpest, 1896. Szmollényi, *Ötven év a magyar vasutak történetéből.* Szeged, 1896. Romanecz Mihály, *Értekezések, társ. iratok.* Pancsova, 1896. U. a. Szerb nyelvtan. Pancsova, 1879. A Szibinyáni-románcz-kör. Ford. Romanecz M. Pancsova, 1890. Gerevich, Rajz. geometria, I—II. Bpest, 1897. Risztics, *Szerbia külügyi viszonyai.* Ford. Romanecz M. N.-Becskekerek, 1892. Dr. Csengeri János, *Latin alaktan és Latin olv. és gyakorlókönyv, I.* Bpest, 1896. Császár Elemér. *Mikes Törökország leveleinek keletkezése.* Ruschek Antal, Győr jubiláris püspökei. Bpest, 1896. Dr. Való Simon, *Adalékok a bpesti papnevelő intézet történetéhez.* Bpest, 1896. — *Szell Ákos, kir. közjegyző úrtól*: Szell Farkas, a nagybesenyői Bessenyei-család története. Bpest, 1890. — *Molnár Elemér, kir. törv. bíró úrtól*: Magyarország ezredik éve, I. Szerk. Szmollényi és Liptai. Szeged, 1897. *Die Occupation Bosniens und der Herzegovina durch k. k. Truppen im Jahre 1878.* 1—6. Wien, 1879. — *Szabó Ferencz, német-cseméri plébános úrtól*: Dr. Moldován Gergely, a románság, I—II. Balbi-Czirbusz, *Egyetemes földrajz, III.* Csuday, a legújabb kor története, IV. k. — *Hegedűs Pál, főreálisk. tanártól*: Saintsbury, A francia irodalom története. Ford. Hegedűs Pál. Bpest, 1897. *Tóth Kálmán, 8. oszt. tanulótól*: Bod Péter, *Magyar Athénás, 1766.* — *Dessewffy Sándor püspök úr Ó Excellentiájától*: Csanád vármegye története, I. Bpest, 1896. — *Az illető intézetektől*: A debreczeni ev. ref. főgymn. története. Debreczen, 1896. A Bethlen kollegium legújabb története, N.-Enyed, 1896. A sárospataki főiskola története. Sárospatak, 1895. A székelyudvarhelyi kollegium története. Székelyudvarhely, 1896. A hódmező-vásárhelyi ev. ref. főgymn. története. Hódmezővásárhely, 1897. A pozsonyi kir. kath. főgymn. története. Pozsony: 1896. *Az első 25 év a kecskeméti áll. reálisk. életéből.* Irta Hanusz István. Kecskemét, 1895. — *Az illető szerzőktől*: *Csorba Ferencz*, Középkutatásunk gyökeres javításáról. Bpest, 1897. *Dr. Cserép József*, Caius

Sallustius Crispus életére és munkáira vonatkozó függő kérdések. Arad, 1896. *Dr. Maywald*, Görög gyakorló és olvasókönyv, 2. kiad. VI. oszt. Bpest, 1896. *Erdélyi Béla* költeményei. Bpest, 1896. *Jászai Rexső*, A francia forradalom történetének történetírása. Szeged, 1896. *Hanusz István*, A nagy magyar Alföld. Kecskemét, 1895. Hőmérsékleti változások. Kecskemét, 1896. Déleuropából föld- és néprajzi képek. Az állatok világából. Bpest, 1890. Képek a növényvilágból. Léva, 1887. *Körmendy József*, Szemléltető eszközök az ábrázoló mértan tanításához. Arad, 1897. *Prof. Hickmanns* vergleichende Münzentabelle. Wien. A magyar orvosok és természetvizsgálók 1896. XXVIII. vándorgyűl. tört. vázl. Bpest, 1896. *Hornyánszky Viktor* könyvnyomdája (tört. ism.) Bpest, 1896. — Összesen: 52 mű, 43 köt. 34 füz. 79 frt 25 kr. értékben.

A tanári könyvtárban a múlt évben volt 2506 mű, 3615 köt. 6247 frt 56 kr. értékben. Az ez évi gyarapodás 82 mű, 127 köt. 342 füz. 423 frt 08 kr. értékben és pedig:

1. Vétel utján: a) önálló szakmunka: 43 mű, 76 köt. 200 füz. 256 frt 28 kr. értékben; b) tudományos folyóirat: 15 mű, 1 köt. 112 füz. 60 frt 55 kr. értékben; c) vegyes: 5 mű, 4 köt. 19 füz. 27 frt értékben.

2. Ajándék utján: a) önálló szakmunka: 36 mű, 41 köt. 4 füz. 61 frt 35 kr. értékben; b) tudományos folyóirat: 3 mű, 1 köt. 18 füz. 11 frt 20 kr. értékben; c) vegyes: 13 mű, 1 köt. 12 füz. 6 frt 70 kr. értékben.

b) Ifjúsági könyvtár.

1. Az önképzőköri könyvtár a lefolyt iskolai évben a következő művekkel gyarapodott: *Zichy Antal*, Gr. Széchenyi István élete. I. k. Bpest, 1896. — *Garay János* összes költeményei. Pest, 1862. — Pótfüzetek a Természettudományi Közlöny 1894—96. évfolyamaihoz. Bpest, 1894—96. — *B. Hübner Sándor*, Séta a világ körül. Ford. Toldy. 1—2 k. Bpest. — *B. Hübner Sándor*, A brit birodalmon keresztül. 1—2 k. Bpest. — *Ipolyi Arnold* munkái. 1—5 k. Bpest. — *Ipolyi, Vörösmarty Mihály* élete és munkái. Bpest. — *Kölcsey Ferencz* minden munkái. 1—10 k. Bpest. 1886—87. — *Szász Károly*, A világirodalom eposzai. 1—2 k. Bpest. — *Dupanloup*, A mi Urunk Jézus Krisztus élete. Bpest, 1895. — *Lamartine, Ráfael*. Ford. Kontur. Bpest, 1896. — A Dugonics-Társaság évkönyve. Szeged, 1896. — *Broglie*, A keresztény vallás és a vallások története. Temesvár, 1893. — *Nostitz—Riemek*, A műveltség kérdése. Temesvár. — *Akademiai Értesítő*. Bpest, 1896. — *Századok*. Bpest, 1896. — *Philologiai, Közlöny*. Bpest, 1896. — *Magyar Nyelvőr*. Bpest, 1894. és 1896. — *Természettudományi Közlöny*. Bpest, 1896. — *Magyarország*. (Pallas kiadása.) Bpest, 1896. — *Burkhardt*, A renaissancekori műveltség Olaszországban. II. k. Bpest, 1896. — *Radó*, Az olasz irodalom története. 1—2 k. Bpest,

1896. — Ribot, A lelki átöröklés. Ford. Holló István. Bpest, 1896. — Ruskin, Velence kövei. I. k. Ford. Geöcze Sarolta. Bpest, 1896. — Cziklay, Üdülés órái. Bpest.

2. Az ifjúsági nagyobb és kisebb könyvtár gyarapodása: Hock János, Szivárvány. Bpest, 1893. — Sziklay János, A cseropesi kastély. Bpest, 1896. — Égly Mihály, Verőfény. Bpest. — Ezredéves Magyarország. Bpest, 1896. — Deli, Bácsy Jakab. Bpest, 1896. — Csengery Antal összegyűjtött munkái. 1—5 k. Bpest, 1884. — Grósz Lajos, A természet köréből. Bpest, 1896. — Verne, Senki fia. Bpest, 1896. — Ferenczi Zoltán, Petőfi életrajza. 1—3 k. Bpest, 1896. — Firdusi, Szijavus. Ford. Radó. Bpest, 1896. — Abonyi Árpád, Bosnyák novellák. Bpest, 1896. — Szántó, Weér Judit. Bpest, 1896. — Ferenczi József, Jókai mint hirlapíró. Győr. — Kisfaludy Károly, A kérők. Győr. — Leonardo da Vinci és Corregio. Ford. Ferenczyné, Győr. — Csokonai versei. Győr. — Gabányi, Az apósok. Győr. — Shakspeare, Lear király. Ford. Vörösmarty, Budapest, 1895. — Vörösmarty, Eger. Bpest, 1895. — Vörösmarty, Az áldozat. Bpest, 1895. — Kisfaludy Sándor, Himfy szerelmei. Bpest, 1895. — Poe Edgár költeményei. Ford. Ferenczi, Bpest, 1895. — Erődi, A Fáraók országában. Bpest, 1897. — Bánó Jenő, Mexicó. Bpest, 1896. — Church, Kétezer év előtt. Ford. Hegedűs Pál, Bpest, 1896. — Pálffy, Az anya és grófné. Bpest, 1886. — Vértessy, A királyi tanácsosok. Bpest, 1897. — Kemény Zsigmond, Gyulai Pál. 1—2. k. Bpest, 1896. — Kemény Zsigmond, Férj és nő. Bpest, 1896. — Kemény Zsigmond, Beszélyek és regénytöredékek, 1—2. k. Bpest, 1897. — Kemény Zsigmond, Az özvegy és leánya. Bpest, 1897. — Vadnay, A kis tündér. Bpest, 1895. — Csiky, Árnyképek. Bpest, 1896. — Pálffy, A Dabócycsalád. Bpest, 1896. — Cooper, A vadölő. — Dickens, Dombey, Nichleby. — Felsmann, Nibelungok. — Fleury, Görögök története. — Hertvig, Messze túl a tengeren. — Hoffmann, Jellemrajzok. — Hohenauer, Mária Terézia. — Kardos, Ég és föld. — Mayer, Onogeses. — Robin Hood. — Schiller elbeszélő költeményei. — Schiller lyrai költeményei. — Scott, Stanley. — Swift, Gulliver. — Schiller, Tell Vilmos. — Paulovits Sándor, V. o. tanuló ajándéka: Erdélyi Béla költeményei. Bpest, 1896.

Az ifjúsági könyvtárak gyarapodása a lefolyt iskolai évben 93 kötet 149 frt 98 kr. értékben.

Értesítés a jövő 1897—98. tanév megnyitásáról.

A jövő tanévre a beiratások szeptember hó négy első napján történnek. A felvétel szabályai a következők:

I. A jelentkezés ideje.

A tanintézetnek eddig fennállott párhuzamos osztályai a szükséghez képest a jövő 1897—98. tanévre is fentartatnak, vagyis 3 első, 2 második, 2 harmadik és 2 negyedik osztály lesz; a négy felső osztály azonban továbbra is párhuzamosak nélkül marad.

Az 1883. évi XXX. t.-cz. értelmében ezen osztályok mind-egyikébe 60 tanuló vehető fel, s a helybeliek a felvételnél előnyben részesülnek. Ebből kifolyólag:

1. Szeptember hó 1-én és 2-án délelőtt 8—12 óráig s délután 2 $\frac{1}{2}$ —5 óráig csak helybeliek iratkozhatnak be.

2. Szeptember hó 3-án és 4-én 8—12 óráig s délután 3—5 óráig helybeliek és vidékiek.

3. Valamint a helybeliek a vidékiek fölött, úgy azon vidékiek, kik már előbb is e tanintézet növendékei voltak, az ujonnan jelentkezők fölött a felvételnél elsőbbséggel bírnak.

II. A bemutatandó okmányok.

1. A gymnasium első osztályába csak oly tanuló vehető fel, ki a 9 évet betöltötte s 12 évnél nem idősebb, mely körülmény *keresztlevél* s illetőleg hiteles születési bizonyítvánnyal igazolandó.

2. Az ismeretek mértékére nézve megkívántatik, hogy a tanuló a népiskola 4-ik osztályának tananyagában kellő jártassággal bírjon s erről hiteles iskolai bizonyítványt mutasson föl.

3. A beírásra szülői vagy ezek megbízottja kíséretében jelentkezik a tanuló az igazgatóságnál s itt felmutatja az előbbi tanévről szóló *iskolai bizonyítványát* s azon iskolának Értesítőjét,

melyben ezen bizonyítványt nyerte, továbbá *keresztlevelét* vagy születési okmányát s szabályszerű *orvosi bizonyítványt* a sikeresen megtörtént *első himlőoltásról* s ha az ifjú 12 éves, az újraoltásról. Míg a tanuló ezen okmányokat be nem mutatja, addig magát az intézetbe véglegesen fölvettnék nem tekintheti.

Az V. osztályba belépő tanuló szülője, illetőleg gyámja köteles kijelenteni, vajjon fia, illetőleg gyámoltja az 1890. évi XXX. t.-cz. értelmében a görög nyelvet, avagy az idézett t.-cz. által meghatározott más tantárgyakat fogja-e tanulni.

III. A tandíjak.

Szeged sz. kir. város köztörvényhatósága 1896. évi 372. szám alatt kelt határozata a tandíjakat a következő módon szabályozza:

1. Helybeli ifjú 15 frt 80 krt, vidéki 30 frt 80 krt fizet egész évre tandíjúl.

2. A tandíj első része 5 frt, illetőleg a vidékieknek 10 frt a beíráskor, a második és harmadik része pedig január és április hóban, vagyis a II. és III. időszak kezdetén fizetendő az igazgatóságnál. A 80 krból álló könyvtár- és értesítődíj szintén a beíráskor fizetendő.

3. Szegénysorsú, de jó magaviseletű, s előmenetelű növendék tandíjmentességért folyamodhatik. *A folyamodványok Szeged szab. kir. város tanácsához intézendők s beírás alkalmával a gymnasiumi igazgatóságnál nyújtandók be.*

Melléklendő a folyamodványhoz: 1. A jelen évről szóló hatósági szegénységi bizonyítvány. 2. Jó előmenetelről tanúsító iskolai bizonyítvány.

A jó előmenetel olyképen értendő, hogy a gymnasiumból jövő tanulónak a tornázáson és szépíráson, a népiskolából jövőnek pedig a tornázáson és rajzoláson kívül a kötelezett tantárgyak nagyobb részéből jó vagy vegyest jeles és jó tanjegye legyen.

IV. Javító és pótló vizsgálatok.

Hogy mind a helybeli, mind a vidéki illetőségű ifjak a fentebb kitézött időben jelentkezhessenek a föl vételre, a föl vételi, javító és pótló vizsgálatok idejéül a helybeliek részére augusztus hó 30-ik, a vidékiek részére pedig augusztus hó 31-ik napja délelőtt 8— $\frac{1}{2}$ 12-ig, délután 2 $\frac{1}{2}$ —5 óráig tűzetik ki.

Javító és pótló vizsgálatokra bocsáttatnak :

1. Oly egy tantárgyból bukott tanulók, kiket erre a tanári testület zártértekezleti ítélete feljogosít, mely körülmény az iskolai bizonyítványban jelezve van.

2. A két tantárgyból bukottak közül azok, kik erre a szegedi tankerületi kir. főigazgatóságtól külön engedélyt nyertek. Ezen engedély iránti kérvények 50 kros bélyeggel ellátva s iskolai bizonyítvánnyal és évközi értesítővel felszerelve a tankerületi főigazgatósághoz intézendők s július hó 10-ig a gymnasiumi igazgatósághoz benyújtandók.

3. Pótló vizsgálatra igényt tarthatnak azon tanulók, kik a tanév bezárása előtt betegség miatt kénytelenek voltak a tanintézetből kilépni. Ezen vizsgálatra az engedélyt a tanári kar adja meg. A vizsgálat iránti kérvények *hatósági vagy hatóságilag megerősített orvosi és egyéb bizonyítványokkal felszerelve júl. 10-ig az igazgatósághoz benyújtandók.* Sem a javító, sem a pótló vizsgálatért díj nem fizetendő.

Szeptember hó 5-én d. e. 8 órakor nyitattik meg a tanév a Szentlélek ünnepélyes segítségül hívásával.

A vidéki szülők és gyámok a gyermekeik részére fölfogadandó szállás iránt az igazgatóságnál tudakozódhatnak. Végül figyelmeztetnek a tanulók, hogy *az ódon könyvek bevásárlásában nagy körültekintéssel járjanak el, nehogy azok helyett időközben kényteleníttessenek az előírt kiadású tankönyveket beszerezni.*

Szegeden, 1897. június hó 30-án.

Magyar Gábor,
főgymn. igazgató.

Tartalom.

	Lap
A francia forradalom első másfél esztendejéről szóló egykorú hírlapirodalmunk kritikai méltatása	3
I. Hírlapirodalmunk viszonyai a mult száz végén	9
II. Egykorú hírlapjaink tudósításai az idegen hírlapokhoz való viszonyukban	13
III. Egykorú hírlapjaink tudósításai a kritikai forradalmi történetírásra való tekintettel	36
Összefoglaló eredmény	52
Adatok a főgymnasium történetéhez az 1896—97. tanévben :	
A) A tanintézet beléletére vonatkozó fontosabb mozzanatok	58
B) Felsőbb hatóságoktól érkezett fontosabb leiratok	63
C) Ifjúsági segélyző-egyesület	63
D) Önképző-kör	65
E) Gyorsíró-kör	71
F) A főgymnasium ösztöndíjas és jutalmazott tanulói az 1896—97. tanévben :	
a) Ösztöndíjasok	74
b) Az intézet jutalmazott tanulói az 1896—97. tanévben	75
Tanári kar :	
A) A kötelezett tantárgyak tanárai	77
B) A nem kötelezett tantárgyak tanárai	79
Előadott tananyag	80
Írásbeli dolgozatok	95
A tanulók előmenetele :	
A) A kötelezett tantárgyakban	98
B) A nem kötelezett tantárgyakban	124
A sorozatban használt érdemjegyek fokozata	128
Rövidítések jelentménye	128
Tornaverseny	129
Statisztikai kimutatások :	
A) A tanulók általános áttekintése	132
B) A megvizsgált tanulók kimutatása vallás, anyanyelv és nyelvismeret tekintetében	133
C) Kimutatás a megvizsgált tanulók szüleinek polgári állásáról	134
D) A megvizsgált tanulók általános osztályozása	135

	Lap
E) Az 1896—97. tanévi érettségi vizsgálatok eredménye	136
F) Az egész tanév alatt beírt tanulók illetőségének kimutatása megyék szerint	137
Szertárak :	
a) Természottani szertár	138
b) Vegytani szertár	138
c) Természotrajzi szertár	138
d) Történelmi, földrajzi és régiségi szertár	139
e) Rajzszerár	139
Könyvtárak :	
a) Tanári könyvtár	140
b) Ifjúsági könyvtár	143
Értesítés a jövő 1897—98. tanév megnyitásáról	145

